

22

பு பு

พระสูตรตันตปิฎก

เล่ม ๑๔

อังคุตตรนิกาย ปุณณก-ฉกกนิบาต

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ปฐมปณณาสก

เสขพลวรรคที่ ๑

๑. สังขิตตสูตร

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ -

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของเสขบุคคล ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน คือ กำลัง คือ ศรัทธา กำลัง คือ หิริ กำลัง คือ โอตตปปะ กำลัง คือ วิริยะ กำลัง คือ ปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของเสขบุคคล ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุอันนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า พวกเราจักเป็นผู้ประกอบด้วยกำลัง คือ ศรัทธา กำลัง คือ หิริ กำลัง คือ โอตตปปะ กำลัง คือ วิริยะ กำลัง คือ ปัญญา อันเป็นกำลังของพระเสขบุคคล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. วิตถตสูตร

[๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของเสขบุคคล ๕ ประการนี้ ๕ ประการนี้เป็นไฉน คือ กำลัง คือ ศรัทธา กำลัง คือ หิริ กำลัง คือ โอตตปปะ กำลัง คือ วิริยะ กำลัง คือ ปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำลัง คือ ศรัทธาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศรัทธา ย่อมเชื่อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นจะยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่ากำลัง คือ ศรัทธา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำลัง คือ หิริเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีหิริ ย่อมละอายต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ย่อมละอายต่อการประกอบกรรมอันเป็นบาปอกุศล นี้เรียกว่ากำลัง คือ หิริ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำลัง คือ โอตตปปะเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีโอตตปปะ ย่อมสะดุ้งกลัวต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ย่อมสะดุ้งกลัวต่อการประกอบกรรม

อันเป็นบาปอกุศล นี้เรียกว่ากำลัง คือ โอตตปปะ อภิกริกขุทั้งหลาย ก็กำลัง คือ วิจารณ์เป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมปรารภความเพียร เพื่อละอกุศล ธรรมทั้งหลาย เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เป็นผู้มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรม นี้เรียกว่า กำลัง คือ วิจารณ์ อภิกริกขุทั้งหลาย ก็ กำลัง คือ ปัญญาเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียปัญญา ประกอบ ด้วยปัญญาเครื่องหยั่งถึงความเกิดขึ้นและดับ เป็นอริยะ ขำแรกกิเลสเป็นเครื่อง ให้ถึงความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่ากำลัง คือ ปัญญา อภิกริกขุทั้งหลาย กำลังของพระเสขบุคคล ๕ ประการนี้แล อภิกริกขุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า พวกเราจักเป็นผู้ประกอบด้วยกำลัง คือ ศรัทธา กำลัง คือ หิริ กำลัง คือ โอตตปปะ กำลัง คือ วิจารณ์ กำลัง คือ ปัญญา อันเป็น กำลังของพระเสขบุคคล อภิกริกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ทุกขสูตร

[๓] อภิกริกขุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมอยู่ เป็นทุกข์ มีความเดือดร้อน คับแค้น เราร้อนในปัจจุบัน เมื่อแตกกายตายไป พึงหวังได้ทุกคติ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่มี ศรัทธา ๑ ไม่มีหิริ ๑ ไม่มีโอตตปปะ ๑ เกียจคร้าน ๑ มีปัญญาทรม ๑ อภิกริก ขุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นทุกข์ มีความ เดือดร้อน คับแค้น เราร้อนในปัจจุบัน เมื่อแตกกายตายไปพึงหวังได้ทุกคติ ฯ

อภิกริกขุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่เดือดร้อน ไม่คับแค้น ไม่เราร้อนในปัจจุบัน เมื่อแตกกายตายไปพึงหวังได้ สุกคติ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียศรัทธา ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตปปะ ๑ ปรารภความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ อภิกริกขุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่เดือดร้อน ไม่ คับแค้น ไม่เราร้อนในปัจจุบัน เมื่อแตกกายตายไปพึงหวังได้สุกคติ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ภตสูตร

[๔] อภิกริกขุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมถูก นำมาทักไถ่ในนรก เหมือนสิ่งของที่เขานำมาทักไถ่นั้น ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ไม่มีหิริ ๑ ไม่มีโอตตปปะ ๑ เกียจคร้าน ๑ มีปัญญาทรม ๑ อภิกริกขุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมถูกนำมาทักไถ่ในนรก เหมือนสิ่งของที่เขานำมาทักไถ่นั้น อภิกริกขุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ได้รับเชิษมา

ไว้บนสวรรค์ เหมือนสิ่งของที่เขานำมาวางไว้ฉะนั้น ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสรีรธา ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตปปะ ๑ ปรารภความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ได้รับเชิญมาไว้บนสวรรค์ เหมือนสิ่งของที่เขานำมาวางไว้ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ลิกขสูตร

[๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป ลาสิกขาสิกขาออกมา เป็นคฤหัสถ์ เชื่อย่อมถึงฐานะอันน่าดีเตียน ซึ่งถูกกล่าวหาอันชอบแก่เหตุ ๕ ประการในปัจจุบัน ๕ ประการเป็นไฉน คือ ท่านไม่มีแม่สรีรธาในกุศลธรรม ๑ ไม่มีแม่หิริในกุศลธรรม ๑ ไม่มีแม่โอตตปปะในกุศลธรรม ๑ ไม่มีแม่ความเพียรในกุศลธรรม ๑ ไม่มีแม่ปัญญาในกุศลธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป ลาสิกขาสิกขาออกมาเป็นคฤหัสถ์ เชื่อย่อมถึงฐานะอันน่าดีเตียน ซึ่งถูกกล่าวหาอันชอบแก่เหตุ ๕ ประการนี้แลในปัจจุบัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป แม้มีทุกข์ โทมนัส มีหน้านองด้วยน้ำตา ร้องไห้อยู่ ย่อมประพาศพิพรมจรรยให้บริสุทธิ บริบูรณ์ เชื่อย่อมถึงฐานะอันน่าสรรเสริญที่ชอบแก่เหตุ ๕ ประการในปัจจุบัน ๕ ประการเป็นไฉน คือ เธอมีสรีรธาในกุศลธรรม ๑ มีหิริในกุศลธรรม ๑ มีโอตตปปะในกุศลธรรม ๑ มีความเพียรในกุศลธรรม ๑ มีปัญญาในกุศลธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป แม้มีทุกข์ โทมนัส มีหน้านองด้วยน้ำตา ร้องไห้อยู่ ย่อมประพาศพิพรมจรรยให้บริสุทธิ บริบูรณ์ เชื่อย่อมถึงฐานะอันน่าสรรเสริญที่ชอบแก่เหตุ ๕ ประการนี้แลในปัจจุบัน ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สมนัตติสูตร

[๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถึงอุทลย่อมไม่มี ตลอดเวลาที่สรีรธาในกุศลธรรมยังตั้งมั่นอยู่ แต่เมื่อใด สรีรธาเสื่อมหายไป อัธสัทธิยะ (ความไม่เชื่อ) ย่อมกลุ้มรุม เมื่อนั้น การถึงอุทลย่อมมี การถึงอุทลย่อมไม่มีตลอดเวลาที่หิริในกุศลธรรมยังตั้งมั่นอยู่ แต่เมื่อใด หิริเสื่อมหายไป อหิริกะ (ความไม่ละอาย) ย่อมกลุ้มรุม เมื่อนั้น การถึงอุทลย่อมมี การถึงอุทลย่อมไม่มีตลอดเวลาที่โอตตปปะในกุศลธรรมยังตั้งมั่นอยู่ แต่เมื่อใด โอตตปปะเสื่อมหายไป โอนตตปปะ (ความไม่สะดุ้งกลัว) ย่อมกลุ้มรุม เมื่อนั้น การถึงอุทลย่อมมี การถึงอุทลย่อมไม่มีตลอดเวลาที่วิริยะในกุศลธรรมยังตั้งมั่นอยู่ แต่เมื่อใด วิริยะเสื่อมหายไป โกธัสสะ (ความเกียจคร้าน)

ยอมกลุ่มรวม เมื่อนั้น การถึงอุทลย่อมมี การถึงอุทลย่อมไม่มี ตลอดเวลาที่ปัญญา
ยังตั้งมั่นอยู่ แต่เมื่อใด ปัญญาเสื่อมหายไป ปัญญาทรามยอมกลุ่มรวม เมื่อนั้น
การถึงอุทลย่อมมี ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. กามสูตร

[๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โดยมากสัตว์ทั้งหลาย หมกมุ่นอยู่ในกาม
กมลบุตรผู้ละเคียวและคานหาบหนั้ออกบวชเป็นบรรพชิต ควรเรียกว่าเป็นกมลบุตร
ผู้มีศรัทธาออกบวช ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาควรได้กามด้วยความเป็นหนุ่ม
และกามเหล่านั้นก็มีอยู่ตามสภาพ คือ เลว ปานกลางและประณีต กามทั้งหมด
ก็ถึงการนับได้ว่าเป็นกามทั้งนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเด็กอ่อนนอน
หงาย พึงเอาชิ้นไม้หรือชิ้นกระเบื้องใส่เข้าไปในปาก เพราะความพลั่งเปลวของ
ไฟเลี้ยง ไฟเลี้ยงพึงสนใจในเด็กนั้นทันที แล้วรีบนำเอาชิ้นไม้หรือชิ้นกระเบื้อง
ออกโดยเร็ว ถ้าไม่สามารถนำออกโดยเร็วได้ ก็พึงเอามือซ้ายจับ งอนิ้วมือข้างขวา
แล้วแยงเข้าไปนำออกมาทั้งที่มีโลหิต ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าจะมีความลำบาก
แก่เด็ก เราไม่กล่าวว่า ไม่มีความลำบาก และไฟเลี้ยงผู้หวังประโยชน์ มุ่งความสุข
อนุเคราะห์ พึงกระทำอย่างนั้นด้วยความอนุเคราะห์ แต่เมื่อใด เด็กนั้นเจริญวัย มี
ปัญญาสามารถ เมื่อนั้น ไฟเลี้ยงก็วางใจในเด็กนั้นได้ว่า บัดนี้ เด็กมีความสามารถ
รักษาตนเองได้แล้ว ไม่ควรพลั้งพลาด ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้
ที่เราต้องรักษาเธอ ตลอดเวลาที่เธอยังไม่กระทำด้วยศรัทธาในกุศลธรรม ไม่กระทำ
ด้วยhiriในกุศลธรรม ไม่กระทำด้วยโธตตปปะในกุศลธรรม ไม่กระทำด้วยวิริยะใน
กุศลธรรม ไม่กระทำด้วยปัญญาในกุศลธรรม แต่เมื่อใด ภิกษุกระทำด้วยศรัทธา
ในกุศลธรรม กระทำด้วยhiriในกุศลธรรม กระทำด้วยโธตตปปะในกุศลธรรม
กระทำด้วยวิริยะในกุศลธรรม กระทำด้วยปัญญาในกุศลธรรม เมื่อนั้น เราก็ออม
วางใจในเธอได้ว่า บัดนี้ ภิกษุมีความสามารถรักษาตนเองได้แล้ว ไม่ควร
ประมาท ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. จวนสูตร

[๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม
เคลื่อน ไม่ตั้งมั่นในพระสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้ไม่มี
ศรัทธาย่อมเคลื่อน ไม่ตั้งมั่นในพระสัทธรรม ภิกษุผู้ไม่มีhiri ... ภิกษุผู้ไม่มี
โธตตปปะ ... ภิกษุผู้เกียจคร้าน ... ภิกษุผู้มีปัญญาทราม ย่อมเคลื่อน ไม่ตั้งมั่น
ในพระสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล
ย่อมเคลื่อน ไม่ตั้งมั่นในพระสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม

งอกงาม ไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้มีศรัทธา เป็นผู้ที่มีที่เคารพ มีที่ยำเกรง เป็นผู้ควรเพื่อถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ใน ธรรมวินัยนี้ ภิกษุผู้มีหิริ ... ภิกษุผู้มีโอตตปปะ ... ภิกษุผู้ปรารถนาความเพียร ... ภิกษุ ผู้มีปัญญา เป็นผู้ที่มีที่เคารพ มีที่ยำเกรง เป็นผู้ควรเพื่อถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ใน ธรรมวินัยนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ นี้แล เป็นผู้ที่มีที่เคารพ มีที่ยำเกรง เป็นผู้ควรเพื่อถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบเสขพลวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สังฆิตตสูตร ๒. วิตถตสูตร ๓. ทุกขสูตร ๔. ภตสูตร

๕. ลิกขสูตร ๖. สมาปัตติสูตร ๗. กามสูตร ๘. จวนสูตร ๙. อการว

สูตรที่ ๑ ๑๐. อการวสูตรที่ ๒ ฯ

พลวรรคที่ ๒

๑. อนนุสสุตสูตร

[๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราบรรลุดังบาร์มีอันเป็นที่สุดเพราะรู้ยิ่ง ใน ธรรมที่ไม่ได้ดับแล้วในกาลก่อนจึงปฏิญาณได้ กำลังของตถาคต ๕ ประการนี้ ที่เป็นเหตุให้ตถาคตผู้ประกอบแล้ว ปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาท ในบริษัท ประกาศพรหมจักร กำลัง ๕ ประการเป็นไฉน คือ กำลัง คือ ศรัทธา ๑ กำลัง คือ หิริ ๑ กำลัง คือ โอตตปปะ ๑ กำลัง คือ วิริยะ ๑ กำลัง คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของตถาคต ๕ ประการนี้แล ที่เป็นเหตุให้ ตถาคตผู้ประกอบแล้ว ปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร

จบสูตรที่ ๑

๒. ญญสูตร

[๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้ ๕ ประการ เป็นไฉน คือ กำลัง คือ ศรัทธา ๑ กำลัง คือ หิริ ๑ กำลัง คือ โอตตปปะ ๑ กำลัง คือ วิริยะ ๑ กำลัง คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดากำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้ กำลัง คือ ปัญญาเป็นเลิศ เป็นยอดเยี่ยม เป็นที่รวบรวม สิ่งที่เป็นเลิศ เป็นยอดเยี่ยม เป็นที่รวบรวมแห่งเรือนยอด คือ ยอด ฉันทใด บรรดากำลังของพระเสขะ ๕

ประการนี้ กำลัง คือ ปัญญา ก็เป็นเลิศ เป็นยอด เป็นที่รวบรวม ฉะนั้นเหมือนกัน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า พวกเรา
จักประกอบด้วยกำลังคือศรัทธา ... กำลัง คือ หิริ ... กำลัง คือ โอตตัปปะ ...
กำลังคือวิริยะ ... กำลัง คือ ปัญญา อันเป็นกำลังของพระเสาะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

๓. สังขิตสูตร

[๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ
กำลัง คือ ศรัทธา ๑ กำลัง คือ วิริยะ ๑ กำลัง คือ สติ ๑ กำลัง คือ
สมาธิ ๑ กำลัง คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. วิตถตสูตร

[๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ
กำลัง คือ ศรัทธา ๑ กำลัง คือ วิริยะ ๑ กำลัง คือ สติ ๑ กำลัง คือ
สมาธิ ๑ กำลัง คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง คือ ศรัทธาเป็นไฉน
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มืศรัทธา ย่อมเชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคต
ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ... เป็นผู้
เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่ากำลัง คือ ศรัทธา ก็กำลัง คือ วิริยะ
เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียร
เพื่อละอกุศลธรรม ... ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่ากำลัง คือ วิริยะ
ก็กำลัง คือ สติเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มื
สติ ประกอบด้วยสติเครื่องรักษาตัวชั้นเยี่ยม ระลึกตามแม้สิ่งที่ทำแม้คำที่พูดไว้
นานได้ นี้เรียกว่ากำลัง คือ สติ ก็กำลัง คือ สมาธิเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ สว่างจากกาม สว่างจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน
มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ สงบไป บรรลุดุติย-
*ฌาน อันเป็นความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกวิจารณ์
มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เพราะปีติสิ้นไป เป็นผู้มือุเบกขา มีสติ มี
สัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุดุติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญ
ว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มือุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข บรรลุดุตตฌาน อันไม่มี
ทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มี
อุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ นี้เรียกว่ากำลัง คือ สมาธิ ก็กำลัง คือ
ปัญญาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มืปัญญา
ประกอบด้วยปัญญาที่หยั่งถึงความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส
เป็นเครื่องให้ถึงความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่ากำลัง คือ ปัญญา ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ทักขิปปสูตร

[๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ
กำลัง คือ ศรัทธา ๑ กำลัง คือ วิริยะ ๑ กำลัง คือ สติ ๑ กำลัง คือ
สมาธิ ๑ กำลัง คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พึงเห็นกำลัง คือ ศรัทธา
ในที่ไหน พึงเห็นในโสตาปัตติยังคะ [องค์เป็นเครื่องให้บรรลุความเป็นพระ-
*โสดา] ๔ พึงเห็นกำลัง คือ ศรัทธาในที่นี้ พึงเห็นกำลัง คือ วิริยะในที่ไหน
พึงเห็นในสัมมปปธาน ๔ พึงเห็นกำลัง คือ วิริยะในที่นี้ พึงเห็นกำลัง คือ สติ
ในที่ไหน พึงเห็นในสติปัฏฐาน ๔ พึงเห็นกำลัง คือ สติในที่นี้ พึงเห็นกำลัง
คือสมาธิในที่ไหน พึงเห็นในฌาน ๔ พึงเห็นกำลัง คือ สมาธิในที่นี้ พึงเห็น
กำลัง คือ ปัญญาในที่ไหน พึงเห็นในอริยสัจ ๔ พึงเห็นกำลัง คือ ปัญญาใน
ที่นี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ปุณณสูตร

[๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ
กำลัง คือ ศรัทธา ๑ กำลัง คือ วิริยะ ๑ กำลัง คือ สติ ๑ กำลัง คือ สมาธิ ๑
กำลัง คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้แล บรรดากำลัง ๕
ประการนี้แล กำลัง คือ ปัญญา เป็นเลิศ เป็นยอด เป็นที่รวบรวม เหมือน
สิ่งที่เป็นเลิศ เป็นยอด เป็นที่รวบรวม แห่งเรือนยอด คือ ยอด ฉันท
บรรดากำลัง ๕ ประการนี้ กำลัง คือ ปัญญาเป็นเลิศ เป็นยอด เป็นที่รวบรวม
ฉันทนั้นเหมือนกันแล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. หิตสูตรที่ ๑

[๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม
ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ธรรม ๕ ประการ
เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง
ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วยตนเอง
ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยสมาธิ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนเอง
ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วยตนเอง ไม่
ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะด้วยตนเอง
ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ชื่อว่า

ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. หಿತสุตฺตที่ ๒

[๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม
 ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ธรรม ๕ ประการ
 เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วย
 ตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยศีล ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วย
 ตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยสมาธิ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา
 ด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยปัญญา ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย
 วิมุตติด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย
 วิมุตติญาณทัสนะด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสนะ
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมชื่อว่าปฏิบัติ
 เพื่อประโยชน์ผู้อื่น ไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ฯ

จบสูตรที่ ๘

๕. หিতสูตรที่ ๓

[๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมไม่
 ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ธรรม ๕ ประการ
 เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วย
 ตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยศีล ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วย
 ตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยสมาธิ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา
 ด้วยตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยปัญญา ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ
 ด้วยตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ-
 *ญาณทัสนะด้วยตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสนะ ดูกร-
 *ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อ
 ประโยชน์ตน ไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๕

๑๐. หิตสูตรที่ ๔

๒๐) ดูกฤกษุทั้หฬย กฤษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ยอม
 ฐือว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และฐือว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ธรรม ๕
 ประการเป็นไฉน ดูกฤษุทั้หฬย กฤษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล
 ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ
 ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยสมาธิ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา
 ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ

ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ-
*ญาณทัสนะด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสนะ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมชื่อว่าปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์ตน และชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบพลวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนนุสสุตสูตร ๒. ญญสูตร ๓. สังฆิตสูตร ๔. วิตถตสูตร

๕. ทัญญัพพสูตร ๖. ปุณญสูตร ๗. หิตสูตรที่ ๑ ๘. หิตสูตรที่ ๒ ๙. หิตสูตร
ที่ ๓ ๑๐. หิตสูตรที่ ๔

ปัญจจิกวรรคที่ ๓

๑. การวสูตรที่ ๑

[๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง ไม่มี
ความประพฤติดมอในเพื่อนพรหมจรรย์ จักบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตร ๑-
ให้บริบูรณ์นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่บำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริก-
*วัตรให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญธรรมของพระเสขะ ๒- ให้บริบูรณ์นั้น ไม่ใช่ฐานะ
ที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่บำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์แล้ว จักรักษาศีลให้
บริบูรณ์นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่รักษาศีลให้บริบูรณ์แล้ว จักอบรม
สัมมาทิฐิให้บริบูรณ์นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่อบรมสัมมาทิฐิให้
บริบูรณ์แล้ว จักเจริญสัมมาสมาธิให้บริบูรณ์ได้นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุผู้มีที่เคารพ มีที่ยำเกรง มีความประพฤติดมอในเพื่อน
พรหมจรรย์ จักบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะ
ที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์แล้ว จัก
บำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุบำเพ็ญ
ธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์แล้ว จักรักษาศีลให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะ
มีได้ ข้อที่ภิกษุรักษาศีลให้บริบูรณ์แล้ว จักอบรมสัมมาทิฐิให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็น
ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุอบรมสัมมาทิฐิให้บริบูรณ์แล้ว จักเจริญสัมมาสมาธิให้
บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. การวสูตรที่ ๒

[๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง ไม่มี
ความประพฤติดมอในเพื่อนพรหมจรรย์ จักบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตร

@๑. วัตรที่จะต้องประพฤติให้ดียิ่งขึ้น ๒. ธรรมที่ผู้ยังไม่สำเร็จจะต้องบำเพ็ญ
ให้บริบูรณ์ได้นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่บำเพ็ญธรรม คือ อภิสมา-
*จาริกวัตรให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์ได้นั้น ไม่ใช่
ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่บำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์แล้ว จักรักษา
ศีลชั้นที่ห้าให้บริบูรณ์ได้นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่รักษาศีลชั้นที่ห้าให้
บริบูรณ์แล้ว จักเจริญสมาธิชั้นที่ห้าให้บริบูรณ์ได้นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่
ภิกษุไม่เจริญสมาธิชั้นที่ห้าให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญปัญญาชั้นที่ห้าให้บริบูรณ์ได้นั้น
ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุมิที่เคารพ มีที่ยำเกรง มีความ
ประพฤติเสมอในเพื่อนพรหมจรรย์ จักบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้
บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตร
ให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมี
ได้ ข้อที่ภิกษุบำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์แล้ว จักรักษาศีลชั้นที่ห้าให้
บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุรักษาศีลชั้นที่ห้าให้บริบูรณ์แล้ว จัก
เจริญสมาธิชั้นที่ห้าให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุเจริญสมาธิชั้นที่
ห้าให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญปัญญาชั้นที่ห้าให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อุปกิเลสสูตร

[๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งเศร้าหมองแห่งทอง ซึ่งเป็นเหตุให้ทอง
เศร้าหมองแล้ว ย่อมไม่อ่อน ใ้การใช้ไม่ได้ ไม่สุกใส เสียเร็ว จะทำเป็นเครื่อง
ประดับไม้ได้ มี ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน คือ เหล็ก ๑ โลหะ ๑ ดินบุก ๑
ตะกั่ว ๑ เงิน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งเศร้าหมองแห่งทอง ๕ ประการนี้แล ซึ่ง
เป็นเหตุให้ทองเศร้าหมองแล้ว ย่อมไม่อ่อน ใ้การใช้ไม่ได้ ไม่สุกใส เสียเร็ว จะทำ
เป็นเครื่องประดับไม้ได้ เมื่อใด ทองพ้นจากสิ่งเศร้าหมอง ๕ ประการนี้ ย่อม
อ่อน ใ้การใช้ได้ สุกใส ทนทาน จะทำเป็นเครื่องประดับก็ได้ คือ ข่างทอง
ต้องการเครื่องประดับชนิดใดๆ เช่น แหวน กำไล สร้อยคอ สักวาลย์ ก็ทำได้
ตามต้องการ ฉะนั้น อุปกิเลสแห่งจิต ซึ่งเป็นเหตุให้จิตเศร้าหมองแล้ว ย่อมไม่
อ่อน ใ้การใช้ไม่ได้ ไม่ผ่องใส เสียเร็ว ไม่ตั้งมั่นโดยชอบ เพื่อความหมดสิ้นไป
แห่งอาสวะ ก็มี ๕ ประการ ฉะนั้นเหมือนกัน อุปกิเลส ๕ ประการเป็นไฉน
คือ กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ ถีนมิทธะ ๑ อุทธัจจกุกกุจจะ ๑ วิจิกิฉา ๑
อุปกิเลสแห่งจิต ๕ ประการนี้แล ซึ่งเป็นเหตุให้จิตเศร้าหมองแล้ว ย่อมไม่อ่อน
ใ้การใช้ไม่ได้ ไม่ผ่องใส เสียเร็ว ไม่ตั้งมั่นโดยชอบ เพื่อความหมดสิ้นไปแห่ง
อาสวะ แต่เมื่อใด จิตพ้นจากอุปกิเลส ๕ ประการนี้ ย่อมอ่อน ใ้การใช้ได้
ผ่องใส ทนทาน ตั้งมั่นโดยชอบ เพื่อความหมดสิ้นไปแห่งอาสวะ และภิกษุ

จะโน้มจิตไปเพื่อให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่จะพึงทำให้แจ้งได้ด้วย
ปัญญาอันยิ่งใดๆ เมื่อธรรมเครื่องสืบท่อมืออยู่ไม่ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผล
สำเร็จในธรรมนั้นๆ โดยแน่นอน ถ้าภิกษุหวังอยู่ว่า เราพึงแสดงฤทธิ์ได้หลาย
ประการ คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้
ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัด เหมือนไป
ในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นต่ำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่ตกเหมือน
เดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบลำพระจันทร์ พระ-
*อาทิตย์ ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนี้ด้วยฝ่ามือก็ได้ใช้อำนาจทางกายไปตลอด
พรหมโลกก็ได้ เมื่อธรรมเครื่องสืบท่อมืออยู่ไม่ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จใน
อิทธิวิธีนั้นๆ โดยแน่นอน ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงฟังเสียง ๒ อย่าง คือ เสียง
ทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสทธาตุนันตริสุทธิ ล่วงโสธ
ของมนุษย์ เมื่อธรรมเครื่องสืบท่อมืออยู่ไม่ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จใน
ทิพโสธนั้นๆ โดยแน่นอน ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของ
บุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะ ก็พึงรู้ว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็
พึงรู้ว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็พึงรู้ว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ
ก็พึงรู้ว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็พึงรู้ว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจาก
โมหะ ก็พึงรู้ว่าจิตปราศจากโมหะ จิตหตหนุ ก็พึงรู้ว่าจิตหตหนุ หรือจิตฟุ้งซ่าน
ก็พึงรู้ว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหรรค ๑- ก็พึงรู้ว่าจิตเป็นมหรรค หรือจิตไม่เป็น
มหรรค ก็พึงรู้ว่าจิตไม่เป็นมหรรค จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็พึงรู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า
หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็พึงรู้ว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิ ก็พึงรู้ว่าจิต
เป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิ ก็พึงรู้ว่าจิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้น ก็พึงรู้ว่า
จิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็พึงรู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น เมื่อธรรมเครื่องสืบท่อมือ
อยู่ไม่ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จในเจโตปริยญาณนั้นๆ ๒- โดยแน่นอน
ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง
สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง
สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง
แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง
ตลอดสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ว่าในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่าง
นั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น ได้เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ
มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ใน
ภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหาร
อย่างนั้น ได้เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติ
จากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เราพึงระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมากพร้อมทั้ง

อาการ ๓- พร้อมทั้งอุเทศ ๔- ด้วยประการฉะนี้ เมื่อธรรมเครื่องสืบท่อมืออยู่ไม่ขาด
สาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จในบุพเพนิวาสานุสติญาณ ๕- นั้นๆ โดยแน่นอน
ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงเห็นหมู่สัตว์กำลังเคลื่อน กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มี
ผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่องจักขุ

@๑. มหรรค จิตถึงความเป็นจิตใหญ่ คือจิตที่ประกอบด้วยฌาน

@๒. เจโตปริยญาณ ญาณเป็นเครื่องกำหนดรู้ใจผู้อื่น

@๓. อาการหมายถึงผิวพรรณเป็นต้น ๔. อุเทศหมายถึงชื่อและสกุล ๕. ญาณเครื่อง

@ระลึกชาติหนหลังได้

ของมนุษย์ พึงรู้หมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต
วจีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฐิ ถ้อยมั่นการกระทำด้วย
อำนาจมิจฉาทิฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์
เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า
เป็นสัมมาทิฐิ ถ้อยมั่นการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ สัตว์เหล่านั้น เมื่อตายไป
เขาเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เราพึงเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังเคลื่อน กำลังอุปบัติ เลว
ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์
ล่องจักขุของมนุษย์ พึงรู้หมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมด้วยประการฉะนี้ เมื่อธรรม
เครื่องสืบท่อมืออยู่ไม่ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จในจุตูปปาตญาณนั้นๆ โดย
แน่นอน ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหา
อาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้า
ถึงอยู่ เมื่อธรรมเครื่องสืบท่อมืออยู่ไม่ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จในเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตตินั้นๆ โดยแน่นอน ฯ

จบสูตรที่ ๓

ทุสสิลสูตร

[๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้ทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว ย่อม
เป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว เมื่อสัมมาสมาธิไม่มี ยถาภูตญาณทัสสนะ ๑- ของภิกษุ
ผู้มีสัมมาสมาธิวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะไม่มี
นิพพิทา ๒- และวิราคะ ๓- ของภิกษุผู้มียถาภูตญาณวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาด
แล้ว เมื่อนิพพิทาและวิราคะไม่มี วิมุตติญาณทัสสนะ ๔- ของภิกษุผู้มีนิพพิทาและ
วิราคะวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ที่มีกิ่งและใบ
วิบัติแล้ว แม้กะเทาะของต้นไม้ นั้น ก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้เปลือกก็ไม่ถึงความ
บริบูรณ์ แม้กะพี้ก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้แก่นก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ ฉะนั้น
@๑. หมายถึงอาสวักขยญาณ ๒. วิปัสสนาขั้นสูง ๓. มรรค ๔. ผลวิมุตติและปัจจุเวกขณะญาณ
เหมือนกันแล ภิกษุทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้ทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว ย่อม

เป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว เมื่อสัมมาสมาธิไม่มี ยถาภูตญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีสัมมาสมาธิวัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะไม่มี นิพพิทาและวิราคะ ของภิกษุผู้มียถาภูตญาณทัสสนะวัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว เมื่อนิพพิทาและวิราคะไม่มี วิมุตติญาณทัสสนะ ของภิกษุผู้มีนิพพิทาและวิราคะวัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้มีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อสัมมาสมาธิมีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยสัมมาสมาธิ ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะมีอยู่ นิพพิทาและวิราคะ ของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อนิพพิทาและวิราคะมีอยู่ วิมุตติญาณทัสสนะ ของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยนิพพิทาและวิราคะ ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ที่กิ่งและใบบริบูรณ์ แม้กะเทาะของต้นไม้นั้นก็ถึงความบริบูรณ์ แม้เปลือกก็ถึงความบริบูรณ์ แม้กระพี้ก็ถึงความบริบูรณ์ แม้แก่นก็ถึงความบริบูรณ์ ฉะนั้น จัณณันเหมือนกันแล ภิกษุทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้มีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อสัมมาสมาธิมีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะ ของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยสัมมาสมาธิ ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะมีอยู่ นิพพิทาและวิราคะของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อนิพพิทาและวิราคะมีอยู่ วิมุตติญาณทัสสนะของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยนิพพิทาและวิราคะ ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อนุคคหสูตร

[๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาทิฐิ อังองค์ ๕ อนุเคราะห์แล้ว ย่อมเป็นธรรมมีเจโตวิมุตติเป็นผล มีเจโตวิมุตติเป็นผลานิสงส์ และเป็นธรรมมีปัญญาวิมุตติ ๑- เป็นผล มีปัญญาวิมุตติเป็นผลานิสงส์ องค์ ๕ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในธรรมวินัยนี้ สัมมาทิฐิอันศีลอนุเคราะห์แล้ว อันสุตะอนุเคราะห์แล้ว อันการสนทนาธรรมอนุเคราะห์แล้ว อันสมณะอนุเคราะห์แล้ว อันวิปัสสนาอนุเคราะห์แล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาทิฐิอังองค์ ๕ เหล่านี้แล อนุเคราะห์แล้ว ย่อมมีเจโตวิมุตติเป็นผล มีเจโตวิมุตติเป็นผลานิสงส์ และมีปัญญาวิมุตติเป็นผล มีปัญญาวิมุตติเป็นผลานิสงส์ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. วิมุตติสูตร

[๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุแห่งวิมุตติ ๕ ประการนี้ ซึ่งเป็นเหตุให้

จิตของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น
อาสวะที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป หรือเธอย่อมบรรลुธรรมอันเกษมจากโยคะ
ชั้นเยี่ยม ที่ยังไม่ได้รับรรลุ เหตุแห่งวิมุตติ ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พระศาสดาหรือเพื่อนสหพรหมจารีผู้อยู่ในฐานะครูบางรูป แสดงธรรมแก่ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เธอย่อมเข้าใจอรรถเข้าใจธรรมในธรรมนั้นตามที่พระศาสดาหรือ
เพื่อนสหพรหมจารี ผู้อยู่ในฐานะครูแสดงแก่เธอ เมื่อเธอเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรม
ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์แล้ว ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจเกิดปีติกายย่อมสงบ
ผู้มีกายสงบแล้ว ย่อมได้เสวยสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็น
เหตุแห่งวิมุตติข้อที่ ๑ ซึ่งเป็นเหตุให้จิตของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มี
ใจเด็ดเดี่ยว ที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะที่ยังไม่สิ้นไป ย่อมถึงความ
สิ้นไป หรือเธอย่อมได้รับรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ที่ยังไม่ได้รับรรลุ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง พระศาสดาหรือเพื่อนสหพรหมจารี
ผู้อยู่ในฐานะครูบางรูป ก็ไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ ก็แต่ว่าภิกษุยอมแสดงธรรมเท่า
ที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแก่ชนเหล่าอื่นโดยพิสดาร เธอย่อมเข้าใจอรรถ

@๑. หมายถึงอัสวักขยญาณ

เข้าใจธรรมในธรรมนั้น ที่ภิกษุแสดงธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแก่
ชนเหล่าอื่นโดยพิสดาร เมื่อเธอเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ ...
เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นเหตุแห่งวิมุตติข้อที่ ๒ ...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง พระศาสดาหรือเพื่อนสหพรหมจารีผู้
อยู่ในฐานะครูบางรูป ก็ไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ แม้ภิกษุก็ไม่ได้แสดงธรรม
เท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแก่ชนเหล่าอื่นโดยพิสดาร ก็แต่ว่าภิกษุยอมทำ
การสาธยายธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยพิสดาร เธอย่อมเข้าใจ
อรรถ เข้าใจธรรม ในธรรมนั้น ตามที่ภิกษุสาธยายธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้
ศึกษาเล่าเรียนมาโดยพิสดาร เมื่อเธอเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรม ย่อมเกิด
ปราโมทย์ ... เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นเหตุแห่งวิมุตติ
ข้อที่ ๓ ...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง พระศาสดาหรือเพื่อนสหพรหมจารีผู้
อยู่ในฐานะครูบางรูป ก็ไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ ภิกษุก็ไม่ได้แสดงธรรมเท่าที่
ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแก่ชนเหล่าอื่นโดยพิสดาร แม้ภิกษุก็ไม่ได้ทำการ
สาธยายธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยพิสดาร ก็แต่ว่าภิกษุยอม
ตรึกตรองใคร่ครวญธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาด้วยใจ เธอย่อมเข้าใจ
อรรถ เข้าใจธรรมในธรรมนั้น ตามที่ภิกษุตรึกตรองใคร่ครวญธรรมตามที่ได้
สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาด้วยใจ เมื่อเธอเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรมย่อมเกิด

ปราโมทย์ ... เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นเหตุแห่งวิมุตติข้อที่ ๔ ...

ดุกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง พระศาสดาหรือเพื่อนสหพรหมจารีผู้อยู่
ในฐานะครูบางรูป ก็ไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ ภิกษุก็ไม่ได้แสดงธรรมเท่าที่ได้ระดับ
ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแก่ชนเหล่าอื่นโดยพิสดาร ภิกษุก็ไม่ได้สาธยายธรรมเท่าที่ได้
สดับได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยพิสดาร แม้ภิกษุก็ไม่ได้ตรึกร่อง ใคร่ครวญธรรมเท่าที่
ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาด้วยใจ ก็แต่ว่า สมาธินิมิตอย่างใดอย่างหนึ่ง เธอเล่า
เรียนมาด้วยดี ทำไว้ในใจด้วยดี ทรงไว้ด้วยดี แทงตลอดด้วยดี ด้วยปัญญา เธอย่อม
เข้าใจจรด เข้าใจธรรมในธรรมนั้น ตามที่เธอเล่าเรียนสมาธินิมิตอย่างใดอย่าง
หนึ่งมาด้วยดี ทำไว้ในใจด้วยดี ทรงไว้ด้วยดี แทงตลอดด้วยดี ด้วยปัญญา
เมื่อเธอเข้าใจจรด เข้าใจธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์แล้วย่อม
เกิดปีติ เมื่อมีใจเกิดปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบแล้วย่อมได้สวาสสุข เมื่อมีสุข
จิตย่อมตั้งมั่น ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นเหตุแห่งวิมุตติข้อที่ ๕ ซึ่งเป็นเหตุให้จิตของ
ภิกษุผู้ไม่ประมาทมีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ ที่ยังไม่หลุดพ้นย่อมหลุดพ้น
อาสวะที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป หรือเธอย่อมได้บรรลุธรรมอันเกษมจาก
โยคะชั้นเยี่ยม ที่ยังไม่ได้บรรลุ ดุกรภิกษุทั้งหลาย เหตุแห่งวิมุตติ ๕ ประการนี้แล
ซึ่งเป็นเหตุให้จิตของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ ที่ยังไม่
หลุดพ้นย่อมหลุดพ้น อาสวะที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป หรือเธอย่อมได้
บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ที่ยังไม่ได้บรรลุ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สมาธิสูตร

[๒๗] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีปัญญารักษาตน มีสติเจริญ
สมาธิหาประมาณมิได้เกิด เมื่อเธอมีปัญญารักษาตน มีสติ เจริญสมาธิหา
ประมาณมิได้อยู่ ญาณ ๕ อย่าง ย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตน ญาณ ๕ อย่างเป็นใน
คือ ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า สมาธินี้มีสุขในปัจจุบัน และมีสุขเป็นวิบาก
ต่อไป ๑ สมาธินี้เป็น อริยะ ปราศจากอาภิส ๑ สมาธินี้อันคนเลวเสพไม่ได้ ๑
สมาธินี้ละเอียด ประณีต ได้ด้วยความสงบระงับ บรรลุได้ด้วยความเป็นธรรม
เอกผุดขึ้น และมีใช้บรรลุได้ด้วยการข่มธรรมที่เป็นข้าศึก ห้ามกิเลสด้วยจิตอัน
เป็นสัจจขาร ๑ ก็เราย่อมมีสติเข้าสมาธินี้ได้ มีสติออกจากสมาธินี้ได้ ๑ ดุกร
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีปัญญารักษาตน มีสติ เจริญสมาธิอันหาประมาณ
มิได้เกิด เมื่อเธอทั้งหลายมีปัญญารักษาตน มีสติ เจริญสมาธิอันหาประมาณมิได้
อยู่ ญาณ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตน ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อังคิกสูตร

[๒๘] ดูกิริยาทั้งหลาย เราจักแสดงการเจริญสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกิริยาทั้งหลาย ก็การเจริญสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สติจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เธอทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้น เิบอิม ขาบ ข่าน ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกจะไม่ถูกต้อง เปรียบเหมือนพนักงานทรงสนาน หรือลูกมือพนักงานทรงสนานผู้ฉลาด จะพึงใส่จูลธสีตัวลงในภาชนะสำริดแล้ว พรมด้วยน้ำหมักไว้ ตกเวลาเย็นก่อนจูลธสีตัวซึ่งซึมน้ำไปจับติดทั่วทั้งหมด ย่อมไม่กระจ่ายออกฉ่นใด ภิกษุก็ฉ่นนั้นแล ทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้น เิบอิม ขาบ ข่าน ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกจะไม่ถูกต้อง ดูกิริยาทั้งหลาย นี่เป็นการเจริญสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐข้อที่ ๑

ดูกิริยาทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขที่เกิดแต่สมาธิอยู่ เธอทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้น เิบอิม ขาบ ข่าน ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกจะไม่ถูกต้อง เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกที่มีน้ำปั่นป่วน ไม่มีทางไหลมาได้ ทั้งในด้านตะวันออก ด้านใต้ ด้านตะวันตก ด้านเหนือ และฝ่นก็ไม่ตกเพิ่มตามฤดูกาล แต่สายน้ำเย็นพุขึ้นจากห้วงน้ำนั้นแล้ว จะพึงทำห้วงน้ำนั้นแหละให้ชุ่มชื้น เิบอาบ ขาบซึมน้ำเย็น ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งห้วงน้ำนั้นทั้งหมด ที่น้ำเย็นจะไม่พึงถูกต้อง ฉ่นใด ภิกษุก็ฉ่นนั้นนั้นแล ย่อมทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้น เิบอิม ขาบ ข่าน ด้วยปีติ และสุขอันเกิดแต่สมาธิ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิจะไม่ถูกต้อง ดูกิริยาทั้งหลาย นี่เป็นการเจริญสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ ข้อที่ ๒

ดูกิริยาทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มียุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื้น เิบอิม ขาบ ข่านด้วยสุขอันปราศจากปีติ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัวที่สุขอันปราศจากปีติจะไม่ถูกต้อง ดูกิริยาทั้งหลาย เปรียบเหมือนในกอบอูบล กอบัวหลวง หรือกอบัวขาว ดอกอูบล ดอกบัวหลวง หรือดอกบัวขาว บางเหล่าซึ่งเกิดในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ในน้ำ อันน้ำหล่อเลี้ยงดอกบัวเหล่านั้น ชุ่มชื้น เิบอาบ ขาบซึมน้ำเย็นตลอดยอด ตลอดเงา

ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งดอกอุบล ดอกบัวหลวง หรือดอกบัวขาว ทุกส่วน
ที่น้ำเย็นจะไม่พึงถูกต้อง ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นแล ย่อมทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้น
เอิบอัม ชาบชาน ด้วยสุขอันปราศจากปิตติ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอ
ทั่วทั้งตัว ที่สุขปราศจากปิตติจะไม่ถูกต้อง นี่เป็นการเจริญสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ ข้อที่ ๓

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุดุคตถณานันไม่มีสุข
ไม่มีทุกข์ เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัสและโทมนัสก่อนๆ ได้
มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เธอจึงแผ่ไปทั่วกายนี้แหละ ด้วยใจอันบริสุทธิ์
ผ่องแผ้ว ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ใจอันบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว
จะไม่ถูกต้อง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงนั่งคลุมตัวตลอดศีรษะ
ด้วยผ้าขาว ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายทุกๆ ส่วนของเขา ที่ผ้าขาวจะไม่ถูก
ต้อง ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นแล เธอจึงแผ่ไปทั่วกายนี้แหละ ด้วยใจอันบริสุทธิ์
ผ่องแผ้ว ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ใจอันบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว
จะไม่ถูกต้อง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นการเจริญสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์
๕ อันประเสริฐ ข้อที่ ๔

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุยอมถือด้วยดี ทำไว้ใน
ใจด้วยดี ใคร่ครวญด้วยดี แทงตลอดด้วยดี ซึ่งปัจเจกเวกขณนิมิตด้วยปัญญา
เปรียบเหมือนคนอื่นพึงเห็นคนอื่น คนอื่นพึงเห็นคนนั้น หรือคนนั้นพึงเห็นคนนอน
ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นแล เธอยอมถือด้วยดี ทำไว้ในใจด้วยดี ใคร่ครวญด้วยดี
แทงตลอดด้วยดี ซึ่งปัจเจกเวกขณนิมิตด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นการ
เจริญสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ ข้อที่ ๕

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ
อันภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว อย่างนี้ ภิกษุจะโหม่นอมจิตไปเพื่อทำให้แจ้ง
ด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่จะพึงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใดๆ เธอยอมถึง
ความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่โดยแน่นอน เปรียบ
เหมือนหมอน้ำที่ตั้งอยู่บนที่รอง เต็มด้วยน้ำเสมอขอบปากพอที่กำลังดื่มได้ บุรุษผู้
มีกำลัง พึงเอียงหมอน้ำนั้นไปรอบๆ น้ำก็พึงกระฉอกออกมาได้หรือ ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า อย่างนั้นพระเจ้าข้า

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เมื่อสัมมาสมาธิอัน
ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ ที่ภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้
เธอโหม่นอมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่จะพึงทำให้แจ้งด้วย
ปัญญาอันยิ่งใดๆ เธอยอมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อ
เหตุมีอยู่ เปรียบเหมือนสระน้ำที่ภูมิภาคอันราบเรียบ กว้างสี่เหลี่ยม กันด้วยทำนบ

เต็มด้วยน้ำเสมอขอบปากพอที่จะดื่มได้ บรูษผู้มีกำลังพึงเปิดทำนบสระนั้นทุกๆ
ด้าน น้ำก็พึงไหลออกมาได้หรือ

ก. อย่างนั้น พระเจ้าข้า

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายเหมือนกัน เมื่อสัมมาสมาธิอันประ
กอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ ที่ภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ เธอ
โหม่นมัจฉิตไป เพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่จะพึงทำให้แจ้งด้วย
ปัญญาอันยิ่งใดๆ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อ
เหตุมีอยู่ เปรียบเหมือนรถม้าที่เทียมแล้วจอดอยู่ทางใหญ่ ๔ แยก มีพื้นราบเรียบ
มีประทักษิณไว้ข้างบน คนฝึกม้าผู้ชำนาญชำนาญในการฝึกขึ้นขี่รถนั้นแล้ว ถือเชือกด้วย
มือซ้าย ถือประทักษิณด้วยมือขวา พึงขับรถให้เดินหน้าบ้าง ให้ถอยหลังบ้าง ได้ตาม
ต้องการ ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายเหมือนกัน เมื่อสัมมาสมาธิอัน
ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ ที่ภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้
เธอโหม่นมัจฉิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่จะพึงทำให้แจ้งด้วย
ปัญญาอันยิ่งใดๆ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุ
มีอยู่ ถ้าเธอมุ่งหวังอยู่ว่า เราพึงแสดงฤทธิ์ได้หลายประการ คือ คนเดียวเป็นหลาย
คนก็ได้ ฯลฯ พึงใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เธอย่อมถึงความเป็น
ผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ถ้าเธอมุ่งหวังว่า เราพึงได้ยิน
เสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วย
ทิพยโสตอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานใน
ธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ถ้าเธอมุ่งหวังว่า เราพึงกำหนดรู้ใจของ
สัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะ ก็พึงรู้ว่าจิตมีราคะ หรือ
จิตปราศจากราคะ ก็พึงรู้ว่าจิตปราศจากราคะ ฯลฯ หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็พึง
รู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุ
มีอยู่ ถ้าเธอมุ่งหวังว่า เราพึงระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติ
หนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ เราพึงระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้ง
อาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยาน
ในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ถ้าเธอมุ่งหวังว่า เราพึงเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติกา
ลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วย
ทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ฯลฯ พึงรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม
ด้วยประการฉะนี้ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อ
เหตุมีอยู่ ถ้าเธอมุ่งหวังว่า เราพึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อัน
หาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้า
ถึงอยู่ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๘. จังกมสูตร

[๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาณิสสสในการจงกรม ๕ ประการนี้

๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เดินจงกรมย่อมเป็นผู้อดทนต่อการเดินทางไกล ๑ ย่อมเป็นผู้อดทนต่อการบำเพ็ญเพียร ๑ ย่อมเป็นผู้มีอาพาธน้อย ๑ อาหารที่กิน ดื่ม เคี้ยว ลิ้มแล้วย่อมย่อยไปโดยดี ๑ สมาธิที่ได้เพราะการเดินจงกรมย่อมตั้งอยู่ได้นาน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาณิสสสในการเดินจงกรม ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. นาคิตสูตร

[๓๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ได้เสด็จถึงพราหมณคามของชาวโกศลชื่ออิจฉานังคละ ได้ยินว่า สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ไพรสณฑ์ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้บ้านพราหมณคาม ชื่ออิจฉานังคละ พราหมณ์และคฤหบดี ชาวบ้านอิจฉานังคละ ได้สดับข่าวว่า พระสมณโคตมศากยบุตร ทรงผนวชจากศากยสกุล เสด็จถึงบ้านอิจฉานังคละ ประทับอยู่ที่ไพรสณฑ์ ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้พราหมณคามชื่ออิจฉานังคละ ก็เกียรติศัพทอันงามของท่านพระสมณโคตมพระองค์นั้น ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลาย เห็นปานนั้น เป็นการดีแล ดังนี้ ครั้นนั้น พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละ เมื่อล่วงราตรีไป จึงพากันถือของเคี้ยวของฉันเป็นจำนวนมาก เข้าไปทางไพรสณฑ์ชื่ออิจฉานังคละ ครั้นแล้ว ได้ยินชุมนุมกันที่ชุมนุมประตูด่านนอก ส่งเสียงอ้ออึง สมัยนั้น ท่านพระนาคิตะเป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระนาคิตะว่า ดูกรนาคิตะ ก็พวกใครส่งเสียงอ้ออึงอยู่นั้น คล้ายพวกชาวประมงแย่งปลากัน ท่านพระนาคิตะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละเหล่านั้น พากันถือของเคี้ยวของฉันเป็นจำนวนมาก มายืนประชุมกันที่ชุมนุมประตูด่านนอก เพื่อถวายพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ ฯ

พ. ดูกรนาคิตะ เราไม่คิดยศ และยศก็ไม่คิดเรา ผู้ใดแลไม่พึงได้
ตามความปรารถนา ไม่พึงได้โดยไม้อยาก ไม่พึงได้โดยไม่ลำบาก ซึ่งสุขอันเกิด
แต่เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ สุขอันเกิดแต่ความ
ตรัสรู้ ที่เราพึงได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม้อยาก ได้โดยไม่ลำบากนี้ ผู้นั้น
พึงยินดีสุขที่ไม่สะอาด สุขในการนอน และสุขที่อาศัยลาภ สักการะ และการ
สรรเสริญ ฯ

นา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคทรงรับ ขอ
พระสุคตจงทรงรับ บัดนี้ เป็นเวลาที่พระผู้มีพระภาคจะทรงรับ พระผู้มีพระภาค
จักเสด็จไปทางใดๆ พราหมณ์และคฤหบดีชาวนิคมและชาวชนบท ก็จักหลั่งไหล
ไปทางนั้นๆ เหมือนเมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกลงมา น้ำก็ย่อมไหลไปตามที่ลุ่ม ฉนใด
พระผู้มีพระภาคจักเสด็จไปทางใดๆ พราหมณ์และคฤหบดีชาวนิคมและชาวชนบท
ก็จักหลั่งไหลไปทางนั้นๆ ฉนนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะศีลและปัญญาของ
พระผู้มีพระภาค ฯ

พ. ดูกรนาคิตะ เราไม่คิดยศ และยศก็ไม่คิดเรา ผู้ใดแลไม่พึงได้ตาม
ความปรารถนา ไม่พึงได้โดยไม้อยาก ไม่พึงได้โดยไม่ลำบาก ซึ่งสุขอันเกิดแต่
เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ สุขอันเกิดแต่ความ
ตรัสรู้ ที่เราพึงได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม้อยาก ได้โดยไม่ลำบากนี้ ผู้นั้น
พึงยินดีสุขที่ไม่สะอาด สุขในการนอน และสุขที่อาศัยลาภ สักการะ และการ
สรรเสริญ ดูกรนาคิตะ อาหาร ที่กิน ดื่ม เคี้ยว ลิ้มแล้วย่อมมีอุจจาระและ
ปัสสาวะเป็นผล นี่เป็นผลแห่งอาหารนั้น ความรักมีโสกะ ปรีทนะ ทุกข์
โทมนัส และอุปายาส ที่เกิดขึ้นเพราะสิ่งที่รักแปรปรวนเป็นอันเป็นผล นี่เป็น
ผลแห่งความรักนั้น ความเป็นของปฏิญฺเฐในอสุภนิมิต ย่อมตั้งอยู่แก่ภิกษุผู้ขวน
ขวายการประกอบตามอสุภนิมิต นี่เป็นผลแห่งการประกอบตามอสุภนิมิตนั้น
ความเป็นของปฏิญฺเฐในผัสสะ ย่อมตั้งอยู่แก่ภิกษุผู้พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงใน
ผัสสาตนะ ๖ อยู่ นี่เป็นผลแห่งการพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงในผัสสาตนะนั้น
ความเป็นของปฏิญฺเฐในอุปาทาน ย่อมตั้งอยู่แก่ภิกษุผู้พิจารณาเห็นความเกิด และ
ความดับในอุปาทานชั้น ๕ นี่เป็นผลแห่งการพิจารณาเห็นความเกิดและความดับใน
อุปาทานชั้นนั้น ฯ

จบปัญจจกักรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. การวสูตรที่ ๑ ๒. การวสูตรที่ ๒ ๓. อุปกิเลสสูตร
๔. ทุสสีสูตร ๕. อนุคคหสูตร ๖. วิมุตติสูตร ๗. สมาธิสูตร ๘. อังคิก

สุมนวรรคที่ ๔

๑. สุมนสูตร

[๓๑] ครั้งนั้นแล สุมนาราชกุมาริ ๑- แวดล้อมด้วยรถ ๕๐๐ คัน และ
ราชกุมาริ ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทาน
พระวโรกาส สาวกของพระผู้มีพระภาค ๒ คน มีศรัทธา มีศีล มีปัญญาเท่าๆ
กัน คนหนึ่งเป็นผู้ให้ คนหนึ่งไม่ผู้ให้ คนทั้งสองนั้น เมื่อตายไปแล้ว พึงเข้าถึง
สุคติโลกสวรรค์ แต่คนทั้งสองนั้น ทั้งที่เป็นเทวดาเหมือนกัน พึงมีความพิเศษ
แตกต่างกันหรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสุมนา คนทั้งสองนั้นพึงมีความ
พิเศษแตกต่างกัน คือ ผู้ให้เป็นเทวดาย่อมข่มเทวดาผู้ไม่ผู้ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการ
คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ และอธิปไตยที่เป็นทิพย์ ดูกรสุมนา ผู้ที่ไม่ผู้เป็น
เทวดา ย่อมข่มเทวดาผู้ไม่ผู้ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการนี้ ๑

สุ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ถ้าเทวดาทั้งสองนั้นจุติจากเทวโลกนั้นแล้ว
มาสู่ความเป็นมนุษย์ แต่คนทั้งสองนั้น ทั้งที่เป็นมนุษย์เหมือนกัน พึงมีความ
พิเศษแตกต่างกันหรือ ๑

พ. ดูกรสุมนา คนทั้งสองนั้นมีความพิเศษแตกต่างกัน คือ ผู้ให้เป็น
มนุษย์ ย่อมข่มคนไม่ผู้ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการ คือ ด้วยอายุ วรรณะ สุข
ยศ และอธิปไตยที่เป็นของมนุษย์ ดูกรสุมนา ผู้ให้เป็นมนุษย์ย่อมข่มคนผู้
ไม่ผู้ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการนี้ ๑

สุ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ถ้าคนทั้งสองนั้นออกบวช แต่คนทั้งสอง
นั้น ทั้งที่เป็นบรรพชิตเหมือนกัน พึงมีความพิเศษแตกต่างกันหรือ

พ. ดูกรสุมนา คนทั้งสองนั้นมีความพิเศษแตกต่างกัน คือ คนที่ไม่ผู้
เป็นบรรพชิต ย่อมข่มคนที่ไม่ผู้ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการ คือ เมื่อออกปากขอย่อม

@๑. ราชธิดาของพระเจ้าปเสนทิโกศล

ได้จีวรมาก เมื่อไม่ออกปากขอย่อมได้น้อย เมื่อออกปากขอย่อมได้บิณฑบาตมาก
เมื่อไม่ออกปากขอย่อมได้น้อย เมื่อออกปากขอย่อมได้เสนาสนะมาก เมื่อไม่ออก
ปากขอย่อมได้น้อย เมื่อออกปากขอย่อมได้บริขารคือยาที่เป็นเครื่องบำบัดไข้มาก
เมื่อไม่ออกปากขอย่อมได้น้อย และจะอยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์เหล่าใด เพื่อน
พรหมจรรย์เหล่านั้นก็ประพฤติดูหมิ่นด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม เป็นที่
พอใจเป็นส่วนมาก ไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมนำสิ่งเป็นที่พอใจมาเป็น
ส่วนมาก ย่อมนำสิ่งไม่เป็นที่พอใจมาเป็นส่วนน้อย ดูกรสุมนา ผู้ให้เป็นบรรพชิต

ยอมข่มผู้ไม่ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการนี้ ฯ

ดู. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ถ้าคนทั้งสองนั้นบรรลอรหัตต์แต่คนทั้งสอง
นั้นทั้งที่ได้บรรลอรหัตต์เหมือนกัน พึงมีความพิเศษแตกต่างกันหรือ

พ. อูกรสูมนา เราไม่กล่าวว่ามีเหตุแตกต่างกันใดๆ ในวิมุตติ กับ
วิมุตติ ข้อนี้ ฯ

ดู. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสจรรย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญไม่เคยมี
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อนี้กำหนดได้ว่า ควรให้ทาน ควรทำบุญ เพราะบุญเป็น
อุปการะแม่แก่เทวดา แม่แก่นุชย์ แม่แก่บรรพชิต ฯ

พ. อย่างนั้นสูมนา อย่างนั้นสูมนา ควรให้ทาน ควรทำบุญ เพราะ
บุญเป็นอุปการะแม่แก่เทวดา แม่แก่นุชย์ แม่แก่บรรพชิต ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึง
ได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

ดวงจันทร์ปราศจากมลทิน เดินไปในอากาศย่อมสว่างกว่า
หมู่ดาวทั้งปวงในโลก ด้วยรัศมี ฉันทใด บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วย
ศีล มีศรัทธา ก็ฉันทนั้น ย่อมไพโรจน์กว่าผู้ตระหนี่ทั้งปวง
ในโลกด้วยจาคะ ฯ เมฆที่ลอยไปตามอากาศ มีสายฟ้า
ปลาบแปลบ มีข่อดั่งร้อย ตรครดแผ่นดินเต็มที่ดินและที่
ลุ่ม ฉันทใด สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้สมบูรณ์ด้วย
ทศนะ เป็นบัณฑิต ก็ฉันทนั้น ย่อมข่มผู้ตระหนี่ได้ด้วย
ฐานะ ๕ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ และเปี่ยม
ด้วยโภคะ ย่อมบันเทิงใจในสวรรค์ในปรโลก ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. จุนทิสสูตร

[๓๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน
กลันทกนิวาปสถาน ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้นนั้นแล ราชกุมารีชื่อว่าจุนที แวด
ล้อมด้วยรถ ๕๐๐ คัน และกุมารี ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ราชกุมารพระนามว่าจุนทะ พระภคดาของหม่อมฉัน กล่าวอย่าง
นี้ว่า หญิงหรือชายเป็นผู้ถึงพระพุทธรูปเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึง
พระสงฆ์เป็นสรณะ เว้นขาดจากปาณาติบาต เว้นขาดจากอกุศลนาทาน เว้นขาด
จากกาเมสุมิฉฉาจาร เว้นขาดจากมุสาวาท เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและ
เมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ผู้นั้นตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติอย่าง
เดียว ไม่เข้าถึงทุกข์ ดังนี้ หม่อมฉันจึงขอลาทูลถามว่า ผู้ที่เลื่อมใสในศาสนา

เช่นไร เมื่อตายไปแล้วจึงเข้าถึงสุคติอย่างเดียว ไม่เข้าถึงทุกคติ ผู้ที่เลื่อมใสใน
ธรรมเช่นไร เมื่อตายไปแล้วจึงเข้าถึงสุคติอย่างเดียว ไม่เข้าถึงทุกคติ ผู้ที่เลื่อม
ใสในสงฆ์เช่นไร เมื่อตายไปแล้วจึงเข้าถึงสุคติอย่างเดียว ไม่เข้าถึงทุกคติ ผู้ที่ทำให้
บริบูรณ์ในศีลเช่นไร เมื่อตายไปแล้ว จึงเข้าถึงสุคติอย่างเดียว ไม่เข้าถึง
ทุกคติ ฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรจุนท์ สัตว์ที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี มี
๔ เท้าก็ดี มีเท้ามากที่สุด มีรูปก็ดี ไม่มีรูปก็ดี มีสัญญาก็ดี ไม่มีสัญญาก็ดี
มีสัญญาก็มีไซ้ ไม่มีสัญญาก็มีไซ้ก็ดี มีประมาณเท่าใด พระตถาคตอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้า บัญญัติกล่าวว่าเลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสใน
พระพุทธเจ้า ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ กวีปากอันเลิศย่อมมีแก่
บุคคลผู้เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ธรรมที่เป็นปัจจัยปรุงแต่งก็ดี ที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่งก็
ดี มีประมาณเท่าใด วิราคะ คือ ธรรมอันย่ำยีความเมา กำจัดความกระหาย
ถอนเสียซึ่งอาลัย เข้าไปตัดวัฏฏะ เป็นที่สิ้นค้นหา เป็นที่คลายกำหนด เป็นที่
ดับ นิพพาน บัญญัติกล่าวว่าเลิศกว่าธรรมเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสใน
วิราคธรรม ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ กวีปากอันเลิศย่อมมีแก่
บุคคลผู้เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ฯ หมู่ก็ดี คณะก็ดี มีประมาณเท่าใด สงฆ์สาวก
ของพระตถาคต คือ คู่แห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี้สงฆ์สาวกของพระผู้มี
พระภาค เป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็น
ผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า บัญญัติกล่าวว่าเลิศกว่า
หมู่หรือคณะเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสในสงฆ์ ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสใน
สิ่งที่เลิศ กวีปากอันเลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ศีลมีประมาณ
เท่าใด ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว คือ ศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย
เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันค้นหาและทิจิไม่ลุ่มคล่ำ เป็นไปเพื่อสมาธิ
บัญญัติกล่าวว่าเลิศกว่าศีลเหล่านั้น ชนเหล่าใดย่อมทำให้บริบูรณ์ในอริยกันตศีล
ชนเหล่านั้นชื่อว่าทำให้บริบูรณ์ในสิ่งที่เลิศ กวีปากอันเลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้ทำให้
บริบูรณ์ในสิ่งที่เลิศ ฯ

บุญอันเลิศ คือ อายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สุขและกำลัง
ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้รู้แจ้งธรรมที่เลิศ เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ
คือ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าผู้เลิศ ผู้เป็นทักษิณียบุคคลชั้น
เยี่ยม เลื่อมใสในพระธรรมที่เลิศ อันปราศจากราคะ เป็น
ที่เข้าไปสงบ เป็นสุข เลื่อมใสในพระสงฆ์ผู้เลิศ เป็น
นาบุญชั้นเยี่ยม ให้ทานในสิ่งที่เลิศ ปราชญ์ผู้ถือนั่นธรรม
ที่เลิศ ให้สิ่งที่เลิศ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ย่อมถึงสถาน
ที่เลิศ บันเทิงใจอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อุคคหสูตร

[๓๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ชาตียวัน ใกล้เมือง
ภททิยะ ๑ ครั้งนั้นแล ท่านอุคคหเศรษฐีผู้เป็นหลานท่านเมณฑกเศรษฐี
ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่อันควรส่วนข้าง
หนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อม
ด้วยภิกษุ ๓ รูปจงทรงรับภัตตาหารของข้าพระองค์ ในวันพรุ่งนี้ พระผู้มีพระภาค
ทรงรับด้วยคุณสมบัติ ท่านอุคคหเศรษฐีทราบ ว่า พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์
แล้ว จึงลุกจากอาสนะ ถวายบังคมทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้งนั้นแล
พอล่วงราตรีนั้นไป เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้วถือบาตรจีวรเสด็จ
เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอุคคหเศรษฐี ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาแต่งตั้งไว้
ครั้งนั้น ท่านอุคคหเศรษฐีหลานของเมณฑกเศรษฐี ได้อังคาสพระผู้มีพระภาค
ให้อิ่มหนำสำราญ ด้วยขาทินิยาโภชนาหารอย่างประณีตด้วยมือของตนเอง เมื่อ
ทราบ ว่าพระผู้มีพระภาคทรงเสวยเสร็จแล้ว ทรงลดพระหัตถ์จากบาตรแล้ว จึงนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กุมาริเหล่านี้นี้ของ
ข้าพระองค์ จักไปอยู่สกุลสามี ขอพระผู้มีพระภาคทรงกล่าวสอน ทรงพราสอน
กุมาริเหล่านั้น ซึ่งจะพึงเป็นประโยชน์สูงสุดแก่กุมาริเหล่านั้นตลอดกาลนาน ๑
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสสอนกุมาริเหล่านั้นต่อไปดังนี้ว่า ดูกรกุมาริ เพราะเหตุ
นั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า มารดาบิดาของสามีที่เป็นผู้ปรารถนา
ประโยชน์ หวังความเกื้อกูลอนุเคราะห์ด้วยความเอ็นดู เราทั้งหลายจักตื่นก่อนท่าน
นอนทีหลังท่าน คอยรับใช้ท่าน ประพฤติเป็นที่พอใจท่าน พุดคำเป็นที่รักต่อท่าน
ดูกรกุมาริทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ๑ เพราะเหตุ นั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ชนเหล่าใดเป็นที่เคารพของสามี คือ มารดา บิดา
หรือสมณพราหมณ์ เราทั้งหลาย จักสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เมื่อท่าน
มาถึงที่ที่จักต้อนรับด้วยที่นั่งหรือน้ำ ดูกรกุมาริทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษา
อย่างนี้แล ๑ เพราะเหตุ นั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า การงานภายใน
บ้านของสามี คือ การทำขนสัตว์ หรือการทำผ้า เราทั้งหลายจักเป็นผู้ขยัน
ไม่เกียจคร้านในการงานนั้นๆ จักประกอบด้วยปัญญาเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบาย
ในการงานนั้นๆ อาจทำ อาจจัด ดูกรกุมาริทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษา
อย่างนี้แล ๑ เพราะเหตุ นั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลาย
จักรู้การงานที่อันโทษนภายในบ้านของสามี คือ ทาส คนใช้ หรือกรรมกรทำ
แล้ว ว่าทำแล้ว ที่ยังไม่ได้ทำ ว่ายังไม่ได้ทำ จักรู้คนป่วยไข้ว่ามีกำลังหรือไม่มี
กำลัง และจักแบ่งของเคี้ยวของบริโภคให้ตามเหตุที่ควร ดูกรกุมาริทั้งหลาย

เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษา
อย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักยังทรัพย์ ข้าวเปลือก เงิน หรือทองที่สามีหามาได้
ไว้คงอยู่ ด้วยการรักษา คุ้มครอง จักไม่เป็นนักเลงการพนัน ไม่เป็นขโมย
ไม่เป็นนักดื่ม ไม่ผลาญทรัพย์ให้พินาศ ดูรุกรุมารทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึง
ศึกษาอย่างนี้แล ฯ ดูรุกรุมารทั้งหลาย มาตุคามผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
นี้แล เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายเทวดาเหล่ามนาปายิกา ฯ

สุภาพสตรีผู้มีปริชา ย่อมไม่ดูหมิ่นสามีผู้หมั่นเพียร ขวนขวาย
อยู่เป็นนิตย์ เลี้ยงตนอยู่ทุกเมื่อ ให้ความปรารถนาทั้งปวง
ไม่ทำสามีให้ขุ่นเคือง ด้วยประพจน์แสดงความหึงหวงสามี
และย่อมบูชาผู้ที่เคารพทั้งปวงของสามี เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจ
คร้าน สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี ประพจน์เป็นที่พอใจ
ของสามี รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ นารีโดยย่อประพจน์
ตามความพอใจของสามีอย่างนี้ นารีนั้นย่อมเข้าถึงความเป็น
เทวดาเหล่ามนาปายิกา ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สีสสูตร

[๓๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูเขาศาลาปามหาวัน
ใกล้เมืองเวสาลี ครั้นนั้นแล สีสเสนาบตีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงสามารถบัญญัติผลแห่งทานที่จะพึงเห็นได้ในปัจจุบัน
หรือหนอ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าสามารถ ท่านสีสเสนาบตี แล้วจึงตรัสต่อไป
ว่า ดูกรท่านสีสเสนาบตี ทายกผู้เป็นทานบดี ย่อมเป็นที่รักที่ชบใจของชนเป็น
อันมาก แม้ข้อนี้เป็นผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง ฯ

อีกประการหนึ่ง ลัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาทายกผู้เป็นทานบดี แม้ข้อนี้
ก็เป็นผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง ฯ

อีกประการหนึ่ง กิตติศัพท์อันงามของทายกผู้เป็นทานบดีย่อมขจร แม้ข้อนี้
ก็เป็นผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง ฯ

อีกประการหนึ่ง ทายกผู้เป็นทานบดี จะเข้าไปสู่ที่ประชุมใดๆ คือ
ที่ประชุมกษัตริย์ พราหมณ์ คฤหบดี สมณะ ก็ย่อมเป็นผู้องอาจไม่เก้อเขิน
เข้าไป แม้ข้อนี้ก็เป็นผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง ฯ

อีกประการหนึ่ง ทายกผู้เป็นทานบดี เมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์ แม้ข้อนี้ก็เป็นผลแห่งทานที่จะพึงได้ในสัมปรายภพ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้แล้ว สีสเสนาบตีจึงทูลว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง ๔ ข้อ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสบอก
แล้ว ข้าพระองค์ย่อมเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคในผลแห่งทาน ๔ ข้อนี้ก็หามิได้
แม้ข้าพระองค์เองก็ทราบดี คือ ข้าพระองค์เป็นทายก เป็นทานบดี ย่อมเป็นที่รัก
เป็นที่ชอบใจของชนเป็นอันมาก สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาข้าพระองค์ ผู้เป็นทายก
เป็นทานบดี กิตติศัพท์อันงามของข้าพระองค์ผู้เป็นทายก เป็นทานบดี ย่อมขจร
ทั่วไปว่า สีสหเสนาบดีเป็นทายก เป็นทานบดี เป็นผู้บำรุงพระสงฆ์ ข้าพระองค์
ผู้เป็นทายก เป็นทานบดี จะเข้าไปสู่ที่ประชุมใดๆ คือ ที่ประชุมภิกษุ
พราหมณ์ คฤหบดี สมณะ ก็ย่อมเป็นผู้แก้แค้นไม่ก่อเงินเข้าไป ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง ๔ ข้อนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสบอกแล้ว
ข้าพระองค์ย่อมเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคในผลแห่งทาน ๔ ข้อนี้ ก็หามิได้ แม้ข้า
พระองค์เองก็ย่อมทราบดี ส่วนผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง (ข้อที่ ๕) ที่พระผู้มี
พระภาคตรัสบอกข้าพระองค์ว่า ทายกผู้เป็นทานบดีเมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึง
สุคติโลกสวรรค์ ข้าพระองค์ย่อมไม่ทราบ ก็แต่ข้าพระองค์ย่อมเชื่อต่อพระผู้มี
พระภาคในข้อนี้ ฯ พระผู้มีพระภาคตรัสย้ำว่า อย่างนั้นท่านสีหเสนาบดี คือ
ทายกผู้เป็นทานบดี เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

นรชนผู้ไม่ตระหนี่ให้ทาน ย่อมเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก
ชนเป็นอันมากย่อมคบหานรชนนั้น นรชนนั้นย่อมได้เกียรติ
มียศ เจริญ เป็นผู้ไม่ก่อเงินแก้แค้นเข้าสู่ที่ประชุมชน
เพราะเหตุนี้แล บัณฑิตผู้หวังสุข จงขจัดมลทิน คือ ความ
ตระหนี่แล้วให้ทาน บัณฑิตเหล่านั้นย่อมประดิษฐานใน
ไตรทิพย์ ถึงความเป็นสหายของเทวดา ร่ำเรงอยู่ตลอดกาล
นาน บัณฑิตเหล่านั้น ได้ทำสิ่งที่มุ่งหวัง ได้ทำกุศลแล้ว
จุติจากโลกนี้แล้ว ย่อมมีรัศมีเปล่งปลั่ง เทียวชมไปใน
อุทยานเขื่อนนั้นทวัน ย่อมเปรียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕
ผลิตเพลินรื่นเริงบันเทิงใจอยู่ในนั้นทวัน สวาททั้งปวง
ของพระสุคตผู้ไม่มีกิเลส ผู้คงที่ ทำตามพระดำรัสของ
พระองค์แล้ว ย่อมร่ำเรงทุกเมื่อ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ทานานิสังสสูตร

[๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์แห่งการให้ทาน ๕ ประการนี้

๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่ชอบใจของชนหมู่มาก ๑

สัทบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน ๑ กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจร

ทั่วไป ๑ ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากกรรมของคฤหัสถ์ ๑ ผู้ให้ทานเมื่อตายไป

แล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์แห่งการให้ทาน
๕ ประการนี้แล ฯ

ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก ชื่อว่าดำเนินตาม
ธรรมของสัปบุรุษ สัปบุรุษผู้สงบผู้ดำรงอินทรีย์ ประกอบ
พรหมจรรย์ ย่อมคบหาผู้ให้ทานทุกเมื่อ สัปบุรุษเหล่านั้น
ย่อมแสดงธรรมเป็นที่บรรเทาทุกข์ทั้งปวงแก่เขา เขาได้ทราบ
ชัดแล้ว ย่อมเป็นผู้หาอาสวะมิได้ปริณิพพานในโลกนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. กาลทานสูตร

[๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาลทาน ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ ทายกย่อมให้ทานแก่ผู้มาสู่ถิ่นของตน ๑ ทายกย่อมให้ทานแก่
ผู้เตรียมจะไป ๑ ทายกย่อมให้ทานในสมัยข้าวแพง ๑ ทายกย่อมให้ข้าวใหม่
แก่ผู้มีศีล ๑ ทายกย่อมให้ผลไม้ใหม่แก่ผู้มีศีล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาลทาน
๕ ประการนี้แล ฯ

ผู้มีปัญญา รู้ความประสงค์ ปราศจากความตระหนี่ ย่อมให้ทาน
ในกาลที่ควรให้ เพราะผู้ให้ทานตามกาลในพระอริยเจ้า
ทั้งหลาย ผู้ปฏิบัติชอบตรง ผู้มีใจคงที่ เป็นผู้มีใจผ่องใส
ทักขิณาทานจึงจะมีผลไพบูลย์ ชนเหล่าใดย่อมอนุโมทนา
หรือช่วยเหลือในทักขิณาทานนั้น ทักขิณาทานนั้นย่อมไม่มี
ผลบกพร่อง เพราะการอนุโมทนาหรือการช่วยเหลือนั้น
แม้พวกที่อนุโมทนาหรือช่วยเหลือ ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญ
เพราะฉะนั้น ผู้มีจิตไม่ทอดถอยจึงควรให้ทานในเขตที่มีผล
มาก บุญทั้งหลายย่อมเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในปรโลก ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. โภชนทานสูตร

[๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้โภชนะเป็นทาน ชื่อว่าให้ฐานะ
๕ อย่างแก่ปฐกาหก ๕ อย่างเป็นไฉน คือ ให้อายุ ๑ ให้วรรณะ ๑ ให้สุข ๑
ให้กำลัง ๑ ให้ปฏิภาณ ๑ ครั้นให้อายุแล้วย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุทั้งที่เป็นทิพย์
ทั้งที่เป็นมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งวรรณะทั้งที่เป็นทิพย์
ทั้งที่เป็นมนุษย์ ครั้นให้สุขแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งสุขทั้งที่เป็นทิพย์ทั้งที่เป็น
มนุษย์ ครั้นให้กำลังแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งกำลังทั้งที่เป็นทิพย์ทั้งที่เป็นมนุษย์
ครั้นให้ปฏิภาณแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งปฏิภาณทั้งที่เป็นทิพย์ทั้งที่เป็นมนุษย์
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้โภชนะเป็นทานชื่อว่าให้ฐานะ ๕ อย่างนี้แล ฯ

ปราชญ์ผู้มีปัญญาให้อายุย่อมได้อายุ ให้กำลัง ย่อมได้
กำลัง ให้วรรณะย่อมได้วรรณะ ให้ปฏิภาณย่อมได้ปฏิภาณ
ให้สุขย่อมได้สุข ครั้นให้อายุ กำลัง วรรณะ สุข และ
ปฏิภาณแล้วจะเกิดในที่ใดๆ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สัทธานิสังสูตร

[๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้มีศรัทธา ย่อมมีอานิสงส์ ๕ ประการ
๕ ประการเป็นไฉน คือ สัปบุรุษผู้สงบในโลกทุกๆ ท่าน เมื่อจะอนุเคราะห์
ย่อมอนุเคราะห์ผู้มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ย่อมไม่อนุเคราะห์ผู้ไม่มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ๑
เมื่อจะเข้าไปหา ย่อมเข้าไปหาผู้มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ย่อมไม่เข้าไปหาผู้ไม่มีศรัทธา
ก่อนผู้อื่น ๑ เมื่อจะต้อนรับ ย่อมต้อนรับผู้มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ย่อมไม่ต้อนรับผู้
ไม่มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ๑ เมื่อจะแสดงธรรม ย่อมแสดงธรรมแก่ผู้มีศรัทธาก่อน
ผู้อื่น ย่อมไม่แสดงธรรมแก่ผู้ไม่มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ๑ กุลบุตรผู้มีศรัทธาเมื่อไป
แล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้มีศรัทธาย่อมมี
อานิสงส์ ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไทรใหญ่ที่ทาง
สี่แยก มีพื้นราบเรียบ ย่อมเป็นที่พึ่งของพวกนกโคยรอบ ฉั่นไค กุลบุตรผู้มี
ศรัทธาก็นั้นนั่นเหมือนกัน ย่อมเป็นที่พึ่งของชนเป็นอันมาก คือ ภิกษุ ภิกษุณี
อุบาสก อุบาสิกา ฯ

ต้นไม้อายุ ส้างด้วยกิ่ง ใบ และผล มีลำต้นแข็งแรง
มีรากมั่นคง สมบูรณ์ด้วยผล ย่อมเป็นที่พึ่งของนกทั้งหลาย
ฝูงนกย่อมอาศัยต้นไม้นั้น ซึ่งเป็นที่ร่มเย็นใจ ให้เกิดสุข
ผู้ต้องการความร่มเย็น ย่อมเข้าไปอาศัยร่มเงา ผู้ต้องการผล
ก็ย่อมบริโภคน้ำได้ ฉั่นไค ท่านผู้ปราศจากราคะ ปราศจาก
โทสะ ปราศจากโมหะ ไม่มีอาสวะ เป็นบุญเขตในโลก
ย่อมคบหาบุคคลผู้มีศรัทธา ซึ่งสมบูรณ์ด้วยศีล ประพฤติ
ถ่อมตน ไม่กระด้าง สุภาพ อ่อนโยน มีใจมั่นคง ฉั่นไค
เหมือนกัน ท่านเหล่านั้น ย่อมแสดงธรรมเครื่องบรรเทาทุกข์
ทั้งปวงแก่เขา เขาเข้าใจทั่วถึงธรรมนั้นแล้ว ย่อมเป็นผู้หมด
อาสวกิเลส ปรินิพพาน ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ปุตตสูตร

[๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มารดา บิดา เล็งเห็นฐานะ ๕ ประการนี้
จึงปรารถนาบุตรเกิดในสกุล ฐานะ ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุตรที่เราเลี้ยงมาแล้ว

จักเลี้ยงตอบแทน ๑ จักทำกิจแทนเรา ๑ วงศ์สกุลจักดำรงอยู่ได้นาน ๑ บุตร
จักปกครองทรัพย์มรดก ๑ เมื่อเราตายไปแล้ว บุตรจักบำเพ็ญทักษิณาทานให้ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย มารดา บิดา เล็งเห็นฐานะ ๕ ประการนี้แล จึงปรารธนา
บุตรเกิดในสกุล ฯ

มารดาบิดาผู้ฉลาด เล็งเห็นฐานะ ๕ ประการจึงปรารธนาบุตร
ด้วยหวังว่า บุตรที่เราเลี้ยงมาแล้ว จักเลี้ยงตอบเรา จักทำ
กิจแทนเรา วงศ์สกุลจักดำรงอยู่ได้นาน บุตรจักปกครอง
ทรัพย์มรดก และเมื่อเราตายไปแล้ว บุตรจักบำเพ็ญทักษิณ-
*าทานให้ มารดาบิดาผู้ฉลาดเล็งเห็นฐานะเหล่านี้ จึงปรารธนา
บุตร ฉะนั้นบุตรผู้เป็นสัปบุรุษ ผู้สงบ มีกตัญญูทุกเวลาที่
เมื่อระลึกถึงบูรพคุณของท่าน จึงเลี้ยงมารดาบิดา ทำกิจแทน
ท่าน เชื้อฟังโอวาท เลี้ยงสนองพระคุณท่าน สมดังที่ท่านเป็น
บูรพการี ดำรงวงศ์สกุล บุตรผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล
ย่อมเป็นที่สรรเสริญทั่วไป ฯ

จบสูตรที่ ๘

๑๐. สาลสูตร

[๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นสาละใหญ่อาศัยขุนเขาหิมวันต์ ย่อมเจริญ
ด้วยความเจริญ ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมเจริญด้วยกิ่งและใบ ๑
ย่อมเจริญด้วยเปลือก ๑ ย่อมเจริญด้วยกะเทาะ ๑ ย่อมเจริญด้วยกระพี้ ๑ ย่อม
เจริญด้วยแก่น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นสาละใหญ่อาศัยขุนเขาหิมวันต์ ย่อม
เจริญด้วยความเจริญ ๕ ประการนี้แล ฉันทใด ชนภายในอาศัยเจ้าบ้านผู้มีศรัทธา
ย่อมเจริญด้วยความเจริญ ๕ ประการ ฉันทนั้นเหมือนกันแล ความเจริญ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ๑ ย่อมเจริญด้วยศีล ๑ ย่อมเจริญด้วย
สุตะ ๑ ย่อมเจริญด้วยจาคะ ๑ ย่อมเจริญด้วยปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ชนภายในอาศัยเจ้าบ้านผู้มีศรัทธา ย่อมเจริญด้วยความเจริญ ๕ ประการนี้แล ฯ

ต้นไม้ทั้งหลาย อาศัยบรรพตศิลาล้วนในป่าใหญ่ ย่อมเจริญ
ขึ้นเป็นไม้ใหญ่ขึ้นเจ้าป่า ฉันทใด บุตร ภรรยา มิตร
อำมาตย์ หมูญาคู และคนที่เข้าไปอาศัยเลี้ยงชีพทั้งหลาย
ในโลกนี้ได้อาศัยกุลบุตรผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล
จึงเจริญได้ ฉันทนั้นเหมือนกัน ชนเหล่านั้นเห็นศีล จาคะและ
สุจริตทั้งหลาย ของกุลบุตรผู้มีศีล จาคะและสุจิตนั้น
เมื่อประจักษ์ชัดแล้ว ย่อมประพฤติตาม ชนเหล่านั้น ครั้น
ประพฤติธรรมอันเป็นที่ไปสู่สวรรค์ สุกติ ในโลกนี้แล้ว

ย่อมเป็นผู้ผลิตเพลิน เพียบพร้อมด้วยกาม บันเทิงใจ
ในเทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบสมณวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุมณสูตร ๒. จุนทิสสูตร ๓. อุคคหสูตร ๔. สีหสูตร
๕. ทานานิสังสสูตร ๖. กาลทานสูตร ๗. โภชนทานสูตร ๘. สัทธานิสังสสูตร
๙. ปุตตสูตร ๑๐. สาลสูตร ฯ

มุลทราขวรรคที่ ๕

๑. อาทิสสูตร

[๔๑] ครั้นนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้
ตรัสกับท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่
โภคทรัพย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ย่อมใช้จ่ายโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลัง
แขน อาบเหงื่อต่างน้ำ ขอบธรรม ได้มาโดยธรรม เลี้ยงตนให้เป็นสุข ให้ผู้อื่น
บริหารตนให้เป็นสุขสำราญ เลี้ยงมารดาบิดาให้เป็นสุข ให้ผู้อื่นบริหารให้
เป็นสุขสำราญ เลี้ยงบุตร ภรรยา ทาสกรรมกร คนใช้ ให้เป็นสุข ให้ผู้อื่น
บริหารให้เป็นสุขสำราญ นี่เป็นประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โภคทรัพย์ข้อที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมใช้จ่ายโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความ
หมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขน อาบเหงื่อต่างน้ำ ขอบธรรม ได้มา
โดยธรรม เลี้ยงมิตรสหายให้เป็นสุข ให้ผู้อื่นบริหารให้เป็นสุขสำราญ นี่
เป็นประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โภคทรัพย์ข้อที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมใช้จ่ายโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความ
หมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขน อาบเหงื่อต่างน้ำ ขอบธรรม ได้มา
โดยธรรม ป้องกันอันตรายที่เกิดแต่ไฟ น้ำ พระราชา โจร หรือทายาทผู้ไม่เป็น
ที่รัก ทำตนให้สวัสดิ นี่เป็นประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โภคทรัพย์ข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมใช้จ่ายโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความ
หมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขน อาบเหงื่อต่างน้ำ ขอบธรรม ได้มา
โดยธรรม ทำพละ ๕ อย่าง คือ

๑. ญาติพละ [บำรุงญาติ]

๒. อติพิไล [ต้อนรับแขก]

๓. ปุพเพตพฺลิ [บำรุงญาติผู้ตายไปแล้วคือทำบุญอุทิศกุศลให้]

๔. ราชพลี [บำรุงราชการ คือบริจาคทรัพย์ช่วยชาติ]

๕. เทวตพฺลิ [บำรุงเทวดา คือทำบุญอุทิศให้เทวดา]

นี้เป็นประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โลกทรัพย์ข้อที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมใช้จ่ายโลกทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความ
หมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขน อาบเหงื่อต่างน้ำ ขอบธรรม ได้มา
โดยธรรม บำเพ็ญทักษิณ มีผลสูงเลิศ เกื้อกูลแก่สวรรค์ มีวิบากเป็นสุข ยัง
อารมณ์เลิศให้เป็นไปด้วยดีในสมณพราหมณ์ ผู้เว้นจากความมัวเมาประมาท ตั้ง
อยู่ในขันติและโสรัจจะ ผู้มั่นคง ฝึกฝนตนให้สงบระงับดับกิเลสโดยส่วนเดียว
นี้เป็นประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โลกทรัพย์ข้อที่ ๕ ฯ

ดูกรคฤหบดี ประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โลกทรัพย์ ๕ ประการนี้แล ถ้า
เมื่ออริยสาวกนั้นถือเอาประโยชน์แต่โลกทรัพย์ ๕ ประการนี้ โลกทรัพย์หมดสิ้นไป
อริยสาวกนั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า เราได้ถือเอาประโยชน์แต่โลกทรัพย์นั้นแล้ว
และโลกทรัพย์ของเราก็ตมหมดสิ้นไป ด้วยเหตุนี้ อริยสาวกนั้น ย่อมไม่มีความ
เดือดร้อน ถ้าเมื่ออริยสาวกนั้นถือเอาประโยชน์แต่โลกทรัพย์ ๕ ประการนี้
โลกทรัพย์เจริญขึ้น อริยสาวกนั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า เราถือเอาประโยชน์
แต่โลกทรัพย์นี้แล้ว และโลกทรัพย์ของเราก็ตมเจริญขึ้น อริยสาวกนั้นย่อมไม่มี
ความเดือดร้อน อริยสาวกย่อมไม่มีความเดือดร้อนด้วยเหตุทั้ง ๒ ประการ
จะนี้แล ฯ

นรชนเมื่อคำนึงถึงเหตุนี้ว่า เราได้ใช้จ่ายโลกทรัพย์เลี้ยงตน
แล้ว ได้ใช้จ่ายโลกทรัพย์เลี้ยงคนที่ควรเลี้ยงแล้ว ได้ผ่านพ้น
ภัยที่เกิดขึ้นแล้ว ได้ให้ทักษิณอันมีผลสูงเลิศแล้ว ได้ทำ
พลี ๕ ประการแล้ว และได้บำรุงท่านผู้มีศีล ดำรวมอินทรีย์
ประพฤติพรหมจรรย์แล้ว บัณฑิตผู้อยู่ครองเรือน พึงปรารภนา
โลกทรัพย์ เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้น เราก็ตมบรรลु
แล้ว เราได้ทำสิ่งที่ไม่ต้องเดือดร้อนแล้ว ดังนี้ชื่อว่าเป็นผู้
ดำรงอยู่ในธรรมของพระอริยะ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญ
เขาในโลกนี้ เมื่อเขาละจากโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงใจใน
สวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สปัฏฐสูตร

[๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สปัฏฐเมื่อเกิดในสกุล ย่อมเกิดมาเพื่อ

ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเป็นอันมาก คือ แก่มารดาบิดา
แก่บุตรภริยา แก่ทาส กรรมกร คนรับใช้ แก่มิตรสหาย แก่สมณพราหมณ์
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาเมฆ ยังข้าวกล้าทั้งปวงให้งอกงาม ชื่อว่าย่อม
มีมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเป็นอันมาก ฉนใด สัปบุรุษ
เมื่อเกิดในสกุล ย่อมเกิดมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชน
เป็นอันมาก คือ แก่มารดาบิดา แก่บุตรภริยา แก่ทาส กรรมกร คนรับใช้
แก่มิตรสหาย แก่สมณพราหมณ์ ฉนนันเหมือนกัน ฯ

สัปบุรุษผู้ครอบครองโภคทรัพย์ เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชน
เป็นอันมาก เทวดาย่อมรักษาเขาผู้อันธรรมคุ่มครอง เป็น
พหูสูตร สมบูรณ์ด้วยศีลและความประพฤติ เกียรติย่อมไม่
ละเขาผู้ตั้งอยู่ในธรรม ใครจะสามารถติเตียนเขาผู้ตั้งอยู่ใน
ธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล มีวาจาดี มีหิริในใจ เปรียบเหมือน
แท่งทองชมพูนุท แม้เทวดาก็ชม แม้พรหมก็สรรเสริญเขา ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อัญญสูตร

[๔๓] ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มี
พระภาคได้ตรัสกับท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ธรรม ๕ ประการนี้
นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้โดยยากในโลก ๕ ประการเป็นไฉน คือ
อายุ ๑ วรรณะ ๑ สุขะ ๑ ยศ ๑ สวรรค์ ๑ ดูกรคฤหบดี ธรรม ๕ ประการ
นี้แล นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้โดยยากในโลก ฯ

ธรรม ๕ ประการนี้ นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้โดยยากในโลก
เรามีได้กล่าวว่าจะพึงได้เพราะเหตุแห่งความอ่อนน้อม หรือเพราะเหตุแห่งความ
ปรารถนา ถ้าธรรม ๕ ประการนี้ นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้โดยยาก
ในโลก จักได้เพราะเหตุแห่งความอ่อนน้อม หรือเพราะเหตุแห่งความปรารถนา
แล้วไซ้ในโลกนี้ ใครจะพึงเสื่อมจากอะไร ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ต้องการ
อายุ ไม่ควรอ่อนน้อมหรือเพลิดเพลินอายุ หรือแม้เพราะเหตุแห่งอายุ อริยสาวก
ผู้ต้องการอายุ พึงปฏิบัติปฏิบัติทำอันเป็นไปเพื่ออายุ เพราะปฏิบัติทำอันเป็นไปเพื่อ
อายุที่พระอริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้อายุ อริยสาวกผู้นั้นย่อม
ได้อายุที่เป็นของทิพย์ หรือเป็นของมนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการวรรณะ ไม่ควร
อ่อนน้อมหรือเพลิดเพลินวรรณะ หรือแม้เพราะเหตุแห่งวรรณะ อริยสาวกผู้ต้อง
การวรรณะ พึงปฏิบัติปฏิบัติทำอันเป็นไปเพื่อวรรณะ เพราะปฏิบัติทำอันเป็นไปเพื่อ
วรรณะ ที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้วรรณะ อริยสาวกนั้น

ยอมได้วาระที่เป็นของทิพย์ หรือเป็นของมนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการสุข ไม่
อ่อนนอนหรือเพลิดเพลินสุข หรือแม้เพราะเหตุแห่งสุข อริยสาวกผู้ต้องการสุข
พึงปฏิบัติปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อสุข เพราะปฏิบัติปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อสุขที่อริยสาวกนั้น
ปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้สุข อริยสาวกนั้นยอมได้สุขที่เป็นของทิพย์
หรือของมนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการยศ ไม่ควรอ่อนนอนหรือเพลิดเพลินยศ หรือ
แม้เพราะเหตุแห่งยศ อริยสาวกผู้ต้องการยศ พึงปฏิบัติปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อยศ
เพราะปฏิบัติปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อยศที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ยศ
อริยสาวกนั้น ย่อมได้ยศที่เป็นของทิพย์ หรือของมนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการ
สวรรค์ ไม่ควรอ่อนนอนหรือเพลิดเพลินสวรรค์ หรือแม้เพราะเหตุแห่งสวรรค์
อริยสาวกผู้ต้องการสวรรค์ พึงปฏิบัติปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อสวรรค์ เพราะปฏิบัติ
อันเป็นไปเพื่อสวรรค์ ที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้สวรรค์
อริยสาวกนั้นยอมได้สวรรค์ ฯ

ชนผู้ปรารถนาอายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สวรรค์ ความเกิด
ในตระกูลสูง และความเพลิดใจ พึงทำความไม่ประมาทให้
มากยิ่งขึ้น บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมสรรเสริญความไม่ประมาท
ในการทำบุญ บัณฑิตผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์
ทั้งสองไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ใน
สัมปรายภพ ผู้มีปัญญา ท่านเรียกว่าบัณฑิต เพราะบรรลุถึง
ประโยชน์ทั้งสองนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. มนาปทาสูตร

[๔๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูฏาคารศาลาป่ามहांวัน
ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงง่วงแล้ว ทรงถือ
บาตรและจีวร เสด็จเข้าไปสู่निเวศน์แห่งอุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลี ประทับนั่ง
บนอาสนะที่เขาตบแต่งไว้ ครั้งนั้น อุคคคฤหบดีได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า
ผู้ให้ของที่พอใจย่อมได้ของที่พอใจ ดังนี้ ก็ข้าพเจ้านิยาหารซื้อสาละปุปผะของข้า
พระองค์เป็นที่พอใจ ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับขาพนิยาหาร
ของข้าพระองค์นั้นเถิด พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับแล้ว อุคค-
คฤหบดีได้กราบทูลอีกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับมาเฉพาะ
พระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ให้ของที่พอใจย่อมได้ของที่พอใจ ดังนี้ ก็เมื่อ
สุกอย่างดีของข้าพระองค์เป็นที่พอใจ ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์

รับเนื้อสุกรอย่างดีของข้าพระองค์นั้นเถิด พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์
รับแล้ว อุกคฤหบดีได้กราบทูลอีกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับ
รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ให้ของที่พอใจย่อมได้ของที่พอใจ
ดังนี้ ก็นาลียสากะขาทินิยาหารซึ่งทอดด้วยน้ำมัน ของข้าพระองค์เป็นที่พอใจ ขอ
พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับนาลียสากะขาทินิยาหารของข้าพระองค์
นั้นเถิด พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระองค์ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ให้ของที่พอใจย่อม
ได้ของที่พอใจ ดังนี้ ก็ข้าวสุกแห่งข้าวสาธิตที่ขาวสะอาด มีกับมาก มีพยัญชนะ
มาก ของข้าพระองค์ เป็นที่พอใจ ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์
รับข้าวสุกแห่งข้าวสาธิต ของข้าพระองค์นั้นเถิด พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความ
อนุเคราะห์รับแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์
พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ให้ของที่พอใจย่อมได้ของที่พอใจ ดังนี้ ก็ผ้าที่ทำในแคว้น
กาฬิงของข้าพระองค์เป็นที่พอใจ ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับ
ผ้าของข้าพระองค์นั้นเถิด พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับแล้ว ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ให้
ของที่พอใจย่อมได้ของที่พอใจ ดังนี้ ก็เตียงมีเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย ลาดด้วยผ้า
โกเชว ลาดด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดที่มีฐานเป็นช่อดอกไม้ เครื่องลาด
อย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดใหญ่มีหมอนข้างทั้งสอง
ของข้าพระองค์เป็นที่พอใจ และข้าพระองค์ก็ย่อมทราบดีว่า สิ่งเหล่านี้ไม่ควรแก่
พระผู้มีพระภาค เพียงไม้จันทน์ของข้าพระองค์นี้มีราคาเกินกว่าแสนกหาปณะ ขอ
พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับเตียงของข้าพระองค์นั้นเถิด พระผู้มี
พระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับแล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ทรง
อนุโมทนาด้วยอนุโมทนิยกถาดังต่อไปนี้

ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ใดย่อมให้เครื่องนุ่ง
ห่ม ที่นอน ข้าว น้ำ และปัจจัยมีประการต่างๆ ด้วย
ความพอใจ ในท่านผู้ประพฤติตรง สิ่งของที่ให้ไปแล้วนั้น
ย่อมเป็นของที่บริจาคนั้นแล้ว สละแล้ว ไม่คิดเอาคืน ผู้นั้น
เป็นสัพบุรุษทราบชัดว่า พระอรหันต์เปรียบด้วยนาบุญ บริจาค
สิ่งทีบริจาคนั้นได้ยากแล้ว ชื่อว่าผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่
พอใจ ดังนี้ ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ครั้นทรงอนุโมทนาด้วยอนุโมทนิยกถาจะ
อุคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลีแล้ว จึงเสด็จจากอาสนะหลีกไป ต่อมาไม่นาน
อุคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลี ก็ได้ทำกาละ และเมื่อทำกาละแล้ว เข้าถึงหมู่เทพ

ช้อมโนมยะหมู่หนึ่ง ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้นอุคคเทพบุตรมี วรรณงาม เมื่อปลุกยามล่วงไปแล้ว ยังพระวิหารเชตวัน ทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้า ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคจึงตรัสถามว่า ดูกรอุคคะ ตามที่ท่านประสงค์สำเร็จแล้ว หรือ อุคคเทพบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตามที่ข้าพระองค์ประสงค์ สำเร็จแล้ว พระเจ้าข้า ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสกะอุคคเทพบุตรด้วย พระคาถาความว่า

ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ให้ของที่เลิศ ย่อม
ได้ของที่เลิศ ผู้ให้ของที่ดีย่อมได้ของที่ดี และผู้ให้ของที่
ประเสริฐ ย่อมเข้าถึงสถานที่ประเสริฐ นรชนใดให้ของที่
เลิศ ให้ของที่ดี และให้ของที่ประเสริฐ นรชนนั้นจะ
บังเกิด ณ ที่ใดๆ ย่อมมีอายุยืน มียศ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อภิสันทสูตร

[๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๕ ประการนี้ เป็นเหตุ นำสุขมาให้ เกื้อกูลแก่สวรรค์ มีวิบากเป็นสุข ยังอารมณ์เลิศให้เป็นไป ย่อม เป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุบริโภคน้ำจืดของผู้ใด เข้าใจโศกสมาธิอันหา ประมาณมิได้อยู่ ห้วงบุญ ห้วงกุศลของผู้นั้น หาประมาณมิได้ เป็นเหตุนำสุข มาให้ เกื้อกูลแก่สวรรค์ มีวิบากเป็นสุข ยังอารมณ์เลิศให้เป็นไป ย่อมเป็นไป เพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ภิกษุ บริโภคบิณฑบาตของผู้ใด ... ภิกษุบริโภควิหารของผู้ใด ... ภิกษุบริโภคเตียง ตั้ง ของผู้ใด ... ภิกษุบริโภคคิลานปัจจัยเภสัชของผู้ใด เข้าใจโศกสมาธิอันหาประมาณ มิได้อยู่ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ของผู้นั้นหาประมาณมิได้ เป็นเหตุนำสุขมาให้ เกื้อกูลแก่สวรรค์ มีวิบากเป็นสุข ยังอารมณ์เลิศให้เป็นไป ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่ น่าปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๕ ประการนี้แล เป็นเหตุนำสุข มาให้ เกื้อกูลแก่สวรรค์ มีวิบากเป็นสุข ยังอารมณ์เลิศให้เป็นไป ย่อมเป็นไป เพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ก็การที่จะถือเอาประมาณแห่งบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๕ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล มีประมาณเท่านี้ เป็นเหตุนำสุขมาให้ เกื้อกูล แก่สวรรค์ มีวิบากเป็นสุข ยังอารมณ์เลิศให้เป็นไป ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่น่า

ปรารถนา นำใคร นำพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ดังนี้ พึงทำไม่ได้โดยง่าย โดยที่แท้ ย่อมถึงการนับว่า กองบุญใหญ่ นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ เปรียบเหมือนการถือเอาประมานน้ำในมหาสมุทรว่า น้ำนี้มีประมานอาพหกะเท้านี้ มีร้อยอาพหกะเท้านี้ มีพันอาพหกะเท้านี้ หรือมีแสนอาพหกะเท้านี้ ไม่ใช่ทำได้ โดยง่าย ย่อมถึงการนับว่าเป็นห้วงน้ำใหญ่ นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ ฉะนั้น ฯ

แม่น้ำเป็นที่อยู่แห่งฝูงปลา ส่วนมากย่อมหลั่งไหลไปสู่สาคร
ห้วงทะเลหลวง อันจะประมาณไม่ได้ มีสิ่งที่น่ากลัวมาก
เป็นที่อยู่แห่งสัตว์หลายชนิด ฉนใด ห้วงบุญย่อมหลั่งไหล
เข้าสู่รชนผู้เป็นบัณฑิต ให้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่นอน
ที่นั่ง เครื่องอุปโภค เหมือนห้วงน้ำหลั่งไหลเข้าสู่สาคร
ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สัมปทาสูตร

[๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน
คือ สัทธาสัมปทา ๑ สीलสัมปทา ๑ สุตสัมปทา ๑ จากสัมปทา ๑ ปัญญา
สัมปทา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ธนสูตร

[๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ
ทรัพย์ คือ ศรัทธา ๑ ทรัพย์ คือ สील ๑ ทรัพย์ คือ สุตะ ๑ ทรัพย์ คือ
จาคะ ๑ ทรัพย์ คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์ คือ ศรัทธาเป็นไฉน
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศรัทธา ย่อมเชื่อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของ
ตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้เบิกบานแล้ว
เป็นผู้จําแนกธรรม นี้เรียกว่าทรัพย์ คือ ศรัทธา ก็ทรัพย์ คือ สीलเป็นไฉน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต ฯลฯ
เว้นขาดจากการดื่มสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่าทรัพย์
คือ สील ก็ทรัพย์ คือ สุตะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
เป็นพหูสูต ฯลฯ แทงตลอดด้วยดีด้วยทัญญี นี้เรียกว่าทรัพย์ คือ สุตะ ก็ทรัพย์
คือ จาคะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจาก
มลทิน คือ ความตระหนี่อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม
ยินดีในการเสียสละ ควรแก่การขอ ยินดีในทานและการจําแนกทาน นี้เรียกว่า
ทรัพย์ คือ จาคะ ก็ทรัพย์ คือ ปัญญาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวก
ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันหยั่งถึงความตั้งมั่นและความ

เสื่อมไป เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่าทรัพย์
คือ ปัญญา อุดรภิกขุทั้งหลาย ทรัพย์ ๕ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดมีความเชื่อในศาคต ตังมั่น ไม่หวั่นไหว มีศีลอันงาม
อันพระอริยะชอบใจ สรรเสริญ มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์
และมีความเห็นตรง บัณฑิตทั้งหลายกล่าวผู้นั้นว่า ไม่เป็นคน
ขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์ เพราะเหตุนั้น ผู้มี
ปัญญา เมื่อนึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึง
ประกอบศรัทธา ศีล ปาฐะ และความเห็นธรรมเนื่องๆ
เถิด ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ฐานสูตร

[๔๘] อุดรภิกขุทั้งหลาย ฐานะ ๕ ประการนี้ อันสมณะ พราหมณ์
เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกไม่พึงได้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ
ฐานะว่า ขอสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าแก่ ๑ ขอสิ่งที่มีความ
เจ็บไข้เป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าเจ็บไข้ ๑ ขอสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา
[ของเรา] อย่าตาย ๑ ขอสิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าสิ้นไป ๑
ขอสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าฉิบหาย ๑ อันสมณะ
พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกไม่พึงได้ อุดรภิกขุทั้งหลาย
สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา ของปุถุชนผู้ไม่ได้ดับย่อมแก่ไป เมื่อสิ่งที่มีความ
แก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว เขาย่อมไม่เห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีความแก่เป็น
ธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้น แก่ไป โดยที่แท้ สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาของ
สัตว์ทั้งปวงที่มีการมา การไป การจุติ การอุปบัติ ย่อมแก่ไปทั้งสิ้น ส่วน
เราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว พึงเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร
ทูปอก คร่ำครวญ หลงงมงาย แม้อาหารเราก็ไม่อยากจะรับประทาน แม้กายก็พึง
เศร้าหมอง ชุบผอม แม้การงานก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงดีใจ แม้พวก
มิตรพึงเสียใจ ดังนี้ เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว เขาย่อม
เศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทูปอก คร่ำครวญ หลงงมงาย นี้เรียกว่าปุถุชนผู้ไม่ได้
ดับ ถูกถูกตร คือ ความโศกที่มีพิษแทงเข้าแล้ว ย่อมทำตนให้เดือดร้อน
อุดรภิกขุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ของปุถุชน
ผู้ไม่ได้ดับ ย่อมเจ็บไข้ ... สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา ของปุถุชนผู้ไม่ได้ดับ
ย่อมตายไป ... สิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา ของปุถุชนผู้ไม่ได้ดับ ย่อม
สิ้นไป ... สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาของปุถุชนผู้ไม่ได้ดับ ย่อมฉิบหายไป
เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดา ฉิบหายไปแล้ว เขาย่อมไม่พิจารณาเห็นดังนี้

ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้นฉิบหายไป โดย
ที่แท้ สิ่งที่มีความฉิบหายไปเป็นธรรมดาของสัตว์ทั้งปวง ที่มีการมา การไป
การจุติ การอุปบัติ ย่อมฉิบหายไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหาย
ไปเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว ฟังเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทูบออก คร่ำครวญ
หลงมกมาย แม้อาหารเราก็มิอยากรับประทาน แม้กายก็ฟังเศร้าหมอง ชูบผอม
แม้การงานก็ฟังหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็ฟังดีใจ แม้พวกมิตรฟังเสียใจ ดังนี้
เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว เขาย่อมเศร้าโศก ลำบาก
ร่ำไร ทูบออก คร่ำครวญ หลงมกมาย นี้เรียกว่าปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ถูกถูกลุส
คือ ความโศกที่มีพิษแทงเข้าแล้ว ย่อมทำตนให้เดือดร้อน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ส่วนว่าสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา ของอริยสาวกผู้ได้สติ ย่อมแก่ไป เมื่อสิ่ง
ที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่
สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้นแก่ไป โดยที่แท้ สิ่งที่มีความแก่
เป็นธรรมดา ของสัตว์ทั้งปวงที่มีการมา การไป การจุติ การอุปบัติ ย่อมแก่ไป
ทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา แก่ไปแล้ว ฟังเศร้าโศก
ลำบาก ร่ำไร ทูบออก คร่ำครวญ หลงมกมาย แม้อาหารเราก็มิอยากรับประทาน
แม้กายก็ฟังเศร้าหมอง ชูบผอม แม้การงานก็ฟังหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็ฟังดีใจ
แม้พวกมิตรก็ฟังเสียใจ ดังนี้ เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา แก่ไปแล้ว
อริยสาวกนั้นย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่ร่ำไร ไม่ทูบออก คร่ำครวญ ไม่
หลงมกมาย นี้เรียกว่าอริยสาวกผู้ได้สติ ถอนถูกลุส คือ ความโศกที่มีพิษ
เป็นเครื่องเสียบแทงปุณฺณ ผู้ไม่ได้สติ ทำตนให้เดือดร้อน อริยสาวกผู้ไม่มี
ความโศก ปราศจากถูกลุส ย่อมดับทุกข์ร้อนได้ด้วยตนเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อีกประการหนึ่ง สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาของอริยสาวกผู้ได้สติ ย่อม
เจ็บไข้ ... สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา ของอริยสาวกผู้ได้สติ ย่อมตายไป
... สิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดาของอริยสาวกผู้ได้สติ ย่อมสิ้นไป ... สิ่งที่มี
ความฉิบหายเป็นธรรมดาของอริยสาวกผู้ได้สติ ย่อมฉิบหายไป เมื่อสิ่งที่มี
ความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นว่า
ไม่ใช่สิ่งที่มีความฉิบหายไปเป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้นฉิบหายไป โดยที่แท้
สิ่งที่มีความฉิบหายไปเป็นธรรมดาของสัตว์ทั้งปวง ที่มีการมา การไป การจุติ
การอุปบัติ ย่อมฉิบหายไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายไปเป็น
ธรรมดาฉิบหายไปแล้ว ฟังเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทูบออก คร่ำครวญ หลง
มกมาย แม้อาหารเราก็มิอยากรับประทาน แม้กายก็ฟังเศร้าหมอง ชูบผอม
แม้การงานก็ฟังหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็ฟังดีใจ แม้พวกมิตรก็ฟังเสียใจ ดังนี้
เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว อริยสาวกนั้นย่อมไม่เศร้าโศก

ไม่ลำบาก ไม่ร่ำไร ไม่ท้ออก คร่ำครวญ ไม่หลงมกย นี้เรียกว่าอริยสาวก
ผู้ได้สดับ ถอนลูกศร คือ ความโศกที่มีพิษ อันเป็นเครื่องเสียบแทงปูลุชนผู้
ไม่ได้สดับ ทำตนให้เดือดร้อน อริยสาวกผู้ไม่มีความโศกปราศจากลูกศร ย่อม
ดับความทุกข์ร้อนได้ด้วยตนเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๕ ประการนี้แล
อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกไม่พึงได้ ฯ

ประโยชน์แม้เล็กน้อยในโลกนี้ อันใครๆ ย่อมไม่ได้เพราะ
การเศร้าโศก เพราะการคร่ำครวญ พวกอมิตรทราบว่าเขา
เศร้าโศก เป็นทุกข์ ย่อมดีใจ ก็ครวใจ บัณฑิตผู้พิจารณา
รู้เนื้อความ ไม่หวั่นไหวในอันตรายทั้งหมด คราวนั้น พวก
อมิตรเห็นหน้าอันไม่ผิดปรกติของบัณฑิตนั้น ยิ้มแย้มตามเคย
ย่อมเป็นทุกข์ บัณฑิตพึงได้ประโยชน์ในที่ใดๆ ด้วยประการ
ใดๆ เพราะการสรรเสริญ เพราะความรู้ เพราะกล่าวคำ
สุภาษิต เพราะการบำเพ็ญทาน หรือเพราะประเพณีของตน
ก็พึงบากบั่นในที่นั้นๆ ด้วยประการนั้นๆ ถ้าพึงทราบ
ความต้องการอย่างนี้อันเราหรือผู้อื่นไม่พึงได้ไซ้ ก็ไม่ควร
เศร้าโศก ควรตั้งใจทำงานโดยเด็ดขาดว่า บัดนี้เราทำ
อะไรอยู่ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๘

โกศลสูตร

[๔๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล พระเจ้า
ปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงอภิเษกแล้ว ประทับ
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ก็สมัยนั้น พระนางมัลลิกาเทวีได้ทิวศคต ครั้นนั้น
ราชบุรุษคนหนึ่งเข้าไปกราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ใกล้พระกรรมวาจา ขอเดชะ
พระนางมัลลิกาเทวีได้ทิวศคตแล้ว ครั้นเขากราบทูลดังนี้แล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศล
ก็ทรงมีทุกข์โทมนัส ประทับนั่งเหงาหงอย ก้มพระพักตร์ เศร้าสลด อัดอั้น
ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบดังนั้นแล้ว จึงตรัสกับพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า
ดูกรมหาบพิตร ฐานะ ๕ ประการนี้ อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร
พรหม หรือ ใครๆ ในโลกไม่พึงได้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ฐานะว่า ขอสั่ง
ที่มีความแก่เป็นธรรมดา [ของเรา] อย่างแก่ ๑ ฯลฯ บัดนี้เราทำอะไรอยู่ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. นารทสูตร

[๕๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระนารทอยู่ที่กุกกุฏาราม ใกล้พระนคร

ปาดลีนุตร ก็สมัยนั้น พระนางภัททาราชเทวี ผู้เป็นที่รัก เป็นที่พอพระทัย
แห่งพระราชอาพาธว่ามุนะ ได้ทิวคต เมื่อพระนางภัททาราชเทวี ผู้เป็นที่รัก
เป็นที่พอพระทัย ทิวคตไปแล้ว พระราชาก็ไม่ทรงสนาน ไม่ทรงแต่งพระองค์
ไม่เสวย ไม่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจ ทรงชบเซาอยู่ที่พระศพพระนาง
ตลอดคืนตลอดวัน ครั้งนั้น พระราชาก็ได้ตรัสสั่งมหาอำมาตย์ชื่อว่าโสการักขะผู้
เป็นที่รักว่า ท่านโสการักขะผู้เป็นที่รัก ท่านจงยกพระศพพระนางภัททาราชเทวี
ลงในรางเหล็กที่เต็มไปด้วยน้ำมัน แล้วปิดด้วยรางเหล็กอันอื่นอีก เพื่อให้เราได้เห็น
พระศพพระนางนั้นได้เท่าไรยิ่งดี โสการักขะมหาอำมาตย์รับสนองพระบรมราช
โองการแล้ว ก็ได้จัดการยกพระศพพระนางลงในรางเหล็กที่เต็มไปด้วยน้ำมัน แล้วปิด
ด้วยรางเหล็กอันอื่นอีก ครั้งนั้น โสการักขะมหาอำมาตย์จึงคิดว่า เมื่อพระนาง
ภัททาราชเทวี ผู้เป็นที่รัก ที่พอพระทัย แห่งพระเจ้ามุนะนี้ ได้ทิวคตไปแล้ว
พระราชาก็ไม่ทรงสนาน ไม่ทรงแต่งพระองค์ ไม่เสวย ไม่ทรงประกอบพระราช-
*กรณียกิจ ทรงชบเซาอยู่ที่พระศพพระนางตลอดคืน ตลอดวัน พระราชาก็พึงเสด็จ
เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์รูปใดหนอ ได้ทรงสดับธรรมแล้ว จะพึงทรงละ
ลูกศร คือความโศกได้ ลำดับนั้น โสการักขะมหาอำมาตย์จึงคิดว่า ท่าน
พระนารทะรูปนี้ อยู่ที่กุกกุฎาราม ใกล้พระนครปาดลีนุตร ก็กิตติศัพท์อันงาม
ของท่านพระนารทะขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า เป็นบัณฑิต ฉลาด มีปัญญา เป็นพหูสูตร
มีถ้อยคำวิจิตร มีปฏิภาณดีงาม เป็นวาทชนบุคคล และเป็นพระอรหันต์ จึงควรที่
พระเจ้ามุนะจะเสด็จเข้าไปหา เพื่อบางทีได้ทรงสดับธรรมของท่านแล้ว พึงทรง
ละลูกศร คือ ความโศกได้ ลำดับนั้น โสการักขะมหาอำมาตย์จึงเข้าไปเฝ้า
พระเจ้ามุนะ แล้วกราบทูลว่า ขอเดชะ ท่านพระนารทะรูปนี้ อยู่ที่กุกกุฎาราม
ใกล้พระนครปาดลีนุตร ก็กิตติศัพท์อันงามของท่านพระนารทะขจรไปแล้วอย่างนี้
ว่า เป็นบัณฑิต ฉลาด มีปัญญา เป็นพหูสูตร มีถ้อยคำอันวิจิตร มีปฏิภาณ
ดีงาม เป็นวาทชนบุคคล และเป็นพระอรหันต์ ก็ถ้าพระองค์จะพึงเสด็จเข้าไปหา
ท่านแล้วไซ้ บางทีได้ทรงสดับธรรมของท่านแล้ว พึงทรงละลูกศร คือ ความ
โศกได้ พระเจ้ามุนะจึงตรัสสั่งว่า ท่านโสการักขะ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงไปบอก
ท่านพระนารทะให้ทราบ เพราะกษัตริย์เช่นเราพึงเข้าใจว่า สมณะหรือพราหมณ์ที่
อยู่ในราชอาณาจักร ยังไม่ได้แจ้งให้ทราบก่อนจะพึงเข้าไปหาได้อย่างไร โสกา-
*รักขะมหาอำมาตย์รับสนองพระบรมราชโองการแล้ว ได้เข้าไปหาท่านพระนารทะ
อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
พระนางภัททาราชเทวีผู้เป็นที่รัก ที่พอพระทัยแห่งพระเจ้ามุนะนี้ ได้ทิวคตแล้ว
เมื่อพระนางภัททาราชเทวีผู้เป็นที่รัก ที่พอพระทัย ได้ทิวคตไปแล้ว พระราชาก็
ไม่ทรงสนาน ไม่ทรงแต่งพระองค์ ไม่เสวย ไม่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจ

ทรงชมเชยอยู่ที่พระศพแห่งพระนางภัททาราชเทวี ตลอดคืน ตลอดวัน ขอท่าน
พระนารายณ์จงแสดงธรรมแก่พระราชบิดา โดยให้พระราชบิดาทรงละลูกศร คือ
ความโศกได้ เพราะได้ทรงสดับธรรมของท่านพระนารายณ์ ท่านพระนารายณ์
กล่าวว่า ดูกรมหาอำมาตย์ ขอให้พระราชบิดาทรงทราบเวลาที่ควร ณ บัดนี้ ลำดับนั้น
โศการักษะมหาอำมาตย์ลูกจากที่นั่ง อภิวัตน์ท่านพระนารายณ์ ทำประทักษิณเสร็จ
แล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระเจ้ามุนีแล้ว กราบทูลว่า ขอเดชะ ท่านพระนารายณ์ได้
เปิดโอกาสให้เสด็จไปหาได้แล้ว บัดนี้ ขอพระองค์จงทรงทราบเวลาที่ควรเถิด
พระเจ้าข้า พระเจ้ามุนีตรัสว่า ถ้าเช่นนั้น ท่านจงให้พนักงานเทียมพาหนะที่
ดี ๆ ไว้ โศการักษะมหาอำมาตย์ รับสนองพระบรมราชโองการแล้ว ได้ให้
พนักงานเทียมพระราชพาหนะที่ดี ๆ ไว้เสร็จแล้ว จึงกราบทูลว่า ขอเดชะ ข้า
พระพุทธเจ้าได้ให้พนักงานเทียมพระราชพาหนะที่ดี ๆ ไว้เสร็จแล้ว ขอพระองค์
จงทรงทราบเวลาที่ควรเถิดพระเจ้าข้า ลำดับนั้น พระเจ้ามุนี เสด็จขึ้นทรง
พระราชพาหนะที่ดี ๆ ไปสู่กุฎกุฎาราม เพื่อพบปะกับท่านพระนารายณ์ ด้วยพระ
ราชานุญาตอย่างใหญ่ยิ่ง เสด็จไปเฝ้าที่พระราชพาหนะจะไปได้ เสด็จลง
จากพระราชพาหนะแล้ว เสด็จพระราชดำเนินเข้าไปสู่อาราม เข้าไปหา
ท่านพระนารายณ์ ทรงอภิวัตน์แล้ว ประทับ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ท่านพระนารายณ์ได้กล่าวกะพระเจ้ามุนีว่า ขอถวายพระพร ฐานะ ๕
ประการนี้ อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก
ไม่พึงได้ ฐานะ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ฐานะว่า ขอสิ่งที่มีความแก่
เป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าแก่ ๑ ขอสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา [ของเรา]
อย่าเจ็บไข้ ๑ ขอสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าตาย ๑ ขอสิ่งที่มี
ความสิ้นไปเป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าสิ้นไป ๑ ขอสิ่งที่มีความฉิบหายเป็น
ธรรมดา [ของเรา] อย่าฉิบหายไป ๑ อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
หรือใครๆ ในโลก ไม่พึงได้ ขอถวายพระพร สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา
ของปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ย่อมแก่ไป เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว
เขาย่อมไม่พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาของเราผู้เดียว
เท่านั้นแก่ไป โดยที่แท้ สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา ของสัตว์ทั้งปวงที่มีการมา
การไป การจุติ การอุปบัติ ย่อมแก่ไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความแก่
เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว พึงเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทูบอก คร่ำครวญ หลง
งมงาย เมื่ออาหารเราก็ไม่ยอมรับประทาน แม้กายก็พึงเศร้าหมอง ชุ่มพอม
แม้การงานก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงดีใจ แม้พวกมิตรก็พึงเสียใจ ดังนี้
เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว เขาย่อมเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร
ทูบอก คร่ำครวญ หลงงมงาย นี้เรียกว่าปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ถูกลูกศร คือ ความ

โศกที่มีพิษเสียบแทงเข้าแล้ว ย่อมทำคนให้เดือดร้อน ขอถวายพระพร อีก
ประการหนึ่ง สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ของปुरुชนผู้ไม่ได้สติ ย่อม
เจ็บไข้ ... สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา ของปुरुชนผู้ไม่ได้สติ ย่อมตายไป ...
สิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา ของปुरुชนผู้ไม่ได้สติ ย่อมสิ้นไป ... สิ่งที่มี
ความฉิบหายเป็นธรรมดา ของปुरुชนผู้ไม่ได้สติ ย่อมฉิบหายไป เมื่อสิ่งที่มี
ความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว เขาย่อมไม่พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่สิ่ง
ที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้น ฉิบหายไป โดยที่แท้ สิ่งที่มี
ความฉิบหายเป็นธรรมดาของสัตว์ทั้งปวง ที่มีการมา การไป การจุติ การอุปบัติ
ย่อมฉิบหายไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายไปเป็นธรรมดา
ฉิบหายไปแล้ว พึงเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทูบอก คร่ำครวญ หลงงมฉาย
แม้อาหารเราก็ไม่ยอมรับประทาน แม้กายก็พึงเศร้าหมอง ชูบผอม แม้การงาน
ก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงตีใจ แม้พวกมิตรก็พึงเสียใจ ดังนี้ เมื่อสิ่งที่มี
ความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว เขาย่อมเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทูบอก
คร่ำครวญ หลงงมฉาย นี้เรียกว่าปुरुชนผู้ไม่ได้สติ ถูกถูกลุส คือ ความโศก
ที่มีพิษเสียบแทงเข้าแล้ว ย่อมทำคนให้เดือดร้อน ขอถวายพระพร ส่วนว่า
สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาของอริยสาวกผู้ได้สติ ย่อมแก่ไป เมื่อสิ่งที่มีความ
แก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มี
ความแก่เป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้นแก่ไป โดยที่แท้ สิ่งที่มีความแก่เป็น
ธรรมดาของสัตว์ทั้งปวง ที่มีการมา การไป การจุติ การอุปบัติ ย่อมแก่ไป
ทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว พึงเศร้าโศก
ลำบาก ร่ำไร ทูบอก คร่ำครวญ หลงงมฉาย แม้อาหารเราก็ไม่ยอมรับประทาน
แม้กายก็พึงเศร้าหมอง ชูบผอม แม้การงานก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงตีใจ
แม้พวกมิตรก็พึงเสียใจ ดังนี้ เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว
อริยสาวกนั้นย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่ร่ำไร ไม่ทูบอก คร่ำครวญ ไม่
หลงงมฉาย นี้เรียกว่าอริยสาวกผู้ได้สติ ถอนถูกลุส คือ ความโศกที่มีพิษ
อันเป็นเครื่องเสียบแทงปुरुชนผู้ไม่ได้สติ ทำคนให้เดือดร้อน อริยสาวกผู้ไม่มี
ความโศก ปราศจากถูกลุส ย่อมดับทุกข์ร้อนได้ด้วยตนเอง ขอถวายพระพร
อีกประการหนึ่ง สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ของอริยสาวกผู้ได้สติ ย่อม
เจ็บไข้ ... สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา ของอริยสาวกผู้ได้สติ ย่อมตายไป ...
สิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา ของอริยสาวกผู้ได้สติ ย่อมสิ้นไป ... สิ่งที่มี
ความฉิบหายเป็นธรรมดา ของอริยสาวกผู้ได้สติ ย่อมฉิบหายไป เมื่อสิ่งที่มี
ความฉิบหายไปเป็นธรรมดา ฉิบหายไปแล้ว อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้
ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้นฉิบหายไป โดย

ที่แท้ สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาของสัตว์ทั้งปวง ที่มีการมา การไป การ
จุติ การอุปบัติ ย่อมฉิบหายไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหาย
เป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว พึงเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทูบอก คร่ำครวญ หลง
งมฉาย แม้อาหารเราก็ไม่ยอมรับประทาน แม้กายก็พึงเศร้าหมอง ชุบผอม แม้
การงานก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงดีใจ แม้พวกมิตรก็พึงเสียใจ ดังนี้
เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว อริยสาวกนั้นย่อมไม่เศร้าโศก
ไม่ลำบาก ไม่ร่ำไร ไม่ทูบอก คร่ำครวญ ไม่หลงงมฉาย นี้เรียกว่า อริยสาวก
ผู้ได้ลำดับ ถอนลูกศร คือ ความเศร้าโศกที่มีพิษ ซึ่งเสียบแทงป้อนชนผู้ไม่ได้ลำดับ
ทำตนให้เดือดร้อน อริยสาวกผู้ไม่มีความโศก ปราศจากลูกศร ย่อมดับทุกข์ร้อน
ได้ด้วยตนเอง ขอถวายพระพร ฐานะ ๕ ประการนี้แล อันสมณะ พราหมณ์
เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกนี้ไม่พึงได้ ฯ

ท่านพระนารทะ ครั้นกล่าวไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้กล่าวคาถา
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ประโยชน์แม้เล็กน้อยในโลกนี้ อันใครๆ ย่อมไม่ได้เพราะ
การเศร้าโศก เพราะการคร่ำครวญ พวกอมิตรทราบว่าเขา
เศร้าโศก เป็นทุกข์ ย่อมดีใจ ก็ครวญใด บัณฑิตพิจารณา
รู้เนื้อความ ไม่หวั่นไหวในอันตรายทั้งหลาย คราวนั้น พวก
อมิตรเห็นหน้าอันไม่ผิดปกติของบัณฑิตนั้น ยิ้มแย้มตามเคย
ย่อมเป็นทุกข์ บัณฑิตพึงได้ประโยชน์ในที่ใดๆ ด้วย
ประการ ใดๆ เพราะการสรรเสริญ เพราะความรู้ เพราะ
กล่าวคำสุภาษิต เพราะการบำเพ็ญทาน หรือเพราะประเพณี
ของตน ก็พึงบากบั่นในที่นั้นๆ ด้วยประการนั้นๆ ถ้าพึง
ทราบ ว่า ความต้องการอย่างนี้ อันเราหรือผู้อื่นไม่พึงได้ไซ้
ก็ไม่ควรเศร้าโศก ควรตั้งใจทำงานโดยเด็ดขาดว่า บัดนี้เรา
ทำอะไรอยู่ ดังนี้ ฯ

เมื่อท่านพระนารทะกล่าวจบแล้วอย่างนี้ พระเจ้ามุนีฯ ได้ตรัสถามว่า

ท่านผู้เจริญ ธรรมปริยายนี้ชื่ออะไร ท่านพระนารทะตอบว่า ขอถวาย
พระพร ธรรมปริยายนี้ชื่อ โสกสัลลหณะ พระเจ้ามุนีฯ ตรัสชมว่า ท่านผู้เจริญ
โสกสัลลหณะธรรมปริยายดีนัก โสกสัลลหณะธรรมปริยายดีนัก ท่านผู้เจริญ
เพราะได้ฟังธรรมปริยายนี้ ข้าพเจ้าจึงละลูกศร คือ ความโศกได้ ครั้งนั้น
พระเจ้ามุนีฯ ได้ตรัสสั่งโสการักขมะหาอำมาตย์ว่า ท่านจงถวายพระเพลิงพระศพ
พระนางภัททาราชเทวี แล้วจึงทำเป็นสตูปไว้ ตั้งแต่วันนี้ไป เราจักอาบน้ำ
แต่งตัว บริโภคอาหาร และประกอบการทำงาน ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบมณฑปาวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาทิสสูตร ๒. สัมปฐิสสูตร ๓. อภิภูตสูตร ๔. มนาศาตสูตร
๕. อภิธานสูตร ๖. สัมปทาสูตร ๗. ธนสูตร ๘. ฐานสูตร ๙. โกศลสูตร
๑๐. นารทสูตร

ปัญจกนิบาท อังคุตตรนิกาย ทุติยปัณณาสก์

นิวรรณวรรคที่ ๑

๑. อาวรณสูตร

[๕๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน

อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิ वर्ณเครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ ครบจำจิตแล้ว ทำปัญญาให้บรรลุผล ๕ ประการเป็นไฉน นิ वर्ณเครื่องกางกั้น คือ กามฉันทะ ๑ นิ वर्ณเครื่องกางกั้น คือ พยาบาท ๑ นิ वर्ณเครื่องกางกั้น คือ ถีนมิทธะ ๑ นิ वर्ณเครื่องกางกั้น คือ อุทธัจจกุกกุจจะ ๑ นิ वर्ณเครื่องกางกั้น คือ วิจิกิฉา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิ वर्ณเครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ ครบจำจิตแล้ว ทำปัญญาให้บรรลุผล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นไม่ละนิ वर्ณเครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ อันครบจำจิต ทำปัญญาให้บรรลุผลแล้ว จักรู้จักรัฏฐะของตน ประโยชน์ของผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือจักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะอันวิเศษ สามารถกระทำความเป็นอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ด้วยปัญญาที่ไม่มีกำลัง บรรลุ ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนแม่น้ำที่ไหลลงจากภูเขา ไปสู่ที่ไกล มีกระแสเชี่ยว พัดสิ่งที่จะพัดไปได้ บุรุษพึงเปิดปากเหมือนแห่งแม่น้ำนั้นทั้งสองข้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ กระแสน้ำในท่ามกลางแห่งแม่น้ำนั้น ก็ซัด สาย ไหลผิดทาง ไม่พึงไหลไปสู่ที่ไกล ไม่มีกระแสเชี่ยว ไม่พัดสิ่งที่จะพัดไปได้ ฉนใด ภิกษุนั้นก็ฉนนั้นเหมือนกันแลหนอ ไม่ละนิ वर्ณ เครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ อันครบจำจิต ทำปัญญาให้บรรลุผลแล้ว จักรู้จักรัฏฐะของตน ประโยชน์ของผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือจักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะอันวิเศษ สามารถกระทำความเป็นอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ด้วยปัญญาอันไม่มีกำลัง บรรลุ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นละนิ वर्ณ เครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ อันครบจำจิต ทำปัญญาให้บรรลุผล

แล้ว จักรู้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือจักทำให้แจ้ง
ซึ่งญาณทัสสนะอันวิเศษ สามารถกระทำความเป็นอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์
ด้วยปัญญาอันมีกำลัง ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนแม่น้ำที่ไหลลงจาก
ภูเขาไปสู่ที่ไกล พัดลิ่งที่พอจะพัดไปได้ บุรุษพึงปิดปากเหมืองแห่งแม่น้ำนั้นทั้ง
สองข้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ กระแสน้ำในท่ามกลางแม่น้ำนั้น ก็จักไม่ซัด ไม่ส่าย
ไหลไม่ผิดทาง พึงไหลไปสู่ที่ไกลได้ มีกระแสเชี่ยว และพัดในลิ่งที่พอพัดไป
ได้ ฉนฺได อิกษุณฺณกัณฺณนํเหมือนกันแลหนอ ละนิวรณ์เครื่องกางกั้น ๕
ประการนี้ อันครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทุรพลแล้ว จักรู้ประโยชน์ตน ประโยชน์
ผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือจักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะอันวิเศษ สามารถ
กระทำความเป็นอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ด้วยปัญญาอันมีกำลัง ข้อนี้เป็น
ฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ราติสูตร

[๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อกล่าวว่า กองอกุศล ดังนี้ จะกล่าว
ให้ถูกพึงกล่าวนิวรณ์ ๕ และกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ คือ นิวรณ์ ๕ นิวรณ์ ๕ เป็น
ไฉน คือ กามฉันทนิวรณ์ พยาปาทนิวรณ์ ถีนมิทธนิวรณ์ อุทธัจจกุกกุจจะนิวรณ์
วิกิจจานิวรณ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อกล่าวว่า กองอกุศล ดังนี้ จะ
กล่าวให้ถูก พึงกล่าวนิวรณ์ ๕ และกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ คือ นิวรณ์ ๕ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อังคสูตร

[๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย องค์ของภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศรัทธา ย่อมเชื่อพระปัญญา
ตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็น
พระอรหันต์ ... เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ดังนี้ ๑

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง ประกอบด้วย
ไฟธาตุที่เผาอาหารให้ย่อยสลายเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เป็นปานกลาง ควร
แก่การบำเพ็ญเพียร ๑

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา เป็นผู้เปิดเผยตนตาม
เป็นจริง ในพระศาสดาหรือในเพื่อนพรหมจรรย์ผู้เป็นวิญญูชน ๑

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยัง
กุศลธรรมให้ถึงพร้อมอยู่ เป็นผู้มึกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระใน
กุศลธรรม ๑

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึปัญญา ประกอบด้วยปัญญา ที่ให้หยั่งถึง

ความเกิดขึ้นและดับไป อันประเสริฐ ข้าแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดย
ชอบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย องค์ของภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สมยสูตร

[๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ไม่ควรบำเพ็ญเพียร ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นคนแก่ ถูกชราครอบงำ นี่เป็น
สมัยที่ไม่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๑

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้อาพาธ ถูกพยาธิครอบงำ นี่เป็นสมัยที่ไม่ควร
บำเพ็ญเพียรข้อที่ ๒

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มีข้าวแพง ข้าวเสียหาย มีโรคระบาดหาได้ยาก
ไม่สะดวกที่จะยังอุตตภาพให้เป็นไปได้ด้วยการแสวงหาโรคระบาด นี่เป็นสมัยที่ไม่
ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มีภัย มีความกำเริบในป่าดง ชาวชนบทพากัน
ขึ้นยานพาหนะอพยพไป นี่เป็นสมัยที่ไม่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๔

อีกประการหนึ่ง สมัยที่สงฆ์แตกกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อสงฆ์
แตกกันแล้ว ย่อมมีการด่ากันและกัน บริภาษกันและกัน มีการใส่ร้ายกันและกัน
มีการทอดทิ้งกันและกัน คนผู้ไม่เลื่อมใสในสงฆ์หมั่นย่อมไม่เลื่อมใส และคน
บางพวกที่เลื่อมใสย่อมเป็นอย่างอื่นไป นี่เป็นสมัยที่ไม่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๕
ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ไม่ควรบำเพ็ญเพียร ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ควรบำเพ็ญเพียร ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นหนุ่มแน่น มีผมดำสนิท ประกอบด้วย
ความเป็นหนุ่ม ตั้งอยู่ในปฐมวัย นี่เป็นสมัยที่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๑

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง ประกอบด้วย
ไฟธาตุที่เผาอาหารให้ย่อยสลายเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เป็นปานกลาง ควร
แก่การบำเพ็ญเพียร นี่เป็นสมัยที่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่ข้าวถูก ข้าวดี มีโรคระบาดได้ง่าย สะดวกที่
จะยังอุตตภาพให้เป็นไปได้ด้วยการแสวงหาโรคระบาด นี่เป็นสมัยที่ควรบำเพ็ญเพียร
ข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่พวกมนุษย์พร้อมเพรียงกัน [สามัคคีกัน] ยินดี
ต่อกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำมันกับน้ำ มองดูกันและกันด้วยจักษุที่
ประกอบด้วยความรัก นี่เป็นสมัยที่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่สงฆ์พร้อมเพรียงกัน ยินดีต่อกัน ไม่วิวาทกัน
มีอุเทสร่วมกัน ย่อมอยู่เป็นผาสูก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อสงฆ์สมัครสมานกัน

ย่อมไม่มีการด่ากันและกัน ไม่บริภาษกันและกัน ไม่มีการใส่ร้ายกันและกัน ไม่มีการทอดทิ้งกันและกัน คนผู้ไม่เลื่อมใสในสงฆ์หมุนั้น ย่อมเลื่อมใส และคนที่เลื่อมใสแล้ว ย่อมเลื่อมใสยิ่งขึ้นไป นี่เป็นสมัยที่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๕

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ควรบำเพ็ญเพียร ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. มาตุปุตติกสูตร

[๕๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล มารดาและบุตรสองคน คือ ภิกษุและภิกษุณี เข้าจำพรรษา ในพระนครสาวัตถี คนทั้งสองนั้น เป็นผู้ใคร่เห็นกันและกันเนื่องๆ แม้มารดาก็เป็นผู้ใคร่เห็นบุตรเนื่องๆ แม้บุตรก็เป็นผู้ใคร่เห็นมารดาเนื่องๆ เพราะการเห็นกันเนื่องๆ แห่งคนทั้งสองนั้น จึงมีความคลุกคลีกัน เมื่อมีความคลุกคลีกัน จึงมีการวิสาสะคุ้นเคยกัน เมื่อมีการวิสาสะกัน จึงมีช่อง คนทั้งสองนั้นมีจิตได้ช่อง ไม่บอกคินลิกขา ไม่ทำให้แจ้งซึ่งความทุกข์พล ได้เสพเมถุนธรรม ครั้นนั้นแล ภิกษุเป็นอันมาก เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มารดาและบุตรสองคน คือ ภิกษุและภิกษุณี เข้าจำพรรษาในพระนครสาวัตถีนี้ คนสองคนนั้นเป็นผู้ใคร่เห็นกันและกันเนื่องๆ แม้มารดาก็เป็นผู้ใคร่เห็นบุตรเนื่องๆ แม้บุตรก็เป็นผู้ใคร่เห็นมารดาเนื่องๆ เพราะการเห็นกันเนื่องๆ แห่งคนทั้งสองนั้น จึงมีความคลุกคลีกัน เมื่อมีความคลุกคลีกัน จึงมีการวิสาสะกัน เมื่อมีการวิสาสะกัน จึงมีช่อง คนทั้งสองนั้นมีจิตได้ช่อง ไม่บอกคินลิกขา ไม่ทำให้แจ้งซึ่งความทุกข์พล ได้เสพเมถุนธรรม พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย โมฆบุรุษนั้นย่อมสำคัญหรือหนอว่า มารดาอย่าอย่ากำหนดในบุตร ก็หรือบุตรอย่าอย่ากำหนดในมารดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอย่าอย่าพิจารณาเห็นรูปอื่น แม้รูปเดียว ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด เป็นที่ตั้งแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา เป็นที่ตั้งแห่งความผูกพัน เป็นที่ตั้งแห่งความหมกมุ่น กระทำอันตรายแก่การบรรลุมรรคอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม เหมือนรูปหญิงนี้เลย สัตว์ทั้งหลายกำหนด ยินดี ใฝ่ใจ หมกมุ่น พัวพัน ในรูปหญิง เป็นผู้อยู่ใต้อานาจรูปหญิง ย่อมเศร้าโศกตลอดกาลนาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอย่าอย่าพิจารณาเห็นเสียงอื่น แม้เสียงเดียว ... กลิ่นอื่นแม้กลิ่นเดียว ... รสอื่นแม้รสเดียว ... โผฏฐัพพะอื่นแม้อย่างเดียว ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด เป็นที่ตั้งแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา เป็นที่ตั้งแห่งความผูกพัน เป็นที่ตั้งแห่งความหมกมุ่น กระทำอันตรายแก่การบรรลุมรรค อันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม เหมือนโผฏฐัพพะแห่งหญิงนี้เลย สัตว์ทั้งหลายกำหนด ยินดี ใฝ่ใจ หมกมุ่น พัวพัน ใน

โศกฏีพพะแห่งหญิง เป็นผู้ที่ได้อำนาจโศกฏีพพะแห่งหญิง ย่อมเศร้าโศกตลอด
กาลนาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย หญิงเดินอยู่ก็ดี ยืนอยู่ก็ดี นั่งอยู่ก็ดี นอนอยู่ก็ดี
นอนหลับแล้วก็ดี หัวเราะก็ดี พูดอยู่ก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องไห้อยู่ก็ดี บวมขึ้นก็ดี
ตายแล้วก็ดี ย่อมครอบงำจิตของบุรุษได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะกล่าวสิ่งใดๆ
พึงกล่าวโดยชอบว่า บั้วรวรบัดแห่งมาร ก็พึงกล่าวมาตุคามนั้นแหละว่า เป็น
บั้วรวรบัดแห่งมาร โดยชอบได้ ฯ

บุคคลพึงสนทนากับด้วยเพชฌฆาตก็ดี ด้วยปีศาจก็ดี พึงถูกต้อง
อสรพิษที่กัดตายก็ดี ก็ไม่ร้ายแรงเหมือนสนทนาสองต่อสอง
ด้วยมาตุคามเลย พวกหญิงย่อมผูกพันชายผู้ลุ่มหลงด้วยการ
มองดู การหัวเราะ การนุ่งห่มลึบล่อ และการพูดอ่อนหวาน
มาตุคามนี้ มีไข่มุกพันเพียงเท่านี้ แม้บวมขึ้น ตายไปแล้ว
ก็ยังผูกพันชายได้ กามคุณ ๕ นี้ คือ รูป เสียง กลิ่น รส
และโศกฏีพพะ อันเป็นที่รื่นรมย์ใจ ย่อมปรากฏในรูปหญิง
เหล่าชนผู้ถูกห้วงกามพัด ไม่กำหนดรู้กาม มุ่งคติในกาล
และภพน้อย ภพใหญ่ในสงสาร ส่วนชนเหล่าใดกำหนดรู้กาม
ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ เทียวไป ชนเหล่านั้นบรรลุถึงความสิ้น
อาสวะ ย่อมข้ามฝั่งสงสารในโลกได้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อุปัชฌายสูตร

[๕๖] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปหาอุปัชฌาย์ของตนถึงที่อยู่ ครั้น
แล้ว ได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บัดนี้ กายของผมหนักขึ้น ทิศทั้งหลายย่อม
ไม่ปรากฏแก่ผม ธรรมทั้งหลายย่อมไม่แจ่มแจ้งแก่ผม ถิ่นมัทธะย่อมครอบงำจิต
ของผม ผมไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และผมมีความสงสัยในธรรมทั้งหลาย
ครั้งนั้น ภิกษุนั้นพาภิกษุวัฑฐิการิกนั้นเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ภิกษุนี้กล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้ กายของผมหนักขึ้น ทิศทั้งหลายย่อมไม่
ปรากฏแก่ผม ธรรมทั้งหลายย่อมไม่แจ่มแจ้งแก่ผม ถิ่นมัทธะย่อมครอบงำจิต
ของผม ผมไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และผมมีความสงสัยในธรรมทั้งหลาย
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ การที่กายของเธอหนักขึ้น ทิศทั้งหลายย่อมไม่
ปรากฏแก่เธอ ธรรมทั้งหลายย่อมไม่แจ่มแจ้งแก่เธอ เธอไม่ยินดีประพฤติ
พรหมจรรย์ และเธอมีความสงสัยในธรรมทั้งหลายนี้ ย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่คุ้มครอง
ทวารในอินทรีทั้งหลาย ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ไม่ประกอบความเพียรเป็นเครื่อง
ตื่นอยู่ ไม่เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่ประกอบภารเจริญโพธิปักขิยธรรม

ทั้งหลายทุกวัน ทุกคืน ดูกรภิกษุ เพราะเหตุนี้แหละ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย ประกอบการเจริญโพธิ-
 *ปักขียธรรมทั้งหลาย ทุกวัน ทุกคืน ดังนี้ ดูกรภิกษุ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ครั้งนั้นแล ภิกษุนั้นอันพระผู้มีพระภาคตรัสสอนด้วยพระโอวาทนี้แล้ว ลุกขึ้นจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วหลีกไป ภิกษุนั้นหลีกออกจากหมู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจแน่วแน่อยู่ ไม่นานเท่าไร ได้ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก ก็แลภิกษุนั้นได้เป็นพระอรหันต์ รูปหนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ครั้งนั้น ภิกษุนั้น ได้บรรลุอรหัตแล้ว จึงเข้าไปหาอุปัชฌาย์ของตนถึงที่อยู่ แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บัดนี้ กายผมไม่หนักขึ้น ทิตทั้งหลายย่อมปรากฏแก่ผม ธรรมทั้งหลายย่อมแจ่มแจ้งแก่ผม ถิ่นมิตระย่อมไม่ครอบงำจิตของผม ผมยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และผมไม่มีความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ครั้งนั้น ภิกษุนั้น พาภิกษุผู้สัทธวัหริกนั้นเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บัดนี้ กายของผมไม่หนักขึ้น ทิตทั้งหลายย่อมปรากฏแก่ผม ธรรมทั้งหลายย่อมแจ่มแจ้งแก่ผม ถิ่น-
 *มิตระย่อมไม่ครอบงำจิตของผม ผมยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และผมไม่มีความสงสัยในธรรมทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ การที่กายของเธอไม่หนักขึ้น ทิตทั้งหลายย่อมปรากฏแก่เธอ ธรรมทั้งหลายย่อมแจ่มแจ้งแก่เธอ ถิ่น-
 *มิตระย่อมไม่ครอบงำจิตของเธอ เธอยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และเธอไม่มีความสงสัยในธรรมทั้งหลายนี้ ย่อมมีได้แก่ภิกษุผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย รู้ประมาณในโภชนะ ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย ประกอบการเจริญโพธิปักขียธรรมทั้งหลาย ทุกวัน ทุกคืน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย ประกอบการเจริญโพธิปักขีย-
 *ธรรมทั้งหลาย ทุกวัน ทุกคืน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ฐานสูตร

[๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๕ ประการนี้ อันสตรีนุรุษ ฤๅหัตถ์

หรือบรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สตรี บุรุษ คฤหัสถ์
หรือบรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้น
ความแก่ไปได้ ๑ เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ ๑
เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ๑ เราจะต้องพลัดพรากจาก
ของรักของชอบใจทั้งสิ้น ๑ เรามีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรม
เป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่ว
ก็ตาม เราจะเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร สตรี บุรุษ คฤหัสถ์
หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้น
ความแก่ไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความมัวเมาในความเป็นหนุ่มสาวมีอยู่แก่สัตว์
ทั้งหลาย ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายประพฤติดุจจริตด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อเขา
พิจารณาฐานะนั้นอยู่เนื่องๆ ย่อมละความมัวเมาในความเป็นหนุ่มสาวนั้นได้โดย
สิ้นเชิง หรือทำให้เบาบางลงได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์
นี้แล สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เรามี
ความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร สตรี บุรุษ คฤหัสถ์
หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วง
พ้นความเจ็บไข้ไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความมัวเมาในความไม่มีโรคมีอยู่แก่
สัตว์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลาย ประพฤติดุจจริตด้วยกาย วาจา ใจ
เมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนื่องๆ ย่อมละความมัวเมาในความไม่มีโรคนั้นได้โดย
สิ้นเชิง หรือทำให้เบาบางลงได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์
นี้แล สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เรามี
ความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร สตรี บุรุษ คฤหัสถ์
หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้น
ความตายไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความมัวเมาในชีวิตมีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย ซึ่ง
เป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายประพฤติดุจจริตด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อเขาพิจารณาฐานะ
นั้นอยู่เนื่องๆ ย่อมละความมัวเมาในชีวิตนั้นได้โดยสิ้นเชิง หรือทำให้เบาบางลง
ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล สตรี บุรุษ คฤหัสถ์
หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้น
ความตายไปได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร สตรี บุรุษ คฤหัสถ์
หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของ

ชอบใจทั้งสิ้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความพอใจ ความรักใคร่ในของรักมีอยู่แก่สัตว์
ทั้งหลาย ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายประพฤติดุจจริตด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อเขา
พิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ ย่อมละความพอใจ ความรักใคร่นั้นได้โดยสิ้นเชิง
หรือทำให้เบาบางลงได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล
สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เราจะต้อง
พลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร สตรี บุรุษ คฤหัสถ์
หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่ง
กรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมใด
ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายทุจริต
วจีทุจริต มโนทุจริต มีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย เมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ
ย่อมละทุจริตได้โดยสิ้นเชิง หรือทำให้เบาบางลงได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัย
อำนาจประโยชน์นี้แล สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณา
เนืองๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด
มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจัก
เป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดั่งนี้ว่า ไม่ใช่เราแต่
ผู้เดียวเท่านั้นที่มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ โดยที่แท้ สัตว์
ทั้งปวงบรรดาที่มีการมา การไป การจุติ การอุบัติ ล้วนมีความแก่เป็นธรรมดา
ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ มรรค
ย่อมเกิดขึ้น อริยสาวกนั้นย่อมเสพอบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเสพอ
บรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้นอยู่ ย่อมละสังโยชนได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป อริยสาวก
นั้นย่อมพิจารณาเห็นดั่งนี้ว่า ไม่ใช่เราแต่ผู้เดียวเท่านั้น ที่มีความเจ็บไข้เป็น
ธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ โดยที่แท้ สัตว์ทั้งปวงบรรดาที่มีการมา
การไป การจุติ การอุบัติ ล้วนมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้
ไปได้ เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น อริยสาวก
นั้นย่อมเสพอบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเสพอบรม ทำให้มากซึ่งมรรค
นั้นอยู่ ย่อมละสังโยชนได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็น
ดั่งนี้ว่า ไม่ใช่เราแต่ผู้เดียวเท่านั้นที่มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตาย
ไปได้ โดยที่แท้ สัตว์ทั้งปวงบรรดาที่มีการมา การไป การจุติ การอุบัติ ล้วน
มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะ
นั้นอยู่เนืองๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น อริยสาวกนั้น ย่อมเสพอบรม ทำให้มากซึ่ง
มรรคนั้น เมื่อเสพอบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้นอยู่ ย่อมละสังโยชนได้

อนุสัยย่อมสิ้นไป อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่เราแต่ผู้เดียว
เท่านั้นที่จะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น โดยที่แท้ สัตว์ทั้งปวง
บรรดาที่มีการมา การไป การจุติ การอุบัติ ล้วนจะต้องพลัดพรากจากของรักของ
ชอบใจทั้งสิ้น เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น
อริยสาวกนั้นย่อมเสพอบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเสพอบรม ทำให้
มากซึ่งมรรคนั้นอยู่ ย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป อริยสาวกนั้นย่อม
พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่เราแต่ผู้เดียวเท่านั้นที่มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาท
แห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึง จักทำกรรมใด
ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น โดยที่แท้ สัตว์ทั้งปวงบรรดา
ที่มีการมา การไป การจุติ การอุบัติ ล้วนมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่ง
กรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึง จักทำกรรมใด
ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะ
นั้นอยู่เนืองๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น อริยสาวกนั้นย่อมเสพอบรม ทำให้มากซึ่ง
มรรคนั้นอยู่ ย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป ฯ

สัตว์ทั้งหลาย ย่อมมีความแก่เป็นธรรมดา มีความเจ็บไข้
เป็นธรรมดา มีความตายเป็นธรรมดา สัตว์ทั้งหลายย่อม
เป็นไปตามธรรมดา พวกปुरुชนย่อมเกลียด ถ้าเราพึงเกลียด
ธรรมนั้น ในพวกสัตว์ผู้มิอย่างนั้นเป็นธรรมดา ข้อนั้นไม่
สมควรแก่เราผู้เป็นอยู่อย่างนี้ เรานั้นเป็นอยู่อย่างนี้ ทราบ
ธรรมที่หาอุปรมิได้ เห็นการออกบวชโดยเป็นธรรมเกษม
ครอบงำความมัวเมาทั้งปวงในความไม่มีโรค ในความเป็น
หนุ่มสาว และในชีวิต ความอดสาหะได้มีแล้ว แก่เราผู้
เห็นเฉพาะซึ่งนิพพาน บัดนี้ เราไม่ควรเพื่อเสพกามทั้งหลาย
จักเป็นผู้ประพฤติกุศลอยู่หลัง ตั้งหน้าประพฤติพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. กุมารลิจจวิสูตร

[๕๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูเขาศาลา ป่ามทวัน
ใกล้เมืองเวสาลี ครั้นนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตร
และจีวร เสด็จเข้าไปสู่เมืองเวสาลี เพื่อบิณฑบาต ครั้นเสด็จกลับจากบิณฑบาต
แล้ว เวลาปัจฉิม เสด็จเข้าไปยังป่ามทวัน ประทับนั่งพักผ่อนกลางวัน ที่โคน
ต้นไม้ต้นหนึ่ง ก็สมัยนั้น เจ้าลิจจวิกุมารหลายคนถือธนูที่ขึ้นสาย มีฝูงสุนัข
แวดล้อม เดินเที่ยวไปในป่ามทวัน ได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งอยู่ ที่โคน
ต้นไม้ต้นหนึ่ง แล้วจึงวางธนูที่ขึ้นสาย ปล่อยฝูงสุนัขไป ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

แล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว ตางนึ่งนึ่งประนม
อัญชลีอยู่ใกล้พระผู้มีพระภาค ก็สมัยนั้น เจ้าลิจฉวีนามว่ามหานามะ เดินพักผ่อน
อยู่ในป่าหาววัน ได้เห็นเจ้าลิจฉวีกุมารเหล่านั้นผู้ตางนึ่งนึ่งประนมอัญชลีอยู่ใกล้
พระผู้มีพระภาค แล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้เปล่งอุทานว่า เจ้าวัชชีจักเจริญฯ พระผู้มี
พระภาคตรัสถามว่า ดูกรมหานามะ ก็เพราะเหตุไร ท่านจึงกล่าวอย่างนี้ว่า
เจ้าวัชชีจักเจริญฯ ฯ

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เจ้าลิจฉวีกุมารเหล่านี้ เป็นผู้ดูร้าย หยาบคาย
กระด้าง ของขวัญต่างๆ ที่ส่งไปในตระกูลทั้งหลาย คือ อ้อย พุทรา ขนม
ขนมด้ม หรือขนมแดงงา เจ้าลิจฉวีกุมารเหล่านี้ย่อมแย่งชิงกิน ย่อมเตะหลัง
หญิงแห่งตระกูลบ้าง เตะหลังกุมารแห่งตระกูลบ้าง แต่บัดนี้ เจ้าลิจฉวีกุมาร
เหล่านี้ตางนึ่งนึ่งประนมอัญชลีอยู่ใกล้พระผู้มีพระภาค ฯ

พ. ดูกรมหานามะ ธรรม ๕ ประการมีอยู่แก่กุลบุตรคนใดคนหนึ่ง เป็น
ขัตติยราช ได้รับมูรธาภิเษกแล้วก็ตาม ผู้ปกครองรัฐ ซึ่งรับมรดกจากบิดาก็ตาม
เป็นอัครเสนาบดีก็ตาม เป็นผู้ปกครองหมู่บ้านก็ตาม หัวหน้าพวกก็ตาม ผู้เป็น
ใหญ่เฉพาะตระกูลก็ตาม กุลบุตรนั้นพึงหวังได้รับความเจริญส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม
ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน

ดูกรมหานามะ กุลบุตรในโลกนี้ ย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา
มารดาบิดา ด้วยโศกทรัพย์ที่ได้มาด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลัง
แขนของตน ได้มาโดยอาบเหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดยธรรม มารดาบิดา
ผู้ได้รับการสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วย
น้ำใจอันงามว่า ขอจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันมารดาบิดาอนุเคราะห์
แล้ว พึงหวังได้รับความเจริญส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม ฯ

อีกประการหนึ่ง กุลบุตรย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา บุตร ภรรยา
ทาส กรรมกร และคนใช้ ด้วยโศกทรัพย์ที่ได้มาด้วยความหมั่น ความขยัน
สะสมขึ้นด้วยกำลังแขนของตน ได้มาโดยอาบเหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดย
ชอบธรรม บุตร ภริยา ทาส กรรมกร และคนใช้ ผู้ได้รับสักการะ เคารพ
นับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้น ด้วยน้ำใจอันงามว่า ขอจงมีชีวิต
ยืนนาน มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันบุตร ภริยา ทาส กรรมกร และคนใช้
อนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้รับความเจริญส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม ฯ

อีกประการหนึ่ง กุลบุตรย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เพื่อนชาวนา
และคนที่ร่วมงาน ด้วยโศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้น
ด้วยกำลังแขนของตน ได้มาโดยอาบเหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดยธรรม

เพื่อนชานา และคนที่ร่วมงานผู้ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้ว ย่อม
อนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ของจะมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน
กุลบุตรผู้อื่นเพื่อนชานา และคนที่ร่วมงานอนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้รับความ
เจริญส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม ฯ

อีกประการหนึ่ง กุลบุตรย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เทวดาผู้รับ
พลีกรรม ด้วยโลกทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลัง
แขนของตน ได้มาโดยอาบเหงื่อต่างน้ำ ขอบธรรม ได้มาโดยธรรม เทวดาผู้รับ
พลีกรรม ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้น
ด้วยน้ำใจอันงามว่า ของจะมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อื่นเทวดาอนุเคราะห์
แล้ว พึงหวังได้รับความเจริญส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม ฯ

อีกประการหนึ่ง กุลบุตรย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา สมณพราหมณ์
ด้วยโลกทรัพย์ที่หาได้ด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขนของตน
ได้มาโดยอาบเหงื่อต่างน้ำ ขอบธรรม ได้มาโดยธรรม สมณพราหมณ์ผู้ได้รับ
สักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า
ของจะมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน กุลบุตรอันสมณพราหมณ์อนุเคราะห์แล้ว พึง
หวังได้รับความเจริญส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม ดูกรมหานามะ ธรรม ๕ ประการนี้แล
ย่อมมีอยู่แก่กุลบุตรคนใดคนหนึ่ง เป็นชาติติยราช ผู้ได้รับมูรธาภิเษกก็ตาม ผู้ปกครอง
รัฐซึ่งได้รับมรดกจากบิดาก็ตาม เป็นอัครเสนาบดีก็ตาม ผู้ปกครองหมู่บ้านก็ตาม
หัวหน้าพวกก็ตาม ผู้เป็นใหญ่เฉพาะตระกูลก็ตาม พึงหวังได้รับความเจริญส่วนเดียว
ไม่มีเสื่อม ฯ

กุลบุตรผู้โอบอ้อมอารี มีศีล ย่อมทำงานแทนมารดาบิดา
บำเพ็ญประโยชน์แก่บุตร ภริยา แก่ชนภายในครอบครัว
แก่ผู้อาศัยเลี้ยงชีพ แก่ชนทั้งสองประเภท กุลบุตรผู้เป็น
บัณฑิต เมื่ออยู่ครองเรือนโดยธรรม ย่อมยังความยินดีให้
เกิดขึ้นแก่ญาติทั้งที่ล่วงลับไปทั้งที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันแก่
สมณพราหมณ์ เทวดา กุลบุตรนั้นครั้งบำเพ็ญกัลยาณธรรม
แล้ว เป็นผู้ควรบูชา ควรสรรเสริญ บัณฑิตทั้งหลายย่อม
สรรเสริญเขาในโลกนี้ เขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงใจ
ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๕. ทูลลภสูตรที่ ๑

[๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบวชเมื่อแก่ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕
ประการ หาได้ยาก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบวช

เมื่อแก่ เป็นคนละเอียดหาได้ยาก เป็นผู้มึนรยาทสมบุรณ์หาได้ยาก เป็นพหูสูตร
หาได้ยาก เป็นธรรมกถึกหาได้ยาก เป็นวินัยธรหาได้ยาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุบวชเมื่อแก่ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล หาได้ยาก ฯ

จบสูตรที่ ๕

๑๐. พุทธภสูตรที่ ๒

[๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบวชเมื่อแก่ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕
ประการ หาได้ยาก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบวช
เมื่อแก่ เป็นผู้ว่าง่าย หาได้ยาก เป็นผู้คงแก่เรียน หาได้ยาก เป็นผู้รับโอวาทด้วย
ความเคารพ หาได้ยาก เป็นธรรมกถึก หาได้ยาก เป็นวินัยธร หาได้ยาก ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบวชเมื่อแก่ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล หาได้ยาก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบนิวรรณวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อวารณสูตร ๒. ราธสูตร ๓. อังคสูตร ๔. สมยสูตร

๕. มาตุปตติกสูตร ๖. อุปัชฌายสูตร ๗. ฐานสูตร ๘. กุมารลิจฉวิสสูตร

๙. พุทธภสูตรที่ ๑ ๑๐. พุทธภสูตรที่ ๒ ฯ

สัณญาวรรคที่ ๒

๑. สัณญาสสูตรที่ ๑

[๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัณญา ๕ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด
สัณญา ๕ ประการเป็นไฉน คือ อนิจจสัณญา อนัตตสัณญา มรณสัณญา
อาหารเปภฺภูสัณญา สัพพโลเกอนภิตสัณญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัณญา ๕
ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก
หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สัณญาสสูตรที่ ๒

[๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัณญา ๕ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด
สัณญา ๕ ประการเป็นไฉน คือ อนิจจสัณญา อนัตตสัณญา มรณสัณญา
อาหารเปภฺภูสัณญา สัพพโลเกอนภิตสัณญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัณญา ๕
ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก
หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. วัฑฒิสสูตรที่ ๑

[๖๓] ดูกฤกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้เจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการ ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ ชื่อว่าเป็นผู้ยึดถือสาระ และยึดถือสิ่งประเสริฐแห่งกาย ธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ย่อมเจริญด้วยศีล ย่อมเจริญด้วยสุตะ ย่อมเจริญด้วยจาคะ ย่อมเจริญด้วยปัญญา ดูกฤกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้เจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการนี้แล ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ ชื่อว่าเป็นผู้ยึดถือสาระ และยึดถือสิ่งประเสริฐแห่งกาย ฯ

อริยสาวกผู้ใด ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ
และปัญญา ทั้งสองฝ่าย อริยสาวกผู้เช่นนั้น เป็นสัพบุรุษ
มีปริชาเห็นประจักษ์ ชื่อว่าย่อมยึดถือสาระแห่งตนในโลกนี้
ไว้ได้ทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. วัฑฒิสสูตรที่ ๒

[๖๔] ดูกฤกษุทั้งหลาย อริยสาวิกาสีลผู้เจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการ ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ ชื่อว่าเป็นผู้ยึดถือสาระ และยึดถือสิ่งประเสริฐแห่งกาย ธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ย่อมเจริญด้วยศีล ย่อมเจริญด้วยสุตะ ย่อมเจริญด้วยจาคะ ย่อมเจริญด้วยปัญญา ดูกฤกษุทั้งหลาย อริยสาวิกาสีลผู้เจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการนี้แล ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ ชื่อว่าเป็นผู้ยึดถือสาระ และยึดถือสิ่งประเสริฐแห่งกาย ฯ

อริยสาวิกาผู้ใด ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ
และปัญญา ทั้งสองฝ่าย อริยสาวิกาผู้เช่นนั้น เป็นผู้มั่งคั่ง
เป็นอุบาสิกา ชื่อว่าย่อมยึดถือสาระแห่งตนในโลกนี้ไว้ได้
ทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. สากัจจนสูตร

[๖๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรสนทนาของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่มานักตบถปราศสัสสปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่มานักตบถปราศสัสสปทาได้ ๑

ยอมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่มากในกถา
ปรารภปัญญาสัมปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วยตนเอง และเป็นผู้
พยากรณ์ปัญหาที่มากในกถาปรารภวิมุตติสัมปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ-
*ญาณทัสสนะด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่มากในกถาปรารภวิมุตติญาณ-
*ทัสสนสัมปทาได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้
แล ย่อมเป็นผู้ควรสนทนาของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สาขีสูตร

[๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็น
ผู้ควรดำรงชีพร่วมกันของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง
และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่ตั้งขึ้นในกถาปรารภศีลสัมปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึง
พร้อมด้วยสมาธิด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่ตั้งขึ้นในกถาปรารภสมาธิ-
*สัมปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์
ปัญหาที่ตั้งขึ้นในกถาปรารภปัญญาสัมปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วย
ตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่ตั้งขึ้นในกถาปรารภวิมุตติสัมปทาได้ ๑ ย่อม
เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่ตั้งขึ้น
ในกถาปรารภวิมุตติญาณทัสสนสัมปทาได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบ
ด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรดำรงชีพร่วมกันของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อิทธิปาตสูตรที่ ๑

[๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมเจริญ
ย่อมทำให้มากซึ่งธรรม ๕ ประการ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้น พึงหวังได้ผล ๒ ประ-
*การอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลหรือเมื่อมีอุปาทานขันธเหลืออยู่ เป็นพระ
อนาคามี ในปัจจุบันนี้เทียว ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ๑ ย่อมเจริญอิทธิ-
*บาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ๑ ย่อมเจริญอิทธิบาทที่ประกอบ
ด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ๑ ย่อมเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิ
และปธานสังขาร ๑ ย่อมเจริญวิริยะอย่างยิ่งเป็นที่ ๕ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุ
หรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมเจริญ ย่อมทำให้มาก ซึ่งธรรม ๕ ประการนี้แล
ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้น พึงหวังได้ผล ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผล
หรือเมื่อมีอุปาทานขันธเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ในปัจจุบันนี้เทียว ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อิทธิปาตสูตรที่ ๒

[๖๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนแต่ตรัสรู้ เราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ได้เจริญ ทำให้มากซึ่งกรรม ๕ ประการ กรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เราได้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ๑ ได้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ๑ ได้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ๑ ได้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ๑ ได้เจริญวิริยะอย่างยิ่งเป็นที่ ๕ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ทำให้มากซึ่งกรรมมีวิริยะอย่างยิ่งเป็นที่ ๕ นี้ เราได้โหม่น้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งกรรมที่จะพึงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใดๆ เมื่อเหตุมีอยู่ เราถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานได้ในธรรมนั้นๆ โดยแน่นอน ถ้าเราหวัง ก็พึงแสดงฤทธิ์ได้หลายประการ คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เมื่อเหตุมีอยู่ เราถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ได้โดยแน่นอน ฯลฯ ถ้าเราหวัง ก็พึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เมื่อเหตุมีอยู่ เราถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ได้โดยแน่นอน ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. นิพพิทาสูตร

[๖๙] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๕ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับสนิท เพื่อเข้าไปสงบ เพื่อยิ่ง เพื่ตรัสรู้ และเพื่อนิพพานโดยส่วนเดียว กรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นว่าไม่งามในกาย ๑ มีความสำคัญว่าเป็นของปฏิกูลในอาหาร ๑ มีความสำคัญว่าไม่น่ายินดีในโลกทั้งปวง ๑ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง ๑ ย่อมเข้าไปตั้งมรณสัญญาไว้ในภายใน ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๕ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับสนิท เพื่อเข้าไปสงบ เพื่อยิ่ง เพื่ตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อาสวกัณยสูตร

[๗๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๕ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย กรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นว่าไม่งามในกาย ๑ มีความสำคัญว่าเป็นของปฏิกูลในอาหาร ๑ มีความสำคัญว่าไม่น่ายินดีในโลกทั้งปวง ๑ พิจารณา

เห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง ๑ เข้าไปตั้งมรณสัญญาไว้ในภายใน ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็น
ไปเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบสังญาวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัญญาสูตรที่ ๑ ๒. สัญญาสูตรที่ ๒ ๓. วัฑฒสูตรที่ ๑
๔. วัฑฒสูตรที่ ๒ ๕. สากัจฉสูตร ๖. สาชีวกสูตร ๗. อิทธิปาทสูตรที่ ๑
๘. อิทธิปาทสูตรที่ ๒ ๙. นิพพิทาสูตร ๑๐. อาสวกขยสูตร ฯ

โยธาชีววรรคที่ ๓

๑. เจโตวิมุติสูตรที่ ๑

[๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้
ให้มากแล้ว ย่อมมีเจโตวิมุติเป็นผล และมีเจโตวิมุติเป็นผลานิสงส์ ย่อมมี
ปัญญาวิมุตติเป็นผล และมีปัญญาวิมุตติเป็นผลานิสงส์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นว่าไม่งามในกาย ๑ ย่อมมีความ
สำคัญว่าเป็นของปฏิกูล ในอาหาร ๑ ย่อมมีความสำคัญว่าไม่น่ายินดีในโลก
ทั้งปวง ๑ ย่อมพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง ๑ ย่อมเข้าไปตั้งมรณ-
*สัญญาไว้ในภายใน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล อันบุคคล
เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีเจโตวิมุติเป็นผล และมีเจโตวิมุติเป็นผลานิสงส์
ย่อมมีปัญญาวิมุตติเป็นผล และมีปัญญาวิมุตติเป็นผลานิสงส์ เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้
มีเจโตวิมุติและปัญญาวิมุตติ เมื่อนั้น ภิกษุนี้เรียกว่าเป็นผู้ถอนลุ่มสัดักขັນได้
ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้รู้เครื่องแหวดล้อมได้ ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้น
ได้ ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้ ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึก
ปลดขงลงได้ ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวัฏฏะ ดังนี้บ้าง ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนลุ่มสัดักขັນได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้ละอวิชชาเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำ
ไมให้มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่า
ผู้ถอนลุ่มสัดักขັນได้ดังนี้แล ภิกษุเป็นผู้รู้เครื่องแหวดล้อมได้อย่างไร คือ ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละชาติสงสารที่เป็นเหตุทำให้เกิดในภพใหม่ต่อไปได้ ถอน
รากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไมให้มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อ
ไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าผู้รู้เครื่องแหวดล้อมได้ดังนี้แล ภิกษุชื่อว่า

เป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละตัณหาเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนกลอนออกได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึก ปลดขงลงได้ ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวัฏฏะอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละอัสสมิมานะเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึก ปลดขงลงได้ ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวัฏฏะใดๆ อย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. เจโตวิมุตติสูตรที่ ๒

[๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีเจโตวิมุตติเป็นผล และมีเจโตวิมุตติเป็นผลานิสงส์ ย่อมมีปัญญาวิมุตติเป็นผล และมีปัญญาวิมุตติเป็นผลานิสงส์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความสำคัญว่าไม่เที่ยง ๑ ความสำคัญว่าเป็นทุกข์ในสิ่งไม่เที่ยง ๑ ความสำคัญว่าเป็นอนัตตาในสิ่งที่เป็นอย่างทุกข์ ๑ ความสำคัญในการละ ๑ ความสำคัญในความคลายกำหนด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีเจโตวิมุตติเป็นผล และมีเจโตวิมุตติเป็นผลานิสงส์ ย่อมมีปัญญาวิมุตติเป็นผล และมีปัญญาวิมุตติเป็นผลานิสงส์ เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ เมื่อนั้น ภิกษุนี้เรียกว่าเป็นผู้ถอนลุ่มสลักขึ้นได้ ดังนี้ บ้าง ว่าเป็นผู้รู้เครื่องแหวดล้อมได้ ดังนี้ บ้าง ว่าเป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้ ดังนี้ บ้าง ว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้ ดังนี้ บ้าง ว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึก ปลดขงลงได้ ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวัฏฏะ ดังนี้ บ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนลุ่มสลักขึ้นได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละอวิชชาเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้รู้เครื่องแหวดล้อมได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละชาติสงสารที่เป็นเหตุทำให้เกิดในภพใหม่ต่อไปได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้รู้เครื่องแหวดล้อมได้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละตัณหาเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็น

เหมือนตาลยอดด้วน ทำไม้ให้มี ไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่า เป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้อย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละโอรัมภาคียสังโยชน์ ๕ เสียได้ ถอนรากขึ้น แล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม้ให้มี ไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็น ธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ไกลจาก ข้ำตึก ปลดขงลงได้ ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวัฏฏะอย่างไร คือ ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละอัสมิมานะได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาล ยอดด้วน ทำไม้ให้มี ไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ไกล จากข้ำตึก ปลดขงลงได้ ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวัฏฏะอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ธรรมวิหาริกสูตรที่ ๑

[๗๓] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าผู้อยู่ในธรรมๆ ดังนี้ ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรม ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัฏฐกธรรม เวทลละ เชยยอมปล่อยให้วันคืนล่วงไป ละการหลีกออกเร้นอยู่ ไม่ประกอบ ความสงบใจในภายใน เพราะการเรียนธรรมนั้น ภิกษุนี้เรียกว่าเป็นผู้มากด้วยการ เรียน ไม่ชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมแสดงธรรมตามที่ได้สดับมาแล้ว ตามที่ได้เรียน มาแล้ว แก่ผู้อื่นโดยพิสดาร เชยยอมปล่อยให้วันคืนล่วงไป ละการหลีกออก เร้นอยู่ ไม่ประกอบความสงบใจในภายใน เพราะการแสดงธรรมนั้น ภิกษุนี้เรียก ว่าเป็นผู้มากด้วยการแสดงธรรม ไม่ชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมกระทำการสาธยายธรรมตามที่ได้สดับมาแล้ว ตามที่ได้เรียนมาแล้ว โดยพิสดาร เชยยอมปล่อยให้วันคืนล่วงไป ละการหลีก ออกเร้นอยู่ ไม่ประกอบความสงบใจในภายใน เพราะการสาธยายธรรมนั้น ภิกษุ นี้เรียกว่า เป็นผู้มากด้วยการสาธยาย ไม่ชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมตรึกตาม ตรองตาม เฝงตามด้วยใจ ซึ่งธรรม ตามที่ได้สดับมาแล้ว ตามที่ได้เรียนมาแล้ว เชยยอมปล่อยให้วันคืนล่วงไป ละการหลีกออกเร้นอยู่ ไม่ประกอบความสงบใจในภายใน เพราะการตรึกตาม ธรรมนั้น ภิกษุนี้เรียกว่า เป็นผู้มากด้วยการตรึกธรรม ไม่ชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรม ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยาकरणะ คาถา

อุทาน อติวุตตะกะ ชาตก อัปภุตธรรม เวทลละ เธอย่อมไม่ปล่อยให้วันคืนล่วง
ไป ไม่ละการฝึกออกเรือนอยู่ ประกอบความสงบใจในภายใน เพราะการ
เล่าเรียนธรรมนั้น ภิกษุเชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรมอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ เราแสดงภิกษุ
ผู้มากด้วยการเล่าเรียนธรรม แสดงภิกษุผู้มากด้วยการแสดงธรรม แสดงภิกษุผู้
มากด้วยการสาธยายธรรม แสดงภิกษุผู้มากด้วยการตรikirธรรม แสดงภิกษุผู้อยู่ใน
ธรรม ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุ กิจใดอันศาสดาผู้หวังประโยชน์เกื้อกูล
อนุเคราะห์ อาศัยความเอ็นดู พึงกระทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจนั้นเราได้ทำแก่เธอ
ทั้งหลายแล้ว ดูกรภิกษุ นั้นโคนต้นไม้ นั้นเรือนว่าง เธอจงเพ่งฌาน อย่า
ประมาท อย่าเป็นผู้มีความเดือดร้อนในภายหลัง นี่เป็นอนุศาสนีของเราเพื่อเธอ
ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ธรรมวิhariสูตรที่ ๒

[๗๔] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าผู้อยู่ในธรรมๆ ดังนี้ ภิกษุเชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรม
ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเรียนธรรม
คือ สุตตะ ... เวทลละ เธอย่อมไม่ทราบเนื้อความของธรรมนั้นที่ยิ่งขึ้นไปด้วย
ปัญญา ภิกษุนี้เรียกว่า เป็นผู้มากด้วยการเรียน ไม่เชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรม ฯล

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทลละ เธอ
ย่อมทราบชัดเนื้อความของธรรมนั้นที่ยิ่งขึ้นไปด้วยปัญญา ภิกษุเชื่อว่าเป็นผู้อยู่ใน
ธรรมอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ ฯล นี่เป็นอนุศาสนีของเราเพื่อเธอทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. โยชาชีวะสูตรที่ ๑

[๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๕ จำพวกเป็นไฉน คือ นักรบอาชีพบางพวกในโลกนี้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นเท่านั้นย่อมหยุด
นิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้ารบได้ นักรบอาชีพบางพวกแม้เช่นนั้นก็มีอยู่
นี่เป็นนักรบอาชีพพวกที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางพวกในโลกนี้ แม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทน
ได้ แต่พอเห็นยอดธงเข้าศึกเข้าเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้า
รบได้ นักรบอาชีพบางพวกแม้เช่นนั้นก็มีอยู่ นี่เป็นนักรบอาชีพพวกที่ ๒ มีปรากฏ
อยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางพวกในโลกนี้ แม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทน

ได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แต่พอได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกเข้า
เท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้ารบได้ นักรบอาชีพบางพวกแม้
เช่นนี้ก็มิอยู่ นี่เป็นนักรบอาชีพพวกที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางพวกในโลกนี้ แม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อด
ทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม้ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็
อดทนได้ แต่ว่าย่อมพลาดสะดุ้งต่อการสัปดาห์ของข้าศึก นักรบอาชีพบางพวกแม้
เช่นนี้ก็มิอยู่ นี่เป็นนักรบอาชีพพวกที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางพวกในโลกนี้ แม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็
อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม้ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็
อดทนได้ อดทนต่อการสัปดาห์ของข้าศึกได้ เขาชนะสงครามแล้ว เป็นผู้พิชิต
สงคราม ยึดครองค่ายสงครามนั้นไว้ได้ นักรบอาชีพบางพวกแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ นี่
เป็นนักรบอาชีพพวกที่ ๕ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในพวก
ภิกษุ ฉะนั้นเหมือนกัน ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน
ไม่สามารถจะสืบต่อพรหมจรรย์ไปได้ ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุในสิกขา บอก
คณสิกขาเวียนมาเพื่อหินเพศ อะไรเป็นฝุ่นฟุ้งขึ้นของเธอ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมได้ฟังว่า ในบ้านหรือในนิคมโน้น มีหญิงหรือกุมารรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส
ประกอบด้วยผิวพรรณงามอย่างยิ่ง เธอได้ฟังดังนั้นแล้วย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน
ไม่สามารถจะสืบต่อพรหมจรรย์ไปได้ ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้บรรลุในสิกขา
บอกคณสิกขาเวียนมาเพื่อหินเพศ นี้ชื่อว่าฝุ่นฟุ้งขึ้นของเธอ นักรบอาชีพนั้นเห็น
ฝุ่นฟุ้งขึ้นเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้ารบได้ แม้ฉันใด
เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ นี้บุคคลผู้เปรียบด้วย
นักรบอาชีพจำพวกที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แต่ว่าเธอเห็นยอดธง
ของข้าศึกเข้าเท่านั้น ย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถจะสืบต่อพรหมจรรย์
ไปได้ ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้บรรลุในสิกขา บอกคณสิกขาเวียนมาเพื่อหินเพศ
อะไรชื่อว่าเป็นยอดธงของข้าศึกของเธอ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ได้ฟังว่า
ในบ้านหรือในนิคมชื่อนั้น มีหญิงหรือกุมารรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบ
ด้วยผิวพรรณงามอย่างยิ่ง แต่ว่าเธอย่อมได้เห็นด้วยตนเอง ซึ่งหญิงหรือกุมารรูปงาม
น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณงามอย่างยิ่ง เธอเห็นแล้วย่อมหยุดนิ่ง
สะทกสะท้าน ไม่สามารถจะสืบต่อพรหมจรรย์ไปได้ ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้

ทูลพลในลัทธิ บอกคณลัทธิเวียนมาเพื่อหิณเทศ นี้ชื่อว่ายอดธงของข้าศึกของ เธอ นักรบอาชีพนั่นเห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แต่พอเห็นยอดธงของข้าศึกเข้า เท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้ารบได้ แม้ฉันใด เรากล่าว บุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ นี่ก็บุคคลผู้เปรียบด้วย นักรบอาชีพอำพวาทที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในพวงกฤษ ๑

อีกประการหนึ่ง ภิกษุแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของ ข้าศึกก็อดทนได้ แต่พอเธอได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกเข้าเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถจะสืบทอดพรหมจรรย์ไปได้ ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ ทูลพลในลัทธิ บอกคณลัทธิเวียนมาเพื่อหิณเทศ อะไรชื่อว่าเป็นเสียงกึกก้อง ของข้าศึกของเธอ คือ มาตุคามเข้าไปหาภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้อยู่ในป่า โคนไม้ หรือเรือนว่างเปล่า แล้วย่อมยิ้มแย้ม ปราศรัย กระซิกกระซี้ เย้ยหยัน เธอถูก มาตุคามยิ้มแย้ม ปราศรัย กระซิกกระซี้ เย้ยหยันอยู่ ย่อมหยุดนิ่ง สะทก- *สะท้าน ไม่สามารถจะสืบทอดพรหมจรรย์ไปได้ ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทูลพลใน ลัทธิ บอกคณลัทธิเวียนมาเพื่อหิณเทศ นี้ชื่อว่าเสียงกึกก้องของข้าศึกของเธอ นักรบอาชีพนั่นแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แต่พอได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกเข้าเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่ สามารถเข้ารบได้ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้ เช่นนี้ก็มิอยู่ นี่ก็บุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพอำพวาทที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในพวง กฤษ ๑

อีกประการหนึ่ง ภิกษุแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของ ข้าศึกก็อดทนได้ แม้ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ แต่ว่าย่อมพลาดต่อการ สัมปหารของข้าศึก อะไรชื่อว่าเป็นการสัมปหารของข้าศึกของเธอ คือ มาตุคาม เข้าไปหาภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้อยู่ในป่า โคนไม้ หรือเรือนว่างเปล่า แล้วย่อม นิ่งทาบ นอนทาบ ข่มขืน เธอถูกมาตุคามนิ่งทาบ นอนทาบ ข่มขืนอยู่ไม่บอกคณ ลัทธิ ไม่ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทูลพล ย่อมเสพเมถุนธรรม นี้ชื่อว่าการ สัมปหารของข้าศึกของเธอ นักรบอาชีพนั่นแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็น ยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม้ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ แต่ว่า ย่อมพลาดต่อการสัมปหารของข้าศึก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ นี่ก็บุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพอำพวาทที่ ๔ มี ปรากฏอยู่ในพวงกฤษ ๑

อีกประการหนึ่ง ภิกษุแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของ ข้าศึกก็อดทนได้ แม้ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ อดทนการสัมปหาร ของข้าศึกได้ เขาชนะสงครามแล้ว เป็นผู้พิชิตสงคราม ยึดครองค่ายสงครามนั้น

ไว้ได้ อะไรชื่อว่าชัยชนะในสงครามของเธอ คือ มาตุคามเข้าไปหาภิกษุในธรรม-
 *วินัยนี้ ผู้อยู่ในป่า โคนไม้ หรือเรือนว่างเปล่า แล้วย่อมนั่งทับ นอนทับ
 ข่มจีน เธอถูกมาตุคามนั่งทับ นอนทับ ข่มจีนอยู่ไม่พัวพัน ปลดเปลื้อง
 หลีกออกได้ แล้วหลีกไปตามความประสงค์ เธอย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด คือ
 ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกกล้า ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง เธออยู่ในป่า
 โคนไม้ หรือเรือนว่างเปล่า ย่อมนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า
 เธอย่อมละอภิชฌาในโลกเสีย มีจิตปราศจากอภิชฌาอยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จาก
 อภิชฌา เธอย่อมละความประทุษร้าย คือ พยาบาท มีจิตไม่พยาบาทอยู่ เป็น
 ผู้มีความเกื้อกูลอนุเคราะห์สัตว์ทั้งปวง ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากความประทุษร้าย คือ
 พยาบาท เธอย่อมละถีนมิทระ ปราศจากถีนมิทระอยู่ เป็นผู้มีอาโลกสัญญา มี
 สติสัมปชัญญะ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากถีนมิทระ เธอย่อมละอุทธัจจะกุกกุจจะ
 มีจิตไม่ฟุ้งซ่านอยู่ เป็นผู้มีจิตสงบ ณ ภายใน ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทธัจจะ-
 *กุกกุจจะ เธอย่อมละวิกิกิจจา เป็นผู้ข้ามพ้นวิกิกิจจาอยู่ หมดความสงสัยในธรรม
 ทั้งหลาย ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิกิกิจจา เธอละนิวรณ์ ๕ ประการ อันเป็น
 เครื่องเศร้าหมองแห่งใจ ทำปัญญาให้ทะลุพลได้แล้ว สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุ
 จตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัส
 ก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์
 ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว
 แล้วอย่างนี้ เธอย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่ออาสวักขยญาณ เธอย่อมรู้ชัดตามความ
 เป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เหล่านี้
 อาสวะ นี้เหตุเกิดอาสวะ นี้ความดับอาสวะ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะ
 เมื่อเธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตของเธอย่อมหลุดพ้น แม้จากกามาสวะ แม้จาก
 ภาวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้น
 แล้ว ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว
 กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก นี้ชื่อว่าชัยชนะในสงครามของเธอ นักรบ
 อาชีพนั่น แม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม้
 ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ อดทนต่อการสัมปะหารของข้าศึกได้ เขา
 ชนะสงครามแล้ว เป็นผู้พิชิตสงครามแล้ว ยึดครองค่ายสงครามนั้นไว้ได้ แม้
 ฉันทใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันทนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ นี่คือบุคคล
 ผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพอำพวกที่ ๕ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
 บุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพอำพวกที่ ๕ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. โยธาชีวสูตรที่ ๒

[๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ ถี้อดาบและโล่ห้ ผูกสอด ธนูและแสง แล้วเข้าสนามรบ เขาย่อมขะมักเขม้นพยายามรบในสนามรบนั้น พวกข้าศึกย่อมฆ่าเขาตายทำลายเขาได้ นักรบอาชีพบางคนแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ในโลกนี้ นี่เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ ถี้อดาบและโล่ห้ ผูกสอด ธนูและแสง แล้วเข้าสนามรบ เขาย่อมขะมักเขม้นพยายามรบในสนามรบนั้น พวกข้าศึกย่อมทำร้ายเขาให้บาดเจ็บ พวกของเขาย่อมฆ่าเขาออกมาส่งไปถึงหมู่บ้าน ญาติ เขากำลังถูกนำไปยังไม่ถึงหมู่บ้าน ทำกาละเสียชีวิตในระหว่างทาง นักรบอาชีพบางคนแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ในโลกนี้ นี่เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ ถี้อดาบและโล่ห้ ผูกสอด ธนูและแสง แล้วเข้าสนามรบ เขาย่อมขะมักเขม้นพยายามรบในสนามรบนั้น พวกข้าศึกย่อมทำร้ายเขาให้บาดเจ็บ พวกของเขาย่อมฆ่าเขาออกมาส่งไปถึงหมู่บ้าน หมู่ญาติย่อมพยาบาลรักษาเขา เขาอันหมู่ญาติพยาบาลรักษาอยู่ ได้ทำกาละด้วยอาพาธนั้น นักรบอาชีพบางคนแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ในโลกนี้ นี่เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ ถี้อดาบและโล่ห้ ผูกสอด ธนูและแสง แล้วเข้าสนามรบ เขาย่อมขะมักเขม้นพยายามรบในสนามรบนั้น พวกข้าศึกย่อมทำร้ายเขาให้บาดเจ็บ พวกของเขาย่อมฆ่าเขาออกมาส่งไปถึงหมู่บ้าน หมู่ญาติย่อมพยาบาลรักษาเขา เขาอันหมู่ญาติพยาบาลรักษาอยู่ ก็ได้หายจากอาพาธนั้น นักรบอาชีพบางคนแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ในโลกนี้ นี่เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ ถี้อดาบและโล่ห้ ผูกสอด ธนูและแสง แล้วเข้าสนามรบ เขาย่อมชนะสงครามแล้ว เป็นผู้พิชิตสงคราม ยึดครองค่ายสงครามไว้ได้ นักรบอาชีพบางคนแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ในโลกนี้ นี่เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๕ มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

บุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ นั้นนั่นเหมือนกัน ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อาศัยบ้านหรือนิคมบางแห่งอยู่ ครั้นเวลาเช้า เรอหุ้งสรงถือบาตรและจีวรแล้ว เข้าไปยังบ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต มีสติไม่ตั้งมั่น ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอได้เห็นมาตุคามนุ่งห่มลับๆ ล่อๆ ในบ้านหรือใน

นิคม นั้น เพราะเห็นมาตุคามนุ่งห่มลับๆ ล่อๆ ราคะยอมขจัดจิตของเธอ เธอ
มีจิตอันราคะขจัดแล้ว ไม่บอกคืนลิกขา ไม่ทำให้แจ้งซึ่งความหลุด เสพเมถุน-
*ธรรม นักรบอาชีพนัสนีดาบและโล่ห์ ผูกสอดธนูและแสง แล้วเข้าสนามรบ
เขาย่อมจะมักเขม่นพยายามรบในสนามรบนั้น พวกข้าศึกย่อมฆ่าเขาตาย ทำลาย
เขาได้ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ใน
ในธรรมวินัยนี้ นี่ก็บุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพอำพวาทที่ ๑ มีปรากฏอยู่ใน
พวกภิกษุ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุยอมอาศัยบ้านหรือนิคมบางแห่งอยู่ ครั้นเวลาเช้า
เธอนุ่งสบงถือบาตรและจีวรแล้ว เข้าไปยังบ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต ไม่
รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาคิณ มีสติไม่ตั้งมั่น ไม่สำรวมอินทรี เธอได้
เห็นมาตุคามนุ่งห่มลับๆ ล่อๆ ในบ้านหรือนิคมนั้น เพราะเห็นมาตุคามนุ่งห่ม
ลับๆ ล่อๆ ราคะยอมขจัดจิตของเธอ เธอมีจิตอันราคะขจัดแล้ว ย่อมเร้าร้อน
กาย เร้าร้อนจิต เธอจึงคิดอย่างนี้ว่า ผละนั้น เราควรไปอารามบอกพวกภิกษุว่า
อาวุโส ข้าพเจ้าถูกราคะยอมแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ไม่สามารถประพฤติ
พรหมจรรย์สืบต่อไปได้ จักทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้หลุดในลิกขา บอกคืนลิกขา
เวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ เธอกำลังเดินไปอาราม ยังไม่ทันถึงอาราม ก็ทำให้แจ้ง
ซึ่งความเป็นผู้หลุดในลิกขา บอกคืนลิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ ในระหว่าง
ทาง นักรบอาชีพนัสนีดาบและโล่ห์ ผูกสอดธนูและแสง แล้วเข้าสนามรบ
เขาย่อมจะมักเขม่นพยายามรบในสนามรบนั้น พวกข้าศึกย่อมทำร้ายเขาให้บาดเจ็บ
พวกของเขา ย่อมฆ่าเขาออกมาส่งไปถึงหมู่ญาติ เขากำลังถูกนำไปยังไม่ถึงหมู่ญาติ
ทำกาละเสียในระหว่างทาง แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคล
บางคนแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ในธรรมวินัยนี้ นี่ก็บุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพอำพวาท
ที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุยอมอาศัยบ้านหรือนิคมบางแห่งอยู่ ครั้นเวลาเช้า
เธอนุ่งสบงถือบาตรและจีวรแล้ว เข้าไปยังบ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต ไม่
รักษากาย ไม่รักษาวาจา ... บอกคืนลิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ เธอไปสู่
อารามบอกพวกภิกษุว่า อาวุโส ข้าพเจ้าถูกราคะยอมแล้ว ... บอกคืนลิกขาเวียน
มาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ พวกเพื่อนพรหมจรรย์จึงกล่าวสอน พราหมณ์เธอว่า อาวุโส
กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับ
แค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่ กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยร่าง
กระดุก มีทุกข์มาก ... กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยจัน
เถือ มีทุกข์มาก ... กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยคบเพลิง
มีทุกข์มาก ... กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบเหมือนหลุมถ่านเพลิง

มีทุกข์มาก ... กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยความฝัน มีทุกข์
มาก ... กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยของขอยืม มีทุกข์มาก ...
กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยผลไม้ มีทุกข์มาก ... กาม
ทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยดาบและของมีคม มีทุกข์มาก ...
กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยหอกและหลาว มีทุกข์มาก ...
กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยโพรงไม้มีงู มีทุกข์มาก มีความ
คับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่ ขอท่านผู้มีอายุ จงยินดียิ่งในพรหมจรรย์ จงอย่าทำ
ให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทรพลงในสิกขา บอกคีนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคุณุหัตถ์ เธอ
อันพวกเพื่อนพรหมจรรย์กล่าวสอน พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ จึงกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส
กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับ
แค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่ ก็จริง แต่ข้าพเจ้าไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์สืบ
ต่อไปได้ จักทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทรพลงในสิกขา บอกคีนสิกขาเวียนมาเพื่อ
เป็นคุณุหัตถ์ นักรบนั่นถือดาบและโล่ ๗๑ เขาอันหมู่ญาติพยาบาลรักษาอยู่
ก็ไต่ตายเพราะอาพาธนั้น แม้นฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉนั้น บุคคลบาง
คนแม้เช่นนี้ก็มิอยู่ในธรรมวินัยนี้ นี่คือนักคนผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๓
มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมอาศัยบ้านหรือนิคมบางแห่งอยู่ ครั้นเวลาเช้า
เธอนุ่งสบงถือบาตรและจีวรแล้ว เข้าไปยังบ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต ไม่
รักษากาย ไม่รักษาวาจา ... บอกคีนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคุณุหัตถ์ เพื่อไปอาราม
บอกพวกภิกษุว่า อาวุโส ข้าพเจ้าถูกราคะข้อมแล้ว ... บอกคีนสิกขาเวียนมาเพื่อ
เป็นคุณุหัตถ์ พวกเพื่อนพรหมจรรย์จึงกล่าวสอน พร่ำสอนเธอว่า อาวุโส กาม
ทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้น
มาก มีโทษยิ่งใหญ่ กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยร่างกระดูก
... เปรียบด้วยจีนเนื้อ ... เปรียบด้วยคบเพลิง ... เปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง ...
เปรียบด้วยความฝัน ... เปรียบด้วยของขอยืม ... เปรียบด้วยผลไม้ ... เปรียบด้วย
ดาบและของคม ... เปรียบด้วยหอกและหลาว ... เปรียบด้วยโพรงไม้มีงู มีความยินดี
น้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่ ขอท่านมีผู้อายุจงยินดียิ่งใน
พรหมจรรย์ จงอย่าทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทรพลงในสิกขา บอกคีนสิกขาเวียนมาเพื่อ
เป็นคุณุหัตถ์ เธออันพวกเพื่อนพรหมจรรย์กล่าวสอน พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ จึงกล่าว
อย่างนี้ว่า อาวุโส ข้าพเจ้าจักขะมักเขม้น จักทรงไว้ จักยินดียิ่ง จักไม่กระทำ
ให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทรพลงในสิกขา บอกคีนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคุณุหัตถ์ ณ
บัดนี้ นักรบนั่นถือดาบและโล่ ... เขาอันหมู่ญาติพยาบาลรักษาอยู่ ก็ได้หายจาก
อาพาธนั้น แม้นฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มิ

อยู่ในธรรมวินัยนี้ นี่คือนุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ๑

อีกประการหนึ่ง ภิกษุยอมอาศัยบ้านหรือนิคมบางแห่งอยู่ ครั้นเวลาเช้า เธออุ้งสรงอาบน้ำและจีวรแล้ว เข้าไปยังบ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต รักษา ภาย รักษาเวลา รักษาจิต มีสติตั้งมั่นสำรวมอินทรีย์ เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ย่อมไม่ถือโดยนิमित ย่อมไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชณาและ โทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ พึง เสียด้วยหู ... ดมกลิ่นด้วยจมูก ... ลิ้มรสด้วยลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วย ภาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ถือโดยนิमित ย่อมไม่ถือโดย อนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทรีที่ เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุ ให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชณาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษามโนทรี ถึงความสำรวมในมโนทรี เธอกลับจากบิณฑบาตภายหลังภัตแล้ว ย่อม เสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง เธออยู่ในป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง ย่อมนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย ตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอยอมละอภิชณาในโลกเสีย ฯลฯ เธอละนิวรรณ์ ๕ ประการนี้ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทำปัญญาให้ทุรพลได้แล้วสังัดจากกาม ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัส โทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสปราสจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่น ไหวแล้วอย่างนี้ เธอยอมโน้มน้อมจิตไปเพื่ออัสวักขยญาณ เธอยอมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้มีได้มีอีก นักรบอาชีพนั้นถือ ดาบและโล่ หูกสอดธนูและแสงแล้ว เข้าสนามรบ เขาชะงศกรมแล้ว เป็น ผู้พิชิตสงคราม ยึดครองค่ายสงครามนั้นไว้ได้ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบ ฉะนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็อยู่ในธรรมวินัยนี้ นี่คือนุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบ อาชีพจำพวกที่ ๕ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เปรียบ ด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ๑

จบสูตรที่ ๖

๒. อนาคตสูตรที่ ๑

[๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่า เห็นภัยในอนาคต ๕ ประการนี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อ บรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ภัย ๕ ประการ เป็นไฉน คือ

ภิกษุผู้อยู่ป่าในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เราอยู่ในป่าผู้เดียว วูฟึงกัดเรา แมลงป่องฟึงต่อยเรา หรือตะขาบฟึงกัดเรา เพราะการกัดต่อยแห่งสัตว์เหล่านั้น เราฟึงทำกาละ ฟึงมีอันตรายแก่เรา ฉะนั้น เราจะปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่า เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๑ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้อยู่ป่า ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เราอยู่ในป่าผู้เดียว เมื่อเราอยู่ในป่าผู้เดียว ฟึงพลาดล้มลง ภัตตอาหารที่ฉันทแล้วไม่ย่อย ดีของเราฟึงกำเริบ เสมหะฟึงกำเริบ หรือลมมีพิษเพียงดังศัตร่าฟึงกำเริบ เพราะเหตุนั้นๆ เราฟึงทำกาละ ฟึงมีอันตรายแก่เรา ฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ... ภิกษุผู้อยู่ป่า เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๒ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ... ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้อยู่ป่า ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เราอยู่ในป่าผู้เดียว เมื่อเราอยู่ในป่าผู้เดียว ฟึงพบสัตว์ร้าย คือ สุนัข เสือ โคร่ง เสือเหลือง หมี หรือเสือดาว สัตว์เหล่านั้นฟึงทำร้ายเราถึงตาย เพราะการทำร้ายนั้น เราฟึงทำกาละ ฟึงมีอันตรายแก่เรา ฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ... ภิกษุผู้อยู่ป่า เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๓ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ... ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้อยู่ป่า ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เราอยู่ในป่าผู้เดียว เมื่อเราอยู่ในป่าผู้เดียว เราฟึงพบคนร้าย ผู้มีกรรมอันทำแล้ว หรือมีกรรมยังไม่ได้ทำ คนร้ายเหล่านั้นฟึงปลงเราจากชีวิต เพราะการปลงนั้น เราฟึงทำกาละ ฟึงมีอันตรายแก่เรา ฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ... ภิกษุผู้อยู่ป่า เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๔ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ... ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้อยู่ป่า ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เราอยู่ในป่าผู้เดียว เมื่อเราอยู่ในป่าผู้เดียว ในป่าย่อมมีพวกอมมนุษย์ดุร้าย อมมนุษย์เหล่านั้นฟึงปลงชีวิตเรา เพราะการปลงชีวิตนั้นเราฟึงทำกาละ ฟึงมีอันตรายแก่เรา ฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่า เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๕ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่า เห็นภัยในอนาคต ๕ ประการนี้แล ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อนาคตสูตรที่ ๒

[๗๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เห็นภัยในอนาคต ๕ ประการนี้ ก็ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลुธรรมที่ยังไม่ได้บรรลु เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ภัย ๕ ประการเป็นไฉน คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้ เรายังเป็นหนุ่มแน่น มีผมดำสนิท ประกอบด้วยความเป็นหนุ่มอันเจริญ ตั้งอยู่ในปฐมวัย ถึงกระนั้น ก็มีสมัยที่ชราจะมามีแก่ตัวนี้ได้ ก็ผู้ที่แก่แล้ว ถูกชราครอบงำแล้ว จะมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ทำได้ง่าย จะเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า และป่าช้า ก็ไม่ใช่ทำได้ง่าย ก่อนที่ธรรมอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจนั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบปรารถนาความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง เสียก่อนทีเดียว ซึ่งเราประกอบแล้ว แม้แก่ก็จักอยู่สบาย ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๑ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้ เรามีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง ประกอบด้วยไพศาตุสำหรับย่อยอาหารสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก ขนาดกลาง ควรแก่การบำเพ็ญเพียร แต่ย่อมมีสมัยที่พยาธิจะถูกต้อง ภายนี้ ก็ผู้ที่ป่วยไข้ด้วยความป่วยไข้ครอบงำแล้ว จะมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ทำได้ง่าย ... ซึ่งเราประกอบแล้ว แม้ป่วยไข้ก็จักอยู่สบาย ภิกษุเห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๒ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ... ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้ แล ข้าวกล้าดี บิณฑบาตก็หาได้ง่าย สะดวกแก่การแสวงหาเลี้ยงชีพ แต่ก็ย่อมมีสมัยที่มีข้าวแพง ข้าวกล้าไม่ดี บิณฑบาตหาได้ยาก ไม่สะดวกแก่การแสวงหาเลี้ยงชีพ อนึ่ง ในสมัยข้าวแพง พวกมนุษย์ย่อมหลั่งไหลไปในที่ที่มีอาหารดี ในที่นั้นย่อมมีการอยู่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ มีการอยู่พลุกพล่านกัน เมื่อมีการอยู่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ อยู่พลุกพล่านกัน จะมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ทำได้ง่าย ... ซึ่งเราประกอบแล้ว ก็จักอยู่สบายแม้ในเวลาทุพภิกขภัย ภิกษุผู้เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๓ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ... ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้ แลมนุษย์ทั้งหลายย่อมเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ชื่นชมต่อกัน ไม่วิวาทกัน เป็นดั่งน้ำนมกับน้ำ มองดูกัน

ด้วยนัยน์ตาแสดงความรักอยู่ แต่ย่อมมีสมัยที่มีภัย มีความปั่นป่วนในดวง ประชาชน
วุ่นวายและเมื่อมีภัย พวกมนุษย์ย่อมหลั่งไหลไปในที่ที่ปลอดภัย ในที่นั้นย่อม
มีการอยู่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ มีการอยู่พลุกพล่านกัน เมื่อมีการอยู่คลุกคลีด้วย
หมู่คณะ อยู่พลุกพล่านกัน จะมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ทำได้
ง่าย ... ซึ่งเราประกอบแล้วก็จักอยู่สบายแม้ในสมัยที่มีภัย ภิกษุผู้เห็นภัยใน
อนาคตข้อที่ ๔ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ... ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้แลสงฆ์เป็นผู้พร้อม
เพรียงกัน ชื่นชมต่อกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศร่วมกัน อยู่ผาสุก แต่ก็ย่อมมี
สมัยที่สงฆ์แตกกัน ก็เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว จะมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
ไม่ใช่ทำได้ง่าย จะเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า และป่าช้า ก็ไม่ใช่ทำได้ง่าย
ก่อนที่ธรรมอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร ไม่น่าพอใจนั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบ
ปรารถนาความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลुธรรมที่ยังไม่ได้บรรลु เพื่อ
ทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ซึ่งเราประกอบแล้ว ก็จักอยู่สบายแม้ในเมื่อ
สงฆ์แตกกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๕ นี้ ควรเป็นผู้ไม่
ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรม
ที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
เห็นภัยในอนาคต ๕ ประการนี้แล ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ด
เดี่ยวอยู่ เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้ง
ธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ฯ

จบสูตรที่ ๘

๕. อนาคตสูตรที่ ๓

[๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคต ๕ ประการนี้ ยังไม่บังเกิดใน
ปัจจุบัน แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ
ครั้นแล้ว พึงพยายามเพื่อละภัยเหล่านั้น ภัยในอนาคต ๕ ประการเป็นไฉน คือ
ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต
ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา
จักให้อุปสมบทกุลบุตรเหล่านี้ จักไม่สามารถแนะนำแม่กุลบุตรเหล่านั้นในอริศีล
อริจิต อริปัญญา แม่กุลบุตรเหล่านั้น ก็จักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรม
จิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา ก็
จักให้อุปสมบทกุลบุตรเหล่านี้ จักไม่สามารถแนะนำแม่กุลบุตรเหล่านั้นในอริศีล
อริจิต อริปัญญา แม่กุลบุตรเหล่านั้นก็จักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรม
จิต ไม่อบรมปัญญาเพราะเหตุดังนี้แล การลบล้างวินัยย่อมมีเพราะการลบล้าง
ธรรม การลบล้างธรรมย่อมมีเพราะการลบล้างวินัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคต

ข้อที่ ๑ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยข้อนี้อันเธอ
ทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยนั้น

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลาย จักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล
ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่
อบรมปัญญา จักให้นิสัยแก่กุลบุตรเหล่านั้น จักไม่สามารถแนะนำแม่กุลบุตร
เหล่านั้นในอริศีล อริจิต อริปัญญา แม่กุลบุตรเหล่านั้นก็จักไม่อบรมกาย ไม่
อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่
อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา ก็จักให้นิสัยแก่กุลบุตรเหล่านั้น จักไม่สามารถแนะนำ
แม่กุลบุตรเหล่านั้นในอริศีล อริจิต อริปัญญา แม่กุลบุตรเหล่านั้นก็จักไม่อบรม
กาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เพราะเหตุดังนี้แล การลบล้าง
วินัยย่อมมีเพราะการลบล้างธรรม การลบล้างธรรมย่อมมีเพราะการลบล้างวินัย
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคตข้อที่ ๒ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิด
ในกาลต่อไป ภัยข้อนี้อันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละ
ภัยนั้น ๆ

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล
ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่
อบรมปัญญา เมื่อแสดงอภิธรรมกถา เวทลลกถา หยั่งลงสู่ธรรมที่ผิดก็จักไม่รู้ลึก
เพราะเหตุดังนี้แล การลบล้างวินัยย่อมมีเพราะการลบล้างธรรม การลบล้างธรรม
ย่อมมีเพราะการลบล้างวินัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคตข้อที่ ๓ นี้ ซึ่งยังไม่
บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยข้อนี้อันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ
ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยนั้น ๆ

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล
ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่
อบรมปัญญา พระสูตรต่างๆ ที่ตกทอดได้ภานิตไว้ เป็นสูตรลึกซึ้ง มีอรรถลึกซึ้ง
เป็นโลกุตระ ประกอบด้วยสุญญตาธรรม เมื่อพระสูตรเหล่านั้นอันบุคคลแสดงอยู่
ก็จักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เจียโสตลงสดับ จักไม่ตั้งจิตเพื่อบรรลุ จักไม่ใฝ่ใจในธรรม
เหล่านั้นว่าควรศึกษาเล่าเรียน แต่ว่าสูตรต่างๆ ที่นักกวีแต่งไว้ ประพันธ์เป็นบท
กวี มีอักษรสะสลาย มีพยัญชนะสะสลาย เป็นพาหิรกถา เป็นสาวกภาสิต
เมื่อพระสูตรเหล่านั้น อันบุคคลแสดงอยู่ ก็จักฟังด้วยดี จักเจียโสตลงสดับ
จักตั้งจิตเพื่อบรรลุ จักใฝ่ใจในธรรมเหล่านั้นว่าควรศึกษาเล่าเรียน เพราะเหตุดังนี้
แล การลบล้างวินัยย่อมมีเพราะการลบล้างธรรม การลบล้างธรรมย่อมมีเพราะการ
ลบล้างวินัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคตข้อที่ ๔ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้
แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยข้อนี้อันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้ว พึง

พยายามเพื่อละภยันั้น ๆ

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักไม่อบรมกาย ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา ภิกษุผู้เถระก็จักเป็นผู้มักมาก มีความประพฤติด้อยหย่อน เป็นหัวหน้าในความล่องละเมิด ทอดธุระในความสััด จักไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลुธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ประมุขชนรุ่นหลังก็จักถือเอาภิกษุเหล่านั้นเป็นตัวอย่าง แม้ประมุขชนนั้นก็จักเป็นผู้มักมาก มีความประพฤติด้อยหย่อน เป็นหัวหน้าในความล่องละเมิด ทอดธุระในความสััด จักไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง เพราะเหตุดังนี้แล การลบล้างวินัยย่อมมี เพราะการลบล้างธรรม การลบล้างธรรมย่อมมีเพราะการลบล้างวินัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภยันอนาคต ข้อที่ ๕ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภยันข้อนี้อันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภยันนั้น ๆ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภยันอนาคต ๕ ประการนี้แล ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภยันเหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภยันเหล่านั้น ๆ

จบสูตรที่ ๕

๑๐. อนาคตสูตรที่ ๔

[๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภยันอนาคต ๕ ประการนี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภยันเหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภยันเหล่านั้น ๆ ประการเป็นไฉน คือ

ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้ชอบจิรวัดงาม เมื่อชอบจิรวัดงาม ก็จักละความเป็นผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร จักละเสนาสนะอันสััดคือป่าและป่าชัฏ จักประชุมกันอยู่ที่บ้าน นิคมและราชธานี และจักถึงการแสวงหาไม่สมควร อันไม่เหมาะสมต่างๆ เพราะเหตุจิรวัด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภยันอนาคตข้อที่ ๑ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภยันอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภยันนั้น ๆ

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้ชอบบิณฑบาตที่ดีงาม เมื่อชอบบิณฑบาตที่ดีงาม ก็จักละความเป็นผู้ถือเพียวบิณฑบาตเป็นวัตร ละเสนาสนะอันสััดคือป่าและป่าชัฏ จักประชุมกันอยู่ที่บ้าน นิคม และราชธานี แสวงหาบิณฑบาตที่มีรสอันเลิศด้วยปลายลิ้น และจักถึงการแสวงหาอันไม่สมควร ไม่เหมาะสมต่างๆ เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภยันอนาคตข้อที่ ๒ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภยันอันเธอ

ทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภยันัน ๑

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้ชอบเสนาสนะดีงาม เมื่อชอบเสนาสนะดีงาม ก็จักละความเป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร เสนาสนะอันสังกัดคือป่าและป่าชัฏ จักประชุมกันอยู่ที่บ้าน นิคม และราชธานี และจักถึงการแสวงหาอันไม่สมควร ไม่เหมาะสมต่างๆ เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภยันอนาคตข้อที่ ๓ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภยันอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภยันัน ๑

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้อยู่คลุกคลีด้วยภิกษุณี นางสิกขมานา และสมณทูต เมื่อมีการคลุกคลีด้วยภิกษุณี นางสิกขมานา และสมณทูต พึงหวังข้อนี้ได้ว่า เธอเหล่านั้นจักเป็นผู้ไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ จักต้องอาบัติเสร้างมองบางอย่าง หรือจักบอกคินสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภยันอนาคตข้อที่ ๔ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภยันอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภยันัน ๑

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้คลุกคลีด้วยอารามิก-
*บุรุษ และสมณทูต เมื่อมีการคลุกคลีด้วยอารามิกบุรุษ และสมณทูต พึงหวังข้อนี้ได้ว่า เธอเหล่านั้นจักเป็นผู้ประกอบการบริโภคของที่สะสมไว้มีประการต่างๆ จักกระทำนิมิตเมื่อย่างหยาบที่แผ่นดินบ้าง ที่ปลายของเขี้ยวบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภยันอนาคตข้อที่ ๕ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภยันอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภยันัน ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภยันอนาคต ๕ ประการนี้แล ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภยันเหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภยันเหล่านั้น ๑

จบสูตรที่ ๑๐

จบโยธาชีววรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เจโตวิมุติสูตรที่ ๑ ๒. เจโตวิมุติสูตรที่ ๒ ๓. ธรรมวิหาริก-
*สูตรที่ ๑ ๔. ธรรมวิหาริกสูตรที่ ๒ ๕. โยธาชีวสูตรที่ ๑ ๖. โยธา-
*ชีวสูตรที่ ๒ ๗. อนาคตสูตรที่ ๑ ๘. อนาคตสูตรที่ ๒ ๙. อนาคต-
*สูตรที่ ๓ ๑๐. อนาคตสูตรที่ ๔ ๑

เถรวรรคที่ ๔

๑. รัชนีสูตร

[๘๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อน
พรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เฒ่าย่อมกำหนดในสิ่งอันเป็น
ที่ตั้งแห่งความกำหนด ๑ ย่อมขัดเคืองในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ๑ ย่อม
หลงในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ๑ ย่อมโกรธในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
โกรธ ๑ ย่อมมัวเมาในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ
ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นเฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม
เป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์
ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เฒ่าย่อมไม่กำหนดในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่ง
ความกำหนด ๑ ย่อมไม่ขัดเคืองในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ๑ ย่อมไม่
หลงในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ๑ ย่อมไม่โกรธในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
โกรธ ๑ ย่อมไม่มัวเมาในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็น
ที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. วิตรากสูตร

[๘๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อน
พรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เฒ่าเป็นผู้ไม่ปราศจากความ
กำหนด ๑ เป็นผู้ไม่ปราศจากความขัดเคือง ๑ เป็นผู้ไม่ปราศจากความหลง ๑
เป็นผู้ลบหลู่ ๑ เป็นผู้ตีเสมอ ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เฒ่าประกอบด้วย
ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และ
ไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็น
ที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์
ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เฒ่าเป็นผู้ปราศจากความกำหนด ๑ เป็น
ผู้ปราศจากความขัดเคือง ๑ เป็นผู้ปราศจากความหลง ๑ เป็นผู้ไม่ลบหลู่ ๑ เป็น
ผู้ไม่ตีเสมอ ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล
ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหม-
จรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. กุหกสูตร

[๘๓] ดูกุณทุกขทั้งหลาย อกุณผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของ
เพื่อนพรมหจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ อกุณผู้เฒ่าเป็นผู้พูดหลอก
ลวง ๑ เป็นผู้พูดหวังลาภ ๑ เป็นผู้พูดเลียบเคียงหาลาภ ๑ เป็นผู้พูดคาดคั้น
ให้บริจาต ๑ เป็นผู้แสวงหาลาภด้วยลาภ ๑ ดูกุณทุกขทั้งหลาย อกุณผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕
ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ
และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรมหจรรย์ ฯ

ดูกุณทุกขทั้งหลาย อกุณผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็น
ที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรมหจรรย์ ธรรม
๕ ประการเป็นไฉน คือ อกุณผู้เฒ่าไม่เป็นผู้พูดหลอกลวง ๑ ไม่เป็นผู้พูดหวัง
ลาภ ๑ ไม่เป็นผู้พูดเลียบเคียงหาลาภ ๑ ไม่เป็นผู้พูดคาดคั้นให้บริจาต ๑ ไม่เป็นผู้
แสวงหาลาภด้วยลาภ ๑ ดูกุณทุกขทั้งหลาย อกุณผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕
ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของ
เพื่อนพรมหจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. อสังขสูตร

[๘๔] ดูกุณทุกขทั้งหลาย อกุณผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อน
พรมหจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ อกุณผู้เฒ่าเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑
เป็นผู้ไม่มีหิริ ๑ เป็นผู้ไม่มีโอตตปปะ ๑ เป็นผู้เกียจคร้าน ๑ เป็นผู้มัวปัญญาทึบ ๑
ดูกุณทุกขทั้งหลาย อกุณผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก
ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อน
พรมหจรรย์ ฯ

ดูกุณทุกขทั้งหลาย อกุณผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็น
ที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรมหจรรย์ ธรรม
๕ ประการเป็นไฉน คือ อกุณผู้เฒ่าเป็นผู้มีศรัทธา ๑ เป็นผู้มียหิริ ๑ เป็นผู้
โอตตปปะ ๑ เป็นผู้ปรารถนาความเพียร ๑ เป็นผู้มียปัญญา ๑ ดูกุณทุกขทั้งหลาย
อกุณผู้เฒ่าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็น
ที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรมหจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อักขมสูตร

[๘๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อน
พรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระเป็นผู้ไม่อดทนต่อ
รูปารมณ์ ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อสัททารมณ์ ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อคันธารมณ์ ๑
เป็นผู้ไม่อดทนต่อรสารมณ์ ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อโณภูฏัพพารมณ์ ๑ ดูกฤกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่
เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็น
ที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม
๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระเป็นผู้อดทนต่อรูปารมณ์ ๑ เป็นผู้อดทนต่อ
สัททารมณ์ ๑ เป็นผู้อดทนต่อคันธารมณ์ ๑ เป็นผู้อดทนต่อรสารมณ์ ๑ เป็นผู้
อดทนต่อโณภูฏัพพารมณ์ ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕
ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของ
เพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ปฏิสัมภิทาสูต

[๘๖] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์
ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระเป็นผู้บรรลุอัตตปฏิสัมภิทา ๑ เป็นผู้
บรรลุธรรมปฏิสัมภิทา ๑ เป็นผู้บรรลุจตุตติปฏิสัมภิทา ๑ เป็นผู้บรรลุภูฏา
ปฏิสัมภิทา ๑ เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในกรณียกิจน้อยใหญ่ของเพื่อนพรหมจรรย์
ที่ควรจัดทำ เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเครื่องใคร่ครวญวิธีการในกิจนั้น เป็นผู้
สามารถเพื่อทำ เป็นผู้สามารถเพื่อจัดแจง ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประ
กอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล้ว ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และ
เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สีสสูตร

[๘๗] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์
ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระเป็นผู้มีศีล ตำรวมในปาติโมกขสังวร
ถึงพร้อมด้วยอาจารย์ และโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทาน
ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สังสมสุตะ เป็นผู้
ได้สติมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก จินใจ แทะตลอดด้วยดีด้วยทิลี ซึ่งธรรม

ทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อม
ทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นผู้มิว่าจาไฟเพราะ พุด
วาจาอ่อนหวาน ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองที่สละสลวย ไม่มีโทษ ให้ความ
หมายได้ ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉาน ๔
อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ อุดรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ละประกอบด้วยธรรม ๕
ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของ
เพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. เถรสูตร

[๘๘] อุดรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ละประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อสิ่งมิใช่ประโยชน์ เพื่อมิใช่สุข เพื่อความฉิบหายแก่ชนมาก
เพื่อมิใช่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน
คือ ภิกษุผู้ละเป็นรัตตัญญู บวชนาน ๑ เป็นผู้มิชื่อเสียง มียศ มีชนหมู่มาก
เป็นบริวาร ปรากฏแก่พวกคฤหัสถ์และบรรพชิต ๑ เป็นผู้ได้จีวร บิณฑบาต
เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ๑ เป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สัมมสุตะ
เป็นผู้ได้สดับมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทสิ ซึ่ง
ธรรมนั้นหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศ
พรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็น
มิจาทิฐิ มีความเป็นวิปริต เธอย่อมยังชนหมู่มากให้ห่างเหินจากสัทธรรม ให้
ตั้งอยู่ในอสังกรรม ชนหมู่มากย่อมยึดถือทิฏฐานุคติของเธอว่า เธอเป็นภิกษุผู้ละ
รัตตัญญู บวชนาน ดังนี้บ้าง เธอเป็นภิกษุผู้ละ มีชื่อเสียง มียศ มีชนหมู่มาก
เป็นบริวาร ปรากฏแก่พวกคฤหัสถ์และบรรพชิต ดังนี้บ้าง เธอเป็นภิกษุผู้ละ
ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ดังนี้บ้าง เธอเป็น
ภิกษุผู้ละ ผู้เป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สัมมสุตะ ดังนี้บ้าง ๑ อุดรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุผู้ละประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อสิ่ง
มิใช่ประโยชน์ เพื่อมิใช่สุข เพื่อความฉิบหายแก่ชนมาก เพื่อมิใช่เกื้อกูล เพื่อ
ทุกข์ แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

อุดรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ละประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข เพื่อความเจริญ แก่ชนมาก เพื่อเกื้อกูล
เพื่อสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้ละ
ย่อมเป็นพระเถระ รัตตัญญู บวชนาน ๑ เป็นผู้มิชื่อเสียง มียศ มีชนหมู่มาก

เป็นบริวาร ปรากฏแก่พวกคลุหัสถ์ และบรรพชิต ๑ เป็นผู้ได้จิ๋ว บิณฑบาต
เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ๑ เป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สัมมสุตะ
เป็นผู้ได้สติมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิลุ ซึ่ง
ธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศ
พรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็น
สัมมาทิลุ มีความเห็นไม่วิปริต เธอย่อมยังชนหมู่มากให้ห่างเหินจากอสังกรรม
ให้ตั้งอยู่ในสังกรรม ชนหมู่มากย่อมยึดถือทิฏฐานุคติของเธอว่า เธอเป็นภิกษุ
ผู้เถระ รัตติกุล บวชนานดังนี้บ้าง เธอเป็นภิกษุผู้เถระ มีชื่อเสียง มียศ มี
ชนหมู่มากเป็นบริวาร ปรากฏแก่พวกคลุหัสถ์และบรรพชิต ดังนี้บ้าง เธอเป็นภิกษุ
ผู้เถระ ได้จิ๋ว บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ดังนี้บ้าง
เธอเป็นภิกษุผู้เถระ ผู้เป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สัมมสุตะ ดังนี้บ้าง ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข เพื่อความเจริญ แก่ชนมาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อ
สุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๘

๘. เศษสูตรที่ ๑

[๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ยินดีในการก่อสร้าง ๑
ความเป็นผู้ยินดีในการเจรจาปราศรัย ๑ ความเป็นผู้ยินดีในการนอน ๑
ความเป็นผู้ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ไม่พิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ฯ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่
ภิกษุผู้เสาะ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่ยินดีในการก่อสร้าง ๑
ความเป็นผู้ไม่ยินดีในการเจรจาปราศรัย ๑ ความเป็นผู้ไม่ยินดีในการนอน ๑ ความ
เป็นผู้ไม่ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ พิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ
ผู้เสาะ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. เศษสูตรที่ ๒

[๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อม
แก่ภิกษุผู้เสาะ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ

ภิกษุผู้เสาะในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มกิจมาก มีกรรมมาก ไม่ฉลาดในกิจ
น้อยยกิจใหญ่ ละการหลีกออกเร้น ไม่ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๑ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสาะยอมปล่อยให้วันเวลาว่างไปเพราะการงานเล็กน้อย ละการหลีกออกเร้น ไม่ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๒ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสาะยอมคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อันไม่สมควร ละการหลีกออกเร้น ไม่ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๓ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสาะยอมเข้าไปบ้านในเวลาเช้าแก่ กลับมาในเวลาสายแก่ ละการหลีกออกเร้น ไม่ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๔ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสาะยอมไม่เป็นผู้ได้ตามปรารถนา ไม่เป็นผู้ได้โดยยาก ได้โดยลำบาก ซึ่งกถาที่เป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นที่สหายแก่ธรรมเครื่องโปร่งจิต คือ อัปปมจิตตา สันตมูลจิตตา ปวิเวกจิตตา อสังสัคคจิตตา วิริยารัมภจิตตา สติจิตตา สมาธิจิตตา ปัญญาจิตตา วิมุตติจิตตา วิมุตติญาณทัสสนจิตตา ละการหลีกออกเร้น ไม่ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๕ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ฯ

ดุกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ

ภิกษุผู้เสาะในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มีกิจมาก ไม่มีกรรมมาก ฉลาดในกิจน้อยกิจใหญ่ ไม่ละการหลีกออกเร้น ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๑ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสาะยอมไม่ปล่อยให้วันเวลาว่างไป เพราะการงานเล็กน้อย ไม่ละการหลีกออกเร้น ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๒ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสาะยอมไม่คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อันไม่สมควร ไม่ละการหลีกออกเร้น ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๓ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสาะยอมไม่เข้าไปบ้านในเวลาเช้าแก่ ไม่กลับในเวลาสายแก่ ไม่ละการหลีกออกเร้น ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดุกร-
*ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๔ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสาะยอมเป็นผู้ได้ตามปรารถนา ได้โดยไม่ยาก
โดยไม่ลำบาก ซึ่งถาอันเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นที่สบายแก่กรรมเครื่อง
โปร่งจิต คือ อัปปิณจกถา สันตฎฐิกถา ปวิเวกกถา อสังสัคคกถา วิริยารัมภ-
*กถา สีสกถา สมาธิกถา ปัญญาถา วิมุตติกถา วิมุตติญาณทัตถสนกถา ไม่ละ
การหลีกออกเร้น ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็น
ธรรมข้อที่ ๕ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบเถรวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. รัชนียสูตร ๒. วิตราคสูตร ๓. กุหกสูตร ๔. อสัทธสูตร
๕. อักขมสูตร ๖. ปฏิสัมภิทาสสูตร ๗. สีสสูตร ๘. เถรสูตร ๙. เสขสูตรที่ ๑
๑๐. เสขสูตรที่ ๒ ฯ

กกุชวรรคที่ ๕

๑. สัมปทาสสูตรที่ ๑

[๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ
สัทธาสัมปทา สีสัมปทา สุตสัมปทา จาคสัมปทา ปัญญาสัมปทา ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย สัมปทา ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สัมปทาสสูตรที่ ๒

[๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ
สีลสัมปทา สมาธิสัมปทา ปัญญาสัมปทา วิมุตติสัมปทา วิมุตติญาณทัตถสนสัมปทา
ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. พยากรณ์สูตร

[๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การพยากรณ์หรือหัต ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ บุคคลยอมพยากรณ์หรือหัต เพราะความเป็นผู้เขลา เพราะความ
เป็นผู้หลง ๑ บุคคลผู้มีความอิจฉาลามาก ผู้ถูกความอิจฉาครอบงำ ย่อมพยากรณ์
หรือหัต ๑ บุคคลยอมพยากรณ์หรือหัต เพราะความบ้า เพราะจิตฟุ้งซ่าน ๑ บุคคล
ยอมพยากรณ์หรือหัต เพราะความสำคัญว่าได้บรรลุ ๑ บุคคลยอมพยากรณ์หรือหัต
โดยถูกต้อง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การพยากรณ์หรือหัต ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ผาสสูตร

[๔๔] ดูกฤกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข ๕ ประการนี้ ๕ ประการ เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ ๑ บรรลุตุตถฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ ๑ ภิกษุมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตุตถฌานที่พระอริยะเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ๑ บรรลุตตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธอยู่ ๑ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อรูปสูตร

[๔๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ได้บรรลุอรรถปฏิสัมภทา ๑ เป็นผู้ได้บรรลุธรรมปฏิสัมภทา ๑ เป็นผู้ได้บรรลุนิรุตติปฏิสัมภทา ๑ เป็นผู้ได้บรรลุปฏิภาณปฏิสัมภทา ๑ ย่อมพิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบต่อกาลไม่นานนัก ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สุตสูตร

[๔๖] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เสพ-
*อานาปานสติก็มีฐานะอยู่ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบต่อกาลไม่นานนัก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีธุระน้อย มีกิจน้อย เลี้ยงง่าย ยินดียิ่งในบริวารแห่งชีวิต ๑ ย่อมเป็นผู้มีอาหารน้อย ประกอบความเป็นผู้ไม่เห็นแก่ปากแก่ท้อง ๑ ย่อมเป็นผู้มีความง่วงนอนน้อย ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ ๑ ย่อมเป็นพหูสูต ทรงสุตะ สังสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทสิ ซึ่งธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ ย่อมพิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้

แล เสพอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. กถาสสูตร

[๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เจริญอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีธุระน้อย มีกิจน้อย เลี้ยงง่าย ยินดียิ่งในบริวารแห่งชีวิต ๑ ย่อมเป็นผู้มีอาหารน้อย ประกอบความเป็นผู้ไม่เห็นแก่ปากแก่ท้อง ๑ ย่อมเป็นผู้มีความง่วงนอนน้อยประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ ๑ ย่อมเป็นผู้ได้ตามปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ซึ่งกถาอันเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นที่สบายแก่ธรรมเครื่องโปร่งจิต คือ อัปปิจฉกถา สันตุฏฐิกถา ปวิเวกกถา อสังสัคคกถา วิยารัมภกถา สीलกถา สมาริกกถา ปัญญากถา วิมุตติกถา วิมุตติญาณทัสสนกถา ๑ ย่อมพิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เจริญอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อรัญญสูตร

[๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ทำให้มากซึ่งอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีธุระน้อย มีกิจน้อย เลี้ยงง่าย ยินดียิ่งในบริวารแห่งชีวิต ๑ ย่อมเป็นผู้มีอาหารน้อย ประกอบความเป็นผู้ไม่เห็นแก่ปากแก่ท้อง ๑ ย่อมเป็นผู้มีความง่วงนอนน้อย ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ ๑ ย่อมเป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้อยู่ในเสนาสนะอันสงัด ๑ ย่อมพิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ทำให้มากซึ่งอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. สีหสูตร

[๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สีหมฤคธาออกจากที่อยู่เป็นเวลาเย็น แล้ว ย่อมเอื้องกราย เหลียวดูทิศทั้ง ๔ โดยรอบ บันลือสีหนาท ๓ ครั้ง แล้วออกเที่ยวไปหากิน สีหมฤคธา นั้น ถ้าแม้จะจับช้าง ย่อมจับโดยแม่นยำ ไม่พลาด ถ้าแม้จะจับกระบือ ย่อมจับโดยแม่นยำ ไม่พลาด ถ้าแม้จะจับโค ย่อมจับโดย

แม่นย่า ไม่พลาด ถ้าแม่จะจับเสื้อเหลือง ย่อมจับโดยแม่นย่า ไม่พลาด ถ้า
แม่จะจับเหล่าสัตว์เล็กๆ โดยที่สุดกระต่ายและแมว ย่อมจับโดยแม่นย่า ไม่
พลาด ซ้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสีหมฤคราชนั้นคิดว่า ทางหาถิ่นของเราอย่า
พินาศเสียเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าสีหะนั้นแล เป็นชื่อแห่งตาคตอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ที่ตาคตแสดงธรรมแก่บริษัทนี้แล เป็นสีหนาทของตาคต
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม่ตาคตจะแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย ตาคตย่อมแสดง
โดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ ถ้าแม่จะแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย ย่อม
แสดงโดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ ถ้าแม่จะแสดงธรรมแก่อุบาสกทั้งหลาย
ย่อมแสดงโดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ ถ้าแม่จะแสดงธรรมแก่อุบาสิกา
ทั้งหลาย ย่อมแสดงโดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ ถ้าแม่จะแสดงธรรมแก่
ปุถุชนทั้งหลาย ย่อมแสดงโดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ โดยที่สุตแม่แก่
คนขอทานและพรานนก ย่อมแสดงโดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ ซ้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะตาคตเป็นผู้หนักในธรรม เคารพในธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๕

๑๐. กุฐสูตร

[๑๐๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฉมิตารามใกล้เมือง
โกสัสมิที ก็สมัยนั้นแล บุตรเจ้าโกลิยะนามว่ากุฐะ ผู้อุปฐากท่านพระมหา-
*โมคคัลลานะ กระทำกาละไม่นาน ได้บังเกิดในหมู่เทพชื่อว่าโนมยะหมู่หนึ่ง
เป็นผู้ได้อัศภาพ [ใหญ่] เหมือนคามเขตในแวนแคว้นมคธสองสามหมู่ เพราะ
การได้อัศภาพนั้น เขาย่อมไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ครั้งนั้น
แล กุฐเทพบุตรได้เข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว ยืน
อยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระเทวทัต
เกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์ และพระเทวทัตได้เสื่อมจาก
ฤทธิ์นั้น พร้อมกับจิตตูปบาท ครั้นกุฐเทพบุตรได้กล่าวดังนี้แล้ว อภิวัตท่าน
พระมหาโมคคัลลานะ ทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้น ลำดับนั้น ท่านพระมหา
โมคคัลลานะ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุตรแห่งเจ้าโกลิยะ
นามว่ากุฐะผู้อุปฐากข้าพระองค์ กระทำกาละไม่นาน ได้บังเกิดในหมู่เทพชื่อ
ว่าโนมยะหมู่หนึ่ง เป็นผู้ได้อัศภาพ [ใหญ่] เหมือนคามเขตในแวนแคว้นมคธ
สองสามหมู่ เพราะการได้อัศภาพนั้น เขาย่อมไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่น
ให้เดือดร้อน ครั้งนั้น กุฐเทพบุตรได้เข้าไปหาข้าพระองค์ถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว
ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
พระเทวทัตเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์ พระเทวทัตได้

เสื่อมจากฤทธิ์นั้น พร้อมกับจิตอุปบาท กุศุเทพบุตรครั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว
อภิวาทข้าพระองค์ ทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้น ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรโมคคัลลานะ ก็กุศุเทพบุตรเขอกำหนด
รู้ใจด้วยใจดีแล้วหรือว่า กุศุเทพบุตรกล่าวสิ่งใด สิ่งนั้นทั้งปวงย่อมเป็นอย่างนั้น
ทีเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น ฯ

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กุศุเทพบุตรข้าพระองค์กำหนดรู้ใจด้วยใจดี
แล้วว่า กุศุเทพบุตรกล่าวสิ่งใด สิ่งนั้นทั้งปวงย่อมเป็นอย่างนั้นทีเดียว ไม่เป็น
อย่างอื่น ฯ

พ. ดูกรโมคคัลลานะ เธอจงรักษาวาจาฉันนี้ บัดนี้ โฆมนุรุษนั้นจักทำ
ตนให้ปรากฏด้วยตนเอง ดูกรโมคคัลลานะ ศาสดา ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ใน
โลก ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ

ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มึสติไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มึ
สติบริสุทธิ์ สติของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมทราบเขา
อย่างนี้ว่า ท่านศาสดานี้ เป็นผู้มึสติไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มึสติบริสุทธิ์
สติของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง แต่ถ้าพวกเราจักบอกพวกคลุหุสัถ์ก็
ไม่พึงเป็นที่พอใจของท่าน ก็พวกเราจะพึงกล่าวด้วยความไม่พอใจของท่านนั้นอย่าง
ไรได้ อன்றี้ มหาชนย่อมยกย่องด้วยจิรว วิตถวาต เสนาสนะ และคิลาณ-
*ปัจจัยเภสัชบริวาร ด้วยคิดว่า ศาสดานี้จักทำกรรมใด เขาเองจักปรากฏด้วยกรรม
นั้น ดังนี้ พวกสาวกย่อมรักษาศาสดาเช่นนั้นโดยศีล และศาสดาเช่นนั้นย่อมหวัง
เฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยศีล ฯ

อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มึอาชีวะไม่บริสุทธิ์ ย่อม
ปฏิญาณว่า เป็นผู้มึอาชีวะบริสุทธิ์ อาชีวะของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้า
หมอง พวกสาวกย่อมทราบเขาอย่างนี้ว่า ท่านศาสดานี้ เป็นผู้มึอาชีวะไม่บริสุทธิ์
ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มึอาชีวะบริสุทธิ์ อาชีวะของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้า
หมอง แต่ถ้าพวกเราพึงบอกพวกคลุหุสัถ์ ก็ไม่พึงเป็นที่พอใจของท่าน ก็พวกเรา
จะพึงกล่าวด้วยความไม่พอใจของท่านนั้นอย่างไรได้ อன்றี้ มหาชนย่อมยกย่องด้วย
จิรว วิตถวาต เสนาสนะ และคิลาณปัจจัยเภสัชบริวาร ด้วยคิดว่า ศาสดานี้
จักทำกรรมใด เขาเองจักปรากฏด้วยกรรมนั้น ดังนี้ พวกสาวกย่อมรักษาศาสดา
เช่นนั้นโดยอาชีวะ และศาสดาเช่นนั้นย่อมหวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดย
อาชีวะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มึธรรมเทศนาไม่บริสุทธิ์
ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มึธรรมเทศนาบริสุทธิ์ ธรรมเทศนาของเราบริสุทธิ์ ผ่อง
แผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมทราบเขาอย่างนี้ว่า ท่านศาสดานี้ เป็นผู้มึ

ธรรมชาติไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้ที่มีธรรมชาติบริสุทธิ์ ธรรมชาติ
ของเรบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง แต่ถ้าพวกเราฟังบอกพวกคลุหส์ถ์ ก็
ไม่ฟังเป็นที่พอใจของท่าน ก็พวกเราฟังกล่าวด้วยความไม่พอใจของท่านนั้นอย่าง
ไรได้อันหนึ่ง มหาชนย่อมยกย่องด้วยจิรว บินทบาท เสนาสนะ และคิลาน-
*ปัจจัยเภสัชบริวาร ด้วยคิดว่า ท่านศาสดานี้จักทำกรรมใด เขาเองก็จักปรากฏด้วย
กรรมนั้น ดังนี้ พวกสาวกย่อมรักษาศาสดาเช่นนี้โดยธรรมชาติ และศาสดา
เช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะการรักษาจากสาวกโดยธรรมชาติ ฯ

อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีไวยากรณ์ไม่บริสุทธิ์
ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้ที่มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ ไวยากรณ์ของเรบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว
ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมทราบเขาอย่างนี้ว่า ท่านศาสดานี้ เป็นผู้ที่มีไวยากรณ์
ไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้ที่มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ ไวยากรณ์ของเรบริสุทธิ์
ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง แต่ถ้าพวกเราฟังบอกพวกคลุหส์ถ์ ก็ไม่ฟังเป็นที่พอใจ
ของท่าน ก็พวกเราจักกล่าวด้วยความไม่พอใจของท่านนั้นอย่างไรได้อันหนึ่ง มหาชน
ย่อมยกย่องด้วยจิรว บินทบาท เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ด้วยคิดว่า
ศาสดานี้จักทำกรรมใด เขาเองจักปรากฏด้วยกรรมนั้น ดังนี้ พวกสาวกย่อมรักษา
ศาสดาเช่นนี้โดยไวยากรณ์ และศาสดาเช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะการรักษาจากพวก
สาวกโดยไวยากรณ์ ฯ

อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีญาณทัสสนะไม่บริสุทธิ์
ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้ที่มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ ญาณทัสสนะของเรบริสุทธิ์ ผ่อง
แผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมทราบเขาอย่างนี้ว่า ท่านศาสดานี้ เป็นผู้ที่มี
ญาณทัสสนะไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้ที่มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์
ญาณทัสสนะของเรบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง แต่ถ้าพวกเราฟังบอกพวก
คลุหส์ถ์ก็ไม่ฟังเป็นที่พอใจของท่าน ก็พวกเราฟังกล่าวด้วยความไม่พอใจของ
ท่านนั้นอย่างไรได้อันหนึ่ง มหาชนย่อมยกย่องด้วยจิรว บินทบาท เสนาสนะ
และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ด้วยคิดว่า ศาสดานี้จักทำกรรมใด เขาเองจักปรากฏ
ด้วยกรรมนั้น ดังนี้ พวกสาวกย่อมรักษาศาสดาเช่นนี้โดยญาณทัสสนะ และ
ศาสดาเช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยญาณทัสสนะ ดูกรโมคคัลล-
*ลานะ ศาสดา ๕ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ดูกรโมคคัลลลานะ เราเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้ที่มีศีล
บริสุทธิ์ ศีลของเรบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมไม่รักษาเรา
โดยศีล และเราก็ไม่หวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยศีล เราเป็นผู้มีอาชีวะ
บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้ที่มีอาชีวะบริสุทธิ์ อาชีวะของเรบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว
ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมไม่รักษาเราโดยอาชีวะ และเราก็ไม่หวังเฉพาะการ

รักษาจากพวกสาวกโดยอาชีวะ เราเป็นผู้มีธรรมเทศนาบริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า
เป็นผู้มีธรรมเทศนาบริสุทธิ์ ธรรมเทศนาของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง
พวกสาวกย่อมไม่รักษาเราโดยธรรมเทศนา และเราก็ไม่หวังเฉพาะการรักษาจาก
พวกสาวกโดยธรรมเทศนา เราเป็นผู้มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็น
ผู้มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ ไวยากรณ์ของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวก
สาวกย่อมไม่รักษาเราโดยไวยากรณ์ และเราก็ไม่หวังเฉพาะการรักษาจากพวก
สาวกโดยไวยากรณ์ เราเป็นผู้มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้
มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ ญาณทัสสนะของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง
พวกสาวกย่อมไม่รักษาเราโดยญาณทัสสนะ และเราก็ไม่หวังเฉพาะการรักษาจาก
พวกสาวกโดยญาณทัสสนะ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบกกุชรวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัมปทาสูตรที่ ๑ ๒. สัมปทาสูตรที่ ๒ ๓. พยากรณ์สูตร

๔. ผาสสูตร ๕. อรูปปสูตร ๖. สุตสูตร ๗. กถาสูตร ๘. อรัญญสูตร

๙. สีหสูตร ๑๐. กกุชสูตร ฯ

จบทุกขยปัญญาสก

ตติยปัญญาสก

ผาสวิหารวรรคที่ ๑

๑. เวสัชชกรณสูตร

[๑๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แก้ตัวกล้า
แห่งภิกษุผู้เสาะ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็น
ผู้มีศรัทธา ๑ เป็นผู้มั่งคั่ง ๑ เป็นพหูสูตร ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร ๑ เป็นผู้
ปัญญา ๑ ความครั่นคร้ามใด ย่อมมีแก่ผู้ไม่มีศรัทธา ความครั่นคร้ามนั้นย่อมไม่
มีแก่ผู้มีศรัทธา ฉะนั้น ธรรมนี้จึงชื่อว่า เป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แก้ตัวกล้าแห่ง
ภิกษุผู้เสาะ ความครั่นคร้ามใดย่อมมีแก่ผู้มั่งคั่ง ความครั่นคร้ามนั้นย่อมไม่มีแก่ผู้มี
มั่งคั่ง ฉะนั้น ธรรมนี้จึงชื่อว่า เป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แก้ตัวกล้าแห่งภิกษุผู้เสาะ
ความครั่นคร้ามใดย่อมมีแก่ผู้ได้ศึกษาน้อย ความครั่นคร้ามนั้นย่อมไม่มีแก่ผู้เป็น
พหูสูตร ฉะนั้น ธรรมนี้จึงชื่อว่า เป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แก้ตัวกล้าแห่งภิกษุผู้
เสาะ ความครั่นคร้ามใดย่อมมีแก่ผู้เกียจคร้าน ความครั่นคร้ามนั้นย่อมไม่มีแก่ผู้
ปรารภความเพียร ฉะนั้น ธรรมนี้จึงชื่อว่า เป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แก้ตัวกล้า
แห่งภิกษุผู้เสาะ ความครั่นคร้ามใดย่อมมีแก่ผู้มีปัญญาทราม ความครั่นคร้ามนั้น

ย่อมไม่มีแก่ผู้มีปัญญา ฉะนั้น ธรรมนี้จึงชื่อว่าเป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แก้แล้ว
กล้าแห่งภิกษุผู้เสาะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แก้แล้ว
กล้าแห่งภิกษุผู้เสาะ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สังกิตสูตร

[๑๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
ย่อมเป็นที่รังเกียจสงสัยว่าเป็นปาปิกษุ แม้จะเป็นผู้มีอุปปธรรม ธรรม ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้คบหาหญิงแพศยา ย่อมเป็นผู้คบ
หาหญิงหม้าย ย่อมเป็นผู้คบหาสาวเทื่อ ย่อมเป็นผู้คบหาบัณฑิตเพาะก์ ย่อมเป็นผู้คบหา
ภิกษุณี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่
รังเกียจสงสัยว่าเป็นปาปิกษุ แม้จะเป็นผู้มีอุปปธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. โจรสูตร

[๑๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อม
ตัดที่ต่อข้าง ย่อมปล้นทำลายข้าง ย่อมทำการปล้น เฉพาะเรือนหลังเดียวข้าง
ติงในทางเปลี่ยวข้าง องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ มหาโจรในโลกนี้เป็นผู้อาศัย
ที่ไม่ราบเรียบ ๑ เป็นผู้อาศัยที่รกร้าง ๑ เป็นผู้อาศัยคนมีกำลัง ๑ เป็นผู้ใช้จ่าย
โภคทรัพย์ ๑ เป็นผู้เที่ยวไปคนเดียว ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มหาโจรเป็นผู้อาศัยที่ไม่ราบเรียบอย่างไร คือ มหา-
*โจรในโลกนี้ เป็นผู้อาศัยที่ลุ่มแห่งแม่น้ำ หรือที่ไม่ราบเรียบแห่งภูเขา ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย มหาโจรเป็นผู้อาศัยที่ไม่ราบเรียบอย่างนี้แล ก็มหาโจรเป็นผู้อาศัยที่รกร้าง
อย่างไร คือ มหาโจรในโลกนี้ เป็นผู้อาศัยที่รกร้างแห่งหญ้าข้าง ที่รกร้างแห่ง
ต้นไม้ข้าง ผังน้ำข้าง ป่าใหญ่ข้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรเป็นผู้อาศัยที่รกร้าง
อย่างนี้แล ก็มหาโจรเป็นผู้อาศัยคนมีกำลังอย่างไร คือ มหาโจรในโลกนี้ ย่อม
อาศัยพระราชาบ้าง มหาอำมาตย์แห่งพระราชาบ้าง เขาย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า
ถ้าใครจะกล่าวหาเรื่องบางอย่างกะเรา พระราชาหรือมหาอำมาตย์แห่งพระราชา
เหล่านี้จักช่วยให้ความให้ ถ้าใครจักกล่าวหาเรื่องบางอย่างกะเขา พระราชาหรือ
มหาอำมาตย์แห่งพระราชาเหล่านี้จักช่วยให้ความให้แก่เขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหา-
*โจรเป็นผู้อาศัยคนมีกำลังอย่างนี้แล ก็มหาโจรย่อมแจกจ่ายโภคทรัพย์อย่างไร คือ
มหาโจรในโลกนี้ เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโคะมาก เขาย่อมมีความคิดอย่าง
นี้ว่า ถ้าใครจักกล่าวหาเรื่องบางอย่างกะเรา เราจักจ่ายโภคทรัพย์กลบเกลื่อนเรื่อง
นั้น ถ้าใครกล่าวหาเรื่องบางอย่างกะเขา เขาย่อมใช้จ่ายโภคทรัพย์กลบเกลื่อนเรื่อง
นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรเป็นผู้ใช้จ่ายโภคทรัพย์อย่างนี้แล ก็มหาโจรเป็น

ผู้เที่ยวไปคนเดียวอย่างไร คือ มหาโจรในโลกนี้ เป็นผู้ทำโจรกรรมคนเดียว
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาย่อมปรารถนาว่า เรื่องลับของเราอย่าได้แพร่พราย
ไปภายนอก ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรเป็นผู้เที่ยวไปคนเดียวอย่างนี้แล มหาโจรผู้
ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล ย่อมตัดที่ต่อข้าง ย่อมปล้นทำลายบ้าง ย่อม
ปล้นเฉพาะเรือนหลังเดียวบ้าง ตีชิงในทางเปลี่ยวบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้น
เหมือนกันแล ปาปิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูก
กำจัด ถูกทำลาย เป็นผู้มิโทษ มีข้อที่วิญญูชนจะพึงติเตียน และย่อมประสพ
บาปเป็นอันมาก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ปาปิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
อาศัยกรรมที่ไม่สม่าเสมอ ๑ เป็นผู้อาศัยที่รชฏ ๑ เป็นผู้อาศัยคนมีกำลัง ๑ เป็น
ผู้ใช้จ่ายโภคทรัพย์ ๑ เป็นผู้เที่ยวไปคนเดียว ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปาปิกษุเป็นผู้อาศัยกรรมที่ไม่สม่าเสมออย่างไร คือ
ปาปิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ที่ไม่
สม่าเสมอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปาปิกษุเป็นผู้อาศัยกรรมที่ไม่สม่าเสมออย่างนี้แล
ก็ปาปิกษุเป็นผู้อาศัยที่รชฏอย่างไร คือ ปาปิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นมิจฉาทิฐิ
ประกอบด้วยอันตคาหิกทิฐิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปาปิกษุเป็นผู้อาศัยที่รชฏอย่างนี้
แล ก็ปาปิกษุเป็นผู้อาศัยคนมีกำลังอย่างไร คือ ปาปิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็น
ผู้อาศัยพระราชาบ้าง มหาอำมาตย์แห่งพระราชาบ้าง เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า
ถ้าใครจักกล่าวหาเรื่องบางอย่างกะเรา พระราชาหรือมหาอำมาตย์แห่งพระราช
เหล่านั้น จักช่วยว่าความให้ ถ้าใครกล่าวหาเรื่องบางอย่างแก่เธอ พระราชาหรือ
มหาอำมาตย์แห่งพระราชเหล่านั้น ย่อมช่วยว่าความให้แก่เธอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ปาปิกษุเป็นผู้อาศัยคนมีกำลังอย่างนี้แล ก็ปาปิกษุเป็นผู้ใช้จ่ายโภคทรัพย์อย่างไร
คือ ปาปิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และ
คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เธอย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า ถ้าใครจักกล่าวหาเรื่องบาง
อย่างกะเรา เราจักแจกจ่ายลาภกลบเคลื่อนเรื่องนั้น ถ้าใครกล่าวหาเรื่องบางอย่าง
กะเธอ เธอย่อมแจกจ่ายลาภกลบเคลื่อนเรื่องนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปาปิกษุ
เป็นผู้ใช้จ่ายโภคทรัพย์อย่างนี้แล ก็ปาปิกษุเป็นผู้เที่ยวไปคนเดียวอย่างไร คือ ปาป
ิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอยู่ชนบทชายแดนรูปเดียว เธอเข้าไปหาสกุล (บ้าน
ญาติโยม) ในชนบทนั้น ย่อมได้ลาภ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปาปิกษุเป็นผู้เที่ยวไป
คนเดียวอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปาปิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
นี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย เป็นผู้มิโทษ มีข้อที่วิญญูชนจะพึง
ติเตียน และประสพบาปเป็นอันมาก ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สุขุมาลสูตร

[๑๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้ ย่อม
ชื่อว่าเป็นสมณะละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ๑

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกขอร้องจึงใช้จิรวมาก ไม่ถูกขอร้องใช้จิรว
น้อย ถูกขอร้องจึงบริโภคนิพทาตมาก ไม่ถูกขอร้องบริโภคนิพทาตน้อย ถูก
ขอร้องจึงใช้เสนาสนะมาก ไม่ถูกขอร้องใช้เสนาสนะน้อย ถูกขอร้องจึงใช้คิลาณ-
*ปัจจัยเภสัชบริขารมาก ไม่ถูกขอร้องใช้คิลาณปัจจัยเภสัชบริขารน้อย ๑

๒. อนึ่ง เธอย่อมอยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์เหล่าใด เพื่อนพรหมจรรย์
เหล่านั้น ย่อมประพฤติดูเธอด้วยกายกรรมอันเป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่
เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมประพฤติดูเธอด้วยวจีกรรมอันเป็นที่พอใจเป็น
ส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมประพฤติดูเธอด้วยมโนกรรมอัน
เป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ยอมนำสิ่งที่ควรนำ
เข้าไปอันเป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ๑

๓. อนึ่ง เวทนามีดีเป็นสมุฏฐานกัฏฐี มีเสมหะเป็นสมุฏฐานกัฏฐี มีลม
เป็นสมุฏฐานกัฏฐี ที่เกิดเพราะสันนิบาตกัฏฐี ที่เกิดเพราะฤดูเปลี่ยนแปรกัฏฐี ที่เกิด
เพราะการบริหารไม่เสมอกัฏฐี ที่เกิดเพราะความแกล้งกัฏฐี ที่เกิดเพราะผลกรรมกัฏฐี
ย่อมไม่บังเกิดแก่เธอมาก เธอเป็นผู้มีอาพาธน้อย ๑

๔. เธอเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉันท
๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่สบายในปัจจุบัน ๑

๕. เธอย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้
เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ชื่อว่าเป็นสมณะละเอียด
อ่อนในหมู่สมณะ ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวผู้ใดว่า เป็น
สมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ บุคคลนั้นเมื่อจะกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวกะเรา
นั้นเทียวว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ เพราะว่า เราถูกขอร้องจึงใช้
จิรวมาก ไม่ถูกขอร้องใช้จิรวน้อย ถูกขอร้องจึงบริโภคนิพทาตมาก ไม่ถูกขอ
ร้องบริโภคนิพทาตน้อย ถูกขอร้องจึงใช้เสนาสนะมาก ไม่ถูกขอร้องใช้เสนา-
*สนะน้อย ถูกขอร้องจึงใช้คิลาณปัจจัยเภสัชบริขารมาก ไม่ถูกขอร้องใช้คิลาณ-
*ปัจจัยเภสัชบริขารน้อย และเราย่อมอยู่ร่วมกับภิกษุเหล่าใด ภิกษุเหล่านั้นย่อม
ประพฤติดูเราด้วยกายกรรม อันเป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็น
ส่วนน้อย ย่อมประพฤติดูเราด้วยวจีกรรมอันเป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่
เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมประพฤติดูเราด้วยมโนกรรมอันเป็นที่พอใจเป็น
ส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ยอมนำสิ่งที่ควรนำเข้าไปอันเป็นที่พอใจ

เป็นส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย และเวทนามีดีเป็นสมุฏฐานกัถิ
มีเสมหะเป็นสมุฏฐานกัถิ มีลมเป็นสมุฏฐานกัถิ ที่เกิดเพราะสันนิบาตกัถิ ที่เกิด
เพราะฤดูเปลี่ยนแปรกัถิ ที่เกิดเพราะการบริหารไม่เสมอกัถิ ที่เกิดเพราะความแ่
กัถิ ที่เกิดเพราะผลกรรมกัถิ ย่อมไม่บังเกิดแก่เรามาก เราเป็นผู้มีอาพาธน้อย
เราเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉน ๔ อันมี
ในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่สบายในปัจจุบัน ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญา
วิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวโดยชอบ พึง
กล่าวผู้ใดว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ บุคคลนั้นเมื่อจะกล่าว
โดยชอบ พึงกล่าวเรานั้นเทียวว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ผาสุวิหารสูตร

[๑๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วย
เมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๑ เข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วย
เมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๑ เข้าไปตั้งมโนกรรม
ประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๑ มีศีลอันไม่
ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตณหา
และทิสฺสไม่เกี่ยวเกาะ เป็นไปเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้า
และลับหลัง ๑ มีทิสฺสอันเป็นอริยะ เป็นเครื่องนำออก ย่อมนำออกเพื่อความสิ้นไป
แห่งทุกขโดยชอบ แห่งผู้กระทำ เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและ
ลับหลัง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อานันทสูตร

[๑๐๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่โฆสิตารามใกล้เมืองโกสัม
พี ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม
แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุ-
*สงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุ เพราะเหตุเท่าไรหนอแล ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วย
ตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่นในเพราะอธิศีล แม้เพราะเหตุเท่านี้ ภิกษุสงฆ์พึงอยู่
เป็นผาสุ ฯ

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปริยายแม่อื่นซึ่งเป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์พึงอยู่
เป็นผาสุ พึงมีอยู่หรือ

พ. พึงมีอาณนทฺ แล้วตรัสต่อไปว่า ดูกรอาณนทฺ ภิกษุเป็นผู้ถึงพร้อม
ด้วยศีลด้วยตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่นในเพราะอริสิด และเป็นผู้ใส่ใจตนเอง ไม่
ใส่ใจผู้อื่น แม้เพราะเหตุเท่านี้ ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุก ฯ

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปริยายแม่อื่นซึ่งเป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์พึงอยู่
เป็นผาสุก พึงมีอยู่หรือ

พ. พึงมีอาณนทฺ แล้วตรัสต่อไปว่า ดูกรอาณนทฺ ภิกษุเป็นผู้ถึงพร้อม
ด้วยศีลด้วยตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่นในเพราะอริสิด เป็นผู้ใส่ใจตนเอง ไม่ใส่ใจ
ผู้อื่น และเป็นผู้ไม่มีชื่อเสียง ย่อมไม่สะดุ้งเพราะความไม่มีชื่อเสียงนั้น แม้
เพราะเหตุเท่านี้ ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุก ฯ

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปริยายแม่อื่นซึ่งเป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์พึงอยู่
เป็นผาสุก พึงมีอยู่หรือ

พ. พึงมี อาณนทฺ แล้วตรัสต่อไปว่า ดูกรอาณนทฺ ภิกษุเป็นผู้ถึงพร้อม
ด้วยศีลด้วยตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่นในเพราะอริสิด เป็นผู้ใส่ใจตนเอง ไม่ใส่ใจ
ผู้อื่น เป็นผู้ไม่มีชื่อเสียง ย่อมไม่สะดุ้งเพราะความไม่มีชื่อเสียงนั้น และเป็นผู้
ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็น
เครื่องอยู่สบายในปัจจุบัน แม้เพราะเหตุเท่านี้ ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุก ฯ

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปริยายแม่อื่นซึ่งเป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์พึงอยู่
เป็นผาสุก พึงมีอยู่หรือ

พ. พึงมี อาณนทฺ แล้วตรัสต่อไปว่า ดูกรอาณนทฺ ภิกษุเป็นผู้ถึงพร้อม
ด้วยศีลด้วยตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่นในเพราะอริสิด ฯลฯ เป็นผู้ได้ตามความ
ปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่
สบายในปัจจุบัน และย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะ
มิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่
ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุก ดูกรอาณนทฺ อนึ่งเราย่อมกล่าว
ได้ว่า ธรรมเครื่องอยู่เป็นผาสุกอย่างอื่น ที่ดีกว่าหรือประณีตกว่าธรรมเครื่องอยู่
เป็นผาสุกเช่นนี้ ย่อมไม่มี ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สิลสูตร

[๑๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม
เป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำ
อัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ๑ เป็น
ผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุติ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณ-

*ทัศนะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อเสขียสูตร

[๑๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยศีลชั้นธัมมจักกัปปวัตตนี ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยสมาธิชั้นธัมมจักกัปปวัตตนี ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาชั้นธัมมจักกัปปวัตตนี ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยวิมุติชั้นธัมมจักกัปปวัตตนี ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยวิมุตติญาณทัสน์ชั้นธัมมจักกัปปวัตตนี ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. จาตุทิสสูตร

[๑๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นผู้ควรเที่ยวไปได้ในทิศทั้ง ๔ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีศีล เป็นผู้สำรวมด้วยความสำรวมในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สังสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทสิฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์ ล้นเชิง ๑ เป็นผู้สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยภักษาบริวาร ตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่สบายในปัจจุบัน ๑ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเที่ยวไปได้ในทิศทั้ง ๔ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อรัญญสูตร

[๑๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ควรเพื่อเสพอภัยเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและป่าชัฏ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน

คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นผู้สำรวมด้วยความสำรวมในพระปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สัมมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทะตลอดด้วยดีด้วยทิลุ ซึ่งธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อบำเพ็ญกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นผู้มั่งคั่ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนาได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ซึ่งงาน ๔ อันมีในจิตยัง เป็นเครื่องอยู่สบายในปัจจุบัน ๑ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ควรเพื่อเสพอาศัยเสนาสนะที่สัถ คือ ป่าและป่าช้า ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบผาสุวิหารวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เวสัชชกรณสูตร ๒. สังกิตสูตร ๓. โจรสูตร ๔. สุขุมาล-
*สูตร ๕. ผาสุวิหารสูตร ๖. อานันทสูตร ๗. สีสสูตร ๘. อเสขยสูตร
๙. จาตุทิสสูตร ๑๐. อรัญญสูตร ฯ

อัมภกวินทวรรคที่ ๒

๑. กุลุปกสูตร

[๑๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เข้าสู่สกุลประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่สรรเสริญในสกุล ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้วิสาสะกับผู้ไม่คุ้นเคย ๑ เป็นผู้บงการต่างๆ ทั้งที่ตนไม่เป็นใหญ่ในสกุล ๑ เป็นผู้คบหาผู้ไม่ถูกกับเขา ๑ เป็นผู้พูดกระซิบที่หู ๑ เป็นผู้ขอมากเกินไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เข้าสู่สกุลประกอบด้วย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่สรรเสริญในสกุล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เข้าสู่สกุลประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ เป็นที่สรรเสริญในสกุล ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่เป็นผู้วิสาสะกับผู้ไม่คุ้นเคย ๑ ไม่เป็นผู้บงการต่างๆ ทั้งที่ตน

ไม่เป็นใหญ่ในสกุล ๑ ไม่เป็นผู้คบหาผู้ไม่ถูกต้องกับเขา ๑ ไม่เป็นผู้พูดกระซิบที่หู ๑
ไม่เป็นผู้ขอมากเกินไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เข้าสู่สกุลประกอบด้วย ธรรม
๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพและเป็นที่สรรเสริญ
ในสกุล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ปัจจาสมณสูตร

[๑๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ไม่
ควรพาไปเป็นปัจจาสมณะ [ผู้ติดตาม] ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุ
ผู้เป็นปัจจาสมณะย่อมเดินทางไปหานัก หรือใกล้นัก ๑ ย่อมไม่รับบาตรที่ควรรับ ๑
ย่อมไม่ห้ามเมื่อพูดใกล้อาบัติ ๑ ย่อมพูดสอดขึ้นเมื่อกำลังพูดอยู่ ๑ เป็นผู้มีปัญหา
ถาม โง่ เวลา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล
ไม่ควรพาไปเป็นปัจจาสมณะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ จึงควรพาไป
เป็นปัจจาสมณะ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เป็นปัจจาสมณะ ย่อม
เดินทางไปไม่หานัก ไม่ใกล้นัก ๑ ย่อมรับบาตรที่ควรรับ ๑ ย่อมห้ามเมื่อพูดใกล้
อาบัติ ๑ ย่อมไม่พูดสอดขึ้นเมื่อกำลังพูดอยู่ ๑ เป็นผู้มีปัญหา ไม่โง่ ไม่เวลา ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ควรพาไปเป็นปัจจา-
*สมณะ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สมာธิสูตร

[๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม
ไม่ควรเพื่อบรรลุดัมมาสมาธิ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมไม่อดทนต่อรูปารมณ ๑ ไม่อดทนต่อสัททารมณ ๑ ไม่อดทนต่อคันธารมณ ๑
ไม่อดทนต่อรสารมณ ๑ ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพารมณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่ควรเพื่อบรรลุดัมมาสมาธิ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมควรเพื่อ
บรรลุดัมมาสมาธิ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อดทนต่อ
รูปารมณ ๑ อดทนต่อสัททารมณ ๑ อดทนต่อคันธารมณ ๑ อดทนต่อรสารมณ ๑
อดทนต่อโผฏฐัพพารมณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
นี้แล ย่อมควรเพื่อบรรลุดัมมาสมาธิ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. อัมภกวินทสูตร

[๑๑๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่อัมภกวิณฑวิหารในแคว้น

มคธ ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม แล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ ว่า ดูกรอานนท์ พวกภิกษุใหม่ บวชไม่นาน มาสู่ธรรมวินัยนี้ใหม่ๆ เธอทั้งหลาย พึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในธรรม ๕ ประการ ธรรม ๕ ประการ เป็นไฉน คือ

ภิกษุใหม่เหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐาน อยู่ในปาติโมกขสังวรดังนี้ว่า อาวุโส ท่านทั้งหลายจงมา จงเป็นผู้มีศีล จง เป็นผู้ดำรงในปาติโมกขสังวร จงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปรกติ เห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ ฯ

ภิกษุใหม่เหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐาน อยู่ในอินทริยสังวรดังนี้ว่า อาวุโส ท่านทั้งหลายจงมา จงเป็นผู้คุ้มครองทวาร ในอินทริยทั้งหลาย จงเป็นผู้มีสติเครื่องรักษาทวาร รักษาตน มีใจที่รักษาดีแล้ว ประกอบด้วยจิตมีสติเป็นเครื่องรักษา ๑ ฯ

ภิกษุใหม่เหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐาน อยู่ในการทำที่สุดแห่งคำพูดดังนี้ว่า อาวุโส ท่านทั้งหลายจงมา จงเป็นผู้มีคำพูด น้อย จงเป็นผู้ทำที่สุดแห่งคำพูด [อย่าพูดมาก] ๑ ฯ

ภิกษุใหม่เหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐาน อยู่ในการทำมาสงบแห่งกายดังนี้ว่า อาวุโส ท่านทั้งหลายจงมา จงเป็นผู้ถือการ อยู่ป่าเป็นวัตร จงเสพอาศัยเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและป่าเปลี่ยว ๑ ฯ

ภิกษุใหม่เหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐาน อยู่ในความเห็นชอบดังนี้ว่า อาวุโส ท่านทั้งหลายจงมา จงเป็นผู้มีสัมมาทสิฐิ ประกอบด้วยสัมมาทัสสนะ ๑ ฯ

ดูกรอานนท์ พวกภิกษุใหม่ บวชไม่นาน มาสู่ธรรมวินัยนี้ใหม่ๆ เธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในธรรม ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. มัจฉริยสูตร

[๑๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีเป็นผู้ตระหนี่ที่อยู่ ๑ ตระหนี่สกุล ๑ ตระหนี่ลาภ ๑ ตระหนี่วรรณะ ๑ ตระหนี่ธรรม ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนเชลย มาอยู่ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีย่อมไม่เป็นผู้ตระหนี่ที่อยู่ ๑

ไม่ตระหนัสดุ ๑ ไม่ตระหนักลาภ ๑ ไม่ตระหนักรวรรณะ ๑ ไม่ตระหนักธรรม ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนเชื้อมาอยู่
ในสวรรค์

จบสูตรที่ ๕

๖. วรรณนาสูตร

[๑๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
เหมือนถูกลำมาไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือภิกษุณีไม่ใคร่ครวญให้
ตระหนักแนก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญให้ตระหนัก
แนก่อนแล้ว ดิเตียนผู้ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแนก่อนแล้ว
เข้าไปกำจัดความเลื่อมใสในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ ไม่ใคร่
ครวญให้ตระหนักแนก่อนแล้ว เข้าไปกำจัดความไม่เลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้ง
แห่งความเลื่อมใส ๑ ทำสังฆาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้
ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกลำมาไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนเชื้อมาอยู่
ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีใคร่ครวญให้ตระหนักแน
ก่อนแล้ว ดิเตียนผู้ที่ควรดิเตียน ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแนก่อนแล้ว สรรเสริญ
ผู้ที่ควรสรรเสริญ ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแนก่อนแล้ว เข้าไปกำจัดความไม่
เลื่อมใสในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแน
ก่อนแล้ว เข้าไปกำจัดความเลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑
ไม่ทำสังฆาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕
ประการนี้แล เหมือนเชื้อมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อีสสาสูตร

[๑๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
เหมือนถูกลำมาไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีไม่ใคร่ครวญ
ให้ตระหนักแนก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญให้ตระหนัก
แนก่อนแล้ว ดิเตียนผู้ควรสรรเสริญ ๑ เป็นผู้มีความริษยา ๑ เป็นคนตระหนี่ ๑
ทำสังฆาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕
ประการนี้แล เหมือนถูกลำมาไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกลำมา
อยู่ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีใคร่ครวญให้ตระหนัก
แนก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญ ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแนก่อนแล้ว
ดิเตียนผู้ที่ควรดิเตียน ๑ ไม่เป็นผู้ริษยา ๑ ไม่ตระหนี่ ๑ ไม่ทำสังฆาไทยให้ตก

ไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือน
ถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ทิฏฐิสูตร

[๑๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีไม่ใคร่ครวญ
ให้ตระหนักแนก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญให้ตระหนัก
แนก่อนแล้ว ตีเตียนผู้ควรสรรเสริญ ๑ มีความเห็นผิด ๑ มีความดำริผิด ๑ ทำ
สัตถาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
นี้แล เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูก
เชิญมาไว้ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีใคร่ครวญให้ตระหนัก
แนก่อนแล้ว ตีเตียนผู้ควรตีเตียน ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแนก่อนแล้ว สรร-
*เสริญผู้ควรสรรเสริญ ๑ มีความเห็นชอบ ๑ มีความดำริชอบ ๑ ไม่ทำสัตถาไทย
ให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล
เหมือนถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. วาจาสูตร

[๑๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีไม่ใคร่ครวญ
ให้ตระหนักแนก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญให้
ตระหนักแนก่อนแล้ว ตีเตียนผู้ควรสรรเสริญ ๑ มีวาจาผิด ๑ มีการงานผิด ๑
ทำสัตถาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประ-
*การนี้แล เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูก
เชิญมาไว้ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีใคร่ครวญให้ตระหนัก
แนก่อนแล้ว ตีเตียนผู้ควรตีเตียน ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแนก่อนแล้ว สรร-
*เสริญผู้ควรสรรเสริญ ๑ มีวาจาชอบ ๑ มีการงานชอบ ๑ ไม่ทำสัตถาไทยให้
ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือน
ถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. วายามสูตร

[๑๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ

เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีไม่ใคร่ควร
ให้ตระหนักแนก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ควร
ให้ตระหนักแนก่อนแล้ว ตีเตียนผู้ควรสรรเสริญ ๑ มีความพยายามผิด ๑ ระวังผิด ๑
ทำสัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
นี้แล เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูก
นำมาไว้ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีใคร่ควรให้ตระหนัก
แนก่อนแล้ว ตีเตียนผู้ควรตีเตียน ๑ ใคร่ควรให้ตระหนักแนก่อนแล้ว สรร-
*เสริญผู้ควรสรรเสริญ ๑ มีความพยายามชอบ ๑ ระวังชอบ ๑ ไม่ทำสัทธาไทย
ให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล
เหมือนถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอรรถวินทวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุลุปกสูตร ๒. ปัจจาสมณสูตร ๓. สมาธิสูตร ๔. อรรถวินท-
*สูตร ๕. มัจฉริยสูตร ๖. วรณนาสูตร ๗. อิตสาสูตร ๘. ทิฏฐิสูตร
๙. วาจาสูตร ๑๐. วายามสูตร ฯ

คิลานวรรคที่ ๓

๑. คิลานสูตร

[๑๒๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน
ใกล้เมืองเวสาลี ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น
เสด็จเข้าไปที่ศาลาภิกษุใช้ ได้ทรงเห็นภิกษุรูปหนึ่งที่ทรพล เป็นไข้ แล้วประทับ
นั่งบนอาสนะที่เขาตบแต่งไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ-
*ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการ ย่อมไม่ละภิกษุบางรูปที่ทรพล เป็นไข้ เธอเหล่านั้น
พึงหวังผลนี้ คือ จักทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้
เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ต่อกาล
ไม่นานเลย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา
เห็นว่าไม่งามในกาย ๑ มีความสำคัญว่าเป็นของปฏิภูลในอาหาร ๑ มีความสำคัญ
ว่าไม่น่ายินดีในโลกทั้งปวง ๑ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง ๑ มีมรณ-
*สัญญาปรากฏขึ้นด้วยดี ณ ภายใน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้
ย่อมไม่ละภิกษุบางรูปที่ทรพล เป็นไข้ เธอเหล่านั้นพึงหวังผลนี้ คือ จักทำให้แจ้งซึ่ง

เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วย
ปัญญานันท์เองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สติปัฏฐานสูตร

[๑๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมเจริญ
ทำให้มากซึ่งธรรม ๕ ประการ เธอพึงหวังได้ผล ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ
อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ธรรม
๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสติอันเข้าไปตั้งไว้ด้วยดี
เฉพาะตน เพื่อปัญญานันท์ให้ยังถึงความตั้งขึ้นและดับไปแห่งธรรมทั้งหลาย ๑
ย่อมพิจารณาเห็นว่าไม่งามในกาย ๑ มีความสำคัญว่าเป็นของปฏิภูลในอาหาร ๑
มีความสำคัญว่าไม่น่ายินดีในโลกทั้งปวง ๑ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้ง-
*ปวง ๑ มีมรณสัจญาปรากฏขึ้นด้วยดี ณ ภายใน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
หรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมเจริญ ทำให้มากซึ่งธรรม ๕ ประการนี้แล เธอ
พึงหวังได้ผล ๒ อย่างอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังม
ีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อุปัฏฐากสูตรที่ ๑

[๑๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใช้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม
เป็นผู้พยายามยาก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุใช้ย่อมไม่ทำความสบาย ๑
ไม่รู้จักประมาณในสิ่งสบาย ๑ ไม่ฉันทยา ๑ ไม่บอกอาพาธที่มีอยู่ตามความเป็นจริง
แก่ผู้พยาบาลที่ปรารถนาประโยชน์ เช่นไม่บอกอาพาธที่กำเริบว่ากำเริบ ไม่บอก
อาพาธที่ทุเลาว่าทุเลา ไม่บอกอาพาธที่ทรงอยู่ว่ายังทรงอยู่ ๑ ไม่อดทนต่อ
ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นในร่างกายอันกล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่เป็นที่พอใจสามารถปลิดชีพ
ให้ดับสูญ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใช้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อม
เป็นผู้พยายามยาก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใช้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้
พยายามง่าย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุใช้ย่อมทำความสบาย ๑ รู้จัก
ประมาณในสิ่งสบาย ๑ ฉันทยา ๑ บอกอาพาธตามความเป็นจริงแก่ผู้พยาบาลที่
ปรารถนาประโยชน์ เช่นบอกอาพาธที่กำเริบว่ากำเริบ บอกอาพาธที่ทุเลาว่าทุเลา
บอกอาพาธที่ทรงอยู่ว่ายังทรงอยู่ ๑ เป็นผู้อดทนต่อทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นในร่างกาย
อันกล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่เป็นที่พอใจ สามารถปลิดชีพให้ดับสูญ ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุใช้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้พยายามง่าย ฯ

๔. อุปัฏฐากสูตรที่ ๒

[๑๒๔] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยายามภิกษุใช้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ไม่ควรเป็นผู้พยายามภิกษุใช้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้พยายามเป็นผู้ไม่สามารถเพื่อจัดยา ๑ ไม่ทราบสิ่งสบายและไม่สบาย นำสิ่งไม่สบายเข้าไปให้ นำสิ่งสบายออกไป ๑ เป็นผู้เพ่งอำนิษพยายาม ไม่เป็นผู้มีเมตตาจิตพยายาม ๑ เป็นผู้มักรังเกียจเพื่อนำออกซึ่งอุจจาระ ปัสสาวะ อาเจียร หรือน้ำลาย ๑ ไม่สามารถจะชี้แจงให้ภิกษุใช้สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมิกถา โดยกาลอันสมควร ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยายามภิกษุใช้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ไม่ควรเป็นผู้พยายามภิกษุใช้ ฯ

ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยายามภิกษุใช้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ควรเป็นผู้พยายามภิกษุใช้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้พยายามเป็นผู้สามารถเพื่อจัดยา ๑ ทราบสิ่งสบายและไม่สบาย นำสิ่งไม่สบายออกไป ๑ นำสิ่งสบายเข้ามาให้ ๑ เป็นผู้มีเมตตาจิตพยายาม ไม่เป็นผู้เพ่งอำนิษพยายาม ๑ ไม่รังเกียจเพื่อนำออกซึ่งอุจจาระ ปัสสาวะ อาเจียร หรือน้ำลาย ๑ เป็นผู้สามารถเพื่อชี้แจงให้ภิกษุใช้สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมิกถา โดยกาลอันสมควร ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยายามภิกษุใช้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ควรเป็นผู้พยายามภิกษุใช้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อนายุสสูตรที่ ๑

[๑๒๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้อายุสั้น ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลไม่เป็นผู้ทำความสบายแก่ตนเอง ๑ ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย ๑ บริโภคสิ่งที่ย่อยยาก ๑ เป็นผู้เที่ยวในกาลไม่สมควร ๑ ไม่ประพฤติเพียงดังพรหม ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นเหตุให้อายุสั้น ฯ

ดูกฤกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้อายุยืน ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นผู้ทำความสบายแก่ตนเอง ๑ รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย ๑ บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย ๑ เป็นผู้เที่ยวในกาลสมควร ๑ เป็นผู้ประพฤติเพียงดังพรหม ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นเหตุให้อายุยืน ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อนายุสสูตรที่ ๒

[๑๒๖] ดูกฤกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นเหตุให้อายุสั้น ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมไม่กระทำความสบายแก่ตนเอง ๑ ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย ๑ บริโภคสิ่งที่ย่อยยาก ๑ เป็นคนทูลดี ๑ มมีตรเลวทราม ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นเหตุให้อายุสั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้อายุยืน ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ บุคคลย่อมเป็นผู้ทำความสบายแก่ตนเอง ๑ รู้จักประมาณในสิ่ง
ที่สบาย ๑ บริโภคสิ่งที่ย่อ่ง่าย ๑ เป็นผู้มั่งคั่ง ๑ มีมิตรดีงาม ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นเหตุให้อายุยืน ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อวัปปกาสสูตร

[๑๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม
ไม่ควรเพื่อหลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่สั่นโดยด้วยจิรตามมีตามได้ ๑ ไม่สั่นโดยด้วยวิณฑาต
ตามมีตามได้ ๑ ไม่สั่นโดยด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ๑ ไม่สั่นโดยด้วยคิลาน-
*ปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้มากด้วยความดำริในกาม ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่ควรเพื่อหลีกออกจาก
หมู่อยู่ผู้เดียว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมควรเพื่อ
หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้สั่นโดยด้วยจิรตามมีตามได้ ๑ สั่นโดยด้วยวิณฑาตตามมีตามได้ ๑ สั่น-
*โดยด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ๑ สั่นโดยด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตาม
ได้ ๑ ย่อมเป็นผู้มากด้วยความดำริในการออกจากกาม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมควรเพื่อหลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สมณฑกาสสูตร

[๑๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของสมณะมี ๕ ประการ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่สั่นโดยด้วยจิรตามมีตามได้ ๑ ไม่
สั่นโดยด้วยวิณฑาตตามมีตามได้ ๑ ไม่สั่นโดยด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ๑
ไม่สั่นโดยด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ ๑ ไม่ยินดีประพฤติพรหม-
*จรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของสมณะ ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุขของสมณะ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สั่นโดยด้วยจิรตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้สั่นโดย
ด้วยวิณฑาตตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้สั่นโดยด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้
สั่นโดยด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ ๑ ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุขของสมณะ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ปริกูปปสูตร

[๑๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๕ จำพวกนี้ เป็นผู้ต้องไปอบาย
ต้องไปนรก เตือดร้อน แก้ไขไม่ได้ ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้มา
มารดา ๑ ผู้มาบิดา ๑ ผู้มาพระอรหันต์ ๑ ผู้มีจิตประทุษร้ายทำโลหิตของพระ-
*ตถาคตให้หือ ๑ ผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๕ จำพวก
นี้แล เป็นผู้ต้องไปอบาย ต้องไปนรก เตือดร้อน แก้ไขไม่ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๑๐. สัมปทาสูตร

[๑๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คราวเสื่อม ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ ความเสื่อมญาติ ๑ ความเสื่อมเพราะโรค ๑ ความเสื่อมเพราะ
โรค ๑ ความเสื่อมศีล ๑ ความเสื่อมทิล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย
เมื่อตายไปแล้ว ย่อมไม่เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะเหตุแห่งความ
เสื่อมญาติ เพราะเหตุแห่งความเสื่อมโรค หรือเพราะเหตุแห่งความเสื่อมเพราะ
โรค (แต่ว่า) สัตว์ทั้งหลาย เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต
นรก เพราะเหตุแห่งความเสื่อมศีล หรือเพราะเหตุแห่งความเสื่อมทิล ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ความเสื่อม ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมบัติ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สมบัติ
คือญาติ ๑ สมบัติคือโรค ๑ สมบัติคือความไม่มีโรค ๑ สมบัติคือศีล ๑ สมบัติ
คือทิล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย เมื่อตายไปแล้ว ย่อมไม่เข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์ เพราะเหตุแห่งสมบัติคือญาติ เพราะเหตุแห่งสมบัติคือโรค หรือ
เพราะเหตุแห่งสมบัติคือความไม่มีโรค (แต่ว่า) สัตว์ทั้งหลาย เมื่อตายไปแล้ว
ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะเหตุแห่งสมบัติคือศีล หรือเพราะเหตุแห่งสมบัติ
คือทิล ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมบัติ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบคิลานวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. คิลานสูตร ๒. สติปัฏฐานสูตร ๓. อุปัฏฐากสูตรที่ ๑
๔. อุปัฏฐากสูตรที่ ๒ ๕. อนายุสสสูตรที่ ๑ ๖. อนายุสสสูตรที่ ๒
๗. อวปภาสสูตร ๘. สมณทุกขสูตร ๙. ปริกูปปสูตร ๑๐. สัมปทาสูตร ฯ

----- ราชวรรคที่ ๔

๑. จักกสูตร

[๑๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิทรงประกอบด้วยองค์ ๕

ประการ ย่อมทรงยังจักรให้เป็นไปโดยธรรมทีเดียว จักรนั้นย่อมเป็นจักรอัน
มนุษย์ผู้เป็นข้าศึกใดๆ จะต้านทานมิได้ องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ พระเจ้า
จักรพรรดิในโลกนี้ เป็นผู้ทรงรู้ผล ๑ ทรงรู้เหตุ ๑ ทรงรู้ประมาณ ๑ ทรงรู้
จักกาล ๑ ทรงรู้จักบริษัท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิทรงประกอบ
ด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล ย่อมทรงยังจักรให้เป็นไปโดยธรรมทีเดียว จักรนั้นย่อม
เป็นจักรอันมนุษย์ผู้เป็นข้าศึกใดๆ จะต้านทานมิได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกอบด้วย
ธรรม ๕ ประการ ก็ฉนั้นเหมือนกัน ย่อมทรงยังธรรมจักรชั้นเยี่ยมให้เป็นไป
โดยธรรมทีเดียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร
พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ
พระตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลกนี้ ทรงรู้จักผล ๑ ทรงรู้จักเหตุ ๑
ทรงรู้จักประมาณ ๑ ทรงรู้จักกาล ๑ ทรงรู้จักบริษัท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พระตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อม
ทรงยังธรรมจักรชั้นเยี่ยมให้เป็นไปโดยธรรมทีเดียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอัน
สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้าน
ไม่ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อนุวัตตนสูตร

[๑๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าจักรพรรดิ
ทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อมทรงยังจักรที่พระราชบิดาทรงให้เป็นไปแล้ว
ให้เป็นไปตามโดยธรรมทีเดียว จักรนั้นย่อมเป็นจักรอันมนุษย์ผู้เป็นข้าศึกใดๆ
จะต้านทานมิได้ องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ พระราชโอรสองค์ใหญ่ของ
พระเจ้าจักรพรรดิ ทรงรู้จักผล ๑ ทรงรู้จักเหตุ ๑ ทรงรู้จักประมาณ ๑ ทรงรู้จัก
กาล ๑ ทรงรู้จักบริษัท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้า
จักรพรรดิ ทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล ย่อมทรงยังจักรที่พระราชบิดา
ทรงให้เป็นไปแล้วให้เป็นไปตามโดยธรรมทีเดียว จักรนั้นย่อมเป็นจักรอันมนุษย์
ผู้เป็นข้าศึกใดๆ จะต้านทานมิได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระสารีบุตรประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉนั้น
เหมือนกัน ย่อมยังธรรมจักรชั้นเยี่ยมที่ตลาคให้ไปแล้ว ให้เป็นไปตามโดย
ชอบเทียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
หรือใครในโลก จะคัดค้านไม่ได้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ พระสารีบุตร
ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้จักผล ๑ รู้จักเหตุ ๑ รู้จักประมาณ ๑ รู้จักกาล ๑ รู้จัก
บริษัท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระสารีบุตรประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล

ยอมยังธรรมจักรชั้นเยี่ยม ที่ตลาดให้เป็นไปแล้วให้เป็นไปตามโดยชอบเทียว
ธรรมจักรนั้นยอมเป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ
ในโลก จะคัดค้านไม่ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ราชสูตร

[๑๓๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิ
ผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา แม้พระองค์ใดพระเจ้าจักรพรรดิแม้
พระองค์นั้น ย่อมไม่ทรงยังจักรให้เป็นไป ณ ประเทศที่ไม่มีพระราชา เมื่อพระ
ผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ก็ใครเป็นพระราชาของพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ธรรมชั ภิกษุ แล้วจึงตรัสต่อไปว่า ดูกรภิกษุ
พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัย
ธรรมนั้นแหละ ทรงสักการะ เคารพ นอบน้อม ธรรม ทรงมีธรรมเป็นธง มี
ธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ่มครองที่
เป็นธรรมในชนภายใน ฯ

อีกประการหนึ่ง พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรม
ราชา ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ่มครองที่
เป็นธรรม ในกษัตริย์เหล่าอนุยนต์ [พระราชวงศานวงศ์] ในหมู่ทหาร พราหมณ์
คฤหบดี ขวานิคมนชนบท สมณพราหมณ์ เนื้อ และนกทั้งหลาย พระเจ้า
จักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาพระองค์นั้น ฯลฯ มีธรรม
เป็นใหญ่ ครั้นทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ่มครองที่เป็นธรรมในชนภายใน
ในกษัตริย์เหล่าอนุยนต์ ในหมู่ทหาร พราหมณ์ คฤหบดี ขวานิคมนชนบท
สมณพราหมณ์ เนื้อ และนกทั้งหลายแล้ว ย่อมทรงยังจักรให้เป็นไปโดย
ธรรมเทียว จักรนั้นยอมเป็นจักรอันมนุษย์ผู้เป็นข้าศึกใดๆ จะต้านทานมิได้
ดูกรภิกษุ พระศาสดาทรงเห็นตัสสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ฉนั้นเหมือนกัน ทรงดำรงอยู่
ในธรรม เป็นพระธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมนั้นแหละ ทรงสักการะ เคารพ
นอบน้อม ธรรม ทรงมีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อม
ทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ่มครองที่เป็นธรรมในพวกภิกษุว่า กายกรรม
เช่นนี้ควรเสพ กายกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ วจีกรรมเช่นนี้ควรเสพ วจีกรรม
เช่นนี้ไม่ควรเสพ มโนกรรมเช่นนี้ควรเสพ มโนกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ อาชีวะ
เช่นนี้ควรเสพ อาชีวะเช่นนี้ไม่ควรเสพ บ้านนิคมเช่นนี้ควรเสพ บ้านนิคมเช่น
นี้ไม่ควรเสพ ฯ

อีกประการหนึ่ง พระศาสดาทรงเห็นตัสสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงดำรงอยู่ใน

ธรรม เป็นพระธรรมราชา ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา
ป้องกัน คุ้มครองที่เป็นธรรมในพวกภิกษุณี ... ในพวกอุบาสก ... ในพวก
อุบาสิกาว่า กายกรรมเช่นนี้ควรเสพ กายกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ ฯลฯ บ้านนิกม
เช่นนี้ควรเสพ บ้านนิกมเช่นนี้ไม่ควรเสพ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาพระองค์นั้น ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่
ครั้นทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ้มครองที่เป็นธรรมในพวกภิกษุ ในพวก
ภิกษุณี ในพวกอุบาสก ในพวกอุบาสิกาแล้ว ย่อมทรงยังธรรมจักรชั้นเยี่ยม
ให้เป็นไปโดยธรรมเทียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา
มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ยัสสทิสสูตร

[๑๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว ทรง
ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ จะทรงประทับอยู่ ณ ทิศใดๆ ก็เหมือนกับ
ประทับอยู่ ณ รัฐของพระองค์เอง องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ พระราชา
ผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้วในโลกนี้ ทรงเป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายพระมารดา ทั้ง
ฝ่ายพระบิดา มีพระกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ขั้วบรรพบุรุษ
เป็นผู้อันใครๆ จะคัดค้านตำหนิ โดยอ้างถึงพระชาติไม่ได้ ๑ ทรงเป็นผู้มั่งคั่งมี
พระราชทรัพย์มาก มีพระราชโกละมาก มีนางและพระคลังบริบูรณ์ ๑ ทรงเป็นผู้
มีกำลัง ประกอบด้วยจตุรงคินิเสนาผู้เชื่อฟังทำตามรับสั่ง ๑ ทรงมีปรีชาญาณเป็น
บัณฑิตฉลาด มีปัญญา สามารถ คิดเหตุการณ์ทั้งอดีต อนาคต และปัจจุบัน ๑
ธรรม ๔ ประการนี้ของพระองค์ ย่อมยังพระยศให้แก่กล้า พระองค์ทรงประกอบ
ด้วยธรรมที่มีพระยศเป็นที่ ๕ นี้ จะทรงประทับอยู่ ณ ทิศใดๆ ก็เหมือนกับ
ประทับอยู่ ณ รัฐของพระองค์เอง ข้อนี้เพราะเหตุใด เพราะเหตุว่า ข้อนี้
ย่อมมี สำหรับพระราชาผู้ครองรัฐอย่างนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉนั้น
เหมือนกัน จะอยู่ ณ ทิศใดๆ ก็เป็นผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วเทียว ธรรม ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ใน
สิกขาบททั้งหลาย เหมือนพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว ทรงสมบุรณ์ด้วย
พระชาติฉะนั้น ๑ เธอเป็นพหูสูต ฯลฯ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิลุ เหมือนพระ-
*ราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว ทรงมั่งคั่ง มีพระราชทรัพย์มาก มีพระราชโกละ
มาก มีนางและพระคลังบริบูรณ์ฉะนั้น ๑ เธอเป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละ
อกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เป็นผู้มั่งคั่ง มีความบากบั่นมั่นคง
ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย เหมือนพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว

ทรงสมบูรณด้วยกำลัง ฉะนั้น ๑ เธอเป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา
เครื่องยังเห็นความเกิด และความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความ
สิ้นทุกข์โดยชอบ เหมือนพระราชกษัตริย์ได้มูราชภิเษกแล้ว ทรงสมบูรณด้วย
ปริณายก ฉะนั้น ๑ ธรรม ๔ ประการนี้ของเธอ ย่อมบ่มวิมุตติให้แก่กล้า เธอ
ประกอบด้วยธรรมมีวิมุตติเป็นที่ ๕ นี้ ย่อมอยู่ ณ ที่ใด ๆ ก็เป็นผู้มีจิตหลุดพ้น
แล้วเหียว ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่าข้อนี้ ย่อมมีสำหรับภิกษุผู้มีจิต
หลุดพ้นแล้วอย่างนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ปัตถนาสูตรที่ ๑

[๑๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระราชกษัตริย์
ได้มูราชภิเษกแล้ว ทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อมทรงปรารถนาราชสมบัติ
องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระราชกษัตริย์ได้
มูราชภิเษกแล้วในโลกนี้ ย่อมทรงเป็นอุภโตสุชาติทั้งฝ่ายพระมารดาทั้งฝ่ายพระบิดา
มีพระกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิมดจดดีตลอด ๗ ขั้วบรรพบุรุษ เป็นผู้อันใคร ๆ จะ
คัดค้าน ดำหนิ โดยอ้างถึงพระชาติไม่ได้ ๑ ทรงมีพระรูปสวยงาม น่าดู น่า-
*เลื่อมใส ประกอบด้วยพระฉวีวรรณผุดผ่องดีย์ ๑ ทรงเป็นที่รักเป็นที่พอพระทัย
แห่งพระมารดาพระบิดา ๑ ทรงเป็นที่รักเป็นที่พอใจแห่งขวานิคมนชนบท ๑ ทรง
ศึกษาสำเร็จดีแล้วในศิลปศาสตร์แห่งพระราชกษัตริย์ได้มูราชภิเษกแล้ว เช่น
ในศิลปศาสตร์ในเพราะช้าง ม้า รถ หรือธนู ๑ พระราชโอรสองค์ใหญ่นั้น
ย่อมทรงดำริอย่างนี้ว่า เราแลเป็นอุภโตสุชาติทั้งฝ่ายพระมารดาทั้งฝ่ายพระบิดา
มีพระกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิมดจดดีตลอด ๗ ขั้วบรรพบุรุษ เป็นผู้อันใคร ๆ
จะคัดค้าน ดำหนิ โดยอ้างถึงพระชาติไม่ได้ ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาราชสมบัติ
เล่า เราเป็นผู้มีรูปสวยงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยฉวีวรรณผุดผ่อง
ดีย์ ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาราชสมบัติเล่า เราแลเป็นที่รักเป็นที่พอพระทัย
แห่งพระมารดาและพระบิดา ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาราชสมบัติเล่า เราแลเป็น
ที่รักเป็นที่พอใจแห่งขวานิคมนชนบท ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาราชสมบัติเล่า
เราแลเป็นผู้ได้ศึกษาสำเร็จดีแล้วในศิลปศาสตร์แห่งพระราชกษัตริย์ ได้มูราช
ภิเษกแล้ว เช่นในศิลปศาสตร์ในเพราะช้าง ม้า รถ หรือธนู ไฉนเราจะไม่พึง
ปรารถนาราชสมบัติเล่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระราช
กษัตริย์ได้มูราชภิเษกแล้ว ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล ย่อมทรงปรารถนา
ราชสมบัติ ฉันทใด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมปรารถนา
ความสิ้นอาสวะ ฉันทนั้นเหมือนกัน ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุใน

ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญา เครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า แม้
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้
จำแนกธรรม ๑ เป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคน้อย ประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับย่อย
อาหารสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เป็นปานกลาง ควรแก่การบำเพ็ญ
เพียร ๑ เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา เปิดเผยตนตามเป็นจริงในพระศาสนา
หรือเพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้แจ้ง ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อ
ยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เป็นผู้มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระใน
กุศลธรรม ๑ เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเครื่องหยั่งเห็นความเกิด
และความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ๑ เธอ
ย่อมคิดอย่างนี้ว่า เราเป็นผู้มีศรัทธา เชื่อต่อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า
แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม โฉน
เราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่า เราแลเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคน้อย
ประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับย่อยอาหารสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เป็น
ปานกลาง ควรแก่การบำเพ็ญเพียร โฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่า
เราแลเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา เปิดเผยตนตามเป็นจริงในพระศาสนาหรือ
เพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้แจ้ง โฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่า เราแล
เป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลัง
มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม โฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความ
สิ้นอาสวะเล่า เราแลเป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเครื่องหยั่งเห็นความ
เกิดความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ โฉนเรา
จะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม
๕ ประการนี้แล ย่อมปรารถนาความสิ้นอาสวะ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ปัตถนาสูตรที่ ๒

[๑๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระราชผู้กษัตริย์
ได้มูรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อมทรงปรารถนาเป็น
อุปราช องค์ ๕ ประการเป็นโฉน คือ พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระราช
ผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้วในโลกนี้ เป็นอุภโตสุชาติทั้งฝ่ายพระมารดาทั้งฝ่ายพระ
บิดา มีพระกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ อันใครๆ
จะคัดค้าน ตำหนิ โดยอ้างถึงพระชาติไม่ได้ ๑ ทรงมีพระรูปสวยงาม น่าดู
น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยพระฉวีวรรณผุดผ่องดียิ่ง ๑ ทรงเป็นที่รักเป็นที่พอพระทัย
แห่งพระมารดาพระบิดา ๑ ทรงเป็นที่รักที่พอใจแห่งกองทหาร ๑ ทรงเจียนแหลม
ฉลาด มีปัญญา สามารถคิดเหตุการณ์ทั้งอดีต อนาคต และปัจจุบัน ๑ พระราช

โอรสองค์ใหญ่นั้น ย่อมทรงดำริอย่างนี้ว่า เราแต่เป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายพระมารดา
ทั้งฝ่ายพระบิดา มีพระกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิหมจดดีตลอด ๗ ขั้วบรรพบุรุษ
อันใครๆ จะคัดค้าน คำหาญ โดยอ้างถึงชาติไม่ได้ ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนา
เป็นอุปราชเล่า เราแต่เป็นผู้มีรูปสวยงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วย
ฉวีวรรณผุดผ่องดียิ่ง ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาเป็นอุปราชเล่า เราแต่เป็นที่รัก
เป็นที่พอพระทัยแห่งพระมารดาพระบิดา ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาเป็นอุปราชเล่า
เราแต่เป็นที่รักที่พอใจแห่งกองทหาร ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาเป็นอุปราชเล่า
เราแต่เป็นผู้เฉียบแหลม ฉลาด มีปัญญา สามารถคิดเหตุการณ์ทั้งอดีต อนาคต
และปัจจุบัน ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาเป็นอุปราชเล่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระราชกษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว ประกอบด้วยองค์
๕ ประการนี้แล ย่อมทรงปรารถนาเป็นอุปราช ฉันทใด ๆ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมปรารถนา
ความสันติอาสวะ ฉันทนั้นเหมือนกัน ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสติ ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็น
พหูสูต ฯลฯ แท่งตลอดด้วยดีด้วยทิลี ๑ เป็นผู้มิจิตตังมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน
ทั้ง ๔ ๑ เป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม ฯลฯ ไม่ทอดธุระในกุศล
ธรรม ๑ เป็นผู้มียปัญญา ฯลฯ ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ๑ เธอย่อมคิด
อย่างนี้ว่า เราแต่เป็นผู้มีสติ ฯลฯ สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย ไฉนเรา
จะไม่พึงปรารถนาความสันติอาสวะเล่า เราแต่เป็นพหูสูต ฯลฯ แท่งตลอดด้วยดี
ด้วยทิลี ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสันติอาสวะเล่า เราแต่เป็นผู้มิจิตตังมั่นดี
แล้วในสติปัฏฐานทั้ง ๔ ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสันติอาสวะเล่า เราแต่
เป็นผู้ปรารถนาความเพียร ฯลฯ ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนา
ความสันติอาสวะเล่า เราแต่เป็นผู้มียปัญญา ฯลฯ ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ
ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสันติอาสวะเล่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบ
ด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมปรารถนาความสันติอาสวะ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อัปฺปสุปฺติสูตร

[๑๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๕ จำพวกนี้ ย่อมหลับน้อยตื่นมากใน
ราตรี ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ สตรีผู้คิดมุ่งถึงบุรุษ ๑ บุรุษผู้คิดมุ่งถึงสตรี ๑
โจรผู้คิดมุ่งลักทรัพย์ ๑ พระราชาผู้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณีย ๑ ภิกษุผู้คิดมุ่งถึง
ธรรมที่ปราศจากสังโยชน์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๕ จำพวกนี้แล ย่อมหลับ
น้อยตื่นมากในราตรี ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. กิตติบทกสูตร

[๑๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เป็นช้างกินจุ ขวางที่ ขี้มาก เป็นที่เต็มจำนวนนับ ถึงความนับว่าเป็นช้างทรง องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อรูป ๑ ไม่อดทนต่อเสียง ๑ ไม่อดทนต่อกลิ่น ๑ ไม่อดทนต่อรส ๑ ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล เป็นช้างกินจุ ขวางที่ ขี้มาก เป็นที่เต็มจำนวนนับ ถึงความนับว่าเป็นช้างทรง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้ฉันอาหารจุ ขวางที่ นิ่งนอนมาก เป็นที่เต็มจำนวนนับ ถึงความนับว่าเป็นภิกษุ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่อดทนต่อรูป ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อเสียง ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อกลิ่น ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อรส ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ฉันอาหารจุ ขวางที่ นิ่งนอนมาก เป็นที่เต็มจำนวนนับ ถึงความนับว่าเป็นภิกษุ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อักขมสูตร

[๑๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ไม่ควรแก่พระราชา ไม่ควรเป็นช้างทรง ไม่ถึงการนับว่าเป็นพระราช-
*พาหนะ องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อรูป ๑ ไม่อดทนต่อเสียง ๑ ไม่อดทนต่อกลิ่น ๑ ไม่อดทนต่อรส ๑ ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อรูปอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสู่สงครามแล้ว เห็นกองพลช้าง กองพลม้า กองพลรถ หรือกองพลเดินเท้า ย่อมหยุดนิ่งสะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้าสนามรบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อรูปอย่างนี้แล ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อเสียงอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสู่สงครามแล้ว ได้ยินเสียงกองพลช้าง เสียงกองพลม้า เสียงกองพลรถ เสียงกองพลเดินเท้า หรือเสียงกลอง บัณเฑาะว์ สังข์ มโหระทึกย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้าสนามรบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อเสียงอย่างนี้แล ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อกลิ่นอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสู่สงครามแล้ว ได้กลิ่นมูลและคูแหว่งช้างของพระราชา (ฝ่ายข้าศึก) ที่ใหญ่กว่า ซึ่งเข้าสนามรบทั้งหลาย ย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน

ไม่สามารถเข้าสนามรบ ดุกริกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทน ต่อกลืนอย่างนี้แล ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อรสอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสู่สงครามแล้ว ไม่ได้กินอาหารเพียงกินหนึ่ง ๒ คืบ ๓ คืบ ๔ คืบ หรือ ๕ คืบ ย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้าสนามรบ ดุกริกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อรสอย่างนี้แล ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อโศกฏัพพะอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสู่สงครามแล้ว ถูกเขายิง ด้วยลูกศรครั้งหนึ่ง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง ๔ ครั้ง หรือ ๕ ครั้งเข้าแล้ว ย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้าสนามรบ ดุกริกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชา เป็นสัตว์ไม่อดทนต่อโศกฏัพพะอย่างนี้แล ฯ

ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็คือนั้น เหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ไม่ควรแก่ของค่านับ ไม่ควรแก่ของต้อนรับ ไม่ควรแก่ของทำบุญ ไม่ควรแก่การกระทำอัญชลี ไม่เป็นนानุญของโลก ไม่มีนानุญอื่น ยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ริกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่อดทนต่อ รูป ๑ ไม่อดทนต่อเสียง ๑ ไม่อดทนต่อกลิ่น ๑ ไม่อดทนต่อรส ๑ ไม่อดทนต่อโศกฏัพพะ ๑ ฯ

ดุกริกษุทั้งหลาย ก็ริกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อรูปอย่างไร คือ ริกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ย่อมกำหนดในรูปที่ชวนให้กำหนด ไม่สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อรูปอย่างนี้แล ก็ ริกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อเสียงอย่างไร คือ ริกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังเสียงด้วยหูแล้ว ย่อมกำหนดในเสียงที่ชวนให้กำหนด ไม่สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อเสียงอย่างนี้แล ก็ริกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อกลิ่นอย่างไร คือ ริกษุในธรรมวินัยนี้ สูดกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ย่อมกำหนดในกลิ่นที่ชวนให้กำหนด ไม่สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อกลิ่นอย่างนี้แล ก็ริกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อรสอย่างไร คือ ริกษุในธรรมวินัยนี้ ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ย่อมกำหนดในรสที่ชวนให้กำหนด ไม่สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อรสอย่างนี้แล ก็ริกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อโศกฏัพพะอย่างไร คือริกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกโศกฏัพพะด้วยกายแล้ว ย่อมกำหนดในโศกฏัพพะที่ชวนให้กำหนด ไม่สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อโศกฏัพพะอย่างนี้แล ดุกริกษุทั้งหลาย ก็ริกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรแก่ของค่านับ ไม่ควรแก่ของต้อนรับ ไม่ควรแก่ของทำบุญ ไม่ควรแก่การกระทำอัญชลี ไม่เป็นนानุญของโลก ไม่มีนानุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดุกริกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ

เป็นช่างควรแก่พระราช ควรเป็นช่างทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ
องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ช่างของพระราชเป็นสัตว์อดทนต่อรูป ๑ อดทน
ต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโภกฐัพพะ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช่างของพระราชเป็นสัตว์อดทนต่อรูปอย่างไร คือ
ช่างของพระราชเข้าสู่สงครามแล้ว เห็นกองพลช้าง กองพลม้า กองพลรถ หรือ
กองพลเดินเท้า ย่อมไม่หยุคนิ่ง ไม่สะทกสะท้าน สามารถเข้าสนามรบได้ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ช่างของพระราชเป็นสัตว์อดทนต่อรูปอย่างนี้แล ก็ช่างของพระราช
เป็นสัตว์อดทนต่อเสียงอย่างไร คือ ช่างของพระราชเข้าสู่สงครามแล้ว ได้ยิน
เสียงกองพลช้าง เสียงกองพลม้า เสียงกองพลรถ เสียงกองพลเดินเท้า หรือ
เสียงกลอง บัณเฑาะว์ สังข์ มโหระทึกที่กระหึ่ม ย่อมไม่หยุคนิ่ง ไม่สะทก
สะท้าน สามารถเข้าสนามรบได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช่างของพระราชอดทนต่อ
เสียงอย่างนี้แล ก็ช่างของพระราชเป็นสัตว์อดทนต่อกลิ่นอย่างไร คือ ช่างของ
พระราชเข้าสู่สงครามแล้ว ได้กลิ่นมูลและคูแห่งช่างของพระราช (ฝ่ายข้าศึก)
ที่ใหญ่กว่า ซึ่งเข้าสนามรบทั้งหลาย ย่อมไม่หยุคนิ่ง ไม่สะทกสะท้าน สามารถ
เข้าสนามรบได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช่างพระราชเป็นสัตว์อดทนต่อกลิ่นอย่างนี้แล
ก็ช่างของพระราชเป็นสัตว์อดทนต่อรสอย่างไร คือ ช่างของพระราชเข้าสู่สงครามแล้ว
ไม่ได้กินอาหารแม้เพียงคืบหนึ่ง ๒ คืบ ๓ คืบ ๔ คืบ หรือ ๕ คืบ
ย่อมไม่หยุคนิ่ง ไม่สะทกสะท้าน สามารถเข้าสนามรบได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ช่างของพระราชอดทนต่อรสอย่างนี้แล ก็ช่างของพระราชเป็นสัตว์อดทนต่อ
โภกฐัพพะอย่างไร คือ ช่างของพระราชเข้าสู่สงครามแล้ว ถูกเขยင့်ด้วยลูกศร
ครั้งหนึ่ง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง ๔ ครั้ง หรือ ๕ ครั้ง ย่อมไม่หยุคนิ่ง ไม่สะทก
สะท้าน สามารถเข้าสนามรบได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช่างของพระราชเป็นสัตว์
อดทนต่อโภกฐัพพะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช่างของพระราชประกอบด้วย
องค์ ๕ ประการนี้แล เป็นช่างควรแก่พระราช ควรเป็นช่างทรง ถึงการนับว่า
เป็นพระราชพาหนะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน
เป็นผู้ควรแก่ของค่านับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การ
กระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็น
ไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้อดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทน
ต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโภกฐัพพะ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรูปอย่างไร คือ ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ย่อมไม่กำหนดในรูปที่ชวนให้กำหนด สามารถ
ตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรูปอย่างนี้แล ก็ภิกษุ

เป็นผู้อดทนต่อเสียงอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังเสียงด้วยหูแล้ว ย่อมไม่กำหนดในเสียงที่ชวนให้กำหนด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อเสียงอย่างนี้แล ก็ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อกลิ่นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สูดกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ย่อมไม่กำหนดในกลิ่นที่ชวนให้กำหนด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อกลิ่นอย่างนี้แล ภิกษุย่อมเป็นผู้อดทนต่อรสอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ย่อมไม่กำหนดในรสที่ชวนให้กำหนด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรสอย่างนี้แล ก็ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อโผฏฐัพพะอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ย่อมไม่กำหนดในโผฏฐัพพะที่ชวนให้กำหนด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อโผฏฐัพพะอย่างนี้แล ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของค่านับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การกระทำอัฐยลี้ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๘

๑๐. โสตวสูตร

[๑๔๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา ควรเป็นช้างทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะทีเดียว องค์ ๕ ประการเป็นไฉน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาในโลกนี้เป็นสัตว์ เชื้อฟง ๑ เป็นสัตว์ฆ่าได้ ๑ เป็นสัตว์รักษาได้ ๑ เป็นสัตว์อดทนได้ ๑ เป็นสัตว์ไปได้ ๑

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์เชื้อฟงอย่างไร ช้างของพระราชาในโลกนี้ ย่อมตั้งใจ ใฝ่ใจ สำรวมใจ เจียโสตฟงเหตุการณ์ที่ควาญช้างให้กระทำ คือ เหตุการณ์ที่เคยกระทำหรือไม่เคยกระทำ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์เชื้อฟงอย่างนี้แล ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ฆ่าได้อย่างไร ช้างของพระราชาในโลกนี้ เข้าสงครามแล้ว ย่อมฆ่าช้างบ้าง ฆ่าควาญช้างบ้าง ฆ่าม้าบ้าง ฆ่าคนขี่ม้าบ้าง ทำลายรถบ้าง ฆ่าพลรบบ้าง ฆ่าพลเดินเท้าบ้าง ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ฆ่าได้อย่างนี้แล ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์รักษาได้อย่างไร ช้างของพระราชาในโลกนี้ เข้าสู่สงครามแล้ว ย่อมรักษากายเบื้องหน้า กายเบื้องหลัง เท้าหน้า เท้าหลัง ศีรษะ หู งาม งวง หาง ควาญช้าง ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์รักษาได้อย่างนี้แล ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนได้อย่างไร ช้างของพระราชาในโลกนี้ เข้าสู่สงครามแล้ว ย่อมอดทนต่อการประหารด้วยหอก ต่อ

การถูกลูกศร ต่อการถูกง้าว ต่อเสียงกลอง บัณเฑาะว์ สังข์ มโหระทึกที่กระ
หึ่ม ดุกริกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนได้อย่างนี้แล ดุกริกษุ
ทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไปได้อย่างไร ช้างของพระราชาในโลกนี้
ย่อมเป็นสัตว์ไปสู่ทิศที่ความข้างใสไป คือ ทิศที่เคยไปหรือทิศที่ยังไม่เคยไปได้
โดยเร็วพลัน ดุกริกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไปได้อย่างนี้แล ดุกร
ิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล ย่อมควรแก่
พระราชา ควรเป็นช้างทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะทีเดียว ฯ

ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือน
กัน ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของค่านับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควร
แก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการ
เป็นไหน คือ ริกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เชื่อฟัง ๑ เป็นผู้มาได้ ๑ เป็นผู้รักษา
ได้ ๑ เป็นผู้อดทนได้ ๑ เป็นผู้ไปได้ ๑ ฯ

ดุกริกษุทั้งหลาย ก็ริกษุเป็นผู้เชื่อฟังอย่างไร ริกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
ตั้งใจ ใฝ่ใจ สำรวมใจ เยี่ยโสตกลงฟังธรรม ในเมื่อผู้อื่นแสดงธรรมวินัยที่
ตาคดประกาศแล้ว ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุเป็นผู้เชื่อฟังอย่างนี้แล
ดุกริกษุทั้งหลาย ก็ริกษุเป็นผู้มาได้อย่างไร ริกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
อดกลั้น ละ บรรเทา กำจัด ทำให้สิ้นไป ให้ถึงซึ่งความไม่มีแห่งกามวิตก
ที่เกิดขึ้นแล้ว ... พยาบาทวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ... วิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมอดกลั้น ละ บรรเทา กำจัด ทำให้สิ้นไป ให้ถึงซึ่งความไม่มีแห่งอกุศล
ธรรมที่ลามกทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นแล้ว ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุเป็นผู้มาได้อย่างนี้
แล ดุกริกษุทั้งหลาย ก็ริกษุเป็นผู้รักษาได้อย่างไร ริกษุในธรรมวินัยนี้ เห็น
รูปด้วยจักขุแล้ว ย่อมไม่ถือโดยนิमित ย่อมไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติ
เพื่อสำรวมจักขุณทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล
คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษาจักขุณทรีย์ ถึงความสำรวมใน
จักขุณทรีย์ พึงเสียดด้วยหู คมกลืนด้วยจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น ถูกต้องโณภูมิจึงพะ
ด้วยกาย รู้แจ้งธรรมารมณด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ถือโดยนิमित ย่อมไม่ถือโดย
อนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนณทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุ
ให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษา
มโนณทรีย์ ถึงความสำรวมในมโนณทรีย์ ดุกริกษุทั้งหลาย ริกษุเป็นผู้รักษาได้
อย่างนี้แล ดุกริกษุทั้งหลาย ก็ริกษุเป็นผู้อดทนได้อย่างไร ริกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้อดทนได้ต่อเย็น ร้อน หิว ระบาย สัมผัสแห่ง เหลือบ ยุง ลม แดด
และสัตว์เลื้อยคลาน เป็นผู้อดทนได้ต่อคำหยาบระคาย เป็นผู้อดทนได้ต่อทุกข
เวทนาทางร่างกายที่บังเกิดขึ้นแล้ว อันกล้า แข็ง เผ็ดร้อน ไม่เป็นที่ชื่นใจ ไม่

เป็นที่ชอบใจ สามารถปลิดชีพเสียได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนได้
อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้ไปได้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเป็นผู้ไปสู่ทิศที่ไม่เคยไปตลอดกาลนานนี้ คือ ธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง
เป็นที่ละคืนอุปธิกิเลสทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา เป็นที่ล้ารอก เป็นที่ดับ
หาเครื่องเสียบแทงมิได้ โดยเร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ไปได้อย่างนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของ
ค่านับ ควรของต้อนรับควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก
ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบราชวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จักกสูตร ๒. อนุวัตตนสูตร ๓. ราชสูตร ๔. ยัสสทิส
สูตร ๕. ปัตถนาสูตรที่ ๑ ๖. ปัตถนาสูตรที่ ๒ ๗. อปฺปสุปฺติสูตร
๘. ภัตตาทกสูตร ๙. อักขมสูตร ๑๐. โสตวสูตร ฯ

ติกัณฑกัฏฐวรรคที่ ๕

๑. ท้าวอวชานาติสูตร

[๑๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๕ จำ
พวกเป็นไฉน คือ บุคคลให้แล้วย่อมดูหมิ่น ๑ บุคคลย่อมดูหมิ่นเพราะอยู่ร่วมกัน ๑
บุคคลเป็นผู้เชื่อง่าย ๑ บุคคลเป็นผู้โลเล ๑ บุคคลเป็นผู้เขลาหลงมกมาย ๑ ฯ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลให้แล้วย่อมดูหมิ่นอย่างไร บุคคลในโลกนี้
ให้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวารแก่บุคคล เขาย่อม
คิดอย่างนี้ว่า เราให้ ผู้นี้รับ ดังนี้ให้แล้วย่อมดูหมิ่นบุคคลนั้น ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลให้แล้วย่อมดูหมิ่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลย่อม
ดูหมิ่นเพราะอยู่ร่วมกันอย่างไร บุคคลในโลกนี้ อยู่ร่วมกับบุคคลสองสามปี
ย่อมดูหมิ่นผู้นั้นเพราะอยู่ร่วมกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลย่อมดูหมิ่นเพราะอยู่
ร่วมกันอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้เชื่อง่ายอย่างไร บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เมื่อเขากล่าวคุณหรือโทษของผู้อื่น ย่อมโน้มใจเชื่อโดยเร็วพลัน ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้เชื่อง่ายอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้
โลเลอย่างไร บุคคลบางคนในโลก เป็นผู้ที่มีศรัทธาเล็กน้อย มีความรักดีเล็กน้อย
มีความรักเล็กน้อย มีความเลื่อมใสเล็กน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้
โลเลอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้เขลาหลงมกมายอย่างไร บุคคลบาง

คนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้กุศลธรรมและอกุศลธรรม ย่อมไม่รู้ธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ ย่อมไม่รู้ธรรมที่เลวและประณีต ย่อมไม่รู้ธรรมฝ่ายดำและฝ่ายขาว ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้เขลาหลงมกมายอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๕ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อารกสูตร

[๑๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

๕ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ปรารรภจะล่วงอาบัติ ย่อมเดือดร้อน และย่อมไม่ทราบขัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่

เธอ ๑ บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ปรารรภจะล่วงอาบัติ ย่อมไม่เดือดร้อนและย่อมไม่ทราบขัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ๑ บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ไม่ปรารรภจะล่วงอาบัติ ย่อมเดือดร้อน และย่อมไม่ทราบขัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ๑ บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ไม่ปรารรภจะล่วงอาบัติ ย่อมไม่เดือดร้อน และย่อมไม่ทราบขัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ๑ บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ไม่ปรารรภจะล่วงอาบัติ ย่อมไม่เดือดร้อน และย่อมไม่ทราบขัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ๑ บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ไม่ปรารรภจะล่วงอาบัติ ย่อมไม่เดือดร้อน และย่อมไม่ทราบขัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบุคคล ๕ จำพวกนั้น บุคคลใดปรารรภจะล่วงอาบัติ ย่อมเดือดร้อน และย่อมไม่ทราบขัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ บุคคลนั้นพึงเป็นผู้ควรกล่าวตักเตือนอย่างนี้ว่า อาสวะที่เกิดเพราะปรารรภจะล่วงอาบัติของท่านยังมีอยู่ อาสวะที่เกิดเพราะความเดือดร้อนของท่านยังเจริญอยู่ ขอท่านจงละอาสวะที่เกิดเพราะปรารรภจะล่วงอาบัติ บรรเทาอาสวะที่เกิดเพราะความเดือดร้อนแล้ว จึงอบรมจิตและปัญญา ท่านจักเป็นผู้เทียมทันบุคคลจำพวกที่ ๕ โฉน เพราะการอบรมอย่างนี้ ฯ

บุคคลใด ปรารรภจะล่วงอาบัติ ย่อมไม่เดือดร้อน และย่อมไม่ทราบขัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ บุคคลนั้น พึงเป็นผู้ควรกล่าวตักเตือนอย่างนี้ว่า อาสวะที่เกิดเพราะปรารรภจะล่วงอาบัติของท่านยังมีอยู่ อาสวะที่เกิด

เพราะความเดือดร้อนของท่านไม่เจริญ ขอท่านจงละอาสวะที่เกิดเพราะปรารถนาจะล่วงอาบัติแล้ว จึงอบรมจิตและปัญญา ท่านจักเป็นผู้เทียมทันบุคคลจำพวกที่ ๕ โน้น เพราะการอบรมอย่างนี้ ฯ

บุคคลใด ไม่ปรารถนาล่วงอาบัติ ย่อมไม่เดือดร้อน และย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดแล้วแก่เธอ บุคคลนั้น พึงเป็นผู้ควรกล่าวตักเตือนอย่างนี้ว่า อาสวะที่เกิดเพราะปรารถนาล่วงอาบัติของท่านไม่มี อาสวะที่เกิดเพราะความเดือดร้อนของท่านยังเจริญอยู่ ขอท่านจงบรรเทาอาสวะที่เกิดเพราะความเดือดร้อนแล้ว จึงอบรมจิตและปัญญา ท่านจักเป็นผู้เทียมทันบุคคลจำพวกที่ ๕ โน้น เพราะการอบรมอย่างนี้ ฯ

บุคคลใด ไม่ปรารถนาล่วงอาบัติ ย่อมไม่เดือดร้อน และย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ บุคคลนั้น พึงเป็นผู้ควรกล่าวตักเตือนอย่างนี้ว่า อาสวะที่เกิดเพราะปรารถนาล่วงอาบัติของท่านไม่มี อาสวะที่เกิดเพราะความเดือดร้อนของท่านไม่เจริญ ขอท่านจงอบรมจิตและปัญญา ท่านจักเป็นผู้เทียมทันบุคคลจำพวกที่ ๕ โน้น เพราะการอบรมอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๕ จำพวกนี้ ถูกตักเตือนพร่ำสอนโดยเทียบกับบุคคลที่ ๕ โน้น ด้วยประการอย่างนี้แล ย่อมบรรลุนิพพานโดยลำดับ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สารัณทสูตร

[๑๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสลา ปามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้นนั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาต ณ เมืองเวสาลี สมัยนั้น เจ้าลิจฉวีประมาณ ๕๐๐ คน นั่งประชุมกันอยู่ที่สารัณทเจดีย์ ได้มีการสนทนากันว่า ความปรากฏแห่งแก้ว ๕ ประการ เป็นของหาได้ยากในโลก แก้ว ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความปรากฏแห่งช้างแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งม้าแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งแก้วมณี ๑ ความปรากฏแห่งนางแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งคฤหบดีแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งแก้ว ๕ ประการนี้ เป็นของหาได้ยากในโลก ครั้นนั้น เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นได้ส่งบุรุษไปคอยดักที่หนทางโดยสั่งว่า พ่อผู้เจริญ เมื่อท่านเห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมา พึงมาบอกแก่พวกฉัน บุรุษนั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล จึงเข้าไปหาเจ้าลิจฉวีเหล่านั้น แจ้งให้ทราบ ว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นกำลังเสด็จมา ขอท่านทั้งหลายจงทราบกาลที่ควร ณ บัดนี้ ครั้นนั้น เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว ได้

ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ
ประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงเอ็นดู เสด็จเข้าไปสู่สารันตพเจดีย์
เถิด พระผู้มีพระภาคทรงรับโดยคุณิภาพ ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคได้เสด็จเข้า
ไปยังสารันตพเจดีย์ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ตกแต่งไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสถาม
เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นว่า ดูกรเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย บัดนี้ ท่านทั้งหลายประชุมสนทนา
กันด้วยเรื่องอะไร การสนทนาอะไรของท่านทั้งหลายยังค้างอยู่ในระหว่าง เจ้า
ลิจฉวีเหล่านั้นได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ทั้งหลายนั่ง
ประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ได้มีการสนทนากันว่า ความปรากฏแห่งแก้ว ๕ ประการ
เป็นของหาได้ยากในโลก แก้ว ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความปรากฏแห่งช้าง
แก้ว ๑ ความปรากฏแห่งม้าแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งแก้วมณี ๑ ความปรากฏ
แห่งนางแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งคฤหบดีแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งแก้ว ๕
ประการนี้ เป็นของหาได้ยากในโลก ฯ

พ. ดูกรเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเป็นผู้มุ่งไปในกาม จึงได้มีการ
สนทนากันปรารภเฉพาะกาม ดูกรเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ความปรากฏแห่งแก้ว ๕
ประการเป็นของหาได้ยาก แก้ว ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความปรากฏแห่งตาคต
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่ตาคตประกาศแล้ว ๑
บุคคลผู้รู้แจ้งธรรมวินัยที่ตาคตประกาศแล้ว ๑ บุคคลผู้รู้แจ้งธรรมวินัยที่ตาคต
ประกาศแล้ว ซึ่งผู้อื่นแสดงให้ฟังแล้วปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ๑ กตัญญูตเวที
บุคคล ๑ ดูกรเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ความปรากฏแห่งแก้ว ๕ ประการนี้แล เป็นของ
หาได้ยากในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ตักกาทกสูตร

[๑๔๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่าตักกาทกวัน ใกล้เมือง
สาเกต ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ขอภิกษุพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งอันไม่เป็นปฏิกุลว่า เป็นสิ่งปฏิกุล อยู่ตลอด
กาล ขอภิกษุพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งอันเป็นปฏิกุลว่า ไม่เป็นปฏิกุลอยู่ตลอด
กาล ขอภิกษุพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิกุล และสิ่งอันเป็นปฏิกุลว่าเป็น
ปฏิกุลอยู่ตลอดกาล ขอภิกษุพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งอันเป็นปฏิกุล และสิ่ง
อันไม่ปฏิกุลว่า เป็นสิ่งไม่ปฏิกุลอยู่ตลอดกาล ขอภิกษุพึงเว้นสิ่งทั้งสอง คือ
สิ่งไม่ปฏิกุล และสิ่งปฏิกุลแล้ว เป็นผู้มีความวางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอด
กาล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ภิกษุจึงควรเป็นผู้

มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิทูล ว่าเป็นสิ่งปฏิทูล เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้ว่า ความกำหนดในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดอย่าเกิดขึ้นแก่เรา ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิทูลว่าเป็นสิ่งปฏิทูลอยู่ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งปฏิทูลว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิทูล เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิทูล และสิ่งปฏิทูล ว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิทูลอยู่ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้ว่า ความกำหนดในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด อย่าเกิดขึ้นแก่เรา ความขัดเคืองในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง อย่าเกิดขึ้นแก่เรา ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิทูลและสิ่งปฏิทูล ว่าเป็นสิ่งปฏิทูลอยู่ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งปฏิทูล และสิ่งไม่ปฏิทูล ว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิทูลอยู่ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้ว่า ความขัดเคืองในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคืองอย่าเกิดขึ้นแก่เรา ความกำหนดในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดอย่าเกิดขึ้นแก่เรา ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งปฏิทูลและสิ่งไม่ปฏิทูลว่า เป็นสิ่งไม่ปฏิทูลอยู่ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ภิกษุจึงควรเว้นสิ่งทั้งสอง คือ สิ่งไม่ปฏิทูลและสิ่งปฏิทูลแล้ว เป็นผู้มีความวางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้ว่า ความกำหนดในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ในอารมณ์ไหนๆ ในส่วนไหนๆ แม้มีประมาณน้อย อย่าเกิดขึ้นแก่เรา ความขัดเคืองในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคืองในอารมณ์ไหนๆ ในส่วนไหนๆ แม้มีประมาณน้อย อย่าเกิดขึ้นแก่เรา ความหลงในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ในอารมณ์ไหนๆ ในส่วนไหนๆ แม้มีประมาณน้อย อย่าเกิดขึ้นแก่เรา ภิกษุจึงควรเป็นผู้เว้นสิ่งทั้งสอง คือ สิ่งไม่ปฏิทูลและสิ่งปฏิทูลแล้ว เป็นผู้มีความวางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. นiryasutta

[๑๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้เหมือนถูกฝังไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ๑ เป็นผู้มักลักทรัพย์ ๑ เป็นผู้มักประพฤติผิดในกาม ๑ เป็นผู้มักพูดเท็จ ๑ เป็นผู้มักดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้เหมือนถูกฝังไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้

เหมือนถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นผู้ด
เว้นจากปาณาติบาต ๑ เป็นผู้ดเว้นจากอทินนาทาน ๑ เป็นผู้ดเว้นจาก
กาเมสุมิฉฉาจาร ๑ เป็นผู้ดเว้นจากมุสาวาท ๑ เป็นผู้ดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือ
สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบ
ด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้เหมือนถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. มิตตสูตร

[๑๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ไม่
ควรคบเป็นมิตร ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุย่อมไม่ให้ทำการงาน ๑
ย่อมก่ออธิกรณ์ ๑ ย่อมเป็นผู้โกรธตอบต่อภิกษุผู้เป็นประธาน ๑ ย่อมประกอบ
การจาริกไปในที่ไม่ควรตลอดกาลนาน ๑ เป็นผู้ไม่สามารถเพื่อยังภิกษุให้เห็นแจ้ง
ให้สมาทาน ให้อาหาญ ให้รื่นเริง ด้วยธรรมิกถาโดยกาลสมควร ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ไม่ควรคบเป็นมิตร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ควรคบเป็นมิตร
ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุย่อมไม่ให้เกิดการทำงาน ๑ ไม่ก่ออธิกรณ์ ๑
ไม่โกรธตอบต่อภิกษุผู้เป็นประธาน ๑ ไม่ประกอบการจาริกในที่ไม่ควรตลอดกาล
นาน ๑ เป็นผู้สามารถเพื่อยังภิกษุให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาหาญ ให้
รื่นเริง ด้วยธรรมิกถาโดยกาลสมควร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๕ ประการนี้แล ควรคบเป็นมิตร ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อสัปปริสทานสูตร

[๑๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัปปริสทาน ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ อสัตบุรุษยอมให้โดยไม่เคารพ ๑ ให้โดยไม่อ่อนน้อม ๑ ไม่ให้
ด้วยมือตนเอง ๑ ให้ของที่เปนเดน ๑ ไม่เห็นผลที่จะพึงมาถึงให้ ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย อสัปปริสทาน ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัปปริสทาน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ
สัตบุรุษยอมให้โดยเคารพ ๑ ให้โดยอ่อนน้อม ๑ ให้ด้วยมือตนเอง ๑ ให้ของ
ไม่เป็นเดน ๑ เห็นผลที่จะมาถึงให้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัปปริสทาน ๕
ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สัปปริสทานสูตร

[๑๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัปปริสทาน ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ สัตบุรุษยอมให้ทานด้วยศรัทธา ๑ ย่อมให้ทานโดยเคารพ ๑ ย่อม

ให้ทานโดยกาลอันควร ๑ เป็นผู้มั่งคั่งมีจิตอนุเคราะห์ให้ทาน ๑ ย่อมให้ทานไม่กระทบ
ตนและผู้อื่น ๑ ดูกฤทธิคุณทั้งหลาย สัตบุรุษครั้งให้ทานด้วยศรัทธาแล้ว ย่อมเป็นผู้
ผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโอกาสมาก และเป็นผู้มีรูปสวยงาม น่าดู น่าเลื่อมใส
ประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่งนัก ในที่ที่ทานนั้นผลัดผล (บังเกิดขึ้น) ครั้นให้ทาน
โดยเคารพแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโอกาสมาก และเป็นผู้มีบุตร
ภรรยา ทาส คนใช้หรือคนงาน เป็นผู้เชื่อฟัง เจริญโตลงสดับคำสั่ง ตั้งใจใคร่รู้
ในที่ที่ทานนั้นผลัดผล ครั้นให้ทานโดยกาลอันควรแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์
มาก มีโอกาสมาก และย่อมเป็นผู้มีความต้องการที่เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์ในที่
ที่ทานนั้นผลัดผล ครั้นเป็นผู้มั่งคั่งมีจิตอนุเคราะห์ให้ทานแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์
มาก มีโอกาสมาก และย่อมเป็นผู้มีจิตน้อมไปเพื่อบริโภคมกคุณ ๕ สูงยิ่งขึ้น ในที่
ที่ทานนั้นผลัดผล ครั้นให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่นแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มี
ทรัพย์มาก มีโอกาสมาก และย่อมเป็นผู้มีโลกทรัพย์ไม่มีภัยอันตรายมาแต่ที่ไหนๆ
คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาท
ในที่ที่ทานนั้นผลัดผล ดูกฤทธิคุณทั้งหลาย สัปบุรุษทาน ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๘. สมยวิมุตตสูตรที่ ๑

[๑๔๔] ดูกฤทธิคุณทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เสื่อมแก่ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นในสมัย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้
ชอบทำงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ชอบนอน ๑ ความเป็นผู้
ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ภิกษุนั้นไม่พิจารณาจิตที่หลุดพ้นแล้วอย่างไร ๑
ดูกฤทธิคุณทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้มี
จิตหลุดพ้นในสมัย ฯ

ดูกฤทธิคุณทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่
ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นในสมัย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่ชอบทำ
การทำงาน ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบนอน ๑ ความเป็นผู้
ไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ภิกษุนั้นพิจารณาจิตที่หลุดพ้นแล้วอย่างไร ๑ ดูก
ฤทธิคุณทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้มี
จิตหลุดพ้นในสมัย ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. สมยวิมุตตสูตรที่ ๒

[๑๕๐] ดูกฤทธิคุณทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เสื่อมแก่ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นในสมัย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้
ชอบทำงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ชอบนอน ๑ ความเป็นผู้ไม่

คัมภีร์ทวารในอินทรีทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในโทษนะ ๑ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้มีจิต
หลุดพ้นในสมัย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อม
แก่ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นในสมัย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่ชอบ
ทำงาน ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบนอน ๑ ความเป็นผู้
คัมภีร์ทวารในอินทรีทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโทษนะ ๑ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้มีจิต
หลุดพ้นในสมัย ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบติกัณทกัฏฐกที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ท้าวอวชานาติสูตร ๒. อารกสูตร ๓. สารันทสูตร
๔. ติกัณทกัสูตร ๕. นิรยสูตร ๖. มิตตสูตร ๗. อัสปฐิสถานสูตร
๘. สปัฐิสถานสูตร ๙. สมยวิมุตตสูตรที่ ๑ ๑๐. สมยวิมุตตสูตร
ที่ ๒ ฯ

จบตติยปัณณาสก

จบตลปัณณาสก

สัทธรรมวรรคที่ ๑

๑. สัทธรรมนิยามสูตรที่ ๑

[๑๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ แม้
ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อยังลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม
ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมพูดมาก ๑ พูดคำพูดที่ผู้อื่นพูดแล้ว
มาก ๑ พูดปรารภตน ๑ เป็นผู้มิจิตฟุ้งซ่านฟังธรรม ๑ เป็นผู้มิจิตไม่แน่วแน่
มนสิการโดยอุบายไม่แยบคาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม
๕ ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อยังลงสู่นิยาม คือ ความ
ถูกในกุศลธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ฟังสัทธรรมอยู่
เป็นผู้ควรเพื่อยังลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน
คือ บุคคลย่อมไม่พูดมาก ๑ ไม่พูดคำพูดที่ผู้อื่นพูดแล้วมาก ๑ ไม่พูดปรารภตน ๑
เป็นผู้มิจิตไม่ฟุ้งซ่านฟังธรรม ๑ เป็นผู้มิจิตแน่วแน่มนสิการโดยอุบายแยบคาย ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล พึงสัทธรรมอยู่
ก็เป็นผู้ควรหยังลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สัทธรรมนิยามสูตรที่ ๒

[๑๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ แม้
พึงสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อหยังลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม
ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมพูดมาก ๑ พูดคำพูดที่ผู้อื่นพูดแล้ว
มาก ๑ พูดปรารภตน ๑ เป็นผู้มียุทธาทรม โง่เง่า ๑ เป็นผู้มีความถือตัวว่า
เข้าใจในสิ่งที่หยังไม่เข้าใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕
ประการนี้แล แม้พึงสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อหยังลงสู่นิยาม คือ ความถูก
ในกุศลธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงสัทธรรม
อยู่ เป็นผู้ควรเพื่อหยังลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ธรรม ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ บุคคลย่อมไม่พูดมาก ๑ ไม่พูดคำพูดที่ผู้อื่นพูดแล้วมาก ๑ ไม่พูด
ปรารภตน ๑ เป็นผู้มียุทธา ไม่โง่เง่า ๑ ไม่เป็นผู้มีความถือตัวว่าเข้าใจในสิ่งที่
หยังไม่เข้าใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล
พึงสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อหยังลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สัทธรรมนิยามสูตรที่ ๓

[๑๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ แม้
พึงสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อหยังลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ธรรม
๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นผู้ลบหลู่คุณท่านพึงธรรม ๑ เป็นผู้อันความ
ลบหลู่ครอบงำ มีจิตแข่งดีพึงธรรม ๑ เป็นผู้แสวงโทษ มีจิตกระทบในผู้แสดง
ธรรม มีจิตกระด้าง ๑ เป็นผู้มียุทธาทรม โง่เง่า ๑ เป็นผู้มีความถือตัวว่าเข้าใจ
ในสิ่งที่หยังไม่เข้าใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
นี้แล แม้พึงสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อหยังลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศล
ธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงสัทธรรม
อยู่ เป็นผู้ควรเพื่อหยังลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ธรรม ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ บุคคลย่อมไม่เป็นผู้ลบหลู่คุณท่านพึงธรรม ๑ เป็นผู้อันความลบหลู่
ไม่ครอบงำ ไม่มีจิตแข่งดีพึงธรรม ๑ เป็นผู้ไม่แสวงโทษ ไม่มีจิตกระทบในผู้
แสดงธรรม ไม่มีจิตกระด้าง ๑ เป็นผู้มียุทธา ไม่โง่เง่า ๑ ไม่เป็นผู้มีความถือ
ตัวว่าเข้าใจในสิ่งที่หยังไม่เข้าใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕

ประการนี้แล ฟังสัทธรรมอยู่ เป็นผู้ควรเพื่อยังลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศล
ธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สัทธรรมสัมโมสสูตรที่ ๑

[๑๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความ
ลบล้างเลื่อมสวญแห่งสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ไม่ฟังธรรมโดยเคารพ ๑ ไม่เล่าเรียนธรรมโดยเคารพ ๑ ไม่ทรงจำธรรมโดยเคารพ ๑
ไม่ใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ทรงจำไว้โดยเคารพ ๑ รู้อรรถรู้ธรรมแล้วไม่ปฏิบัติ
ธรรมสมควรแก่ธรรมโดยเคารพ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล
ย่อมเป็นไปเพื่อความลบล้างเลื่อมสวญแห่งสัทธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่
ลบล้างเลื่อมสวญแห่งสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัย
นี้ ย่อมฟังธรรมโดยเคารพ ๑ เล่าเรียนธรรมโดยเคารพ ๑ ทรงจำธรรมโดย
เคารพ ๑ ใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ทรงจำไว้โดยเคารพ ๑ รู้อรรถรู้ธรรมแล้ว
ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมโดยเคารพ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการ
นี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบล้างเลื่อมสวญแห่งสัทธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. สัทธรรมสัมโมสสูตรที่ ๒

[๑๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความ
ลบล้างเลื่อมสวญแห่งสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมไม่เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาลา อุทาน
อิติวุตตะกะ ชาดก อพฺพุตธรรม เวทลละ นี้ธรรมเป็นข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความลบล้างเลื่อมสวญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายย่อมไม่
แสดงธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร นี่เป็นธรรม
ข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบล้างเลื่อมสวญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง
ภิกษุทั้งหลายย่อมไม่บอกธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดย
พิสดาร นี่เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบล้างเลื่อมสวญแห่งสัทธรรม
อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย ย่อมไม่ทำการสาธยายธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่
ได้เล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร นี่เป็นธรรมข้อที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความ
ลบล้างเลื่อมสวญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายย่อมไม่ตริกรอง
ไม่เพ่งดูด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาโดยพิสดาร นี่เป็น
ธรรมข้อที่ ๕ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบล้างเลื่อมสวญแห่งสัทธรรม ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความลบล้างเลื่อมสวญแห่ง

สังฆกรรม ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่
ลบลื่อนเสื่อมสูญแห่งสังฆกรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุทั้งหลายใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ ... อัပ္พภูตธรรม เวทัลละ นี้
เป็นธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบลื่อนเสื่อมสูญแห่งสังฆกรรม
อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายย่อมแสดงธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมา
แก่ผู้อื่นโดยพิสดาร นี่เป็นธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบลื่อน
เสื่อมสูญแห่งสังฆกรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายย่อมบอกธรรมตามที่ได้ฟัง
มา ตามที่ได้เล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร นี่เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความตั้งมั่น ไม่ลบลื่อนเสื่อมสูญแห่งสังฆกรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย
ย่อมทำการสาธยายธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร
นี่เป็นธรรมข้อที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบลื่อนเสื่อมสูญแห่งสังฆกรรม
อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายย่อมตรึกตรอง เพ่งดูด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมา
ตามที่ได้เล่าเรียนมาโดยพิสดาร นี่เป็นธรรมข้อที่ ๕ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น
ไม่ลบลื่อนเสื่อมสูญแห่งสังฆกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อม
เป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบลื่อนเสื่อมสูญแห่งสังฆกรรม ๑

จบสูตรที่ ๕

๖. สังฆกรรมสัมโมสสูตรที่ ๓

[๑๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความ
ลบลื่อนเสื่อมสูญแห่งสังฆกรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุทั้งหลายใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนพระสูตรที่ทรงจำไว้ไม่ดี ด้วยบทและพยัญชนะ
ที่ตั้งไว้ไม่ดี แม้อรรถแห่งบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ไม่ดี ย่อมเป็นเนื้อความ
มีนัยไม่ดี นี่เป็นธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบลื่อน เสื่อมสูญ
แห่งสังฆกรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วย
ธรรมกระทำให้เป็นผู้ว่ายาก เป็นผู้ไม่อดทน รับคำพราศอนโดยไม่เคารพ นี่เป็น
ธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบลื่อนเสื่อมสูญแห่งสังฆกรรม อีกประการ
หนึ่ง ภิกษุทั้งหลายที่เป็นพหูสูต มีการเล่าเรียนมาก ทรงธรรม ทรงวินัย ทรง
มาติกา ย่อมไม่บอกพระสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อภิกษุเหล่านั้นล่วงลับไป
พระสูตรย่อมขาดเค้ามูล ไม่มีหลัก นี่เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความ
ลบลื่อนเสื่อมสูญแห่งสังฆกรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายผู้เฒ่า เป็นผู้มัก
มาก มีความประพฤติด้อยหย่อน เป็นหัวหน้าในการล่วงละเมิด ทอดธุระในทาง
วิเวก ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ
เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ประชุมชนรุ่นหลังย่อมถือเอาภิกษุเหล่านั้น

เป็นตัวอย่าง ประชุมชนเหล่านั้ก็เป็นผู้มักมาก มีความประพฤติย่อหย่อน เป็น
หัวหน้าในการล่วงละเมิด ทอดธุระในทางวิเวก ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึง
ธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง
นี้เป็นธรรมข้อที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีก
ประการหนึ่ง สงฆ์เป็นผู้แตกกัน เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว ย่อมมีการด่ากันและกัน
บริภาษกันและกัน แข่งกันและกัน ทอดทิ้งกันและกัน ในเหตุการณ์เช่นนั้น คน
ผู้ไม่เลื่อมใสย่อมไม่เลื่อมใส และคนบางพวกที่เลื่อมใสแล้วย่อมเหินห่าง นี่เป็น
ธรรมข้อที่ ๕ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่ง
สัทธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น
ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุทั้งหลาย
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนพระสูตรที่ทรงจำไว้ดี ด้วยบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้
ดี แม้อรรถแห่งบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ดี ย่อมเป็นเนื้อความที่มีนัยดี นี่เป็น
ธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีก
ประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมที่กระทำให้เป็นผู้ว่าง่าย
เป็นผู้อดทน รับคำพรา้สอนโดยเคารพ นี่เป็นธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความ
ตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายที่เป็น
พหูสูตรเล่าเรียนมาก ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมคติกาย ย่อมบอกแก่ผู้อื่นโดย
เคารพ เมื่อภิกษุเหล่านั้นล่วงลับไป พระสูตรย่อมไม่ขาดค้ำมูล มีหลักฐานอยู่
นี้เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่ง
สัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายผู้เถระ ย่อมไม่มักมาก ไม่ประพฤติย่อ
หย่อน ทอดธุระในการล่วงละเมิด เป็นหัวหน้าในทางวิเวก ปรารภความเพียร
เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อกระทำให้แจ้งธรรมที่ยัง
ไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นธรรมข้อที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อม
สูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง สงฆ์ย่อมเป็นผู้สมัครสมานกันดี ชื่นชมต่อกัน
ไม่วิวาทกัน มีอุเทศเป็นอย่างเดียวกัน อยู่สบาย ก็เมื่อสงฆ์สมัครสมานกันดี
ไม่มีการด่ากันและกัน ไม่บริภาษกันและกัน ไม่มีการแข่งขันกันและกัน ไม่ทอด
ทิ้งกันและกัน ในเหตุการณ์เช่นนั้น คนผู้ไม่เลื่อมใสย่อมเลื่อมใส และคนบาง
พวกที่เลื่อมใสแล้ว ย่อมเลื่อมใสยิ่งขึ้น นี่เป็นธรรมข้อที่ ๕ ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประ
การนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ทุกถาสูตร

[๑๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้อยคำของบุคคล ๕ จำพวกย่อมเป็นถ้อยคำชั่ว เมื่อเทียบบุคคลกับบุคคล บุคคล ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ ถ้อยคำปรารภศรัทธา เป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ถ้อยคำปรารภศีลเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ทุศีล ๑ ถ้อยคำปรารภพาหุสัจจะจะเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ได้ระดับน้อย ๑ ถ้อยคำปรารภจาคะเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ตระหนี่ ๑ ถ้อยคำปรารภปัญญาเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ทรมปัญญา ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภศรัทธาจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ไม่มีศรัทธา เพราะผู้ไม่มีศรัทธา เมื่อพูดเรื่องศรัทธา ย่อมขัดข้อง โกรธ พยาบาท กระด้าง แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ไม่มีศรัทธานั้น ย่อมไม่เห็นศรัทธาสัมปทานในตน และย่อมไม่ได้ปฏิบัติปรามิത്യที่มีศรัทธาสัมปทานนั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำปรารภศรัทธาจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ไม่มีศรัทธา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภศีลจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ทุศีล เพราะผู้ทุศีล เมื่อพูดเรื่องศีลย่อมขัดข้อง โกรธ พยาบาท กระด้าง แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ทุศีลนั้นย่อมไม่เห็นศีลสัมปทานในตน และย่อมไม่ได้ปฏิบัติปรามิത്യที่มีศีลสัมปทานนั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำปรารภศีลจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ทุศีล เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภพาหุสัจจะจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ได้ระดับน้อย เพราะผู้ได้ระดับน้อย เมื่อพูดเรื่องพาหุสัจจะ ย่อมขัดข้อง โกรธ พยาบาท กระด้าง แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ได้ระดับน้อยนั้น ย่อมไม่เห็นสุตสัมปทานในตน และย่อมไม่ได้ปฏิบัติปรามิത്യที่มีสุตสัมปทานเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำปรารภพาหุสัจจะจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ได้ระดับน้อย เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภจาคะจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ตระหนี่ เพราะผู้ตระหนี่ เมื่อพูดเรื่องจาคะ ย่อมขัดข้อง โกรธ พยาบาท กระด้าง แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ตระหนี่นั้น ย่อมไม่เห็นจาคะสัมปทานในตนและย่อมไม่ได้ปฏิบัติปรามิത്യที่มีจาคะสัมปทานนั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำปรารภจาคะ จึงเป็นถ้อยคำชั่วของผู้ตระหนี่ เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภปัญญาจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ทรมปัญญา เพราะผู้ทรมปัญญา เมื่อพูดเรื่องปัญญา ย่อมขัดข้อง โกรธ พยาบาท กระด้าง แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ทรมปัญญานั้นย่อมไม่เห็นปัญญาสัมปทานในตน และย่อมไม่ได้ปฏิบัติปรามิത്യที่มีปัญญาสัมปทานนั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำปรารภปัญญาจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ทรมปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้อยคำของบุคคล ๕ จำพวกนี้แล ย่อมเป็นถ้อยคำชั่ว เมื่อเทียบบุคคลกับบุคคล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้อยคำของบุคคล ๕ จำพวก ย่อมเป็นถ้อยคำดี เมื่อ

เทียบบุคคลกับบุคคล บุคคล ๕ จำพวกเป็นไฉน คือถ้อยคำปรารภศรัทธาเป็น ถ้อยคำดีแก่ผู้มีศรัทธา ๑ ถ้อยคำปรารภศีลเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีศีล ๑ ถ้อยคำปรารภ พหุสัจจะจะเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้ได้สดับมาก ๑ ถ้อยคำปรารภอาจจะเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มี จาคะ ๑ ถ้อยคำปรารภปัญญาเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีปัญญา ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภศรัทธาจึงเป็นถ้อยคำดี แก่ผู้มีศรัทธา เพราะผู้มีศรัทธา เมื่อพูดเรื่องศรัทธาย่อมไม่ขัดข้อง ไม่โกรธ ไม่ พยาบาท ไม่กระด้าง ไม่แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะผู้มีศรัทธานั้นย่อมเห็นศรัทธาสัมปทาในตน และย่อมได้ปฏิบัติ ปราโมทย์ที่มีศรัทธาสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำปรารภศรัทธาจึงเป็นถ้อยคำดี แก่ผู้มีศรัทธา เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภศีลจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีศีล เพราะผู้มีศีล เมื่อพูดเรื่องศีล ย่อมไม่ขัดข้อง ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่กระด้าง ไม่แสดง ความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้มีศีลนั้น ย่อมเห็นศีลสัมปทาในตน และย่อมได้ปฏิบัติปราโมทย์ที่มีศีลสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำปรารภศีลจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีศีล เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภ พหุสัจจะจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้ได้สดับมาก เพราะผู้ได้สดับมาก เมื่อพูดเรื่อง พหุสัจจะ ย่อมไม่ขัดข้อง ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่กระด้าง ไม่แสดงความ โกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ได้สดับมากย่อม เห็นสุดสัมปทาในตน และย่อมได้ปฏิบัติปราโมทย์ที่มีสุดสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำปรารภพหุสัจจะจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้ได้สดับมาก เพราะเหตุไร ถ้อยคำ ปรารภอาจจะเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีจาคะ เพราะผู้มีจาคะ เมื่อพูดเรื่องจาคะ ย่อม ไม่ขัดข้อง ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่กระด้าง ไม่แสดงความโกรธเคืองและ ความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้มีจาคะนั้นย่อมเห็นจาคะ สัมปทาในตน และย่อมได้ปฏิบัติปราโมทย์ที่มีจาคะสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำ ปรารภอาจจะ เป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีจาคะ เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภปัญญาจึงเป็น ถ้อยคำดีแก่ผู้มีปัญญา เพราะผู้มีปัญญา เมื่อพูดเรื่องปัญญา ย่อมไม่ขัดข้อง ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่กระด้าง ไม่แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจ ให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้มีปัญญานั้น ย่อมเห็นปัญญาสัมปทาในตน และย่อมได้ปฏิบัติปราโมทย์ที่มีปัญญาสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้นถ้อยคำปรารภปัญญา จึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้อยคำของบุคคล ๕ จำพวกนี้แล ย่อมเป็นถ้อยคำดี เมื่อเทียบบุคคลกับบุคคล ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สารัชชสูตร

[๑๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม

ถึงความครั่นคร้าม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ทุศีล ๑ เป็นผู้ได้ระดับน้อย ๑ เป็นผู้เกียจคร้าน ๑ เป็นผู้มัวปัญญาทึบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมถึงความครั่นคร้าม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นผู้แก้ตัว ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มิศรัทธา ๑ เป็นผู้มิศีล ๑ เป็นผู้ได้ระดับมาก ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้แก้ตัว ฯ

จบสูตรที่ ๘

๘. อุทายิสสูตร

[๑๕๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี สมัยนั้น ท่านพระอุทายีผู้อันคฤหัสถ์บริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว นั่งแสดงธรรมอยู่ ท่านพระอานนท์ได้เห็นท่านพระอุทายี ผู้อันคฤหัสถ์บริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว นั่งแสดงธรรมอยู่ จึงได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระอุทายี ผู้อันคฤหัสถ์บริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว นั่งแสดงธรรมอยู่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ การแสดงธรรมแก่ผู้อื่นไม่ใช่ทำได้ง่าย ภิกษุเมื่อจะแสดงธรรมแก่ผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในภายใน แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุพึงตั้งใจว่า เราจักแสดงธรรมไปโดยลำดับ ๑ เราจักแสดงอรรถเหตุผล ๑ เราจักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู ๑ เราจักเป็นผู้ไม่เพ่งอามิสแสดงธรรม ๑ เราจักไม่แสดงให้กระทบตนและผู้อื่น ๑ แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น ดูกรอานนท์ การแสดงธรรมแก่ผู้อื่นไม่ใช่ทำได้ง่าย ภิกษุเมื่อจะแสดงธรรมแก่ผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการนี้ไว้ในภายใน แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ทุพพิโนทยสูตร

[๑๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ เกิดขึ้นแล้วบรรเทาได้ ยาก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ปฏิกาณ ๑ จิตคิดจะไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ เกิดขึ้นแล้วบรรเทาได้ ยาก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบสัทธรรมวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

ลัทธิธรรมนิยามสูตร ๓ สูตร ลัทธิธรรมสัมโมสสูตร ๓ สูตร ทุกคา
สูตร สารัชชสูตร อุทายสูตร ทุพพิโนทยสูตร ฯ

อาฆาตวรรคที่ ๒

๑. อาฆาตวินยสูตรที่ ๑

[๑๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ระงับความอาฆาตซึ่งเกิดขึ้นแก่
ภิกษุโดยประการทั้งปวง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความอาฆาต
พึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงเจริญเมตตาในบุคคลนั้น ๑ ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้น
ในบุคคลใด พึงเจริญกรุณาในบุคคลนั้น ๑ ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด
พึงเจริญอุเบกขาในบุคคลนั้น ๑ ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงถึงการ
ไม่นึกไม่ใส่ใจในบุคคลนั้น ๑ ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงนึกถึงความ
เป็นผู้มีกรรมเป็นของๆ ตนให้มั่นในบุคคลนั้นว่า ท่านผู้นี้เป็นผู้มีกรรมเป็น
ของๆ ตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรม
เป็นที่พึง จักทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักเป็นทายาท (ผู้รับผล) ของ
กรรมนั้น ดังนี้ ๑ ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อาฆาตวินยสูตรที่ ๒

[๑๖๒] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโส
ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโส
ทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ระงับความอาฆาต ซึ่งเกิดขึ้นแก่ภิกษุโดยประการทั้งปวง
๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความ
ประพฤติกายไม่บริสุทธิ์ (แต่) เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ ภิกษุ
พึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนั้น อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความ
ประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ (แต่) เป็นผู้มีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ ภิกษุ
พึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนั้น อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความ
ประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์
แต่ย่อมได้ทางสงบใจ ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงระงับความ
อาฆาตในบุคคลแม้เช่นนั้น อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความประพฤติ
ทางกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ และย่อมไม่ได้
ทางสงบใจ ไม่ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงระงับความอาฆาตใน
บุคคลแม้เช่นนั้น อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความประพฤติทางกาย

บริสุทธิ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ และย่อมได้ทางสงบใจ ย่อม
ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบุคคล ๕ จำพวกนั้น บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติ
ทางกายไม่บริสุทธิ (แต่) เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ ภิกษุพึงระงับ
ความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร เหมือนอย่างว่า ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
เห็นผ้าเก่าที่ถนนเหยียบให้มันด้วยเท้าซ้าย เชี่ยวออกดูด้วยเท้าขวา ส่วนใด
เป็นสาระ ก็เลือกถือเอาส่วนนั้นแล้วหลีกไป แม้ฉันใด บุคคลใด เป็นผู้
มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ (แต่) เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ
ความประพฤติทางกายไม่บริสุทธีสวนใดของเขา ภิกษุไม่พึงใส่ใจส่วนนั้นใน
สมัยนั้น ส่วนความประพฤติทางวาจาบริสุทธีสวนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วน
นั้นในสมัยนั้น ฉะนั้น ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนี้ ดูกรอาวุโส
ทั้งหลาย บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ (แต่) เป็นผู้
มีความประพฤติทางกายบริสุทธิ ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร
เหมือนอย่างว่า สระน้ำที่ถูกสาหร่ายและเหวนคลุมไว้ บุรุษผู้เดินทางร้อนอบอ้าว
เหนื่อยอ่อน ระบายน้ำ เขาลงสู่สระน้ำนั้น แหวกสาหร่ายและเหวนด้วยมือทั้ง
สองแล้ว กอบน้ำขึ้นดื่มแล้วพึงไป แม้ฉันใด บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติ
ทางวาจาไม่บริสุทธิ (แต่) เป็นผู้มีความประพฤติทางกายบริสุทธิ ความประพฤติ
ทางวาจาไม่บริสุทธีสวนใดของเขา ภิกษุไม่พึงใส่ใจในส่วนนั้นในสมัยนั้น ส่วน
ความประพฤติทางกายบริสุทธีสวนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจในส่วนนั้นในสมัย
นั้น ฉะนั้น ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนี้ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย
บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ เป็นผู้มีความประพฤติทาง
วาจาไม่บริสุทธิ แต่ย่อมได้ทางสงบใจ ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร
ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร เหมือนอย่างว่า น้ำเล็กน้อยมีอยู่ใน
รอยโค บุรุษผู้เดินทางร้อนอบอ้าว เหนื่อยอ่อน ระบายน้ำ เขาพึงเกิดความคิดอย่าง
นี้ว่า น้ำเล็กน้อยมีอยู่ในรอยโคนี้ ถ้าเราจักกอบขึ้นดื่มหรือใช้ภาชนะตักขึ้นดื่มไซ้
เราก็จักทำน้ำนั้นให้หวนบ้าง ให้ชุ่มบ้าง ให้ไม่เป็นที่ควรดื่มบ้าง ถ้ากระไรเรา
พึงคุกเข่าก้มลงดื่มอย่างโคตักน้ำแล้วหลีกไปเถิด เขาคุกเข่าก้มลงดื่มน้ำอย่างโคตัก
น้ำแล้วไป แม้ฉันใด บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ เป็นผู้
มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ แต่ย่อมได้ทางสงบใจ ได้ความเลื่อมใสโดยกาล
อันสมควร ความประพฤติทางกายไม่บริสุทธีสวนใดของเขา ภิกษุไม่พึงใส่ใจ
ส่วนนั้นในสมัยนั้น แม้ความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธีสวนใดของเขา ภิกษุ
ไม่พึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น แต่การได้ทางสงบใจ ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอัน
สมควรส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น ฉะนั้น ภิกษุพึงระงับ

ความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนี้ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลใด เป็นผู้มีความ
ประพฤติกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์และยอม
ไม่ได้ทางสงบใจ ไม่ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงระงับความ
อาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร เหมือนอย่างว่า บุรุษผู้อาพาธ มีทุกข์ เป็นไข้หนัก
เดินทางไกล แม้ข้างหน้าเขาก็มีบ้านอยู่ไกล แม้ข้างหลังเขาก็มีบ้านอยู่ไกล เขาไม่
พึงได้อาหารที่สบาย (อุกโรค) เกสซ์ที่สบาย ผู้พยาบาลที่สมควร และผู้นำทาง
ไปสู่บ้าน บุรุษบางคนผู้เดินทางไกลพึงเห็นเขา บุรุษนั้นพึงเข้าไปตั้งความการุณ
ความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ในเขาว่า โอ คนๆ นี้พึงได้อาหารที่สบาย เกสซ์
ที่สบาย ผู้พยาบาลที่สมควร และผู้นำทางไปสู่บ้าน ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ
เหตุว่า คนๆ นี้อยู่ถึงความพินาศฉิบหาย ณ ที่นี้เลย แม้ฉันใด บุคคลใด
เป็นผู้มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์
และยอมไม่ได้ทางสงบใจ ไม่ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงเข้าไป
ตั้งความการุณ ความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ในบุคคลแม้เห็นปานนี้ว่า โอท่านผู้
นี้พึงละกายทุจริตแล้ว อบรมกายสุจริต พึงละวจีทุจริตแล้ว อบรมวจีสุจริต พึง
ละมโนทุจริตแล้ว อบรมมโนสุจริต ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่า ท่านผู้
นี้เมื่อตายไปแล้ว อย่าเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ฉะนั้น ภิกษุพึงระงับ
ความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนี้ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลใด เป็นผู้มีความ
ประพฤติทางกายบริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ ย่อมได้ทางสงบ
ใจ และย่อมได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงระงับความอาฆาตใน
บุคคลนั้นอย่างไร เหมือนอย่างว่า สระน้ำที่มีน้ำใส มีน้ำอรรยดี มีน้ำเย็น มี
น้ำขาว มีทำนน้ำราบเรียบ น้ำรินรมย์ดาระดาตไปด้วยต้นไม้อันต่าง ๆ บุคคลผู้
เดินทางร้อนอบอ้าว เหนื่อย อ่อน ระหายน้ำ เขาพึงลงสู่สระน้ำนั้น อาบล้าง
ดื่มบ้าง แล้วขึ้นมานั่งบ้าง นอนบ้าง ที่ร่มไม้ใกล้สระน้ำนั้น แม้ฉันใด บุคคล
ใด เป็นผู้มีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์
ย่อมได้ทางสงบใจ และย่อมได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร แม้ความ
ประพฤติทางกายบริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น แม้
ความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น
แม้การได้ทางสงบใจ ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ส่วนใดของเขา ภิกษุ
พึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัย ฉะนั้น ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนี้
ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เพราะอาศัยบุคคลผู้เป็นที่น่าเลื่อมใสโดยประการทั้งปวง จิต
ย่อมเลื่อมใส ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ระงับความอาฆาต ซึ่งเกิดขึ้นแก่
ภิกษุโดยประการทั้งปวง ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สากัจฉาสูต

[๑๖๓] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อสนทนากับเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยศีลสัมปทาถาไต้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยสมาธิสัมปทาถาไต้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาโดยตนเองและเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยปัญญาสัมปทาถาไต้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยวิมุตติสัมปทาถาไต้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยวิมุตติญาณทัสสนะสัมปทาถาไต้ ๑ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรเพื่อสนทนากับเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สากัจฉาสูต

[๑๖๔] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเป็นอยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยศีลสัมปทาถาไต้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยสมาธิสัมปทาถาไต้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยปัญญาสัมปทาถาไต้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยวิมุตติสัมปทาถาไต้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยวิมุตติญาณทัสสนะสัมปทาถาไต้ ๑ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรเป็นอยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ปัญหาปุจฉาสูต

[๑๖๕] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุบางรูปย่อมถามปัญหาแก่ภิกษุอื่นด้วยเหตุ ๕ ประการทั้งหมดหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุบางรูปย่อมถามปัญหาแก่ภิกษุอื่นเพราะโง่เขลา เพราะหลงลืม ๑ ภิกษุบางรูปเป็นผู้มีความปรารถนา

ลามก ถูกความปรารถนาครอบงำ จึงถามปัญหาะภิกษุอื่น ๑ ภิกษุบางรูปดูหมิ่น
จึงถามปัญหาะภิกษุอื่น ๑ ภิกษุบางรูปประสงค์จะรู้จึงถามปัญหาะภิกษุอื่น ๑
หนึ่ง ภิกษุบางรูปคิดอย่างนี้ว่า ภิกษุอื่นถ้าถูกรามปัญหาก็จักแก้โดยชอบ ข้อนั้น
เป็นความดี แต่ถ้าถูกรามปัญหาก็ไม่แก้โดยชอบ เราเองจักแก้โดยชอบ
แก้เธอ ดังนี้ จึงถามปัญหาะภิกษุอื่น ๑ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ก็ภิกษุบางรูป
ย่อมถามปัญหาะภิกษุอื่น ด้วยเหตุ ๕ ประการ ทั้งหมดหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง
ส่วนข้าพเจ้าคิดอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุถูกรามปัญหาก็แก้โดยชอบ ข้อนั้นเป็นความดี
แต่ถ้าถูกรามปัญหาก็ไม่แก้โดยชอบ เราเองจักแก้โดยชอบแก้เธอ ดังนี้ จึง
ถามปัญหาะภิกษุอื่น ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. นิโรธสูตร

[๑๖๖] ครั้นนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโส
ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า
ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิ
ถึงพร้อมด้วยปัญญา ฟังเข้าสัตถุญาณเวทยินโรธบ้าง ฟังออกจากสัตถุญาณเวทยินโรธ
บ้าง ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ถ้าเธอไม่ฟังบรรลอรหัตผลในปัจจุบันไซ้ เธอ
ก็ก้าวล่วงความเป็นสหายเหล่าเทพผู้มีกวีพิงการาหารเป็นภักขา เข้าถึงเหล่าเทพผู้มี
ฤทธิ์ทางใจบางเหล่า ฟังเข้าสัตถุญาณเวทยินโรธบ้าง ฟังออกจากสัตถุญาณเวทยินโรธ
บ้าง ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อท่านพระสารีบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่าน
พระอุทayiได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ข้อที่ภิกษุก้าวล่วง
ความเป็นสหายเหล่าเทพผู้มีกวีพิงการาหารเป็นภักขา เข้าถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทาง
ใจบางเหล่า ฟังเข้าสัตถุญาณเวทยินโรธบ้าง ฟังออกจากสัตถุญาณเวทยินโรธบ้าง
นั้นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส ข้อนั้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ แม้ครั้งที่ ๒ ฯล
แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ผู้ถึงพร้อมด้วย
ปัญญา ฟังเข้าสัตถุญาณเวทยินโรธบ้าง ฟังออกจากสัตถุญาณเวทยินโรธบ้าง ข้อนี้
เป็นฐานะที่จะมีได้ ถ้าเธอไม่ฟังบรรลอรหัตผลในปัจจุบันไซ้ เธอก็ก้าวล่วง
ความเป็นสหายเหล่าเทพผู้มีกวีพิงการาหารเป็นภักขา เข้าถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทาง
ใจบางเหล่า ฟังเข้าสัตถุญาณเวทยินโรธบ้าง ฟังออกจากสัตถุญาณเวทยินโรธบ้าง
ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอุทayiได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตร
ว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ข้อที่ภิกษุก้าวล่วงความเป็นสหายเหล่าเทพผู้มีกวีพิง
การาหารเป็นภักขา เข้าถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทางใจบางเหล่า ฟังเข้าสัตถุญาณเวทยิน-
*โรธบ้าง ฟังออกจากสัตถุญาณเวทยินโรธบ้าง นั้นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส ข้อ

นั่นไม่ใช่ว่าจะจะมีได้ ครั้นนั้นท่านพระสารีบุตรได้คิดว่า ท่านพระอุทายีคันถ้าน
เราถึง ๓ ครั้ง และภิกษุบางรูปก็ไม่อนุโมทนา (ภายิต) เรา ฉะนั้น เราจึง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถึงพร้อม
ด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ถึงพร้อมด้วยปัญญา ฟังเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง
ฟังออกจากสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ถ้าเธอไม่ฟังบรรล
ุหรือหัตผลในปัจจุบันนี้ไซ้ เธอก็กล่าวถึงความ เป็นสหายเหล่าเทพผู้มีกวีพิงการาหาร
เป็นภักขา เข้าถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทางใจบางเหล่า ฟังเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง
ฟังออกจากสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อท่านพระสารี
บุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่าน
พระสารีบุตร ข้อที่ภิกษุกล่าวถึงความ เป็นสหายเหล่าเทพผู้มีกวีพิงการาหารเป็น
ภักขา เข้าถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทางใจบางเหล่า ฟังเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง ฟัง
ออกจากสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง นั้นมิใช่ฐานะ มีโอกาส ข้อนั้นไม่ใช่ว่า
ที่จะมีได้ แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอุทายี ... ครั้นนั้น ท่านพระสารีบุตร
ได้คิดว่า ท่านพระอุทายีคัดค้านเราถึง ๓ ครั้ง แม้เฉพาะพระภักตร์แห่งพระผู้มี
พระภาค และภิกษุบางรูปก็ไม่อนุโมทนาต่อเรา ฉะนั้น เราพึงนั่งเสีย ครั้นนั้น
ท่านพระสารีบุตรได้นั่งอยู่ ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอุทายีว่า
ดูกรอุทายี ก็เธอย่อมหมายถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทางใจเหล่าไหน ท่านพระอุทายีได้
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์หมายถึงเหล่าเทพชั้นรูปที่สำเร็จ
ด้วยสัญญา พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรอุทายี โฉนเธอผู้เป็นพาล ไม่ฉลาด
จึงได้กล่าวอย่างนั้น เธอเองย่อมเข้าใจคำที่เธอควรพูด ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ โฉนพวกเธอจักวางเฉย (ดูตาย)
ภิกษุผู้เถระซึ่งถูกเบียดเบียนอยู่ เพราะว่ แม้ความการุณจักไม่มีในภิกษุผู้ฉลาดซึ่ง
ถูกเบียดเบียนอยู่ ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ... ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมี
ได้ พระผู้มีพระภาคผู้สุคต ครั้นตรัสดังนี้แล้ว จึงเสด็จลุกจากอาสนะเข้าไปยัง
พระวิหาร ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ท่านพระอานนท์ได้เข้าไป
หาท่านพระอุปัชฌายะ แล้วกล่าวว่า ดูกรท่านอุปัชฌายะ ภิกษุเหล่าอื่นในพระศาสนา
นี้ ย่อมเบียดเบียนภิกษุทั้งหลายผู้เถระ พวกเราจะไม่ถามหาภิกษุเหล่านั้น การที่
พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็น จักทรงปรารภเหตุนี้มากขึ้น
แสดง เหมือนดังที่จะพึงตรัสกะท่านอุปัชฌายะโดยเฉพาะในเหตุนี้ ข้อนั้นไม่เป็น
ของอัศจรรย์ บัดนี้ ความน้อยใจได้เกิดขึ้นแก่พวกเรา ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาค

เสด็จออกจากที่เรือนในเวลาเย็นแล้ว เสด็จเข้าไปนั่งที่อุปัฏฐานศาลา ประทับนั่งบน
อาสนะที่ได้ตบแต่งไว้ แล้วจึงตรัสถามท่านพระอุปัฏฐากว่า ดูกรอุปัฏฐาก ภิกษุ
ผู้เถระประกอบด้วยธรรมเท่าไรหนอแล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ
และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ท่านพระอุปัฏฐากได้กราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่
พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียศ ๗๑ ศึกษาอยู่ในสิกขาบท
ทั้งหลาย ๑ เธอเป็นพหูสูต ๗๑ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เธอเป็นผู้มีวาจา
ไพเราะ มีถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ
ให้รู้เนื้อความได้แจ่มแจ้ง ๑ เธอเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่
ลำบาก ซึ่งฉันท ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ เธอยอม
ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้เถระ
ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ
และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

พ. ศีลๆ อุปัฏฐาก ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล
ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์
ถ้าหากว่าธรรม ๕ ประการนี้ไม่พึงมีแก่ภิกษุผู้เถระไซ้ เพื่อนพรหมจรรย์พึง
สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเธอ โดยความเป็นผู้มีพินัยกรรม มีผมหงอก มี
หนียงย่น อะไรกัน แต่เพราะธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมมีแก่ภิกษุผู้เถระ ฉะนั้น
เพื่อนพรหมจรรย์จึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเธอ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. โจนาสสูตร

[๑๖๗] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโส
ทั้งหลาย ภิกษุผู้ใดทักใคร่จะโจทผู้อื่น พึงเข้าไปตั้งธรรม ๕ ประการไว้ภายใน
ก่อนแล้วจึงโจทผู้อื่น ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ธรรมว่า เราจักกล่าวโดย
กาลควร จักไม่กล่าวโดยกาลไม่ควร ๑ จักกล่าวด้วยเรื่องจริง จักไม่กล่าวด้วย
เรื่องไม่จริง ๑ จักกล่าวด้วยคำอ่อนหวาน จักไม่กล่าวด้วยคำหยาบ ๑ จักกล่าว
ด้วยเรื่องประกอบด้วยประโยชน์ จักไม่กล่าวด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประ-
โยชน์ ๑ จักเป็นผู้มีเมตตาจิตกล่าว จักไม่เป็นผู้เพ่งโทษกล่าว ๑ ดูกรอาวุโส
ภิกษุผู้ใดทักใคร่จะโจทผู้อื่น พึงเข้าไปตั้งธรรม ๕ ประการนี้ไว้ภายในก่อนแล้วจึง
โจทผู้อื่น ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เราเห็นบุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ถูกผู้อื่นโจทโดย

กาลไม่ควร ไม่ถูกใจโดยกาลอันควร ก็โกรธ ถูกผู้อื่นใจด้วยเรื่องไม่จริง ไม่ถูกใจด้วยเรื่องจริง ก็โกรธ ถูกผู้อื่นใจด้วยคำหยาบ ไม่ถูกใจด้วยคำอ่อนหวาน ก็โกรธ ถูกผู้อื่นใจด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ถูกใจด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ ก็โกรธ ถูกผู้อื่นใจด้วยเพ่งโทษ ไม่ถูกใจด้วยเมตตาจิต ก็โกรธ ฯ

ดูกรอาวุโส ความไม่เดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ถูกใจโดยไม่เป็นธรรม โดยอาการ ๕ คือ ท่านถูกใจโดยกาลไม่ควร ไม่ถูกใจโดยกาลควร ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านถูกใจด้วยเรื่องไม่จริง ไม่ถูกใจด้วยเรื่องจริง ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านถูกใจด้วยคำหยาบ ไม่ถูกใจด้วยคำอ่อนหวาน ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านถูกใจด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ถูกใจด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านถูกใจด้วยการเพ่งโทษ ไม่ถูกใจด้วยเมตตาจิต ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความไม่เดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ถูกใจโดยไม่เป็นธรรม โดยอาการ ๕ นี้ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความเดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ใจทัก โดยไม่เป็นธรรม โดยอาการ ๕ คือ ท่านใจทักโดยกาลไม่ควร ไม่ใจทักโดยกาลควร ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านใจทักด้วยเรื่องไม่จริง ไม่ใจทักด้วยเรื่องจริง ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านใจทักด้วยคำหยาบ ไม่ใจทักด้วยคำอ่อนหวาน ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านใจทักด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใจทักด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านใจทักด้วยเพ่งโทษ ไม่ใจทักด้วยเมตตาจิต ท่านจึงควรเดือดร้อน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความเดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ใจทักโดยไม่เป็นธรรม โดยอาการ ๕ นี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า ภิกษุแม้รูปอื่นไม่พึงเข้าใจว่า พึงใจทักด้วยเรื่องไม่จริง ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เราเห็นบุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ถูกใจโดยกาลควร ไม่ถูกใจโดยกาลไม่ควร ก็โกรธ ถูกใจด้วยเรื่องจริง ไม่ถูกใจด้วยเรื่องไม่จริง ก็โกรธ ถูกใจด้วยคำอ่อนหวาน ไม่ถูกใจด้วยคำหยาบ ก็โกรธ ถูกใจด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ถูกใจด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ก็โกรธ ถูกใจด้วยเมตตาจิต ไม่ถูกใจด้วยเพ่งโทษ ก็โกรธ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความเดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ถูกใจโดยธรรม ด้วยอาการ ๕ คือ ท่านถูกใจโดยกาลควร ไม่ถูกใจโดยกาลไม่ควร ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านถูกใจด้วยเรื่องจริง ไม่ถูกใจด้วยเรื่องไม่จริง ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านถูกใจด้วยคำอ่อนหวาน ไม่ถูกใจด้วยคำหยาบ

ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านถูกโจทด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ถูกโจทด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านถูกโจทด้วยเมตตาจิต ไม่ถูกโจทด้วยการเพ่งโทษ ท่านจึงควรเดือดร้อน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความเดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ถูกโจทโดยธรรม ด้วยอาการ ๕ นี้ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความไม่เดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้โจทโดยเป็นธรรม โดยอาการ ๕ คือ ท่านโจทโดยกาลควร ไม่โจทโดยกาลไม่ควร ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านโจทด้วยเรื่องจริง ไม่โจทด้วยเรื่องไม่จริง ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านโจทด้วยคำอ่อนหวาน ไม่โจทด้วยคำหยาบ ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านโจทด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่โจทด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านโจทด้วยเมตตาจิต ไม่โจทด้วยการเพ่งโทษ ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความไม่เดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้โจทก็เป็นธรรม โดยอาการ ๕ นี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าภิกษุแม้รูปอื่นพึงเข้าใจว่า พึงโจทด้วยเรื่องจริง ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อันบุคคลผู้ถูกโจทพึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ ประการ คือ ความจริง และความไม่โกรธ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย (ถ้า) ผู้อื่นพึงโจท (เรา) ด้วยธรรม ๕ ประการ คือ พึงโจทโดยกาลควรหรือโดยกาลไม่ควร ๑ ด้วยเรื่องจริงหรือด้วยเรื่องไม่จริง ๑ ด้วยคำอ่อนหวานหรือด้วยคำหยาบ ๑ ด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ หรือด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๑ ด้วยเมตตาจิตหรือด้วยเพ่งโทษ ๑ แม้เราก็จึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ ประการ คือ ความจริงและความไม่โกรธ ถ้าเราพึงทราบว่ธรรมนั้นมีอยู่ในเราไซ้เราก็จึงกล่าวธรรมนั้นว่า มีอยู่ ว่ธรรมนั้นมีอยู่พร้อมในเรา ถ้าเราพึงทราบว่ธรรมนั้นไม่มีอยู่ในเราไซ้เราก็จึงกล่าวธรรมนั้นว่า ไม่มีอยู่ ว่ธรรมนั้นไม่มีอยู่พร้อมในเรา ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรสาริบุตร เรื่องก็จะพึงเป็นเช่นนั้น แต่ว่าโมฆบุรุษบางพวกในธรรมวินัยนี้ เมื่อถูกกล่าวสอน ย่อมไม่รับโดยเคารพ ฯ

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเหล่าใด ไม่มีศรัทธา ต้องการเลี้ยงชีวิต มิใช่ขอभवด้วยศรัทธา เป็นผู้โอ้อวด มีมารยา เกรง ฟุ้งซ่าน เย่อหยิ่ง เหลาะแหละ ปากกล้า พูดพล่าม ไม่สำรวมทวารในอินทรีทั้งหลาย ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ ไม่ประกอบความเพียร ไม่เพ่งถึงความเป็นสมณะ ไม่มี ความเคารพกล้าในสิกขา มักมาก ย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการล่วงละเมิด ทอดธุระในวิเวก เกียจคร้าน มีความเพียรทรมาน มีสติเลอะเลือน ไม่มีสัมปชัญญะ ไม่มีจิตมั่นคง มีจิตฟุ้งซ่าน มีปัญญาทรมาน คล้ายคนบ้าน้ำลาย คนเหล่านั้น เมื่อถูกข้าพระองค์กล่าวสอนอย่างนี้ ย่อมไม่รับโดยเคารพ ส่วนกุลบุตร

เหล่าใด มีศรัทธาออกบวช ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา ไม่เกร ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่
เย่อหยิ่ง ไม่เหลาะแหละ ไม่ปากกล้า ไม่พูดพาลำ สรรวมทวารในอินทรี
ทั้งหลาย รู้ประมาณในโภชนะ ประกอบความเพียร เพ่งถึงความเป็นสมณะ มี
ความเคารพกล้าในสิกขา ไม่มักมาก ไม่ย่อหย่อน ทอดธุระในการล่วงละเมิด
เป็นหัวหน้าในวิเวก ปรารภความเพียร อบรมตน มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ
มีจิตมั่นคง มีจิตเป็นหนึ่ง มีปัญญา มีใจคล้ายคนบ้าน้ำลาย กุลบุตรเหล่านั้น
เมื่อถูกข้าพระองค์กล่าวสอนอย่างนี้ย่อมรับโดยเคารพ ฯ

พ. ดุรสารีบุตร บุคคลเหล่าใด ไม่มีศรัทธา ต้องการเลี้ยงชีวิต ... มี
ปัญญาราม คล้ายคนบ้าน้ำลาย จงยกไว้ (ยกเว้น) ส่วนกุลบุตรเหล่าใด มี
ศรัทธาออกบวช ... มีปัญญา มีใจคล้ายคนบ้าน้ำลาย ดุรสารีบุตร เธอพึงว่า
กล่าวกุลบุตรเหล่านั้น จงกล่าวสอนเพื่อนพรหมจรรย์ จงพราสอนเพื่อนพรหม-
*จรรย์ ด้วยหวังว่าเราจักยกเพื่อนพรหมจรรย์จากอสังกรรม ให้ตั้งอยู่ในสังกรรม
เธอพึงสำเหนียกไว้อย่างนี้แล สารีบุตร ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สีสสูตร

[๑๖๘] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดุรอาวุโส
ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า
ดุรอาวุโสทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมี
อุปนิสัยถูกขจัด เมื่อสัมมาสมาธิไม่มี ยถาภูตญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีสัมมา-
*สมาธิวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะไม่มี นิพพิทา
วิราคะของภิกษุผู้มียถาภูตญาณทัสสนะวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อ
นิพพิทาวิราคะไม่มี วิมุตติญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีนิพพิทาวิราคะวิบัติ ย่อมเป็น
ธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีกิ่งและใบวิบัติ แม้กะเทาะของ
ต้นไม้ นั้น ก็ย่อมไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้เปลือก กะพี้ แก่นของต้นไม้ นั้น ก็
ย่อมไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้ฉันใด ดุรอาวุโสทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุ
ผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อสัมมาสมาธิไม่มี ยถา
ภูตญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีสัมมาสมาธิวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด
เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะไม่มี นิพพิทาวิราคะของภิกษุผู้มียถาภูตญาณทัสสนะวิบัติ
ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อนิพพิทาวิราคะไม่มี วิมุตติญาณทัสสนะของ
ภิกษุผู้มีนิพพิทาวิราคะวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

ดุรอาวุโสทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อม
ถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เมื่อสัมมาสมาธิมีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะของภิกษุ
ผู้มีสัมมาสมาธิสมบูรณ์ ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เมื่อยถาภูตญาณ-

*ทัศนะมีอยู่ นิพพิทาวีระของภิกษุผู้มีญาณทัศนะสมบูรณ์ ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เมื่อนิพพิทาวีระมีอยู่ วิมุตติญาณทัศนะของภิกษุผู้มีนิพพิทาวีระสมบูรณ์ ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีกิ่งและใบสมบูรณ์ แม้กะพ้อของต้นไม้ นั้น ก็ย่อมถึงความบริบูรณ์ แม้เปลือก กะพี้ แก่นของต้นไม้ นั้น ก็ย่อมถึงความบริบูรณ์ แม้ฉันใด ดูกรอาวุโสทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เมื่อสัมมาสมาธิมีอยู่ ยถาญาณทัศนะของภิกษุผู้มีสัมมาสมาธิสมบูรณ์ ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เมื่อญาณทัศนะมีอยู่ นิพพิทาวีระของภิกษุผู้มีญาณทัศนะสมบูรณ์ ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เมื่อนิพพิทาวีระมีอยู่ วิมุตติญาณทัศนะของภิกษุผู้มีนิพพิทาวีระสมบูรณ์ ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

จบสูตรที่ ๘

๘. นิสันติสูตร

[๖๖๕] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรอาวุโส สารีบุตร ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล ภิกษุจึงจะเป็นผู้ใคร่ครวญได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย เรียนได้ดี เรียนได้มาก และสิ่งที่เธอเรียนแล้ว ย่อมไม่เลือนไป ท่านพระสารีบุตรได้ตอบว่า ท่านอานนท์แลเป็นพหูสูต ข้อความนั้นจงแจ่มแจ้งแก่ท่านอานนท์ทีเดียว ฯ

อา. ดูกรอาวุโสสารีบุตร ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจัก-

*กล่าว ท่านพระสารีบุตรรับคำท่านพระอานนท์ว่า อย่างนั้น อาวุโส ท่านพระ-
*อานนท์ได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ฉลาดใน-
*อรรถ ฉลาดในธรรม ฉลาดในพยัญชนะ ฉลาดในนิรุตติ และฉลาดในเบื้องต้น และเบื้องปลาย ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงจะเป็นผู้ใคร่ครวญได้เร็วในกุศล-
*ธรรมทั้งหลาย เรียนได้ดี เรียนได้มาก และสิ่งที่เธอเรียนแล้วย่อมไม่เลือนไป ฯ

สา. ดูกรอาวุโส น้าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว ตามที่ท่านอานนท์กล่าวไว้ดีแล้วนี้ และพวกเราย่อมทรงจำท่านอานนท์ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้ว่า ท่านอานนท์เป็นผู้ฉลาดในอรรถ ฉลาดในธรรม ฉลาดในพยัญชนะ ฉลาดในนิรุตติ และฉลาดในเบื้องต้นและเบื้องปลาย ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ภัททชิสูตร

[๖๗๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ โฉมิตาราม ใกล้กรุงโกสัมพี

ครั้งนั้นแล ท่านพระภิกขุได้เข้าไปหาท่านพระอนนทถึงที่อยู่ได้ปราศรัยกับท่านพระอนนท ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระอนนทได้ถามท่านพระภิกขุว่า ดูกรอาวุโสภิกขุ บรรดาการเห็นทั้งหลาย การเห็นชนิดไหนเป็นยอด บรรดาการได้ยินทั้งหลาย การได้ยินชนิดไหนเป็นยอด บรรดาสุขทั้งหลาย สุขชนิดไหนเป็นยอด บรรดาสัญญาทั้งหลาย สัญญาชนิดไหนเป็นยอด บรรดาภพทั้งหลาย ภพชนิดไหนเป็นยอด ฯ

ท่านพระภิกขุตอบว่า ดูกรอาวุโส พรหมผู้เป็นใหญ่ยิ่ง ไม่มีใครครอบงำได้ เห็นสิ่งทั้งปวง ยังผู้อื่นให้เป็นไปในอำนาจ มีอยู่ ผู้ใดเห็นพรหมนั้น การเห็นของผู้นั้นเป็นยอดของการเห็นทั้งหลาย เทพเหล่านั้นย่อมเปล่งอุทานในการบางครั้งบางคราวว่า สุขหนอๆ ผู้ใดได้ยินเสียงนั้น การได้ยินเสียงของผู้นั้นเป็นยอดของการได้ยินทั้งหลาย เทพเหล่าสุภิกษะมีอยู่ เทพเหล่านั้นยินดีเฉพาะสิ่งที่มีอยู่ ย่อมเสวยสุข การเสวยสุขนี้เป็นยอดของความสุขทั้งหลาย พวกเทพผู้เข้าถึงอาภิยัญญายตนภพมีอยู่ การเข้าถึงอาภิยัญญายตนภพนี้เป็นยอดของสัญญาทั้งหลาย พวกเทพผู้เข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนภพมีอยู่ การเข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนภพนี้เป็นยอดของภพทั้งหลาย ฯ

อา. คำพูดของท่านภิกขุนี้ย่อมสมกับชนเป็นอันมาก ฯ

ภ. ท่านพระอนนทที่เป็นพหูสูต ขอความข้อนั้นจงแจ่มแจ้งเฉพาะท่านพระอนนทเทียว ฯ

อา. ดูกรอาวุโสภิกขุ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ท่านพระภิกขุรับคำท่านพระอนนทว่า อย่างนั้น อาวุโส ท่านพระอนนทได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโส ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ย่อมมีในลำดับแห่งบุคคลผู้เห็นตามเป็นจริง นี่เป็นยอดของการเห็นทั้งหลาย ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ย่อมมีในลำดับแห่งบุคคลผู้ได้ยินตามเป็นจริง นี่เป็นยอดของการได้ยินทั้งหลาย ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ย่อมมีในลำดับแห่งบุคคลผู้ได้รับความสุขตามเป็นจริง นี่เป็นยอดของความสุขทั้งหลาย ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ย่อมมีในลำดับแห่งบุคคลผู้มีสัญญาตามเป็นจริง นี่เป็นยอดของสัญญาทั้งหลาย ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ย่อมมีในลำดับแห่งบุคคลผู้เป็นอยู่แล้วตามเป็นจริง นี่เป็นยอดของภพทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอาฆาตวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาฆาตวินยสูตรที่ ๑ ๒. อาฆาตวินยสูตรที่ ๒ ๓. สากัจฉาสสูตร
๔. ลาชีวิสสูตร ๕. ปัญหาปุจฉาสสูตร ๖. นิโรธสูตร ๗. โจทนาสูตร
๘. ลีลสูตร ๙. นิสันตสูตร ๑๐. กัททวิสสูตร ฯ

อุปาสกวรรคที่ ๓

๑. สารัชชสูตร

[๑๗๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มี-
*พระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มี-
*พระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาสกประกอบด้วย
ธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้หยั่งลงสู่ความครั่นคร้าม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน
คือ อุปาสกเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ เป็นผู้ลักทรัพย์ ๑ เป็นผู้ประพฤติดิฉินาม ๑
เป็นผู้กล่าวคำเท็จ ๑ เป็นผู้ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้หยั่ง
ลงสู่ความครั่นคร้าม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้
แก้หลักล้ำ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ อุปาสกเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ๑
เป็นผู้งดเว้นจากอทินนาทาน ๑ เป็นผู้งดเว้นจากมสวาท ๑ เป็นผู้งดเว้นจากการ
ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อุปาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้แก้หลักล้ำ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. วิสารถสูตร

[๑๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม
เป็นผู้ไม่แก้หลักล้ำครองเรือน ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ อุปาสกเป็นผู้ฆ่า-
*สัตว์ ฯ ๑ เป็นผู้ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย อุปาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่แก้หลักล้ำ
ครองเรือน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เป็นผู้มีความ
แก้หลักล้ำครองเรือน ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ อุปาสกเป็นผู้งดเว้นจาก
ปาณาติบาต ฯ ๑ เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่ง
ความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล
ย่อมเป็นผู้แก้หลักล้ำครองเรือน ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. นiryสูตร

[๑๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือน
ถูกนำมาวางไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ อุบาสกเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ
เป็นผู้ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาวางไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญ
มาอยู่ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ อุบาสกเป็นผู้งดเว้นจากปาณา-
ติบาต ฯลฯ เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือน
ถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. เวรสูตร

[๑๗๔] ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระพุทธผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี อุบาสกไม่ละภัยเวร ๕ ประการ เราเรียกว่าผู้มีศีลด้วย
ย่อมเข้าถึงนรกด้วย ภัยเวร ๕ ประการเป็นไฉน คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์
การประพฤตินอกกาม การพูดเท็จ การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้ง
แห่งความประมาท ดูกรคฤหบดี อุบาสกผู้ไม่ละภัยเวร ๕ ประการนี้แล เราเรียก
ว่าผู้มีศีลด้วย ย่อมเข้าถึงนรกด้วย ฯ

ดูกรคฤหบดี อุบาสกผู้ละภัยเวร ๕ ประการ เราเรียกว่าผู้มีศีลด้วย ย่อม
เข้าถึงสุคติด้วย ภัยเวร ๕ ประการเป็นไฉน คือ การฆ่าสัตว์ ฯลฯ การดื่มน้ำเมา
คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรคฤหบดี อุบาสกผู้ละภัยเวร ๕
ประการนี้แล เราเรียกว่าผู้มีศีลด้วย ย่อมเข้าถึงสุคติด้วย ฯ

ดูกรคฤหบดี อุบาสกผู้ฆ่าสัตว์ ย่อมประสบภัยเวรใด ทั้งในปัจจุบันทั้ง
ในสัมปรายภพ ย่อมเสวยทุกข์โศกนาฏิกาณีนานแม้ทางจิตเพราะเหตุฆ่าสัตว์ อุบาสกผู้
ผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ย่อมไม่ประสบภัยเวรนั้น ทั้งในปัจจุบันและในสัมปรายภพ
ย่อมไม่เสวยทุกข์โศกนาฏิกาณีนานแม้ทางจิต ภัยเวรนั้น ของอุบาสกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต
ย่อมสงบระงับด้วยประการฉะนี้ อุบาสกผู้ลักทรัพย์ ... ประพฤติผิดในกาม ...
พูดคำเท็จ ... ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมประ-
*สพภัยเวรใด ทั้งในปัจจุบันและในสัมปรายภพ ย่อมเสวยทุกข์โศกนาฏิกาณีนานแม้ทาง
จิต เพราะเหตุแห่งการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
อุบาสกผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ย่อมไม่ประสพภัยเวลานั้น ทั้งในปัจจุบันและในสัมปรายภพ ย่อมไม่สวຍทุกข-
*โทมนัสนั้นแม้ทางจิต ภัยเวลานั้น ของอุบาสกผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา
และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมสงบระงับด้วยประการฉะนี้ ฯ

นรชนใดย่อมฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ในโลก
คบชู้ภรรยาของผู้อื่น กล่าวคำเท็จ และประกอบการดื่มสุรา
เมรัยเนื่องๆ นรชนนั้นไม่ละเวร ๕ ประการแล้ว เราเรียกว่า
เป็นผู้ทุศีล มีปัญญาทราม ตายไปแล้วย่อมเข้าถึงนรก นรชน
ใดไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ในโลก ไม่
คบชู้ภรรยาของผู้อื่น ไม่กล่าวคำเท็จ และไม่ประกอบการ
ดื่มสุราและเมรัย นรชนนั้นละเวร ๕ ประการแล้ว เราเรียก
ว่าเป็นผู้มีศีล มีปัญญา เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. จัณฑาลสูตร

[๑๗๕] ดูกฤทธิงูทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม
เป็นอุบาสกผู้เลวทราม เศร้าหมอง และน่าเกลียด ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน
คือ อุบาสกเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ทุศีล ๑ เป็นผู้ถือมวงคลตันขาว เชื่อมมวง
ไม่เชื่อมกรรม ๑ แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนา ๑ ทำการสนับสนุนในที่นอก
ศาสนานั้น ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล
เป็นอุบาสกผู้เลวทราม เศร้าหมอง และน่าเกลียด ฯ

ดูกฤทธิงูทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็น
อุบาสกแก้ว อุบาสกปทุม อุบาสกบุญทริก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ
อุบาสกย่อมเป็นผู้มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ผู้มีศีล ๑ เป็นผู้ไม่ถือมวงคลตันขาว เชื่อมมวง
ไม่เชื่อมมวง ๑ ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนา ๑ ทำการสนับสนุนใน
ศาสนา ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็น
อุบาสกแก้ว อุบาสกปทุม อุบาสกบุญทริก ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ปิตีสูตร

[๑๗๖] ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี แวดล้อมด้วยอุบาสก
ประมาณ ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกฤคคฤหบดี ท่าน
ทั้งหลายได้บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัช-
*บริขาร ท่านทั้งหลายไม่ควรทำความยินดีด้วยเหตุเพียงเท่านั้นว่า เราได้บำรุงภิกษุสงฆ์
ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เพราะเหตุอันนั้นแหละ

ท่านทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า พวกเราพึงเข้าถึงปีติที่เกิดแต่วิเวกอยู่ตามกาลอันสมควร ด้วยอุบายเช่นไร ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสจรรย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้ว ตามที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสที่ว่า ดูกรคฤหบดี ท่านทั้งหลายได้บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เพราะเหตุอันนั้นแหละ ท่านทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า พวกเราพึงเข้าถึงปีติที่เกิดแต่วิเวกอยู่ตามกาลอันสมควร ด้วยอุบายเช่นไร ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมัยใด อริยสาวกย่อมเข้าถึงปีติที่เกิดแต่วิเวกอยู่ สมัยนั้น ฐานะ ๕ ประการ ย่อมไม่มีแก่อริยสาวกนั้น คือ สมัยนั้น ทุกข์ โทมนัสอันประกอบด้วย กาม ๑ สุข โสมนัสอันประกอบด้วยกาม ๑ ทุกข์ โทมนัสอันประกอบด้วย อกุศล ๑ สุข โสมนัสอันประกอบด้วยอกุศล ๑ ทุกข์ โทมนัสอันประกอบด้วย กุศล ๑ ย่อมไม่มีแก่อริยสาวกนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมัยใด อริยสาวกย่อมเข้าถึงปีติที่เกิดแต่วิเวกอยู่ สมัยนั้น ฐานะ ๕ ประการนี้ ย่อมไม่มีแก่อริยสาวกนั้น ฯ

พ. ดีละฯ สารีบุตร สมัยใด อริยสาวกย่อมเข้าถึงปีติที่เกิดแต่วิเวกอยู่ ... ดูกรสารีบุตร สมัยใด อริยสาวกย่อมเข้าถึงปีติที่เกิดแต่วิเวกอยู่ สมัยนั้น ฐานะ ๕ ประการนี้ ย่อมไม่มีแก่อริยสาวกนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. วณิชสูตร

[๑๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การค้าขาย ๕ ประการนี้ อันอุบาทว์ไม่พึงกระทำ ๕ ประการเป็นไฉน คือ การค้าขายสาตรา ๑ การค้าขายสัตว์ ๑ การค้าขายเนื้อสัตว์ ๑ การค้าขายน้ำเมา ๑ การค้าขายยาพิษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การค้าขาย ๕ ประการนี้แล อันอุบาทว์ไม่พึงกระทำ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ราชสูตร

[๑๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายย่อมเข้าใจความชื่อนั้นเป็นไฉน คือว่า ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้วบ้างหรือว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละปาณาติบาต จดเว้นจากปาณาติบาต พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากปาณาติบาต ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า มิได้เห็นหรือมิได้ฟังมาเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดีละ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็มิได้เห็น มิได้ฟังมาแล้วว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละปาณาติบาต จดเว้นจากปาณาติบาต พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ

เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากปาณาติบาต แต่ว่า
บาปกรรมของเขานั้นแหละย่อมบอกให้ทราบว่า คนผู้นี้ฆ่าหญิงหรือชายตาย
พระราชเจ้าเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุ
แห่งปาณาติบาต ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังบาปกรรมเห็นปานนี้บ้างหรือไม่ ฯ

ภ. พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายได้เห็นมาแล้ว ได้ฟังมาแล้ว และ
จักได้ฟังต่อไป ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายย่อมเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน
คือว่า ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้วบ้างหรือว่าคนผู้นี้เป็นผู้ละอกุศลนาทาน
งดเว้นจากอกุศลนาทาน พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำ
ตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากอกุศลนาทาน ฯ

ภ. มิได้เห็นหรือมิได้ฟังมาเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดีละ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็มิได้เห็น มิได้ฟังมาแล้วว่า คนผู้นี้
เป็นผู้ละอกุศลนาทาน งดเว้นจากอกุศลนาทาน พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ
เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากอกุศลนาทาน แต่ว่า
บาปกรรมของเขานั้นแหละย่อมบอกให้ทราบว่า คนผู้นี้ลักทรัพย์เขามาจากบ้านหรือ
จากป่า พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย
เพราะเหตุแห่งอกุศลนาทาน ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังบาปกรรมเห็นปานนี้
บ้างหรือไม่ ฯ

ภ. พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายได้เห็นมาแล้ว ได้ฟังมาแล้ว และ
จักได้ฟังต่อไป ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายย่อมเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน
คือว่า ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้วบ้างหรือว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละ
กามสุมิจฉาจาร งดเว้นจากกามสุมิจฉาจาร พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ
เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากกามสุมิจฉาจาร ฯ

ภ. มิได้เห็นหรือมิได้ฟังมาเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดีละ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็มิได้เห็น มิได้ฟังมาแล้วว่า คนผู้นี้เป็น
ผู้ละกามสุมิจฉาจาร งดเว้นจากกามสุมิจฉาจาร พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ
เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากกามสุมิจฉาจาร
แต่ว่าบาปกรรมของเขานั้นแหละย่อมบอกให้ทราบว่า คนผู้นี้ละเมิดประเพณีในหญิง
หรือบุตรของผู้อื่น พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตาม
ปัจจัย เพราะเหตุแห่งกามสุมิจฉาจาร ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังบาปกรรม
เห็นปานนี้บ้างหรือไม่ ฯ

ภ. พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายได้เห็นมาแล้ว ได้ฟังมาแล้ว และ

จักได้ฟังต่อไป ฯ

พ. ดุริยภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายย่อมเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน
คือว่า ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้วบ้างหรือว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละมุสาวาท
งดเว้นจากมุสาวาท พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตาม
ปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากมุสาวาท ฯ

ภ. มิได้เห็นหรือมิได้ฟังมาเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดีละ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็มิได้เห็นมิได้ฟังมาแล้วว่า คนผู้นี้เป็น
ผู้ละมุสาวาท งดเว้นจากมุสาวาท พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ
หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากมุสาวาท แต่ว่าบาปกรรมของ
เขานั้นแหละย่อมบอกให้ทราบว่า คนผู้นี้ทำลายประโยชน์ของคฤหบดี หรือบุตร
คฤหบดีด้วยมุสาวาท พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำ
ตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งมุสาวาท ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังบาปกรรม
เห็นปานนี้บ้างหรือไม่ ฯ

ภ. พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายได้เห็นมาแล้ว ได้ฟังมาแล้ว และ
จักได้ฟังต่อไป ฯ

พ. ดุริยภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายย่อมเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน
คือว่า ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้วบ้างหรือว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละการดื่ม
น้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา
คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท พระราชาจับเขามาประหาร
จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา
คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ฯ

ภ. มิได้เห็นหรือมิได้ฟังมาเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดีละ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็มิได้เห็นหรือมิได้ฟังมาแล้วว่า คนผู้นี้
เป็นผู้ละการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท งดเว้น
จากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท พระราชา
จับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการ
งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท แต่ว่า
บาปกรรมของเขานั้นแหละย่อมบอกให้ทราบว่า คนผู้นี้ประกอบการดื่มน้ำเมา คือ
สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท แล้วฆ่าหญิงหรือชายตาย ลักทรัพย์
เขามาจากบ้านหรือจากป่า ละเมิดประเพณีในหญิงหรือบุตรของผู้อื่น ทำลายประ-
โยชน์ของคฤหบดี หรือบุตรของคฤหบดีด้วยมุสาวาท พระราชาจับเขามาประหาร
จองจำ เนรเทศ กระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการดื่มน้ำเมา คือ สุราและ
เมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังบาปกรรม

เห็นปานนี้บ้างหรือไม่ ฯ

ภ. พระเจ้า ข้าพระองค์ทั้งหลายได้เห็นมาแล้ว ได้ฟังมาแล้ว และ
จักได้ฟังต่อไป ฯ

จบสูตรที่ ๘

๕. คิหิสูตร

[๑๗๕] ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีแวดล้อมด้วยอุบาสก
ประมาณ ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้วนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรว่า
ดูกรสารีบุตร ท่านทั้งหลายพึงรู้จักคฤหัสถ์คนใดคนหนึ่ง ผู้นุ่งห่มผ้าขาว มีการ
งานสำรวมดีในสิกขาบท ๕ ประการ และมีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดย
ไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งกรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ๔ ประการ
และคฤหัสถ์ผู้นั้น เมื่อหวังอยู่ ก็พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองว่า เราเป็นผู้มีนร
กลินแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน เปเรตวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาตสิ้นแล้ว เป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า
คฤหัสถ์ย่อมเป็นผู้มีการงานสำรวมดีในสิกขาบท ๕ ประการเป็นโณ ดูกรสารี
บุตร อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ๑ อทินนาทาน ๑
กาเมสุมิฉาจาร ๑ มุสาวาท ๑ การดื่มเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่ง
ความประมาท ๑ คฤหัสถ์เป็นผู้มีการงานสำรวมดีในสิกขาบท ๕ ประการนี้ ฯ

คฤหัสถ์เป็นผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก
ซึ่งกรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันอันมีในจิตยิ่ง ๔ ประการเป็นโณ ดูกรสารีบุตร
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์
... เป็นผู้บิภบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นกรรมเครื่องอยู่เป็นสุขใน
ปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ข้อที่ ๑ อันอริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว เพื่อความหมดจด
แห่งจิตที่ยังไม่หมดจด เพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตที่ยังไม่ผ่องแผ้ว ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระธรรมว่า ธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ... อันวิญญูชนจะพึงรู้
เฉพาะตน นี่เป็นกรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ข้อที่ ๒ ...

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ...
เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นกรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
อันมีในจิตยิ่ง ข้อที่ ๓ ...

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าแล้ว

ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทย วิญญูชนสรรเสริญ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ นี่เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ข้อที่ ๔ อัน
อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งจิตที่ยังไม่หมดจด เพื่อความ
ผ่องแผ้วแห่งจิตที่ยังไม่ผ่องแผ้ว คุุหัตถ์ผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดย
ไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันอันมีในจิตยิ่ง ๔ ประการนี้
ดูกรสารีบุตร เธอทั้งหลายพึงรู้จักคุุหัตถ์คนใดคนหนึ่ง ผู้นุ่งห่มผ้าขาว มีการงาน
สำรวมดีในสิกขาบท ๕ ประการ และมีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก
ไม่ลำบาก ซึ่งธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ๔ ประการนี้
และคุุหัตถ์นั้น เมื่อหวังอยู่ ก็พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้น
แล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน เประตวิสัย อบาย ทุกคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว
เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็น
เบื้องหน้า ฯ

บัณฑิตเห็นภัยในนรกแล้ว พึงเว้นบาปเสีย สมาทาน
อริยธรรมแล้ว พึงเว้นบาปเสีย ไม่พึงเบียดเบียนสัตว์
ทั้งหลาย ในเมื่อความพยายามมีอยู่ ไม่พึงกล่าวคำเท็จทั้งที่รู้
ไม่พึงแตะต้องของที่เจ้าของไม่ให้ ยินดีด้วยภริยาของตน
ไม่พึงยินดีภริยาผู้อื่น และไม่พึงดื่มสุราเมรัยเครื่องยังจิต
ให้หลงไหล พึงระลึกถึงพระสัมพุทธเจ้าเสมอ และพึงตริก
ถึงพระธรรมเสมอ พึงอบรมจิตให้ปราศจากพยาบาท อันเป็น
ประโยชน์เกื้อกูลแก่เทวโลก ทักขินาทานที่ผู้ต้องการบุญ
แสวงหาบุญให้แล้ว ในสัตว์บุรุษก่อน ในเมื่อไทยธรรมเกิด
ขึ้นแล้ว ย่อมเป็นทักษิณามีผลไพบูลย์ ดูกรสารีบุตร เราจัก
บอกสัตว์บุรุษให้ จงฟังคำของเรา ในบรรดาโคดำ ขาว
แดง หมอก พร้อย หม่น หรือแดงอ่อน ชนิดใดชนิดหนึ่ง
โคที่ฝึกแล้วย่อมเกิดเป็นโคหัวหน้าหมูเิด หัวหน้าหมูตัวนั้น
เป็นโคที่นำธูระไปได้ สมบูรณ์ด้วยกำลัง เดินได้เรียบร้อย
และเร็ว คนทั้งหลายย่อมเทียมโคตัวนั้นในการขนภาระ
ไม่คำนึงถึงสีของมัน ฉนใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉนนั้นเหมือนกัน
ในชาติอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์
ศูทร จัณฑาล ปุณฺณสะ บรรดามนุษย์เหล่านั้นทุกๆ ชาติ
คนผู้ที่ฝึกแล้ว ย่อมเกิดเป็นผู้มีวัตรดี ตั้งอยู่ในธรรม
สมบูรณ์ด้วยศีล กล่าวคำสัตย์ มีใจประกอบด้วยหิริ ละชาติ
และมรณะได้แล้ว อยู่จบพรหมจรรย์ ปลงภาระลงแล้ว

ไม่ประกอบด้วยกิเลส ได้ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ
เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง ดับแล้วเพราะไม่ถือมั่น
ก็ทักขณาทิบำเพ็ญในผู้นั้น ผู้ปราศจากความกำหนัด เป็น
บุญเขต ย่อมมีผลไพบูลย์ ส่วนคนพาลผู้ไม่รู้แจ้ง มีปัญญา
ทราชม ไม่ได้สดับ ย่อมให้ทานในภายนอก ไม่คบหา
สัตบุรุษ ส่วนชนเหล่าใด ย่อมคบหาสัตบุรุษผู้มีปัญญาคดี
ได้รับยกย่องว่าเป็นนักปราชญ์ ชนเหล่านั้นตั้งศรัทธาไว้ใน
พระสุคตเป็นเค้ามูลแล้ว ย่อมไปสู่เทวโลก หรือพึงเกิดใน
ตระกูลสูงในโลกนี้ ชนเหล่านั้นเป็นบัณฑิต ย่อมบรรลุนิพพานโดยลำดับ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๐. ภาวีสสูตร

[๑๘๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท
พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ขณะที่เสด็จดำเนินไปตามหนทางไกล ได้ทอด
พระเนตรเห็นสาละป่าใหญ่ ณ ประเทศแห่งหนึ่ง จึงทรงแวลงจากหนทางเสด็จ
เข้าไปสู่ป่าสาละ นั้นครั้นเสด็จถึงแล้วจึงทรงทำการแย้มให้ปรากฏ ณ ที่แห่งหนึ่ง
ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้คิดว่า อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระผู้มีพระภาค
ทรงกระทำการแย้มให้ปรากฏ พระตลาคย่อมไม่ทรงกระทำการแย้มให้ปรากฏด้วย
ไม่มีเหตุ ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์จึงได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระผู้มีพระภาคทรงกระทำการ
แย้มให้ปรากฏ พระตลาคย่อมไม่ทรงทำการแย้มให้ปรากฏด้วยไม่มีเหตุ
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เรื่องเคยได้มีมาแล้ว คือ ณ ประเทศนี้
ได้เป็นเมืองมั่งคั่ง กว้างขวาง มีชนมาก มีมนุษย์หนาแน่น ก็พระผู้มีพระภาค
พระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงอาศัยอยู่ในพระนครนั้น ก็อุบาสก
นามว่าภาวีส ของพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
เป็นผู้ไม่กระทำหิริบริบูรณ์ในศีล อุบาสกประมาณ ๕๐๐ คน เป็นผู้อันภาวีสอุบาสก
ชี้แจงชักชวน ก็ไม่กระทำหิริบริบูรณ์ในศีล ครั้งนั้น ภาวีสอุบาสกได้คิดว่า
ก็เราเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นหัวหน้า ชักชวนอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คน
เหล่านี้ และเราก็เป็นผู้ไม่กระทำหิริบริบูรณ์ในศีล แม้อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่า
นี้ ก็เป็นผู้ไม่กระทำหิริบริบูรณ์ในศีล ต่างคนต่างก็เท่าๆ กัน ไม่ยิ่งไปกว่ากัน
ฉะนั้น เราควรปฏิบัติให้ยิ่งกว่า ครั้งนั้น ภาวีสอุบาสกได้เข้าไปหาอุบาสก
ประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้นแล้วได้กล่าวว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ตั้งแต่วันนี้ไป
ขอท่านทั้งหลายจงจำเราไว้ ว่าเป็นผู้กระทำหิริบริบูรณ์ในศีล ครั้งนั้น อุบาสก

ประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ได้คิดว่า ภูเวสียุบาสกผู้เป็นเจ้า เป็นผู้มียุบการะมาก
เป็นหัวหน้า ชักชวนเราทั้งหลาย ก็ภูเวสียุบาสกผู้เป็นเจ้าจักเป็นผู้กระทำให้นิรุณ
ในศีล ก็ใจเราทั้งหลายจะให้นิรุณในศีลไม่ได้เล่า ครั้งนั้น อุบาสก
ประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ได้เข้าไปหาภูเวสียุบาสกแล้วกล่าวว่า ตั้งแต่นี้ไป
ขอภูเวสียุบาสกผู้เป็นเจ้าจงจำอุบาสก ๕๐๐ แม้เหล่านี้ เป็นผู้กระทำให้นิรุณ
ในศีล ครั้งนั้น ภูเวสียุบาสกได้คิดว่า ก็เราแลเป็นผู้มียุบการะมาก เป็นหัวหน้า
ชักชวนอุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ และเราก็เป็นผู้กระทำให้นิรุณในศีล
แม้อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ก็เป็นผู้กระทำให้นิรุณในศีล ต่างคนต่างก็
เท่าๆ กัน ไม่ยิ่งไปกว่ากัน ฉะนั้น เราควรปฏิบัติให้ยิ่งกว่า ครั้งนั้น
ภูเวสียุบาสกได้เข้าไปหาอุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้นแล้วกล่าวว่า ดูกรท่านผู้มี
อายุทั้งหลาย ตั้งแต่นี้ไป ขอท่านทั้งหลายจงจำเราไว้ว่า เป็นผู้ประพฤติ
พรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน ครั้งนั้น
อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้นได้คิดว่า ภูเวสียุบาสกผู้เป็นเจ้า เป็นผู้มียุบการะ
มาก เป็นหัวหน้า ชักชวนเราทั้งหลาย ภูเวสียุบาสกผู้เป็นเจ้าจักประพฤติ
พรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน ก็ใจเรา
ทั้งหลายจักเป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุนอันเป็นธรรมของ
ชาวบ้านไม่ได้เล่า ครั้งนั้น อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ได้เข้าไปหา
ภูเวสียุบาสกแล้วกล่าวว่า ตั้งแต่นี้ไป ขอภูเวสียุบาสกผู้เป็นเจ้า จงจำ
อุบาสก ๕๐๐ แม้เหล่านี้ว่า เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุน
อันเป็นธรรมของชาวบ้าน ครั้งนั้น ภูเวสียุบาสกได้คิดว่า ก็เราแลเป็นผู้มี
ยुบการะมาก เป็นหัวหน้า ชักชวนอุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ และเราก็เป็น
ผู้กระทำให้นิรุณในศีล แม้อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ก็เป็นผู้กระทำให้
นิรุณในศีล และเราก็เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุนอัน
เป็นธรรมของชาวบ้าน แม้อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ก็เป็นผู้ประพฤติ
พรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน ต่างคนต่างก็
เท่าๆ กัน ไม่ยิ่งไปกว่ากัน ฉะนั้น เราควรปฏิบัติให้ยิ่งกว่า ครั้งนั้น ภูเวสียุ
บาสกได้เข้าไปหาอุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้นแล้วกล่าวว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ
ทั้งหลาย ตั้งแต่นี้ไป ขอท่านทั้งหลายจงจำเราไว้ว่า เป็นผู้บริโภคน้ำมือเดียว
เว้นการบริโภคในราตรี เว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ครั้งนั้น
ประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ได้คิดว่า ภูเวสียุบาสกผู้เป็นเจ้า เป็นผู้มี
ยुบการะมาก เป็นหัวหน้า ชักชวนเราทั้งหลาย ภูเวสียุบาสก
อุบาสกผู้เป็นเจ้า จักเป็นผู้บริโภคน้ำมือเดียว เว้นการบริโภคในราตรี เว้น
การบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ก็ใจเราทั้งหลายจักเป็นผู้บริโภคน้ำมือเดียว

เว้นการบริโภคในราตรี จดเว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาลไม่ได้เล่า ครั้งนั้น
อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ได้เข้าไปหาภเวสีอุบาสกแล้วกล่าวว่า ตั้งแต่
วันนี้ไป ขอภเวสีอุบาสกผู้เป็นเจ้า จงจำอุบาสก ๕๐๐ แม้เหล่านี้ว่า เป็นผู้บริโภค
อาหารมือเดียว จดการบริโภคในราตรี จดเว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
ครั้งนั้น ภเวสีอุบาสกได้คิดว่า ก็เราละเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นหัวหน้า ชักชวน
อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ และเราก็คือผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล แม้อุบาสก
ประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ก็เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล และเราเป็นผู้ประพฤติ
พรหมจรรย์ ประพฤติวันไกลจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน แม้อุบาสก
ประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ก็เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติวันไกลจาก
เมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน และเราเป็นผู้บริโภคอาหารมือเดียว จดการ
บริโภคในราตรี จดเว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล แม้อุบาสกประมาณ ๕๐๐
เหล่านี้ ก็เป็นผู้บริโภคอาหารมือเดียว จดการบริโภคในราตรี จดเว้นการ
บริโภคอาหารในเวลาวิกาล ต่างคนต่างก็เท่าๆ กัน ไม่ยิ่งไปกว่ากัน ฉะนั้น
เราควรปฏิบัติให้ยิ่งกว่า ครั้งนั้น ภเวสีอุบาสกได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
พระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงที่ประทับ แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค
ภเวสีอุบาสก ได้บรรพชาอุปสมบท แล้วในสำนัก พระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสป
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ภเวสีภิกษุอุปสมบทแล้วไม่นาน หลีกออกจากหมู่
อยู่ผู้เดียวไม่ประมาณ มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่ง
ที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดย
ชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีก
มิได้มี ก็แลภเวสีภิกษุได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันตทั้งหลาย
ดูกรอานนท์ ครั้งนั้น อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ได้คิดว่าภเวสีอุบาสก
ผู้เป็นเจ้า เป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นหัวหน้า ชักชวนเราทั้งหลาย ก็ภเวสีอุบาสก
ผู้เป็นเจ้าจักปลงผมหนวดครองผ้ากาสายะออกบวชเป็นบรรพชิต ไฉนเราทั้งหลาย
จักปลงผมและหนวดครองผ้ากาสายะออกบวชเป็นบรรพชิตไม่ได้เล่า ครั้งนั้น
อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระนามว่า
กัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายทั้งได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค
อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาค
พระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ครั้งนั้น ภเวสีภิกษุได้คิดว่า
เราละเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ซึ่งวิมุตติสุขอันเป็น

ธรรมชั้นเยี่ยมนี้ โอหนอ ภิกษุประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ก็พึงเป็นผู้ได้ตามความ
ปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งวิมุตติสุขอันเป็นธรรมชั้นเยี่ยมนี้ ครั้งนั้น
ภิกษุประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ต่างเป็นผู้หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท
มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็ได้ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์
อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ได้รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์
อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก
ภิกษุประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ มีภเวสีภิกษุเป็นประมุข พยายามบำเพ็ญธรรม
ที่สูงๆ ขึ้นไป ประณีตขึ้นไป ได้ทำให้แจ้งซึ่งวิมุตติอันเป็นธรรมชั้นเยี่ยม ด้วย
ประการฉะนี้ ดูกรอาณนที เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เราทั้งหลายจักพยายามบำเพ็ญธรรมที่สูงๆ ขึ้นไป ประณีตขึ้นไป จักทำให้แจ้งซึ่ง
วิมุตติอันเป็นธรรมชั้นเยี่ยม ดูกรอาณนที เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอุปาสกวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สารัชชสูตร ๒. วิสารทสูตร ๓. นิรยสูตร ๔. เวรสูตร
๕. จันฑาลสูตร ๖. ปิติสูตร ๗. วณิขสูตร ๘. ราชสูตร ๙. คิหิสูตร
๑๐. ภเวสีสูตร ฯ

อรัญญวรรคที่ ๔

๑. อารัญญกสูตร

[๑๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้
๕ จำพวกเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตรเพราะโง่เขลา เพราะหลงมกมาย ๑
มีความปรารถนาลามก ถูกความอยากครอบงำ จึงถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๑ ถืออยู่ป่า
เป็นวัตรเพราะเป็นบ้า เพราะจิตฟุ้งซ่าน ๑ ถืออยู่ป่าเป็นวัตรเพราะรู้ว่าเป็นวัตรอัน
พระพุทธเจ้าและสาวกแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายสรรเสริญ ๑ ถืออยู่ป่าเป็นวัตร
เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความ
สัจด์ ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุผู้ถืออยู่ป่า
เป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความ
ปรารถนาน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความสัจด์ ความเป็นผู้มีความต้อ
งการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด

และดีกว่าภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากโคนนมส้มเกิดจากนมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส หัวเนยใสชาวโลกย่อมกล่าวว่าเป็นยอดในจำพวกโครส ๕ เหล่านั้น ฉันทใด บรรดาภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความสดุ้ง ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้ เป็นเลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ฉันทนั้นเหมือนกัน ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ปังสุกุลิกสูตร

[๑๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ๕ จำพวก-
*นี้ ๗๑ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. รุกขมุลิกสูตร

[๑๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ๗๑ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. โสทานิกสูตร

[๑๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ๗๑ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อัปโภกาสิกสูตร

[๑๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร ๕ จำพวก-
*นี้ ๗๑ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. เนสัชชิกสูตร

[๑๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือการนั่งเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ๗๑ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ยถาสันถติกสูตร

[๑๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถืออยู่ในเสนาสนะตามที่ท่านจัดให้
อย่างไรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ๗๑ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. เอกาสนิกสูตร

[๑๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือการนั่งฉันท อาสนะเดียวเป็น
วัตร ๕ จำพวกนี้ ๗๑ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๕. ขลุปปัจจาทติกสูตร

[๑๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือห้ามภัตอันนำมาถวาย เมื่อภายหลังเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ๗๑

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ปัตตปิณฑกสูตร

[๑๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ ภิกษุเป็นผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร เพราะโง่เขลา เพราะหลงงมงาย ๑ มีความปรารถนาลามก ถูกความอยากครอบงำ จึงเป็นผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๑ เป็นผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตรเพราะเป็นบ้า เพราะจิตฟุ้งซ่าน ๑ เป็นผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร เพราะรู้ว่าเป็นวัตรอันพระพุทธเจ้าและสาวกแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายสรรเสริญ ๑ เป็นผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความปรารถนาลม้าย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความสงัด ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้ ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุ-
*ทั้งหลาย บรรดาภิกษุผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ภิกษุผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความปรารถนาลม้าย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความสงัด ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าภิกษุผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากโค นมส้มเกิดจากนมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส หัวเนยใสขาวโลกย่อมกล่าวว่าเป็นเลิศในจำพวกโคธ ๕ เหล่านั้น ฉนใด ดูกรภิกษุ-
*ทั้งหลาย บรรดาภิกษุผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ภิกษุผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความปรารถนาลม้าย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความสงัด ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าภิกษุผู้ถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ฉนนันเหมือนกัน ๗

จบสูตรที่ ๑๐

จบอรรถกถาธรรมที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อารัญญกสูตร ๒. ปังสุกติกสูตร ๓. รุกขมุสิกสูตร
๔. โสสานิกสูตร ๕. อัปภกาสิกสูตร ๖. เนลขชิกสูตร ๗. ยถาสันถติก-

พราหมณวรรคที่ ๕

๑. โสณสูตร

[๑๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ ๕ ประการนี้ บัดนี้ย่อมปรากฏในพวกสุนัข ไม่ปรากฏในพวกพราหมณ์ ธรรม ๕ ประการเป็น โฉน คือ ได้ทราบว่า เมื่อก่อนพวกพราหมณ์ย่อมสมสู่เฉพาะพราหมณ์ ไม่สมสู่ กะหญิงที่ไม่ใช่พราหมณ์ บัดนี้ พวกพราหมณ์ย่อมสมสู่กะพราหมณ์บ้าง ย่อมสมสู่ กะหญิงที่ไม่ใช่พราหมณ์บ้าง บัดนี้ พวกสุนัขย่อมสมสู่กะสุนัขตัวเมียเท่านั้น ไม่สมสู่กะสัตว์ตัวเมียที่ไม่ใช่พวกสุนัข นี่เป็นธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ข้อที่ ๑ บัดนี้ปรากฏในพวกสุนัข ไม่ปรากฏในพวกพราหมณ์ ได้ทราบว่า เมื่อก่อนพวก พราหมณ์ย่อมสมสู่กะพราหมณ์ที่มีระดูเท่านั้น ไม่สมสู่กะพราหมณ์ที่ไม่มีระดู บัดนี้ พวกพราหมณ์ย่อมสมสู่กะพราหมณ์ที่มีระดูบ้าง ย่อมสมสู่กะพราหมณ์ที่ไม่มี ระดูบ้าง บัดนี้ พวกสุนัขย่อมสมสู่กะสุนัขตัวเมียที่มีระดูเท่านั้น ไม่สมสู่กะ สุนัขตัวเมียที่ไม่มีระดู นี่เป็นธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ข้อที่ ๒ บัดนี้ปรากฏใน พวกสุนัข ไม่ปรากฏในพวกพราหมณ์ ได้ทราบว่า เมื่อก่อนพวกพราหมณ์ย่อม ไม่ซื้อไม่ขายพราหมณ์ ยังการอยู่ร่วมกันให้เป็นไปด้วยความรักความผูกพัน บัดนี้ พวกพราหมณ์ย่อมซื้อบ้าง ย่อมขายบ้างซึ่งพราหมณ์ ยังการอยู่ร่วมกันให้เป็นไป ด้วยความรักความผูกพัน บัดนี้ พวกสุนัขย่อมไม่ซื้อไม่ขายสุนัขตัวเมีย ยังการ อยู่ร่วมกันให้เป็นไปด้วยความรักความผูกพัน นี่เป็นธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ ข้อที่ ๓ บัดนี้ย่อมปรากฏในพวกสุนัข ไม่ปรากฏในพวกพราหมณ์ ได้ทราบว่า เมื่อก่อนพวกพราหมณ์ย่อมไม่ทำการสะสมทรัพย์บ้าง ข้าวเปลือกบ้าง เงินบ้าง ทองบ้าง บัดนี้ พวกพราหมณ์ย่อมทำการสะสมทรัพย์บ้าง ข้าวเปลือกบ้าง เงิน- *บ้าง ทองบ้าง บัดนี้ พวกสุนัขย่อมไม่ทำการสะสมทรัพย์บ้าง ข้าวเปลือกบ้าง เงินบ้าง ทองบ้าง นี่เป็นธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ข้อที่ ๔ บัดนี้ ย่อมปรากฏ ในพวกสุนัข ไม่ปรากฏในพวกพราหมณ์ ได้ทราบว่า เมื่อก่อนพวกพราหมณ์ ย่อมแสวงหาอาหารเย็นเพื่อกินในเวลาเย็น อาหารเช้าเพื่อกินในเวลาเช้า บัดนี้ พวกพราหมณ์บริโภคอาหารจนอิ่มตามต้องการแล้ว ย่อมถือเอาส่วนที่เหลือไป บัดนี้ พวกสุนัขย่อมแสวงหาอาหารเย็นเพื่อกินในเวลาเย็น อาหารเช้าเพื่อกินในเวลาเช้า นี่เป็นธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ข้อที่ ๕ บัดนี้ ย่อมปรากฏในพวกสุนัข ไม่ปรากฏ ในพวกพราหมณ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ ๕ ประการนี้แล บัดนี้ ย่อมปรากฏในพวกสุนัข ไม่ปรากฏในพวกพราหมณ์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. โทณสูตร

[๑๕๒] ครั้นนั้นแล โทณพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาดังนี้ว่า พระสมณะโคตมไม่ถือวาท ไม่ลูกรับ หรือไม่เชื่อเชิญด้วยอาสนะ ซึ่งพราหมณ์ผู้แก่เฒ่าเป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว ข้อนั้นเห็นจะเป็นเหมือนอย่างนั้น เพราะท่านพระโคตมไม่ถือวาท ไม่ลูกรับ หรือไม่เชื่อเชิญด้วยอาสนะ ซึ่งพราหมณ์ผู้แก่เฒ่าเป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว ข้อนี้นี้ไม่ดีเลย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรโทณะ แม้ท่านก็ย่อมปฎิญาณว่าเป็นพราหมณ์มิใช่ หรือ ฯ

ท. ข้าแต่ท่านพระโคตม ผู้ใดเมื่อกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวว่าเป็นพราหมณ์ อุภโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิหมจดดีตลอด ๗ ขั้ว บรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เป็นผู้เล่าเรียน ทรงมนต์ รู้จบไตรเพท พร้อมทั้งคัมภีร์นิฆนฺตฺและเกฏฺกะ พร้อมทั้งอักขระประเภท มีคัมภีร์อิติหาสะเป็นที่ทำ เข้าใจตัวบท เข้าใจไวยากรณ์ เป็นผู้ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะ และตำราทำนายมหาปฐสลักษณะ ผู้นั้นเมื่อกล่าวโดยชอบ พึงหมายซึ่งข้าพระองค์นั้นเทียว เพราะข้าพระองค์เป็นพราหมณ์อุภโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิหมจดดีตลอด ๗ ขั้วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เป็นผู้เล่าเรียน ทรงมนต์ รู้จบไตรเพท พร้อมด้วยคัมภีร์นิฆนฺตฺและเกฏฺกะ พร้อมทั้งอักขระประเภท มีคัมภีร์อิติหาสะเป็นที่ทำ เข้าใจตัวบท เข้าใจไวยากรณ์ เป็นผู้ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะและตำราทำนายมหาปฐสลักษณะ ฯ

พ. ดูกรโทณะ บรรดาฤาษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤาษีอัญญกะ ฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทวะ ฤาษีเวสสามิตตระ ฤาษียมตคคิ ฤาษีอังคิรส ฤาษีการทวชะ ฤาษีวสฏฺฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภคฺคฺ ซึ่งเป็นผู้ผูกมนต์ บอกมนต์ พวกพราหมณ์ในปัจจุบันนี้ ขับตาม กล่าวตาม ซึ่งบทมนต์ของเก่านั้น ที่ท่านขับแล้ว บอกแล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้อง บอกได้ถูกต้องตามที่ท่านกล่าวไว้ บอกไว้ ฤาษีเหล่านั้นย่อมบัญญัติพราหมณ์ไว้ ๕ จำพวกนี้ คือ พราหมณ์ผู้เสมอด้วยพรหม ๑ พราหมณ์เสมอด้วยเทวดา ๑ พราหมณ์ผู้มีความประพฤติดี ๑ พราหมณ์ผู้มีความประพฤติดีและชั่ว ๑ พราหมณ์จัญฑาลเป็นที่ ๕ ดูกรโทณะ ท่านเป็นพราหมณ์จำพวกไหนในจำพวกพราหมณ์ ๕ จำพวกนั้น ฯ

โท. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่รู้จักพราหมณ์ ๕ จำพวกนี้ แต่ข้าพระองค์รู้ว่าเป็นพราหมณ์เท่านั้น ขอพระโคตมผู้เจริญโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ โดยประการที่ข้าพระองค์จะพึงรู้จักพราหมณ์ ๕ จำพวกนี้ ฯ

พ. ดุกรโทณะ ถิ่นเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ฯ

โพนพราหมณ์ทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุกรโทณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้เสมอด้วยพรหมอย่างไร พราหมณ์ในโลกนี้เป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรรค์เป็นที่ถือปฏิสนธิมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติกุमारพรหม-จรรย์เรียนมนต์อยู่ตลอด ๔๘ ปี ครั้นแล้ว ย่อมแสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหา นั้นอย่างไร คือ ไม่ใช่แสวงหาด้วยกลกรรม พาณิชยกรรม โครภักษกรรม การเป็นนักรบ การรับราชการ ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเที่ยวภิกขาจารอย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้ว ปลงผมและหนวด ทุ่มหมัดผ้ากาสาเยะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตา อันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ฯ

มีใจประกอบด้วยกรุณา ... ประกอบด้วยมุทิตา ... ประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยอุเบกขา อันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ เธอเจริญพรหมวิหาร ๔ ประการนี้แล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติพรหมโลก ดุกรโทณะ พราหมณ์เป็นผู้ชื่อว่าเสมอด้วยพรหมอย่างนี้แล ฯ

ดุกรโทณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้เสมอด้วยเทวดาอย่างไร พราหมณ์ในโลกนี้เป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรรค์เป็นที่ถือปฏิสนธิมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครๆ จะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติกุमारพรหมจรรย์ เรียนมนต์อยู่ตลอด ๔๘ ปี ครั้นแล้ว ย่อมแสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรม ไม่แสวงหาอย่างไม่เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหา นั้นอย่างไร คือ ไม่ใช่แสวงหาด้วยกลกรรม พาณิชยกรรม โครภักษกรรม การเป็นนักรบ การรับราชการ ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเที่ยวภิกขาจารอย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้ว ย่อมแสวงหาภรรยาโดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหา นั้นอย่างไร คือ ไม่แสวงหาด้วยการซื้อ ด้วยการขาย ย่อมแสวงหาพราหมณีเฉพาะที่เขาภักให้ด้วยการหลั่งน้ำ เขาย่อมสมสู่เฉพาะพราหมณี

ไม่สมสู่ด้วยสตรีชั้นกษัตริย์ แพศย์ ศูทร จัณฑาล เนสาท ช่างจักสาน ช่าง
ทำรถ เทหยาภเหือ สตรีมีครรภ์ มีลูกอ่อน ไม่มีระดู ดูกรโทณะ เพราะเหตุไร
พราหมณ์จึงไม่สมสู่ สตรีมีครรภ์ เพราะเหตุว่า ถ้าพราหมณ์สมสู่สตรีมี
ครรภ์ไซ้ มาณพหรือมาณวิกาย่อมเป็นผู้ชื่อว่าเกิดแต่กองอุจจาระ เพราะฉะนั้น
พราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีครรภ์ เพราะเหตุไร พราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีลูก
อ่อน เพราะเหตุว่า ถ้าพราหมณ์สมสู่สตรีมีลูกอ่อนไซ้ มาณพหรือมาณวิกา
ย่อมเป็นผู้ชื่อว่าดื่มน้ำของไม่สะอาด เพราะฉะนั้น พราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมี
ลูกอ่อน พราหมณ์นั้นเป็นพราหมณ์ของพราหมณ์ มิใช่ต้องการความใคร่ ความ
สนุก ความยินดี ต้องการบุตรอย่างเดียว เขามีบุตรหรือธิดาแล้ว จึงปลงผม
และหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้
สังัดจากกาม ฯลฯ บรรลุจุดุตถมาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์
และดับโสมนัสโสมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เชอ
เจริญญาณทั้ง ๔ ประการนี้แล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดูกร-
*โทณะ พราหมณ์เป็นผู้เสมอด้วยเทวดาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรโทณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้มีความประพฤติดีอย่างไร พราหมณ์ในโลก
นี้ เป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรภ์เป็นที่ถือปฏิบัติสนธิหมดจดดี
ตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติ
โกมารพรหมจรรย์ เรียนมนต์อยู่ตลอด ๔๘ ปี ครั้นแล้ว แสวงหาทรัพย์สำหรับ
บูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรม
ในการแสวงหาอันอย่างไร คือ มิใช่แสวงหาด้วยกลกรรม พาณิชยกรรม
โครักขกรรม การเป็นนักรบ การรับราชการ ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือ
กระเบื้องเทียวภิกขาจารอย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้ว
ย่อมแสวงหาภรรยาโดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรมใน
การแสวงหาอันอย่างไร คือ ไม่แสวงหาด้วยการซื้อ การขาย ย่อมแสวงหา
พราหมณ์เฉพาะผู้ที่ขายกให้ด้วยการหลั่งน้ำ เขาย่อมสมสู่เฉพาะพราหมณ์ ไม่สมสู่
สตรีชั้นกษัตริย์ แพศย์ ศูทร จัณฑาล เนสาท ช่างจักสาน ช่างทำรถ
เทหยาภเหือ สตรีมีครรภ์ มีลูกอ่อน ไม่มีระดู ดูกรโทณะ เพราะเหตุไร
พราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีครรภ์ เพราะเหตุว่า ถ้าพราหมณ์ยอมสมสู่สตรีมีครรภ์
ไซ้ มาณพหรือมาณวิกาย่อมเป็นผู้ชื่อว่าเกิดแต่กองอุจจาระ เพราะฉะนั้น
พราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีครรภ์ เพราะเหตุไร พราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีลูก
อ่อน เพราะเหตุว่า ถ้าพราหมณ์สมสู่สตรีมีลูกอ่อนไซ้ มาณพหรือมาณวิกา
ย่อมเป็นผู้ชื่อว่าดื่มน้ำของไม่สะอาด เพราะฉะนั้น พราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีลูก
อ่อน พราหมณ์นั้นยอมเป็นพราหมณ์ของพราหมณ์ มิใช่ต้องการความใคร่ ความ

สนุก ความยินดี ต้องการบุตรอย่างเดียว เขามีบุตรหรือธิดาแล้ว ปราธนา
ความยินดีในบุตรหรือธิดานั้น ครอบครองทรัพย์สมบัติ ไม่อวดบวชเป็นบรรพชิต
เขาดำรงอยู่ในความประพฤติดีของพราหมณ์แต่ปางก่อน ไม่ล่วงละเมิด พราหมณ์ผู้
ตั้งอยู่ในความประพฤติดีของพราหมณ์แต่ปางก่อน ไม่ล่วงละเมิด เพราะเหตุดังนี้
แล ชาวโลกจึงเรียกว่าพราหมณ์ผู้มีความประพฤติดี ดูกรโทณะ พราหมณ์เป็นผู้
มีความประพฤติดีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรโทณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้มีความประพฤติดีอย่างไร พราหมณ์ใน
โลกนี้ เป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมจดดี
ตลอด ๗ ขั้วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติ
โกมารพรหมจรรย์เรียนมนต์ อยู่ ๔๘ ปี ครั้นแล้ว แสวงหาทรัพย์สำหรับบูชา
อาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรมใน
การแสวงหาอันอย่างไร คือ ไม่แสวงหาด้วยกสิกรรม พลิชยกรรม โครักขกรรม
การเป็นนักรบ การรับราชการ ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเที่ยว
ภิกขาจารอย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้ว ย่อมแสวงหา
ภรรยาโดยธรรมบ้าง โดยไม่เป็นธรรมบ้าง ด้วยการซื้อบ้าง ด้วยการขายบ้าง ย่อม
แสวงหาพราหมณ์ผู้ที่เขาทำให้ด้วยการหลั่งน้ำ เขาย่อมสมสู่พราหมณ์บ้าง สตรีชั้น
กษัตริย์บ้าง ชั้นแพศย์บ้าง ชั้นศูทรบ้าง ชั้นจัณฑาลบ้าง ชั้นเนสทาบ้าง ชั้นจักสาน
บ้าง ชั้นช่างทำรถบ้าง ชั้นเทหยาเกื้อบ้าง มีครรรภ์บ้าง มีลูกอ่อนบ้าง มีระดูบ้าง ไม่
มีระดูบ้าง พราหมณ์นั้นเป็นพราหมณ์ของพราหมณ์ ต้องการความใคร่บ้าง ความ
สนุกบ้าง ความยินดีบ้าง ต้องการบุตรบ้าง เขาไม่ตั้งอยู่ในความประพฤติดีของ
พราหมณ์แต่ปางก่อน ล่วงละเมิดพราหมณ์ผู้ไม่ตั้งอยู่ในความประพฤติดีของ
พราหมณ์แต่ปางก่อน ล่วงละเมิด เพราะเหตุดังนี้ พราหมณ์ชาวโลกจึงเรียกว่าผู้มี
ความประพฤติดีและชั่ว ดูกรโทณะ พราหมณ์เป็นผู้มีความประพฤติดีและชั่วอย่าง
นี้แล ฯ

ดูกรโทณะ ก็พราหมณ์ผู้เป็นพราหมณ์จัณฑาลอย่างไร พราหมณ์ในโลก
นี้ เป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมจดดี
ตลอด ๗ ขั้วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติ
โกมารพรหมจรรย์เรียนมนต์อยู่ตลอด ๔๘ ปี ครั้นแล้ว แสวงหาทรัพย์สำหรับ
บูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมบ้าง โดยไม่เป็นธรรมบ้าง ด้วยกสิกรรมบ้าง
ด้วยพลิชยกรรมบ้าง ด้วยโครักขกรรมบ้าง ด้วยการเป็นนักรบบ้าง ด้วยการรับ
ราชการบ้าง ด้วยศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเที่ยวภิกขาจารอย่างเดียว
มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้ว ย่อมแสวงหาภรรยาโดยธรรมบ้าง
โดยไม่เป็นธรรมบ้าง ด้วยการซื้อบ้าง ด้วยการขายบ้าง ย่อมแสวงหาพราหมณ์ที่

เขายกให้ด้วยการหลั่งน้ำ เขาย่อมสมสู่พราหมณ์บ้าง สตรีชั้นกษัตริย์บ้าง ชั้นแพศย์
บ้าง ชั้นศูทรบ้าง ชั้นจัณฑาลบ้าง ชั้นเนสทาบ้าง ชั้นช่างจักสานบ้าง ชั้นช่างทำรถ
บ้าง ชั้นเทหยาภยือบ้าง มีครรรค์บ้าง มีลูกอ่อนบ้าง มีระดูบ้าง ไม่มีระดูบ้าง พราหมณ์
นั้นเป็นพราหมณ์ของพราหมณ์ ต้องการความใคร่บ้าง ความสนุกบ้าง ความยินดี
บ้าง ต้องการบุตรบ้าง เขาสำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยการงานทุกอย่าง พวกพราหมณ์
ได้กล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านปฏิญาณว่าเป็นพราหมณ์ เพราะเหตุไรจึงสำเร็จการ
เลี้ยงชีพด้วยการงานทุกอย่าง เขาได้ตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ เปรียบเหมือนไฟ
ย่อมไหม้สิ่งที่สะอาดบ้าง สิ่งที่ไม่สะอาดบ้าง แต่ไฟย่อมไม่ติดด้วยสิ่งนั้น แม้
ฉันใด ถ้าแม้พราหมณ์สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยการงานทุกอย่างไซ้ แต่พราหมณ์ย่อม
ไม่ติดด้วยการงานนั้น ฉันนั้นเหมือนกัน พราหมณ์สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยการงาน
ทุกอย่าง เพราะเหตุดังนี้แล พราหมณ์ชาวโลกจึงเรียกว่า พราหมณ์จัณฑาล ดูกร
โทณะ พราหมณ์ผู้เป็นพราหมณ์จัณฑาลอย่างนี้แล ฯ

ดูกรโทณะ บรรดาฤาษีที่เป็นบูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤาษี
อัญญกะ ฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทวะ ฤาษีเวสสามิตตระ ฤาษีมัคคิก ฤาษีอังคีรส
ฤาษีการทวชะ ฤาษีวสสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภักคุ ซึ่งเป็นผู้ผู้กมนต์ บอก
มนต์ พวกพราหมณ์ในปัจจุบันนี้จับตาม กล่าวตาม ซึ่งบทมนต์ของแก่นี้ ที่ท่าน
จับแล้ว บอกแล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้อง บอกได้ถูกต้อง ตามที่ท่าน
กล่าวไว้ บอกไว้ ฤาษีเหล่านั้นย่อมบัญญัติพราหมณ์ไว้ ๕ จำพวก คือ พราหมณ์
ผู้เสมอด้วยพรหม ๑ พราหมณ์ผู้เสมอด้วยเทวดา ๑ พราหมณ์ผู้มีความประพฤติ
ดี ๑ พราหมณ์ผู้มีความประพฤติดีและชั่ว ๑ พราหมณ์จัณฑาลเป็นที่ ๕ ดูกร
โทณะ ท่านเป็นพราหมณ์จำพวกไหน ในจำพวกพราหมณ์ ๕ จำพวกนั้น ฯ

โท. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้าพระองค์ย่อมไม่ยัง
แม้พราหมณ์จัณฑาลให้เต็มได้ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้ง
นัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศ
ธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหางของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่
คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้า
แต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระองค์กับทั้งธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่า
เป็นสรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอด
ชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สังคารวสูตร

[๑๕๓] ครั้งนั้นแล สังคารวพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว

แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มนต์แม่ที่ไม่ทำการ
สาธยายตลอดกาลนาน ก็ไม่แจ่มแจ้งในกาลบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่
ไม่ทำการสาธยาย และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มนต์แม่ที่ไม่ได้ทำการ
สาธยายตลอดกาลนาน ก็แจ่มแจ้งได้ในกาลบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำ
การสาธยาย พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ สมัยใด บุคคลมีใจอัน
กามราคะกลุ้มรุม อันกามราคะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่ง
ธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น บุคคลย่อมไม่รู้ไม่
เห็นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ตน แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่น แม้ซึ่งประโยชน์
ทั้งสองฝ่าย มนต์แม่ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึง
มนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภานะที่เต็มไปด้วยน้ำ ซึ่งระคนด้วยครั้ง
ขมิ้น สีเขียว หรือสีเหลืองอ่อน บุรุษมีตาดี มองดูเงาหน้าของตนในภานะอัน
เต็มไปด้วยน้ำนั้น ไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง แม้ฉันทดูกรพราหมณ์
สมัยใด บุคคลมีใจอันกามราคะกลุ้มรุม อันกามราคะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้
ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัย
นั้น บุคคลย่อมไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริงแม้ซึ่งประโยชน์ตน แม้ซึ่งประโยชน์
ผู้อื่น แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองฝ่าย มนต์แม่ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่
แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันพยาบาทกลุ้มรุม
อันพยาบาทครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออก
แห่งพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม่ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่ม
แจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภานะที่เต็ม
ด้วยน้ำร้อนเพราะไฟ เดือดพล่านเป็นไอ บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนใน
ภานะที่เต็มไปด้วยน้ำนั้น ไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง แม้ฉันทดูกรพราหมณ์
สมัยใด บุคคลมีใจอันพยาบาทกลุ้มรุม อันพยาบาทครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัด
ตามความเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ
มนต์แม่ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำ
การสาธยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันถีนมิทธะกลุ้ม
รุม อันถีนมิทธะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่อง
สลัดออกแห่งถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม่ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาล
นานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภานะ
ที่เต็มไปด้วยน้ำอันสาหร่ายและเห่นปกคลุมแล้ว บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนใน

ภาษาที่เต็มไปด้วยน้ำนั้น ไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด ดูกรพราหมณ์
สมัยใด บุคคลมีใจอันถิ่นมิทธะกลุ่มรวมอันถิ่นมิทธะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัด
ตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งถิ่นมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์
แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการ
สาธยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันอุทธัจจกุกกุจจะ
กลุ่มรวม อันอุทธัจจกุกกุจจะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรม
เป็นเครื่องสลัดออกแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ทำการ
สาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย
เปรียบเหมือนภาษาที่เต็มไปด้วยน้ำ อันลมพัด ไหว วน เป็นคลื่น บุรุษมีตาดีมองดู
เงาหน้าของตนในภาษาที่เต็มไปด้วยน้ำนั้น ไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด
ดูกรพราหมณ์ สมัยใด บุคคลมีใจอันอุทธัจจกุกกุจจะกลุ่มรวม อันอุทธัจจกุกกุจจะ
ครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่ง
อุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่
แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันวิจิกิจฉากลุ่มรวม
อันวิจิกิจฉาครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออก
แห่งวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่ม
แจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาษาที่เต็มไปด้วย
น้ำขุ่น มัว เป็นตม ที่เขาวางไว้ในที่มืด บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนใน
ภาษาที่เต็มไปด้วยน้ำนั้น ไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด ดูกรพราหมณ์
สมัยใด บุคคลมีใจอันวิจิกิจฉากลุ่มรวม อันวิจิกิจฉาครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัด
ตามเป็นจริงซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์
แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการ
สาธยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็สมัยใดแล บุคคลมีใจอันกามราคะไม่กลุ่มรวม อันกามราคะ
ไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกาม
ราคะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น บุคคลย่อมรู้ย่อมเห็นตามเป็นจริงแม้ซึ่งประโยชน์ตน
แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่น แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองฝ่าย มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอด
กาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาษาอัน
เต็มไปด้วยน้ำซึ่งไม่ระคนด้วยครั้ง ขมิ้น สีเขียว หรือสีเหลืองอ่อน บุรุษมีตาดีมอง
ดูเงาหน้าของตนในภาษาที่เต็มไปด้วยน้ำนั้น พึงรู้พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด
สมัยใด บุคคลมีใจอันกามราคะไม่กลุ่มรวม อันกามราคะไม่ครอบงำอยู่และย่อม

รู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งการราคะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น บุคคลย่อมรู้ย่อมเห็นตามเป็นจริงแม้ซึ่งประโยชน์ตน แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่น แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองฝ่าย มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันพยาบาลไม่กุ่ม รุม อันพยาบาลไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งพยาบาลที่เกิดขึ้นแล้ว ฯ๑๑ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาษาณะที่เต็มไปด้วยน้ำไม่ร้อนเพราะไฟ ไม่เดือดเพราะไฟ ไม่เป็นไอ บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาษาณะที่เต็มไปด้วยน้ำนั้น พึงรู้พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด สมัยใด บุคคลมีใจอันพยาบาลไม่กุ่ม รุม อันพยาบาลไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งพยาบาลที่เกิดขึ้นแล้ว ฯ๑๑ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันถีนมิทธะไม่กุ่ม รุม อันถีนมิทธะไม่ครอบงำ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯ๑๑ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาษาณะที่เต็มไปด้วยน้ำ อันสาหร่ายและแห่นโปกคลุมแล้ว บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาษาณะที่เต็มไปด้วยน้ำนั้น พึงรู้พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด สมัยใด บุคคลมีใจอันถีนมิทธะไม่กุ่ม รุม อันถีนมิทธะไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯ๑๑ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันอุทธัจจกุกกุจจะ ไม่กุ่ม รุม อันอุทธัจจกุกกุจจะไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯ๑๑ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาษาณะที่เต็มไปด้วยน้ำอันลมไม่พัด ไม่ไหว ไม่วน ไม่เป็นคลื่น บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาษาณะที่เต็มไปด้วยน้ำนั้น พึงรู้พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด บุคคลมีใจอันอุทธัจจกุกกุจจะ ไม่กุ่ม รุม อันอุทธัจจกุกกุจจะไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯ๑๑ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้อง

กล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันวิจิตรใจไม่
กลุ่มมร อันวิจิตรใจไม่ครอบงำ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่อง
สลัดออกแห่งวิจิตรใจที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอด
กาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาชนะ
ที่เต็มไปด้วยน้ำอันใสแจ่ม ไม่ขุ่นมัว ที่เขาวางไว้ในที่สว่าง บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้า
ของตนในภาชนะที่เต็มไปด้วยน้ำนั้น พึงรู้พึงเห็นตามเป็นจริงได้ แม้ฉันใด สมัยใด
บุคคลมีใจอันวิจิตรใจไม่กลุ่มมร อันวิจิตรใจไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตาม
เป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิจิตรใจที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่
ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย
ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยาย
ตลอดกาลนานไม่แจ่มแจ้งได้ในกาลบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการ
สาธยาย และนี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอด
กาลนานก็แจ่มแจ้งได้ในกาลบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย ฯ

สังคารพราหมณ์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของ
พระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก
พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ
เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า ผู้มี
จักหูจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระโคตมผู้เจริญกับทั้งพระธรรม
และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระโคตมผู้เจริญโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า
เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. การณปาฬีสสูตร

[๑๕๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กุฎาคารศาลา ปามหาวัน
ใกล้เมืองเวสาลี สมัยนั้น การณปาฬิพราหมณ์ใช้คนให้ทำการงานของเจ้าลิจฉวีอยู่
ได้เห็นปิงคยานีพราหมณ์เดินมาแต่ไกล ครั้นแล้วได้ถามว่า อ้อ ท่านปิงคยานี
มาจากไหนแต่ยังวัน (แต่วันนัก) ปิงคยานีพราหมณ์ตอบว่า ข้าพเจ้ามาจากสำนัก
พระสมณโคตม ฯ

กา. ท่านปิงคยานีย่อมเข้าใจพระปริชา (ความฉลาดด้วยปัญญา) ของ
พระสมณโคตมว่า เห็นจะเป็นบัณฑิตนั้นอย่างไร ฯ

ปิ. ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าคือใคร และเป็นอะไรจึงจรรู้พระปริชาของ
พระสมณโคตม ผู้ใดพึงรู้พระปริชาของพระสมณโคตม แม้ผู้นั้นพึงเป็นเช่นกับ

พระสมณโคดมฉันแน่อน ๑

กา. ได้ยินว่า ท่านปิงคิยานีสรรเสริญพระสมณโคดมยิ่งนัก ๑

ปิ. ข้าพเจ้าคือใคร และเป็นอะไรจึงจกสรรเสริญพระสมณโคดม และ
ท่านพระสมณโคดมพระองค์นั้น อันเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายสรรเสริญแล้วว่า
เป็นผู้ประเสริฐที่สุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ๑

กา. ก็ท่านปิงคิยานีเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงเลื่อมใสยิ่งนักใน
พระสมณโคดมอย่างนี้ ๑

ปิ. ท่านผู้เจริญ เปรียบเหมือนบุรุษผู้เฒ่าในรสถันเล็ดแล้ว ย่อมไม่
ปรารถนารสที่เลวเหล่าอื่น ฉนใด บุคคลพึงธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้น
โดยลักษณะใดๆ คือ โดยสุตตะ โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัပ္ပุตตรธรรม
ย่อมไม่ปรารถนาว่าทะของสมณะเป็นอันมากเหล่าอื่น โดยลักษณะนั้นๆ ฉนนัน
เปรียบเหมือนบุรุษผู้ถูกความหิว และความอ่อนเพลียครอบงำ พึงได้รวงผึ้ง เขา
พึงลิ้มรสโดยลักษณะใดๆ ก็ย่อมได้รสดีอันไม่เจือ ฉนใด บุคคลพึงธรรมของ
ท่านพระโคดมพระองค์นั้น โดยลักษณะใดๆ คือ โดยสุตตะ โดยเคยยะ
โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัပ္ပุตตรธรรม ย่อมได้ความดีใจ ย่อมได้ความเลื่อมใส
แห่งใจ โดยลักษณะนั้นๆ ฉนนัน เปรียบเหมือนบุรุษพึงได้ไม้จันทน์แห่งจันทน์
เหลืองหรือจันทน์แดง พึงสูดกลิ่นจากที่ใดๆ เช่นจากราก จากลำต้น หรือ
จากยอด ก็ย่อมได้กลิ่นหอมดี กลิ่นแท้ ฉนใด บุคคลพึงธรรมของท่านพระโคดม
พระองค์นั้น โดยลักษณะใดๆ คือ โดยสุตตะ โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์
หรือโดยอัပ္ပุตตรธรรม ก็ย่อมได้ความปราโมทย์ ย่อมได้โสมนัส โดยลักษณะนั้น
ฉนนัน เปรียบเหมือนบุรุษผู้อาพาธ มีทุกข์ เป็นไข้หนัก นายแพทย์ผู้ฉลาดพึง
บำบัดอาพาธของเขาโดยเร็ว ฉนใด บุคคลพึงธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้น
โดยลักษณะใดๆ คือ โดยสุตตะ โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัပ္เพุตตรธรรม
ความโศก ความรำไร ความทุกข์ ความโสมนัส และความคับแค้นใจของเขา
ย่อมหมดไปโดยลักษณะนั้นๆ ฉนนัน เปรียบเหมือนสระน้ำมีน้ำใส่น่าเพลินใจ
น้ำเย็น น้ำขาว มีท่าราบเรียบ น้ำรื่นรมย์ บุรุษผู้ร้อนเพราะแดด ถูกแดดเผา
เหน็ดเหนื่อย หิว ระหาย เดินมาถึง เขาลงไปในสระน้ำนั้น อาบ ดื่ม พึง
ระงับ ความกระวนกระวาย ความเหน็ดเหนื่อย และความเร่าร้อนทั้งปวง ฉนใด
บุคคลพึงธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้น โดยลักษณะใดๆ คือ โดยสุตตะ
โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัပ္เพุตตรธรรม ความกระวนกระวาย ความ
เหน็ดเหนื่อย และความเร่าร้อนทั้งปวงของเขา ก็ย่อมระงับไป โดยลักษณะนั้นๆ
ฉนนัน ๑

เมื่อปิงคิยานีพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว การณปาตีพราหมณ์ลุกจากที่นั่ง

ห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ถูกเข้าข้างขวาลงบนแผ่นดิน ประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ เปล่งอุทานสามครั้งว่า ขอความนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอความนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอความนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น แล้วกล่าวต่อไปว่า ท่านปิงคิยานี ภาณิตของท่านแจ่มแจ้งยิ่งนัก ท่านปิงคิยานี ภาณิตของท่านแจ่มแจ้งยิ่งนัก ท่านปิงคิยานี ประกาศธรรมโดยอนเอกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า ผู้มีจักหูจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคตมพระองค์นั้น กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านปิงคิยานีจงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ปิงคิยานีสูตร

[๑๕๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กุฎาคารศาลา ปามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี สมัยนั้น เจ้าลิจฉวีประมาณ ๕๐๐ เผ่าพระผู้มีพระภาคอยู่ เจ้าลิจฉวีบางพวกเขียว มีวรรณะเขียว มีผ้าเขียว มีเครื่องประดับเขียว บางพวกเหลือง มีวรรณะเหลือง มีผ้าเหลือง มีเครื่องประดับเหลือง บางพวกแดง มีวรรณะแดง มีผ้าแดง มีเครื่องประดับแดง บางพวกขาว มีวรรณะขาว มีผ้าขาว มีเครื่องประดับขาว พระผู้มีพระภาคทรงรู้งานกว่าเจ้าลิจฉวีเหล่านั้น โดยพระวรรณะและพระยศ ครั้งนั้น ปิงคิยานีพราหมณ์ลุกจากที่นั่ง ห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เนื้อความแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ข้าแต่พระสุคต เนื้อความแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรปิงคิยานี จงแจ่มแจ้งกะท่านเถิด ครั้งนั้นปิงคิยานีพราหมณ์ได้ชมเชยต่อพระพักตร์พระผู้มีพระภาคด้วยคาถาโดยย่อว่า

เชยฺยท่านดูพระอังคีรสผู้ทรงรุ่งโรจน์อยู่ เหมือนดอกบัวช่อ

โกกนุท มีกลิ่นหอม ไม่ปราศจากกลิ่น บานอยู่ ณ เวลาเช้า

และเหมือนพระอาทิตย์เปล่งรัศมีอยู่บนท้องฟ้า ฉะนั้น ฯ

ครั้งนั้น เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น ได้ให้ปิงคิยานีพราหมณ์ห่มผ้าอุตราสงค์

๕๐๐ ผืน ปิงคิยานีพราหมณ์ได้ทูลถวายให้พระผู้มีพระภาคครองผ้าอุตราสงค์ ๕๐๐

ผืนเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นว่า ดูกรเจ้าลิจฉวี ความ

ปรากฏขึ้นแห่งรัตนะ ๕ หาได้ยากในโลก รัตนะ ๕ เป็นไฉน คือ พระตถาคต

อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ๑

บุคคลผู้รู้แจ้งธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว อันผู้อื่นแสดงแล้ว ๑ บุคคล
ผู้รู้แจ้งธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว อันผู้อื่นแสดงแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควร
แก่ธรรม ๑ กตัญญูกตเวทีบุคคล ๑ ดูกรเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ความปรากฏแห่ง
รตนะ ๕ ประการนี้แล หาได้ยากในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สุบินสูตร

[๑๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาสุบิน ๕ ประการ ปรากฏแก่ตถาคต
อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ๕
ประการเป็นไฉน คือ แผ่นดินใหญ่นี้เป็นที่นอนใหญ่ ขุนเขาหิมวันต์เป็นแขน
มือซ้ายหย่อนลงในสมุทรด้านทิศบูรพา มือขวาหย่อนลงในสมุทรด้านทิศประจิม
เท้าทั้งสองหย่อนลงในสมุทรด้านทิศทักษิณ นี่เป็นมหาสุบินข้อที่ ๑ ปรากฏแก่
ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์
อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภูเขาเขาได้ขึ้นจากนาภีของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ
ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ จดท้องฟ้า ตั้งอยู่ นี่
เป็นมหาสุบินข้อที่ ๒ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้
ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง หมูหนอนมีสีขาว ศีรษะดำ ได้ไต่ขึ้นมาจากเท้าของ
สัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ปกปิด
ตลอดถึงขานุมณฑล นี่เป็นมหาสุบินข้อที่ ๓ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมา
สัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง นกสี่เหล้ามืดต่างๆ กัน บินมาจากทิศทั้งสี่ ตกลง
แทบเท้าของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยัง
เป็นพระโพธิสัตว์อยู่ แล้วกลับกลายเป็นสีขาวทุกตัว นี่เป็นมหาสุบินข้อที่ ๔
ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็น
พระโพธิสัตว์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่
ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ เดินไปมาบนภูเขาสูงใหญ่ (แต่) ไม่แปด
เปื้อนถูล นี่เป็นมหาสุบินข้อที่ ๕ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อน
แต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่แผ่นดินใหญ่นี้ เป็นที่นอนใหญ่ของตถาคต
อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่
ขุนเขาหิมวันต์เป็นแขน มือซ้ายหย่อนลงในสมุทรด้านทิศบูรพา มือขวาหย่อนลง

ในสมุทรด้านทิศประจิม แท้ทั้งสองหย่อนลงในสมุทรด้านทิศทักษิณ นี่เป็นมหา
สูบินข้อที่ ๑ ปรากฏเพื่อเป็นนิมิตให้ทราบว่ ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะได้
ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณที่ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ฯ

ข้อที่ห้าคาได้ขึ้นจากนาคของตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่
ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ จดท้องฟ้าตั้งอยู่ นี่เป็นมหาสูบิน
ข้อที่ ๒ ปรากฏเพื่อเป็นนิมิตให้ทราบว่ ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะได้ตรัสรู้
อริยมรรคมีองค์ ๘ แล้วประกาศด้วยดี ตลอดถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ข้อที่หมู่หนอนมีสีขาว ศีรษะดำ ได้ไ้ขึ้นจากเท้าของตลาคตอรหันตสัมมา
สัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ปกปิดตลอด
ถึงขานุมณฑล นี่เป็นมหาสูบินข้อที่ ๓ ปรากฏเพื่อเป็นนิมิตให้ทราบว่ คลุ่หส์
ผู้มุ่งห่มผ้าขาวจำนวนมากได้ถึงตลาคตเป็นสรณะตลอดชีวิต ฯ

ข้อที่นกกลีเหล่ามีสีต่างๆ กัน บินมาจากทิศทั้งสี่ ตกลงแทบเท้าของ
ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิ-
*สัตว์อยู่ แล้วกลับกลายเป็นสีขาวทุกตัว นี่เป็นมหาสูบินข้อที่ ๔ ปรากฏเพื่อเป็น
นิมิตให้ทราบว่ วรรณะทั้งสี่เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร
ออกบวชในธรรมวินัยที่ตลาคตประกาศแล้ว ก็ทำให้แจ้งซึ่งวิมุตติอันยอดเยี่ยม ฯ

ข้อที่ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยัง
เป็นพระโพธิสัตว์อยู่ เดินไปมาบนภูเขาสูงใหญ่ (แต่) ไม่แปดเปื้อนธุล นี่
เป็นมหาสูบินข้อที่ ๕ ปรากฏเพื่อเป็นนิมิตให้ทราบว่ ตลาคตได้ (ร่ำรวย) จีวร
บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แล้วไม่ลุ่มหลง ไม่หมกมุ่น
ไม่พัวพัน มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเปลื้องตนออกบรโถก ดูกรภิกษุทั้งหลาย
มหาสูบิน ๕ ประการนี้ ปรากฏแก่ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้
ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. วัสสสูตร

[๑๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันตรายของฝนซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตา
ของพวกหมอดูยังไม่ถึง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ เตโชธาตุเบื้องบน
อากาศกำเริบ เมฆที่เกิดขึ้นย่อมกระจายไปเพราะเตโชธาตุกำเริบนั่น นี่เป็นอันตราย
ของฝนข้อที่ ๑ ซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวกหมอดูยังไม่ถึง อีกประการ
หนึ่ง วาโยธาตุเบื้องบนอากาศกำเริบ เมฆที่เกิดขึ้นย่อมกระจายไป เพราะวาโยธาตุ
กำเริบนั่น นี่เป็นอันตรายของฝนข้อที่ ๒ ซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวก
หมอดูยังไม่ถึง อีกประการหนึ่ง อสุรินทรอาหุเอาฝามีอรับน้ำแล้วทิ้งลงในมหา-
*สมุทร นี่เป็นอันตรายของฝนข้อที่ ๓ ซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวก

หมอดูหยังไม่ถึง อีกประการหนึ่ง วัสดุลาหะทวบุตรประมาทเสีย นี่เป็น
อันตรายของฝนข้อที่ ๔ ซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวกหมอดูหยังไม่ถึง
อีกประการหนึ่ง พวกมนุษย์ไม่ตั้งอยู่ในธรรม นี่เป็นอันตรายของฝนข้อที่ ๕ ซึ่ง
พวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวกหมอดูหยังไม่ถึง ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันตราย
ของฝน ๕ ประการนี้แล ซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวกหมอดูหยังไม่ถึง ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. วาจาสูตร

[๑๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เป็นวาจา
สุภาษิต ไม่เป็นทุพภาษิต และเป็นวาจาไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน องค์ ๕
ประการเป็นไฉน คือ วาจานั้นย่อมเป็นวาจาที่กล่าวถูกกาล ๑ เป็นวาจาที่กล่าว
เป็นสัจ ๑ เป็นวาจาที่กล่าวอ่อนหวาน ๑ เป็นวาจาที่กล่าวประกอบด้วยประโยชน์ ๑
เป็นวาจาที่กล่าวด้วยเมตตาจิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ ๕
ประการนี้แล เป็นวาจาสุภาษิต ไม่เป็นทุพภาษิต และเป็นวาจาไม่มีโทษ วิญญูชน
ไม่ติเตียน ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. กุลสูตร

[๑๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตผู้มีศีลทั้งหลาย ย่อมเข้าไปหาสกุลใด
พวกมนุษย์ในสกุลนั้นย่อมประสพบุญเป็นอันมาก โดยฐานะ ๕ ประการ ฐานะ ๕
ประการเป็นไฉน คือ สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปหาสกุล จิตของพวก
มนุษย์ย่อมเลื่อมใสเพราะเห็นท่าน สมัยนั้น สกุลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติทางที่ยังสัตว์
ให้เป็นไปพร้อมเพื่อสวรรค์ สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปหาสกุล พวก
มนุษย์ย่อมลูกรับ (ต้อนรับ) กราบไหว้ให้อาสนะ (ที่นั่ง) สมัยนั้น สกุลนั้น
ชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติทางที่ยังสัตว์ให้เป็นไปพร้อมเพื่อเกิดในสกุลสูง สมัยใด เมื่อ
บรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปหาสกุล พวกมนุษย์ย่อมกำจัดมลทินคือความตระหนี่ สมัยนั้น
สกุลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติทางที่ยังสัตว์ให้เป็นไปพร้อมเพื่อความเป็นผู้มีศักดิ์ใหญ่
(เกียรติยศสูง) สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปหาสกุล พวกมนุษย์ย่อมจัด
ของถวายตามศตกำลัง สมัยนั้น สกุลนั้นชื่อว่า ปฏิบัติปฏิบัติทางที่ยังสัตว์ให้เป็นไป
พร้อมเพื่อความเป็นผู้มีโลกทรัพย์มาก สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปหาสกุล
พวกมนุษย์ย่อมไต่ถาม สอบสวน ย่อมฟังธรรม สมัยนั้น สกุลนั้นชื่อว่า
ปฏิบัติปฏิบัติทางที่ยังสัตว์ให้เป็นไปพร้อมเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย สมัยใด บรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปหาสกุล พวกมนุษย์ในสกุลนั้นย่อม
ประสพบุญเป็นอันมาก โดยฐานะ ๕ ประการนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. นิสสารณียสูตร

[๒๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธาตุที่พึงปราศได้ ๕ ประการนี้ ๕ ประการ เป็นไฉน คือ เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ มนสิการถึงกามทั้งหลาย จิตของเธอย่อมไม่แล่นไป ย่อมไม่เลื่อมใส ย่อมไม่ตั้งอยู่ ย่อมไม่น้อมไปในกามทั้งหลาย แต่เมื่อเธอมนสิการถึงเนกขัมมะ จิตของเธอย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในเนกขัมมะ จิตของเธอนั้นชื่อว่าปหานจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว ปราศออกดีแล้ว จากกามทั้งหลาย อาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่านี้ ย่อมเกิดเพราะกามเป็นปัจจัย เธอหลุดพ้นแล้วจาก อาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่แสยวเวทนาที่เกิดเพราะเหตุนี้ นี้เรากล่าวว่าเป็นการปราศออกแห่งกามทั้งหลาย ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อภิกษุมนสิการถึงพยาบาท จิตของเธอย่อมไม่แล่นไป ย่อมไม่เลื่อมใส ย่อมไม่ตั้งอยู่ ย่อมไม่น้อมไปในพยาบาท แต่เมื่อเธอมนสิการ ถึงความไม่พยาบาท จิตของเธอย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อม ไปในความไม่พยาบาท จิตของเธอนั้นชื่อว่าปหานจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว ปราศออกดีแล้วจากพยาบาท อาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อน เหล่านี้ ย่อมเกิดเพราะพยาบาทเป็นปัจจัย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ ทุกข์และ ความเร่าร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่แสยวเวทนาที่เกิดเพราะเหตุนี้ นี้เรากล่าวว่า เป็นการปราศออกแห่งพยาบาท ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อภิกษุมนสิการถึงวิหิงสา จิตของเธอย่อมไม่แล่นไป ย่อมไม่เลื่อมใส ย่อมไม่ตั้งอยู่ ย่อมไม่น้อมไปในวิหิงสา แต่เมื่อเธอมนสิการ ถึงอวิหิงสา จิตของเธอย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปใน อวิหิงสา จิตของเธอนั้นชื่อว่าปหานจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว ปราศออกดีแล้วจากวิหิงสา อาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่านี้ ย่อมเกิดเพราะวิหิงสาเป็นปัจจัย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ ทุกข์และความ เร่าร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่แสยวเวทนาที่เกิดเพราะเหตุนี้ นี้เรากล่าวว่าเป็นการ ปราศออกแห่งวิหิงสา ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อภิกษุมนสิการถึงรูปทั้งหลาย จิตของเธอย่อมไม่แล่น ไป ย่อมไม่เลื่อมใส ย่อมไม่ตั้งอยู่ ย่อมไม่น้อมไปในรูปทั้งหลาย แต่เมื่อเธอ มนสิการถึงอรูปรูป จิตของเธอย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไป ในอรูปรูป จิตของเธอนั้นชื่อว่าปหานจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว ปราศออกดีแล้วจากรูปทั้งหลาย อาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อน เหล่านี้ ย่อมเกิดเพราะรูปเป็นปัจจัย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ ทุกข์และความ เร่าร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่แสยวเวทนาที่เกิดเพราะเหตุนี้ นี้เรากล่าวว่าเป็นการ

พราออกแห่งรูปทั้งหลาย ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อภิกษุมนสิการถึงสักกายะ จิตของเธอย่อมไม่เล่นไป
ย่อมไม่เสื่อมใส ย่อมไม่ตั้งอยู่ ย่อมไม่น้อมไปในสักกายะ แต่เมื่อเธอมนสิการ
ถึงความดับแห่งสักกายะ จิตของเธอย่อมเล่นไป ย่อมเสื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อม
น้อมไปในความดับแห่งสักกายะ จิตของเธอนั้นถือว่าเป็นจิตดำเนินไปได้แล้ว
อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว พราออกดีแล้วจากสักกายะ อาสวะ
ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่านี้ ย่อมเกิดเพราะสักกายะเป็นปัจจัย เธอหลุดพ้น
แล้วจากอาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่สวຍเวทนาที่เกิด
เพราะเหตุนี้ นี้เรากล่าวว่าเป็นการพราออกแห่งสักกายะ ฯ

ความเพลินในกามกัฏฐิ ความเพลินในพยาบาทกัฏฐิ ความเพลินในวิหิงสา
กัฏฐิ ความเพลินในรูปกัฏฐิ ความเพลินในสักกายะกัฏฐิ ย่อมไม่บังเกิดขึ้นแก่เธอ
เพราะความเพลินในกามกัฏฐิ ความเพลินในพยาบาทกัฏฐิ ความเพลินในวิหิงสากัฏฐิ
ความเพลินในรูปกัฏฐิ ความเพลินในสักกายะกัฏฐิ ไม่บังเกิดขึ้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่า
เป็นผู้ไม่มีอาลัย ตัดตัณหาได้แล้ว คลายสังโยชนได้แล้ว ทำที่สุดทุกข์ได้แล้ว
เพราะละมานะได้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชาติที่พึงพราออกได้ ๕ ประการ
นี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบพราหมณวรรคที่ ๕

จบจตุตถปณณาสกั ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โสณสูตร ๒. โทณสูตร ๓. สังคารวสูตร ๔. การณปาติสูตร
๕. ปิงคยานีสูตร ๖. สุปินสูตร ๗. วัธสสูตร ๘. วาจาสูตร
๙. กุลสูตร ๑๐. นิสสารณียสูตร ฯ

ปัญจมปณณาสกั

กิมพิลวรรคที่ ๑

[๒๐๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันใกล้
*เมืองมิถิลา ครั้นนั้น ท่านพระกิมพิละได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุ เป็นปัจจัยเครื่องให้พระสัทธรรมไม่ดำรงอยู่นาน
ในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกิมพิละ เมื่อ
ตถาคตปรินิพพานแล้ว พวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้

เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในศาสดา เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในธรรม เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสงฆ์ เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสิกขา เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงกันและกัน ดูกรกิมพิละ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้พระสัทธรรมไม่ดำรงอยู่นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ฯ

กิม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก่ออะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว ฯ

พ. ดูกรกิมพิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว พวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงในศาสดา เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงในธรรม เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงในสงฆ์ เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงในสิกขา เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงกันและกัน ดูกรกิมพิละ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้พระสัทธรรมดำรงอยู่นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ชัมมัสสวนสูตร

[๒๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการฟังธรรม ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๑ ย่อมเข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว ๑ ย่อมบรรเทาความสงสัยเสียได้ ๑ ย่อมทำความเห็นให้ตรง ๑ จิตของผู้ฟังย่อมเลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการฟังธรรม ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อาขานียสูตร

[๒๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าทรง ย่อมถึงความนับว่าเป็นราชพาหนะ องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความซื่อตรง ๑ ความไว้วางใจ ๑ ความอ่อนนุ่ม ๑ ความอดทน ๑ ความเสื่อง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล ย่อมควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าทรง ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ฉะนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของค่านับควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความซื่อตรง ๑ ความเร็ว ๑ ความอ่อนโยน ๑ ความอดทน ๑ ความเสื่อง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของค่านับ ควรแก่ของ

ต้อนรับ ควรแก้ของทำบุญ ควรกระทำอัญชลี เป็นนानุญของโลกไม่มีนानุญอื่น
ยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. พลสูตร

[๒๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ
กำลังคือศรัทธา ๑ กำลังคือhiri ๑ กำลังคือโอตตปปะ ๑ กำลังคือวิริยะ ๑ กำลัง
คือปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. เจโตศีลสูตร

[๒๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตะปุดจริงใจ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใส
ในศาสนา ภิกษุใด ย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในศาสนา
จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนื่องๆ เพื่อ
กระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี่เป็นตะปุดจริงใจข้อที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใส
ในธรรม ภิกษุใด ย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในธรรม
จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนื่องๆ เพื่อ
กระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี่เป็นตะปุดจริงใจข้อที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อม
ใสในพระสงฆ์ ภิกษุใด ย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสใน
พระสงฆ์ จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนื่องๆ
เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี่เป็นตะปุดจริงใจข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใส
ในสิกขา ภิกษุใด ย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในสิกขา
จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนื่องๆ เพื่อ
กระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี่เป็นตะปุดจริงใจข้อที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมโกรธ มีใจไม่แช่มชื่น มีจิตอันโทสะกระทบ
แล้ว กระด้างในพวกเพื่อนพรหมจรรย์ จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความ
เพียร เพื่อความประกอบเนื่องๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี่เป็นตะปุด
จริงใจข้อที่ ๕ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตะปุดจริงใจ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. วินิพันธสูตร

[๒๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เครื่องผูกพันใจ ๕ ประการนี้ ๕ ประการ

เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความระหาย ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกาม ภิกษุใด เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกาม จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนื่องๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี่เป็นเครื่องผูกใจข้อที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกาย ภิกษุใด เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกาย จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อประกอบเนื่องๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี่เป็นเครื่องผูกพันใจข้อที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในรูป ภิกษุใด เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในรูป จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนื่องๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี่เป็นเครื่องผูกพันใจข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุฉันอาหารจนอิ่มตามต้องการแล้ว ประกอบความสุขในการนอน ความสุขในการเอน ความสุขในการหลับอยู่ ภิกษุใด ฉันอาหารจนอิ่มตามความต้องการแล้ว ประกอบความสุขในการนอน ความสุขในการเอน ความสุขในการหลับอยู่ จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนื่องๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี่เป็นเครื่องผูกพันใจข้อที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุปรารถนาเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่ง ประพฤติพรหมจรรย์ ด้วยตั้งใจว่า เราจักเป็นเทวดา หรือเป็นเทพองค์ใดองค์หนึ่ง ด้วยศีล พรต ตบะ หรือพรหมจรรย์นี้ ภิกษุใดปรารถนาเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่ง ประพฤติพรหมจรรย์ ด้วยตั้งใจว่า เราจักเป็นเทวดา หรือเป็นเทพองค์ใดองค์หนึ่ง ด้วยศีล พรต ตบะ หรือพรหมจรรย์นี้ จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อประกอบเนื่องๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี่เป็นเครื่องผูกพันใจข้อที่ ๕ ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย เครื่องผูกพันใจ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ยาคูสูตร

[๒๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิสงส์ของข้าวยาคู ๕ ประการนี้ ๕ ประการ เป็นไฉน คือ บรรเทาความหิว ๑ ระวังความระหาย ๑ ยังลมให้เดินคล่อง ๑

ชำระลำไส้ ๑ เผาอาหารเก่าที่ยังไม่ย่อย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของข้าว
ยาสุ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ทันทกัณฐสูตร

[๒๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษเพราะไม่เคี้ยวไม้สีฟัน ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน คือ ตาฟาง ๑ ปากเหม็น ๑ ประสาทที่นำรสอาหารไม่หมด
จืดดี ๑ เสมหะย่อมหุ้มห่ออาหาร ๑ อาหารย่อมไม่อร่อยแก่เขา ๑ ดูกรภิกษุ-
*ทั้งหลาย โทษเพราะไม่เคี้ยวไม้สีฟัน ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์เพราะเคี้ยวไม้สีฟัน ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ ตาสว่าง ๑ ปากไม่เหม็น ๑ ประสาทที่นำรสอาหารหมดจืดดี ๑
เสมหะย่อมไม่หุ้มห่ออาหาร ๑ อาหารย่อมอร่อยแก่เขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อานิสงส์เพราะเคี้ยวไม้สีฟัน ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. คีตสูตร

[๒๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของภิกษุผู้กล่าวธรรมด้วยเสียงขับที่
ยาว ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ตนเองย่อมกำหนดในเสียงนั้นบ้าง
ผู้อื่นย่อมกำหนดในเสียงนั้นบ้าง พวกคฤหบดีย่อมยกโทษว่า พวกสมณศากยบุตร
เหล่านี้ย่อมขับเหมือนพวกเราขับบ้าง เมื่อภิกษุพอใจกระทำเสียง ความเสื่อมแห่ง
สมาธิย่อมมีบ้าง ประชุมชนรุ่นหลังย่อมถือเป็นแบบอย่างบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย
โทษของภิกษุผู้กล่าวธรรมด้วยเสียงขับที่ยาว ๕ ประการ นี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. มุณฐัสสติสูตร

[๒๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษแห่งภิกษุผู้ลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ
นอนหลับ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมหลับเป็นทุกข์ ๑ ย่อมตื่น
เป็นทุกข์ ๑ ย่อมฝันลามก ๑ เทวดาย่อมไม่รักษา ๑ น้ำอสุจิย่อมเคลื่อน ๑ ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย โทษแห่งภิกษุผู้ลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ นอนหลับ ๕ ประการ
นี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์แห่งภิกษุผู้มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ นอน
หลับ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมหลับเป็นสุข ๑ ย่อมตื่น
เป็นสุข ๑ ย่อมไม่ฝันลามก ๑ เทวดาย่อมรักษา ๑ น้ำอสุจิย่อมไม่เคลื่อน ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์แห่งภิกษุผู้มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ นอนหลับ
๕ ประการ นี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบกิมพิลวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กิมพิลสูตร ๒. ชัมมัสสวนสูตร ๓. อาขานียสูตร ๔. พลสูตร
๕. เจโตศีลสูตร ๖. วินิพันธสูตร ๗. ยากุสูตร ๘. ทันทกัณฐสูตร ๙. คีตสูตร
๑๐. มุญจัสสติสูตร ฯ

อภโกสกวรรคที่ ๒

๑. อภโกสกสูตร

[๒๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดชอบด่า ชอบบริภาษเพื่อน
พรหมจรรย์ ชอบติเตียนพระอริยเจ้า ภิกษุนั้นพึงหวังได้โทษ ๕ ประการ
๕ ประการเป็นไฉน คือ เขาย่อมต้องอาบัติปาราชิก ขาดทางบรรลุโลกุตระธรรม ๑
ย่อมต้องอาบัติที่เศร้าหมองอย่างอื่น ๑ ย่อมได้รับโรคเรื้อรังอย่างหนัก ๑ ย่อม
เป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดชอบด่า ชอบบริภาษเพื่อนพรหมจรรย์ ชอบติเตียน
พระอริยเจ้า ภิกษุนั้นพึงหวังได้โทษ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ภัณฑสูตร

[๒๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดผู้ทำความบาดหมาง ทำการทะเลาะ
ทำการอื้อฉาว ก่ออิริยในสงฆ์ ภิกษุนั้นพึงหวังได้โทษ ๕ ประการ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ ย่อมไม่ได้บรรลุคุณวิเศษที่ยังไม่ได้บรรลุ ๑ ย่อมเสื่อมจากคุณที่
ได้บรรลุแล้ว ๑ กิตติศัพท์ที่ชั่วย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑
เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใด
ทำความบาดหมาง ทำการทะเลาะ ทำการวิวาท ทำการอื้อฉาว ก่ออิริยใน-
*สงฆ์ ภิกษุนั้นพึงหวังได้โทษ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สีสสูตร

[๒๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ ๕ ประการ
นี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ในธรรมวินัยนี้ ย่อมถึงความ
เสื่อมโภคทรัพย์อย่างมากอันมีความประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นโทษข้อที่ ๑ ของคน
ทุศีล เพราะศีลวิบัติ อีกประการหนึ่ง กิตติศัพท์ที่ชั่วของผู้ทุศีล มีศีลวิบดีย่อมฟุ้ง
ไป นี่เป็นโทษข้อที่ ๒ ของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ อีกประการหนึ่ง ผู้ทุศีล
มีศีลวิบัติ จะเข้าสู่บริษัทใดๆ คือ ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท

สมณบริษัทย่อมไม่มองอาจ เกื้อเงินเข้าไปนี้เป็นโทษข้อที่ ๓ ของคนทุศีล เพราะศีล
วิบัติอีกประการหนึ่งคนทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ นี่เป็นโทษข้อ
ที่ ๔ ของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ อีกประการหนึ่ง คนทุศีล มีศีลวิบัติ เมื่อ
ตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก นี่เป็นโทษ ข้อที่ ๕ ของคนทุศีล
เพราะศีลวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ ๕ ประการ
นี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล ๕
ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ในธรรมวินัยนี้
ย่อมถึงกองโภคทรัพย์มากมาย อันมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ข้อ
ที่ ๑ ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล อีกประการหนึ่ง กิตติศัพท์อัน
งามของคนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมฟุ้งไป นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๒ ของคน
มีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล อีกประการหนึ่ง คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล
จะเข้าสู่บริษัทใดๆ คือ ชัตตยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท
ย่อมมองอาจ ไม่เกื้อเงินเข้าไป นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๓ ของคนมีศีล เพราะความ
ถึงพร้อมด้วยศีล อีกประการหนึ่ง คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นผู้ไม่หลง
กระทำกาละ นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๔ ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล
อีกประการหนึ่ง คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์
นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๕ ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย อานิสงส์ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. พุทธานิสูตร

[๒๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้พูด
มาก ๕ ประการเป็นไฉน คือ พูดเท็จ ๑ พูดส่อเสียด ๑ พูดคำหยาบ ๑
พูดเพ้อเจ้อ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในบุคคลผู้พูดมาก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้พูดพอ
ประมาณ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่พูดเท็จ ๑ ไม่พูดส่อเสียด ๑ ไม่พูดคำ
หยาบ ๑ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในบุคคลผู้พูดพอประมาณ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อชันติสูตรที่ ๑

[๒๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของความไม่อดทน ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้ไม่อดทนย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคน

เป็นอันมาก ๑ ย่อมเป็นผู้มากด้วยเวร ๑ ย่อมเป็นผู้มากด้วยโทษ ๑ ย่อมเป็นผู้
หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย โทษของความไม่อดทน ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของความอดทน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็น
ไฉน คือ ผู้อดทนย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่
มากด้วยเวร ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่มากด้วยโทษ ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อ
ตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของความอดทน ๕
ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อชันติสูตรที่ ๒

[๒๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของความไม่อดทน ๕ ประการ
นี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้ไม่อดทนย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของ
คนเป็นอันมาก ๑ ย่อมเป็นผู้โหดร้าย ๑ ย่อมเป็นผู้เดือดร้อน ๑ ย่อมเป็นผู้หลง
กระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย โทษของความไม่อดทน ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของความอดทน ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ ผู้อดทนย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก ๑ ย่อม
เป็นผู้ไม่โหดร้าย ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่เดือดร้อน ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ ๑
เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของความ
อดทน ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อปาสาทิกสูตรที่ ๑

[๒๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้ถึงพร้อม
ด้วยกายกรรมเป็นต้นอันไม่น่าเลื่อมใส ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้ตนเองย่อม
ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้ว ย่อมติเตียน ๑ กิตติศัพท์ที่ชั่วย่อมฟุ้งไป ๑
ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยกายกรรม
เป็นต้นอันไม่น่าเลื่อมใส ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้มีความ
ประพฤตินามาซึ่งความเลื่อมใส ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้ตนเองย่อมไม่
ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อมสรรเสริญ ๑ กิตติศัพท์อันงาม
ย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในบุคคลผู้

มีความประพฤตินำมาซึ่งความเลื่อมใส ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อปาสาทิกสูตร ๒

[๒๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยกายกรรมเป็นต้นอันไม่น่าเลื่อมใส ๕ ประการเป็นไฉน คือ คนพวกที่ยังไม่เลื่อมใสย่อมไม่เลื่อมใส ๑ คนพวกที่เลื่อมใสแล้วบางพวกย่อมคลายความเลื่อมใส ๑ ชื่อว่าย่อมไม่กระทำตามคำสอนของพระศาสดา ๑ ประชุมชนชั้นหลังย่อมถือตาม ๑ จิตของเขาย่อมไม่เลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยกายกรรมเป็นต้นอันไม่น่าเลื่อมใส ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้มีความประพฤตินำมาซึ่งความเลื่อมใส ๕ ประการเป็นไฉน คือ คนพวกที่ยังไม่เลื่อมใส ย่อมเลื่อมใส ๑ คนพวกที่เลื่อมใสแล้วย่อมเลื่อมใสยิ่งขึ้น ๑ ชื่อว่าย่อมกระทำตามคำสั่งสอนของพระศาสดา ๑ ประชุมชนชั้นหลังย่อมถือตาม ๑ จิตของเขาเลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในบุคคลผู้มีความประพฤตินำมาซึ่งความเลื่อมใส ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อัคคิสูตร

[๒๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่เพราะไฟ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ทำให้ตาฝ้าฟาง ๑ ทำให้ผิวเสีย ๑ ทำให้ทุรพล ๑ ย่อมยังการคลุกคลีหมู่คณะให้เจริญ ๑ ย่อมยังตริจนาจนถาให้เป็นไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล มีอยู่เพราะไฟ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. มธุราสูตร

[๒๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในนครมธุรา ๕ ประการเป็นไฉน คือ นครมธุรมีพื้นดินไม่ราบเรียบ ๑ มีฝุ่นมาก ๑ มีสุนัขดุ ๑ มียักษ์ร้าย ๑ หาอาหารได้ยาก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในนครมธุรา ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอภิกษุสูตรที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัคคิสูตร ๒. ภัณฑานสูตร ๓. สีสสูตร ๔. พหุภาณสูตร

๕. อชันตสูตรที่ ๑๖. อชันตสูตรที่ ๒๗. อปาสาทิกสูตรที่ ๑
๘. อปาสาทิกสูตรที่ ๒๘. อัคคิสูตร ๑๐. มหุราสูตร ฯ

ทิมจาริกวรรคที่ ๓

๑. ทิมจาริกสูตรที่ ๑

[๒๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของภิกษุผู้ประกอบการเที่ยวไปนาน การเที่ยวไปไม่มีกำหนด ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมไม่ได้ฟังสิ่งที่ ยังไม่เคยฟัง ๑ ย่อมไม่เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว ๑ ย่อมไม่แก้อวัชด้วยสิ่งที่ได้ ฟังแล้วบางประการ ๑ ย่อมได้รับโรคเรื้อรังอย่างหนัก ๑ ย่อมไม่มีมิตร ๑ ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย โทษของภิกษุผู้ประกอบการเที่ยวไปนาน การเที่ยวไปไม่มีกำหนด ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการเที่ยวไปมีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๑ ย่อมเข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟัง แล้ว ๑ ย่อมแก้อวัชด้วยสิ่งที่ได้ฟังแล้วบางประการ ๑ ย่อมไม่ได้รับโรคเรื้อรัง อย่างหนัก ๑ ย่อมมีมิตร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการเที่ยวไปมีกำหนด พอสมควร ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ทิมจาริกสูตรที่ ๒

[๒๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของภิกษุผู้ประกอบการเที่ยวไปนาน การเที่ยวไปไม่มีกำหนด ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมไม่ได้ บรรลุคุณวิเศษที่ยังไม่ได้บรรลุ ๑ ย่อมเสื่อมจากคุณวิเศษที่ได้บรรลุแล้ว ๑ ย่อม ไม่แก้อวัชด้วยคุณวิเศษที่ได้บรรลุแล้วบางประการ ๑ ย่อมได้รับโรคเรื้อรัง อย่างหนัก ๑ ย่อมไม่มีมิตร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของภิกษุผู้ประกอบการ เที่ยวไปนาน การเที่ยวไปไม่มีกำหนด ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการเที่ยวไปมีกำหนดพอสมควร ๕ ประการ นี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมได้บรรลุคุณวิเศษที่ยังไม่ได้บรรลุ ๑ ย่อม ไม่เสื่อมจากคุณวิเศษที่ได้บรรลุแล้ว ๑ ย่อมแก้อวัชด้วยคุณวิเศษที่ได้บรรลุแล้ว บางประการ ๑ ย่อมไม่ได้รับโรคเรื้อรังอย่างหนัก ๑ ย่อมมีมิตร ๑ ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย อานิสงส์ในการเที่ยวไปมีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อภินิเวสสูตร

[๒๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในการอยู่ประจำที่ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุอยู่ประจำที่ย่อมมีสิ่งของมาก มีการสะสมสิ่งของ

มาก ๑ มีเกสขมาก มีการสะสมเกสขมาก ๑ มีกิจมาก มีกรณีขมาก ไม่ฉลาด
ในกิจที่จะต้องทำ ๑ ย่อมอยู่คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลี
กับคฤหัสถ์อันไม่สมควร ๑ เมื่อจะหลีกไปจากอาวาสนั้น ย่อมมีความหวังโย
หลีกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในการอยู่ประจำที่ ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการอยู่มีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้อยู่มีกำหนดพอสมควร ย่อมไม่มีสิ่งขของมาก
ไม่มีการสะสมสิ่งขของมาก ๑ ไม่มีเกสขมาก ไม่มีการสะสมเกสขมาก ๑ ไม่มี
กิจมาก ไม่มีกรณีขมาก ฉลาดในกิจที่จะต้องทำ ๑ ไม่เป็นผู้คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์
และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อันไม่สมควร ๑ เมื่อจะหลีกไปจาก
อาวาสนั้น ไม่มีความหวังโยหลีกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการอยู่มี
กำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. มัจฉฐสูตร

[๒๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในการอยู่ประจำที่ ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้อยู่ประจำที่เป็นผู้ตระหนี่ที่อยู่ ๑ ตระหนี่สกุล ๑
ตระหนี่ลาภ ๑ ตระหนี่วรรณะ ๑ ตระหนี่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษใน
การอยู่ประจำที่ ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการอยู่มีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้อยู่มีกำหนดพอสมควร เป็นผู้ไม่ตระหนี่ที่อยู่ ๑
ไม่ตระหนี่สกุล ๑ ไม่ตระหนี่ลาภ ๑ ไม่ตระหนี่วรรณะ ๑ ไม่ตระหนี่ธรรม ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการอยู่มีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. กุสุปสูตรที่ ๑

[๒๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในภิกษุผู้เข้าสู่สกุล
๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุลย่อมต้องอาบัติเพราะเที่ยวไปโดย
ไม่บอกลา ๑ ย่อมต้องอาบัติเพราะนั่งในที่ลับหุบกับมาตุคาม ๑ ย่อมต้องอาบัติ
เพราะนั่งในที่ลับตากับมาตุคาม ๑ เมื่อแสดงธรรมแก่มาตุคามเกินกว่า ๕-๖ คำ
ย่อมต้องอาบัติ ๑ ย่อมมากด้วยความดำริในกามอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕
ประการนี้แล มีอยู่ในภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. กุสุปสูตรที่ ๒

[๒๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ ย่อมมีแก่ภิกษุผู้เข้าไป
สู่สกุล คลุกคลีอยู่ในสกุลเกินเวลา ๕ ประการเป็นไฉน คือ การเห็นมาตุคาม

เนื่องๆ ๑ เมื่อมีการเห็นย่อมมีการเกี่ยวข้อง ๑ เมื่อมีการเกี่ยวข้องย่อมมีการ
คุ้นเคย ๑ เมื่อมีการคุ้นเคยย่อมมีจิตจดจ่อ ๑ เมื่อมีจิตจดจ่อแล้วพึงหวังผลข้อนี้
คือ เธอย่อมไม่ยินดีประทุพริตพรหมจรรย์ จักต้องอาบัติที่เศร้าหมอง หรือจักบอก
คินสิกขาลาเพศ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล ย่อมมีแก่ภิกษุผู้เข้าไป
ไปสู่สกุล คลุกคลีอยู่ในสกุลเกินเวลา ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. โภคสูตร

[๒๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะโภคทรัพย์ ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน คือ โภคทรัพย์เป็นของทั่วไปแก่ไฟ ๑ เป็นของทั่วไปแก่น้ำ ๑ เป็นของทั่วไปแก่พระราชา ๑ เป็นของทั่วไปแก่โจร ๑ เป็นของทั่วไปแก่
ทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะโภคทรัพย์ ๕ ประการ
นี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะโภคทรัพย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ เพราะอาศัยโภคทรัพย์ บุคคลจึงเลี้ยงตนให้เป็นสุข เอิบอิ่ม
บริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ ๑ เลี้ยงมารดาบิดาให้เป็นสุข เอิบอิ่ม บริหารให้
เป็นสุขได้โดยชอบ ๑ เลี้ยงบุตรภรรยา คนใช้ คนงาน และบริวารให้เป็นสุข
เอิบอิ่ม บริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ ๑ เลี้ยงมิตรและอำมาตย์ให้เป็นสุข
เอิบอิ่ม บริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ ๑ ย่อมบำเพ็ญทักษิณาทานที่มีผลเลิศเป็น
ทางสวรรค์ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ๑ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะโภคทรัพย์ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ภัตตสูตร

[๒๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในสกุลที่หุงต้ม
อาหารในเวลาสาย ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมไม่ได้ต้อนรับแขกที่ควรต้อนรับ
ตามเวลา ๑ ไม่ได้บูชาเทวดาผู้รับพลีตามเวลา ๑ ไม่ได้ต้อนรับสมณพราหมณ์ผู้
ฉันหนเดียว งดการฉันในเวลากลางคืน เว้นการฉันในเวลาวิกาลตามเวลา ๑
พวกคนใช้ คนงาน และบริวารหลบหน้าทำงาน ๑ อาหารที่บริโภคตามเวลาที่
ไม่ควรเช่นนั้นไม่มีโอชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ใน
สกุลที่หุงต้มอาหารในเวลาสาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในสกุลที่หุงต้มอาหาร
ตามเวลา ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมได้ต้อนรับแขกที่ควรต้อนรับตามเวลา ๑
ย่อมได้บูชาเทวดาผู้รับพลีตามเวลา ๑ ย่อมได้ต้อนรับสมณพราหมณ์ผู้ฉันหนเดียว
งดการฉันในเวลากลางคืน เว้นการฉันในเวลาวิกาลตามเวลา ๑ คนใช้ คนงาน

และบริวารย่อมไม่หลบหน้าทำงาน ๑ อาหารที่บริโภคตามเวลาที่ควรเช่นนั้น
ย่อมมีโอชา ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในสกุลที่
หุงต้มอาหารตามเวลา ฯ

จบสูตรที่ ๘

๘. สัปสูตรที่ ๑

[๒๒๕] ดูกฤทธิงูทั้งหลาย โทษในงูเห่า ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ เป็นสัตว์ไม่สะอาด ๑ มีกลิ่นเหม็น ๑ มีความน่ากลัวมาก ๑ มี
ภัยเฉพาะหน้า ๑ มักประทุษร้ายมิตร ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย โทษในงูเห่า ๕
ประการนี้แล ฯ

ดูกฤทธิงูทั้งหลาย โทษในมาตุคาม ๕ ประการฉนั้นเหมือนกัน ๕ ประ-
*การเป็นไฉน คือ เป็นผู้ไม่สะอาด ๑ มีกลิ่นเหม็น ๑ มีความน่ากลัวมาก ๑
มีภัยเฉพาะหน้า ๑ มักประทุษร้ายมิตร ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย โทษในมาตุคาม ๕
ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. สัปสูตรที่ ๒

[๒๓๐] ดูกฤทธิงูทั้งหลาย โทษในงูเห่า ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน
คือ เป็นสัตว์มักโกรธ ๑ มักผูกโกรธ ๑ มีพิษร้าย ๑ มีสองลิ้น ๑ มักประทุษร้าย
มิตร ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย โทษในงูเห่า ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกฤทธิงูทั้งหลาย โทษในมาตุคาม ๕ ประการนี้ฉนั้นเหมือนกัน
๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มักโกรธ ๑ มักผูกโกรธ ๑ มีพิษร้าย ๑ มี
สองลิ้น ๑ มักประทุษร้ายมิตร ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย ในโทษ ๕ ประการนั้น
ความที่มาตุคามเป็นผู้มีพิษร้าย คือ โดยมากมาตุคามมีระเคจัด ความที่มาตุคาม
เป็นผู้มีสองลิ้น คือ โดยมากมาตุคามมีวาจาต่อเสียด ความที่มาตุคามเป็นผู้มัก
ประทุษร้ายมิตร คือ โดยมากมาตุคามมักประพาดินอกใจ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย
โทษในมาตุคาม ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบทีฆจาริกวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทีฆจาริกสูตรที่ ๑ ๒. ทีฆจาริกสูตรที่ ๒ ๓. อภินิสาสูตร
๔. มัจฉสูตร ๕. กุลุปกสูตรที่ ๑ ๖. กุลุปกสูตรที่ ๒ ๗. โภคสูตร
๘. ภัตตสูตร ๙. สัปสูตรที่ ๑ ๑๐. สัปสูตรที่ ๒ ฯ

อวาสิกวรรคที่ ๔

๑. อวาสิกสูตร

[๒๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรยกย่อง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุเจ้าอาวาสเป็นผู้ไม่ถึงพร้อมด้วยมรรยาท ไม่ถึงพร้อมด้วยวัตร ๑ ไม่เป็นผู้พหุสูต ไม่ทรงจำสูตร ๑ เป็นผู้ไม่ประพฤติขัดเกลา ไม่ยินดีในการหลีกออกเร้น ไม่ยินดีในกัลยาณธรรม ๑ เป็นผู้ไม่มีวาจาไพเราะ ไม่กระทำถ้อยคำให้ไพเราะ ๑ มีปัญญาทึบ งอเขลา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่ควรยกย่อง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรยกย่อง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุเจ้าอาวาสเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยมรรยาท ถึงพร้อมด้วยวัตร ๑ เป็นผู้พหุสูต ทรงไว้ซึ่งสูตร ๑ เป็นผู้ประพฤติขัดเกลา ยินดีในการหลีกออกเร้น ยินดีในกัลยาณธรรม ๑ มีวาจาไพเราะ กระทำถ้อยคำให้ไพเราะ ๑ มีปัญญา เฉลียวฉลาด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรยกย่อง ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อัปปียสูตร

[๒๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก ที่ชอบใจ ที่เคารพ และเป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ที่มีศีล ดำรงด้วยความสำรวมในพระ-
*ปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นผู้พหุสูต ทรงไว้ซึ่งสูตร สั่งสมสูตร เป็นผู้ได้สติมาก จำทรงไว้ ขึ้นปาก คล่องใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิวี่ ซึ่งธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นผู้มีความวาจาไพเราะ กระทำถ้อยคำให้ไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง สละสลวย ไม่มีโทษ ให้ทราบข้อความได้ชัด ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก ที่ชอบใจ ที่เคารพ และเป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. โสภณสูตร

[๒๓๓] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมยังอาวาสให้งาม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มึสติล ดำรงด้วยความ ดำรงในพระปาติโมกข์ ฯลฯ ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นผู้พหูสูต ฯลฯ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นผู้มีความจำเริญ ๑ ให้ทราบข้อความได้ชัด ๑ เป็นผู้สามารถเพื่อให้ผู้เข้าไปหาเห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้อาจหาญ ให้สำเร็จด้วย ธรรมมีกถา ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุ เจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมยังอาวาสให้งาม ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. พหุการสูตร

[๒๓๔] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้มีอุปการะมากแก่อาวาส ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ มีสติล ฯลฯ สมทาน ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นผู้พหูสูต ฯลฯ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่หักพัง ๑ ก็ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เข้ามาแล้ว มีภิกษุมามากจากแคว้นต่างๆ ย่อมเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า ดูกท่าน ผู้มีอายุทั้งหลาย มีภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เข้ามาแล้ว มีภิกษุมามากจากแคว้นต่างๆ ขอ เชิญท่านทั้งหลายทำบุญ เป็นสมัยทำบุญ ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ มีอุปการะมากแก่อาวาส ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อนุกัมปสูตร

[๒๓๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ยังคฤหัสถ์ให้สมทานใน อริสัจ ๑ ให้ตั้งอยู่ในธรรมทัศนะ ๑ เข้าไปหาคฤหัสถ์ผู้ป่วยแล้ว ย่อมให้สติว่า ท่านทั้งหลายจงตั้งสติให้ตรงต่อพระรัตนตรัย ก็ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เข้ามาแล้ว มี ภิกษุมามากจากแคว้นต่างๆ ย่อมเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า ดูกท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุหมู่ใหญ่เข้ามาแล้ว มีภิกษุมามากจากแคว้นต่างๆ ขอเชิญท่านทั้งหลายทำบุญ เป็นสมัยทำบุญ ๑ ย่อมฉนโทษนะที่พวกคฤหัสถ์ถวาย จะเลวหรือประณีตก็ตาม ด้วยตนเอง ๑ ไม่ยังศรัทธาไทยให้เสียไป ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาส ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ยถาภตอวรรณสูตร

[๒๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาก่อนแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรตำหนิ ๑ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาก่อนแล้วกล่าวตำหนิผู้ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาก่อนแล้วแสดงความเลื่อมใสให้ปรากฏในที่อื่นไม่ควรเลื่อมใส ๑ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาก่อนแล้วแสดงความไม่เลื่อมใสให้ปรากฏในที่อื่นควรเลื่อมใส ๑ ย่อมยังศรัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้วกล่าวตำหนิผู้ควรตำหนิ ๑ ใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญ ๑ ใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้ว แสดงความไม่เลื่อมใสให้ปรากฏในที่อื่นไม่ควรเลื่อมใส ๑ ใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้วแสดงความเลื่อมใสให้ปรากฏในที่อื่นควรเลื่อมใส ๑ ย่อมไม่ยังศรัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ยถาภตเคธสูตร

[๒๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาก่อนแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรตำหนิ ๑ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาก่อนแล้วกล่าวตำหนิผู้ควรสรรเสริญ ๑ เป็นผู้ตระหนี่อาวาส หวงแหนอาวาส ๑ เป็นผู้ตระหนี่สกุล หวงแหนสกุล ๑ ย่อมยังศรัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้วกล่าวตำหนิผู้ควรตำหนิ ๑ ใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญ ๑ เป็นผู้ไม่ตระหนี่อาวาส ไม่หวงแหนอาวาส ๑ เป็นผู้ไม่ตระหนี่สกุล ไม่หวงแหนสกุล ๑ ไม่ยังศรัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ยถาภตมัจเณรสูตรที่ ๑

[๒๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประ

การ เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณา ก่อนแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรตำหนิ ๑ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณา ก่อนแล้วกล่าวตำหนิผู้ควรสรรเสริญ ๑ เป็นผู้ตระหนี่อวาส ๑ ตระหนี่สกุล ๑ ตระหนี่ลาภ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ใคร่ครวญพิจารณา ก่อนแล้วกล่าวตำหนิผู้ควรตำหนิ ๑ ใคร่ครวญพิจารณา ก่อนแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญ ๑ ไม่เป็นผู้ตระหนี่อวาส ๑ ไม่ตระหนี่สกุล ๑ ไม่ตระหนี่ลาภ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๕. ยถาคัมภีเจรสูตรที่ ๒

[๒๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ตระหนี่อวาส ๑ ตระหนี่สกุล ๑ ตระหนี่ลาภ ๑ ตระหนี่วรรณะ ๑ ย่อมยังศรัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่เป็นผู้ตระหนี่อวาส ๑ ไม่ตระหนี่สกุล ๑ ไม่ตระหนี่ลาภ ๑ ไม่ตระหนี่วรรณะ ๑ ไม่ยังศรัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๑๐. ยถาคัมภีเจรสูตรที่ ๓

[๒๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ตระหนี่อวาส ๑ ตระหนี่สกุล ๑ ตระหนี่ลาภ ๑ ตระหนี่วรรณะ ๑ ตระหนี่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่เป็นผู้ตระหนี่อวาส ๑ ไม่ตระหนี่สกุล ๑ ไม่ตระหนี่ลาภ ๑ ไม่ตระหนี่วรรณะ ๑ ไม่ตระหนี่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูก

เจริญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอวาสิกวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อวาสิกสูตร ๒. อัปปยสูตร ๓. โสภณสูตร ๔. พหุปรการสูตร

๕. อนุปกัมปสูตร ๖. ยถาภตอวรรณสูตร ๗. ยถาภตเคธสูตร ๘. ยถาภตมัจเจรสูตรที่ ๑ ๙. ยถาภตมัจเจรสูตรที่ ๒ ๑๐. ยถาภตมัจเจรสูตรที่ ๓ ฯ

ทวารวรรคที่ ๕

๑. ทวาริตสูตร

[๒๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะทวาริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการ เป็นไฉน คือ แม้นตนเองยอมติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วยอมติเตียนได้ ๑ กิตติศัพท์อันช่วยยอมฟุ้งไป ๑ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปยอมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะทวาริต ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะทวาริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการ เป็นไฉน คือ แม้นตนเองยอมไม่ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วยอมสรรเสริญ ๑ กิตติศัพท์อันงามยอมฟุ้งไป ๑ ย่อมไม่เป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปยอมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะทวาริต ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. กายทวาริตสูตร

[๒๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะกายทวาริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะกายทวาริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการ

จบสูตรที่ ๒

๓. วจิตวาริตสูตร

[๒๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะวจิตวาริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะวจิตวาริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการ

จบสูตรที่ ๓

๔. มโนทวาริตสูตร

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะมโนทวาริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้นตนเองยอมติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วยอมติเตียน ๑ กิตติศัพท์ที่ช่วยยอมฟุ้งไป ๑ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไป

ย่อมเข้าถึงอภาย ทศติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะ
มโนทุจริต ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะมโนทุจริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ แม้นตนเองย่อมไม่ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อม
สรรเสริญ ๑ กิตติศัพท์อันงามย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมไม่เป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อ
ตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะ
มโนทุจริต ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อปรทุจริตสูตร

[๒๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะทุจริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ แม้นตนเองย่อมไม่ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อมติเตียน ๑
กิตติศัพท์ที่ชั่วย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเสื่อมจากศีลธรรม ๑ ย่อมตั้งอยู่ในอศีลธรรม ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะทุจริต ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะทุจริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็น
ไฉน คือ แม้นตนเองย่อมไม่ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อมสรรเสริญ ๑
กิตติศัพท์อันงามย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเสื่อมจากอศีลธรรม ๑ ย่อมตั้งอยู่ในศีลธรรม ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะทุจริต ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อปรกายทุจริตสูตร

[๒๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะทุจริต ๕ ประการนี้ ๗๑ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะทุจริต ๕ ประการนี้ ๗๑

จบสูตรที่ ๖

๗. อปรวจทุจริตสูตร

[๒๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะวจีทุจริต ๕ ประการนี้ ๗๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะวจีทุจริต ๕ ประการนี้ ๗๑

จบสูตรที่ ๗

๘. อปรมโนทุจริตสูตร

[๒๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะมโนทุจริต ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้นตนเองย่อมไม่ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้ว
ย่อมติเตียน ๑ กิตติศัพท์ที่ชั่วย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเสื่อมจากศีลธรรม ๑ ย่อมตั้ง
อยู่ในอศีลธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะมโนทุจริต ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะมโนทุจริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ แม้นตนเองย่อมไม่ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อม

สรรเสริญ ๑ กิตติศัพท์อันงามย่อมพุ่งไป ๑ ย่อมเสื่อมจากอสังกรรม ๑ ย่อมตั้ง
อยู่ในสังกรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาณิสสสันเพราะมโนสุจริต ๕ ประการ
นี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๕. สิวลิกาสูตร

[๒๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในปาช้า ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็น
ไฉน คือ เป็นที่ไมสะอาด ๑ มีกลิ่นเหม็น ๑ มีภัยเฉพาะหน้า ๑ เป็นที่อยู่ของ
พวกมนุษย์ร้าย ๑ เป็นที่รำพันทุกข์ของชนหมู่มาก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ
ในปาช้า ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในบุคคลผู้เปรียบด้วยปาช้า ๕ ประการนี้ ฉะนั้น
เหมือนกัน ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมประกอบด้วยกาย
กรรมอันไมสะอาด ด้วยวจีกรรมอันไมสะอาด ด้วยมโนกรรมอันไมสะอาด เรา
กล่าวข้อนี้เพราะเขาเป็นผู้ไมสะอาด ปาช้านั้นเป็นที่ไมสะอาด แม้ฉันใด เรากล่าว
บุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ฯ

กิตติศัพท์ชั่วของเขาผู้ประกอบด้วยกายกรรม อันไมสะอาด ด้วยวจีกรรม
อันไมสะอาด ด้วยมโนกรรมอันไมสะอาด ย่อมพุ่งไป เรากล่าวข้อนี้เพราะเขาเป็นผู้
มีกลิ่นเหม็น ปาช้ามีกลิ่นเหม็นแม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ฯ

เพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีศีลเป็นที่รัก ย่อมเว้นไกลซึ่งบุคคลนั้นผู้ประกอบ
ด้วยกายกรรมอันไมสะอาด ด้วยวจีกรรมอันไมสะอาด ด้วยมโนกรรมอันไมสะอาด
เรากล่าวข้อนี้เพราะเขามีภัยเฉพาะหน้า ปาช้ามีภัยเฉพาะหน้า แม้ฉันใด เรากล่าว
บุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ฯ

เขาประกอบด้วยกายกรรมอันไมสะอาด ด้วยวจีกรรมอันไมสะอาด ด้วย
มโนกรรมอันไมสะอาด ย่อมอยู่ร่วมกับบุคคลผู้เสมอกัน เรากล่าวข้อนี้เพราะเขา
เป็นที่อยู่ของสิ่งร้าย ปาช้าเป็นที่อยู่ของมนุษย์ร้าย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้
เปรียบฉะนั้น ฯ

เพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีศีลเป็นที่รัก เห็นเขาผู้ประกอบด้วยกายกรรมอันไม
สะอาด ด้วยวจีกรรมอันไมสะอาด ด้วยมโนกรรมอันไมสะอาด แล้วย่อมรำพัน
ทุกข์ว่า โอ เป็นทุกข์ของพวกเราผู้อยู่ร่วมกับบุคคลเห็นปานนี้ เรากล่าวข้อนี้เพราะเขา
เป็นที่รำพันทุกข์ ปาช้าเป็นที่รำพันทุกข์ ของชนหมู่มาก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคล
นี้เปรียบฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในบุคคลผู้เปรียบด้วยปาช้า ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ปุคคปสาทสูตร

[๒๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในความเลื่อมใสที่เกิดขึ้นในบุคคล ๕

ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมเลื่อมใสในบุคคลใด บุคคลนั้น
ต้องอาบัติอันเป็นเหตุให้สงฆ์ยักวัตร เขาจึงคิดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบ
ใจของเรา นี้ ถูกสงฆ์ยักวัตรเสียแล้ว เขาจึงเป็นผู้ไม่มีความเลื่อมใสมากในพวก
ภิกษุ เมื่อไม่มีความเลื่อมใสมากในพวกภิกษุ จึงไม่คบหาภิกษุเหล่านั้น เมื่อไม่
คบหาภิกษุเหล่านั้น จึงไม่ฟังสังฆกรรม เมื่อไม่ฟังสังฆกรรม จึงเสื่อมจากสังฆกรรม
นี้เป็นโทษในความเลื่อมใสที่เกิดขึ้นในบุคคลข้อที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลย่อมเลื่อมใสในบุคคลใด บุคคลนั้นต้องอาบัติ
อันเป็นเหตุให้สงฆ์บังคับให้นั่งที่สุดสงฆ์ เขาจึงคิดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้เป็นที่รัก
ที่ชอบใจของเรา นี้ ถูกสงฆ์บังคับให้นั่งในที่สุดสงฆ์เสียแล้ว เขาจึงเป็นผู้ไม่
มีความเลื่อมใสมากในพวกภิกษุ ... จึงเสื่อมจากสังฆกรรม นี่เป็นโทษในความ
เลื่อมใสที่เกิดขึ้นในบุคคลข้อที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลย่อมเลื่อมใสในบุคคลใด บุคคลนั้นหลีกเลี่ยง
ทิศเสีย เขาจึงคิดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา นี้ หลีกไปสู่ทิศ
เสียแล้ว เขาจึงเป็นผู้ไม่มีความเลื่อมใสมากในพวกภิกษุ ... จึงเสื่อมจากสังฆกรรม
นี้เป็นโทษในความเลื่อมใสที่เกิดขึ้นในบุคคลข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลย่อมเลื่อมใสในบุคคลใด บุคคลนั้นลาสิกขา
เขาจึงคิดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา นี้ ลาสิกขาเสียแล้ว เขาจึง
ไม่คบหาภิกษุเหล่านั้น ... จึงเสื่อมจากสังฆกรรม นี่เป็นโทษในความเลื่อมใสที่
เกิดขึ้นในบุคคลข้อที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลย่อมเลื่อมใสในบุคคลใด บุคคลนั้นกระทำกาละ
เสีย เขาจึงคิดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา นี้ กระทำกาละเสียแล้ว
เขาจึงไม่คบหาภิกษุเหล่านั้น เมื่อไม่คบหาภิกษุเหล่านั้น จึงไม่ฟังสังฆกรรม เมื่อ
ไม่ฟังสังฆกรรม จึงเสื่อมจากสังฆกรรม นี่เป็นโทษในความเลื่อมใสที่เกิดขึ้น
ในบุคคลข้อที่ ๕ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในความเลื่อมใสที่เกิดขึ้นในบุคคล ๕
ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบพุทธจริตวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทุจริตสูตร ๒. กายทุจริตสูตร ๓. วจิตุจริตสูตร ๔. มโนทุจริตสูตร
๕. อปรทุจริตสูตร ๖. อปรกายทุจริตสูตร ๗. อปรวจิตุจริตสูตร ๘. อปรมโน-
*ทุจริตสูตร ๙. สิวถิกาสสูตร ๑๐. บุคคลปสาทสูตร ฯ

จบปณณาสกที่ ๕

บัญญัติฉบับที่ ๑๖
พระธรรมนูญที่ไม่ได้ส่งเคราะห์เข้าในวรรค

[๒๕๑] ดูกฎีกาทั้งหลาย กฎผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงให้
กุดบุตรอุปสมบทได้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ กฎในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยศีลขันธอันเป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วยสมาธิขันธอันเป็น
ของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วยปัญญาขันธอันเป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วย
วิมุติขันธอันเป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วยวิมุตติญาณทัศนขันธอันเป็นของ
พระอเสขะ ๑ ดูกฎีกาทั้งหลาย กฎผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล พึง
ให้กุดบุตรอุปสมบทได้ ฯ

[๒๕๒] ดูกฎีกาทั้งหลาย กฎผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึง
ให้หนีได้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ กฎในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วย
ศีลขันธอันเป็นของพระอเสขะ ฯลฯ ประกอบด้วยวิมุตติญาณทัศนขันธอันเป็นของ
พระอเสขะ ดูกฎีกาทั้งหลาย กฎผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล พึงให้
หนีได้ ฯ

[๒๕๓] ดูกฎีกาทั้งหลาย กฎผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึง
ให้สามเณรอุปฐากได้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ กฎในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยศีลขันธอันเป็นของพระอเสขะ ฯลฯ ประกอบด้วยวิมุตติญาณทัศนขันธ
อันเป็นของพระอเสขะ ดูกฎีกาทั้งหลาย กฎผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
นี้แล พึงให้สามเณรอุปฐากได้ ฯ

[๒๕๔] ดูกฎีกาทั้งหลาย ความตระหนี่ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็น
ไฉน คือ ความตระหนี่ที่อยู่ ๑ ความตระหนี่สกุล (อุปฐาก) ๑ ความตระหนี่
ลาภ ๑ ความตระหนี่วรรณะ ๑ ความตระหนี่ธรรม ๑ ดูกฎีกาทั้งหลาย ความ
ตระหนี่ ๕ ประการนี้แล ดูกฎีกาทั้งหลาย บรรดาความตระหนี่ ๕ ประการนี้
ความตระหนี่ที่น่าเกลียดยิ่ง คือ ความตระหนี่ธรรม ฯ

[๒๕๕] ดูกฎีกาทั้งหลาย กฎอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละ เพื่อ
ตัดขาดความตระหนี่ ๕ ประการ ความตระหนี่ ๕ ประการเป็นไฉน คือ กฎอยู่
ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละ เพื่อตัดขาดความตระหนี่ที่อยู่ ๑ เพื่อละ เพื่อตัดขาด
ความตระหนี่สกุล ๑ เพื่อละ เพื่อตัดขาดความตระหนี่ลาภ ๑ เพื่อละ เพื่อ
ตัดขาดความตระหนี่วรรณะ ๑ เพื่อละ เพื่อตัดขาดความตระหนี่ธรรม ๑ ดูกฎีกา
ทั้งหลาย กฎอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละ เพื่อตัดขาดความตระหนี่ ๕
ประการนี้แล ฯ

[๒๕๖] ดูกฎีกาทั้งหลาย กฎไม่ละธรรม ๕ ประการ ไม่ควรเพื่อ

ภิกษุละธรรม ๕ ประการนี้แล ควรเพื่อให้แจ้งซึ่งอรรถผล ฯ

[๒๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์
ไม่พึงสมมติให้เป็นกัตตุเทศก์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ลำเอียงเพราะรัก ๑
ลำเอียงเพราะชัง ๑ ลำเอียงเพราะหลง ๑ ลำเอียงเพราะกลัว ๑ ย่อมไม่รู้ภัตที่
ได้นิมนต์แล้ว และยังไม่ได้นิมนต์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม
๕ ประการนี้แล สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นกัตตุเทศก์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติ
ให้เป็นกัตตุเทศก์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก ๑ ไม่
ลำเอียงเพราะชัง ๑ ไม่ลำเอียงเพราะหลง ๑ ไม่ลำเอียงเพราะกลัว ๑ ย่อมรู้ภัต
ที่ได้นิมนต์แล้วและยังไม่ได้นิมนต์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม
๕ ประการนี้แล สงฆ์พึงสมมติให้เป็นกัตตุเทศก์ ฯ

[๒๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์
ไม่พึงสมมติให้เป็นกัตตุเทศก์ แม้สมมติแล้วก็ไม่พึงใช้ให้ทำการ ฯลฯ ภิกษุผู้
ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นกัตตุเทศก์ สมมติแล้วก็พึง
ใช้ให้ทำการ ฯลฯ ภิกษุกัตตุเทศก์ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงทราบว่าเป็น
เป็นพาล ฯลฯ ภิกษุกัตตุเทศก์ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงทราบว่าเป็น
บัณฑิต ฯลฯ ภิกษุกัตตุเทศก์ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมบริหารตนให้
ถูกจัด ถูกทำลาย ฯลฯ ภิกษุกัตตุเทศก์ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม
บริหารตนไม่ให้ออกจัด ไม่ให้ออกทำลาย ฯลฯ ภิกษุกัตตุเทศก์ประกอบด้วยธรรม
๕ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนนํามาโยนลง ฯลฯ ภิกษุกัตตุเทศก์ประกอบ
ด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๕
ประการเป็นไฉน คือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก ๑ ไม่ลำเอียงเพราะชัง ๑ ไม่ลำเอียง
เพราะหลง ๑ ไม่ลำเอียงเพราะกลัว ๑ ย่อมรู้ภัตที่ได้นิมนต์แล้วและยังไม่ได้
นิมนต์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุกัตตุเทศก์ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล
ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์
ไม่พึงสมมติให้เป็นเสนาสนาปัญญาปกะ ผู้ปลุกเสนาสนะ ... ไม่รู้เสนาสนะที่ได้
ปลุกแล้วและยังไม่ได้ปลุก ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕
ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นเสนาสนาปัญญาปกะ ... ย่อมรู้เสนาสนะที่ได้ปลุก
แล้วและยังไม่ได้ปลุก ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติ
ให้เป็นเสนาสนาหาปกะ ผู้ให้ภิกษุถือเสนาสนะ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นเสนาสนาหาปกะ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นภคณาการิก ผู้รักษาเรือนคณฺถ ... ย่อมไม่รู้ภคเณที่เก็บแล้วและยังไม่ได้เก็บ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นภคณาการิก ... ย่อมรู้ภคเณที่ได้เก็บแล้วและยังไม่ได้เก็บ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นจิรวปฏิกาคะ ผู้รับจิรว ... ย่อมไม่รู้จิรวที่รับแล้วและยังไม่ได้รับ ...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นจิรวปฏิกาคะ ... ย่อมรู้จิรวที่รับแล้วและยังไม่ได้รับ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นจิรวาหะ ผู้แจจิวร ... ไม่รู้จิรวที่ได้แจแล้วและยังไม่ได้แจ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นจิรวาหะ ... ย่อมรู้จิรวที่แจแล้วและยังไม่ได้แจ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นยาอุภาษกะ ผู้แจกข้าวยาอุ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นยาอุภาษกะ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึง
สมมติให้เป็นผลภากะ ผู้แจกผลไม้ม ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วย
ธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นผลภากะ ... ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นวัชชกภาษกะ ผู้แจกของขบเคี้ยว ... ย่อมไม่รู้ของขบเคี้ยวที่แจกแล้วและยังไม่ได้แจก ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นวัชชกภาษกะ ... ย่อมรู้ของขบเคี้ยวที่แจกแล้วและยังไม่ได้แจก ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึง
สมมติให้เป็นอุปมัตตกวิสัยหะ ผู้จ่ายของเล็กน้อย ... ย่อมไม่รู้ของเล็กน้อยที่
ได้จ่ายแล้วและยังไม่ได้จ่าย ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕
ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นอุปมัตตกวิสัยหะ ... รู้ของเล็กน้อยที่ได้จ่ายแล้ว
และยังไม่ได้จ่าย ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึง
สมมติให้เป็นสาวิคคาหาปกะ ผู้แจกผ้าสาฎก ... ย่อมไม่รู้ผ้าสาฎกที่ได้รับแล้ว
และยังไม่ได้รับ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์
พึงสมมติให้เป็นสาวิคคาหาปกะ ... ย่อมรู้ผ้าสาฎกที่ได้รับแล้วและยังไม่ได้รับ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึง
สมมติให้เป็นปัดตกหาปกะ ผู้แจกบาตร ... ย่อมไม่รับบาตรที่รับแล้วและไม่ได้รับ ...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็น
ปัตตคาหาปกะ ... ย่อมไม่รู้บาตรที่รับแล้วและยังไม่ได้รับ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึง
สมมติให้เป็นอารามิกเปสกะ ผู้ใช้คนวัด ... ย่อมไม่รู้คนที่ได้ใช้แล้วและยังไม่ได้
ใช้ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้
เป็นอารามิกเปสกะ ... ย่อมรู้คนที่ได้ใช้แล้วและยังไม่ได้ใช้ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติ
ให้เป็นสามเณรเปสกะ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
สงฆ์พึงสมมติให้เป็นสามเณรเปสกะ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วย
ธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นสามเณรเปสกะ แม้สมมติแล้ว ก็ไม่
พึงใช้ให้ทำการ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์
พึงสมมติให้เป็นสามเณรเปสกะ สงฆ์สมมติแล้ว พึงใช้ให้ทำการ ... ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุสามเณรเปสกะประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงทราบว่าเป็น
พาล ... พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสามเณรเปสกะ
ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกจัด ถูกทำลาย ... ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุสามเณรเปสกะประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้
ถูกจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสามเณรเปสกะประกอบ
ด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุสามเณรเปสกะประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือน
เชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ล่าเอียงเพราะรัก ๑
ไม่ล่าเอียงเพราะชัง ๑ ไม่ล่าเอียงเพราะหลง ๑ ไม่ล่าเอียงเพราะกลัว ๑ ย่อมรู้
สามเณรที่ใช้แล้วและยังไม่ได้ใช้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสามเณรเปสกะ
ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษ-
ฐานไว้ ฯ

[๒๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อม
เกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้
ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดพรหมจรรย์ ๑ กล่าวเท็จ ๑ ดื่มน้ำเมาคือ
สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบ
ด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดใน
สวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้น
จากการฆ่าสัตว์ ๑ งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ งดเว้นจากการประพฤติผิดพรหม-
จรรย์ ๑ งดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอัน

เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ๑

[๒๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณี ... สิกขมานา ... สามเณร ...

สามเณรี ... อุบาสก ... อุบาสิกา ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนอุกนำมาโยนลง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พวดเท็จ ๑ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนอุกนำมาโยนลง ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนอุกเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ งดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ๑ งดเว้นจากการพวดเท็จ ๑ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ๑

[๒๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาชีวกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนอุกนำมาโยนลง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พวดเท็จ ๑ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาชีวกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนอุกนำมาโยนลง ๑

[๒๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิครนถ์ ... สาวกนิครนถ์ ... ชฎิล ...

ปริพาชก ... เดียรธีย์พวกมคฺฉิกะ ... พวกเตทฺธกิกะ ... พวกอรุททกะ ... พวกโคตมกะ ... พวกเทวธัมมิกะ ... ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนอุกนำมาโยนลง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พวดเท็จ ๑ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เดียรธีย์พวกเทวธัมมิกะประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนอุกนำมาโยนลง ๑

[๒๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ๕ ประการเป็นไฉน คือ อสุกฺสัณฺญา ๑ มรณฺสัณฺญา ๑ อาทินวสัณฺญา ๑ อาหาร-
*ปฏิภนสัณฺญา ๑ สัพพโลคอนภิตสัณฺญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ๑

[๒๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ๕ ประการเป็นไฉน คือ อนิจจสัณฺญา ๑ อนิจฺเจทุกขสัณฺญา ๑ ทุกเขอนัตต-
*สัณฺญา ๑ ปหานสัณฺญา ๑ วิราคสัณฺญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการ

นี้ควรเจริญเพื่อยังระคะ ฯ

[๒๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการควรเจริญเพื่อยังระคะ
๕ ประการเป็นไฉน คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑
ปัญญินทรีย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ควรเจริญเพื่อยัง ระคะ ฯ

[๒๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการควรเจริญเพื่อยังระคะ
๕ ประการเป็นไฉน คือ กำลังคือสัทธา ๑ กำลังคือวิริยะ ๑ กำลังคือสติ ๑
กำลังคือสมาธิ ๑ กำลังคือปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล
ควรเจริญเพื่อยังระคะ ฯ

[๒๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการ ควรเจริญเพื่อกำหนดรู้
ระคะ ฯลฯ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อสิ้นไป เพื่อเสื่อมไป เพื่อคลาย
เพื่อดับ เพื่อสละ เพื่อปล่อยวางระคะ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการ
ควรเจริญเพื่อยัง ระคะ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อสิ้นไป
เพื่อเสื่อมไป เพื่อคลาย เพื่อดับ เพื่อสละ เพื่อปล่อยวางโทสะ โมหะ โกรธะ
อุปนาหะ มัถะ ปลาสะ อิสสา มัจฉริยะ มายา ตาเลยยะ ถัมภะ สารัมภะ
มานะ อติมานะ มทะ ปมาทะ ฯ

จบปัญจกนิบาต ฯ

ปฐมปัณณาสกั

อาหุเนยยวรรคที่ ๑

๑. อาหุเนยยสูตรที่ ๑

[๒๖๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ
ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ควรของต้อนรับ ควรของทำบุญ ควรกระทำอัญชลี
เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุ-
*ในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติ-
*สัมปชัญญะอยู่ ฟังเสียงด้วยหู ... สูดกลิ่นด้วยจมูก ... ลิ้มรสด้วยลิ้น ... ถูกต้อง
โผฏฐัพพะด้วยกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา
มีสติสัมปชัญญะอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล
ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ควรของต้อนรับ ควรของทำบุญ ควรกระทำอัญชลี
เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้วยการณภาษิต

นี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นดีใจ ชื่นชมภษิตของพระผู้มีพระภาค ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อาหุเนยสูตรที่ ๒

[๒๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ

ย่อมเป็นผู้ควรของต้อนรับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายประการ คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝ่ากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้น ดำลงแม้นแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่ตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมากด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เธอย่อมได้ยินเสียงสองชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตรอันบริสุทธิ์สว่างใสของมนุษย์ เธอย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะก็รู้ว่า จิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะก็รู้ว่า จิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ว่า จิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะก็รู้ว่า จิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็รู้ว่า จิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะก็รู้ว่า จิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็รู้ว่า จิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่านก็รู้ว่า จิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมรรคก็รู้ว่า จิตเป็นมรรค หรือจิตไม่เป็นมรรคก็รู้ว่า จิตไม่เป็นมรรค จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่า จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่า จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็รู้ว่า จิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิก็รู้ว่า จิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุด-
* พันก็รู้ว่า จิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้นก็รู้ว่า จิตไม่หลุดพ้น เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้นภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ใต้ดี ตกยาก ด้วยทิพจักขุอันบริสุทธิ์สว่างจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัด

ซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉา-
*ทิฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบ
ด้วยกายสุจริต วาสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ
ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เธอ
ย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณ
ทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่
สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ เธอย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญา-
*วิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ใน
ปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล
ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อินทริยสูตร

[๒๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ
ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม
๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยอินทริยคือสัทธา ๑
อินทริยคือวิริยะ ๑ อินทริยคือสติ ๑ อินทริยคือสมาธิ ๑ อินทริยคือปัญญา ๑
และกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
ทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนา-
*บุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. พลสูตร

[๒๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ
ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม
๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุประกอบด้วยกำลังคือสัทธา ๑ กำลังคือวิริยะ ๑
กำลังคือสติ ๑ กำลังคือสมาธิ ๑ กำลังคือปัญญา ๑ และกระทำให้แจ้งซึ่งเจโต-
*วิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม
๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญ
อื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อาขานียสูตรที่ ๑

[๒๓๖] ดูกฤกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะ องค์ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาในโลกนี้ ย่อมอดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโศก ๑ และถึงพร้อมด้วยวรรณะ ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการนี้แล ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะ ฯ

ดูกฤกษุทั้งหลาย กฤษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้ ก็ฉันทันเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ กฤษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโศก ๑ อดทนต่อกรรมารมณ ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย กฤษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อาชานิยสูตรที่ ๒

[๒๓๗] ดูกฤกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะ องค์ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาในโลกนี้ ย่อมอดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโศก ๑ ย่อมถึงพร้อมด้วยกำลังกาย ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะ ฯ

ดูกฤกษุทั้งหลาย กฤษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ก็ฉันทันเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ กฤษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโศก ๑ อดทนต่อกรรมารมณ ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย กฤษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อาชานิยสูตรที่ ๓

[๒๓๘] ดูกฤกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะ องค์ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาในโลกนี้ ย่อม

อดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อ
โศกฏัพพะ ๑ ถึงพร้อมด้วยฝัเท้า ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของ
พระราชอาประจบด้วยองค์ ๖ ประการนี้แล ย่อมควรแก่พระราชอา เป็นม้านับ
นับว่าเป็นราชพาหนะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการก็คือนั้นเหมือนกัน
ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม
๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อ
เสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโศกฏัพพะ ๑ อดทนต่อ
ธรรมารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อม
เป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อนุตตริยสูตร

[๒๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุตตริยะ ๖ ประการนี้ ๖ ประการ
เป็นไฉน คือ ทตฺตานาอนุตตริยะ ๑ สวนาอนุตตริยะ ๑ ลาภานาอนุตตริยะ ๑ ลิกขา-
*นาอนุตตริยะ ๑ ปาริจรียาอนุตตริยะ ๑ อนุสสตานาอนุตตริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อนุตตริยะ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อนุสสติสูตร

[๒๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสสติฐานะ ๖ ประการนี้ ๖ ประการ
เป็นไฉน คือ พุทธานุสสติ ๑ ธรรมานุสสติ ๑ สังฆานุสสติ ๑ สีลานุสสติ ๑
จาคานุสสติ ๑ เทวตานุสสติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสสติฐานะ ๖ ประการ
นี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. มหานามสูตร

[๒๘๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม
ใกล้กรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล เจ้าศากยะ พระนามว่ามหานามะ
ได้เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวก
ผู้ได้บรรลุผล ทราบชัดพระศาสนาแล้ว ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมชนิดไหนเป็นส่วน
มาก พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหานามะ อริยสาวกผู้ได้บรรลุผล
ทราบชัดพระศาสนาแล้ว ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้เป็นส่วนมาก คือ อริยสาวก
ในพระศาสนานี้ ย่อมระลึกถึงพระตถาคตเนื่องๆ ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระ-
*ผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วย

วิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มี
ผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้
จำแนกธรรม ดูกรมหานามะ สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระตลาคตเนื่องๆ
สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกัสมุรุม ไม่ถูกโทสะกัสมุรุม
ไม่ถูกโมหะกัสมุรุม ย่อมเป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไป
ตรงเพราะปรารถนาพระตลาคต ย่อมได้รับความทราบซึ่งอรรถ ย่อมได้รับความทราบซึ่งธรรม
ย่อมได้รับความปรามิทยอันประกอบด้วยธรรม เมื่อปรามิทยแล้ว ย่อมเกิดปีติ
เมื่อมีใจประกอบด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบแล้วย่อมเสวยสุข เมื่อมีสุข
จิตย่อมตั้งมั่น ดูกรมหานามะ นี้อาตมภาพกล่าวว่า อริยสาวกเป็นผู้ถึงความสงบ
เรียบร้อยอยู่ในเมื่อหฤสัถ์ยังไม่สงบเรียบร้อย เป็นผู้ไม่มีความพยายาทอยู่ใน
เมื่อหฤสัถ์ยังมีความพยายาท เป็นผู้ถึงพร้อมกระแสดรรรม ย่อมเจริญ
พุทธานุสสติ ฯ

ดูกรมหานามะ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระธรรมเนื่องๆ
ว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วย
กาล ควรเรียกให้ดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน ดูกรมหา-
*นามะ สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระธรรมเนื่องๆ สมัยนั้น จิตของอริย-
*สาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกัสมุรุม ... ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารถนา
พระธรรม ย่อมได้รับความทราบซึ่งอรรถ ... เป็นผู้ถึงพร้อมกระแสดรรรม ย่อมเจริญ
ธรรมานุสสติ ฯ

ดูกรมหานามะ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระสงฆ์เนื่องๆ
ว่า สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว
เป็นผู้ปฏิบัติเพื่ออายุธรรม เป็นผู้ปฏิบัติชอบ นี้อีกบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นั่นคือ
สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของค่านับ ควรของต้อนรับ ควรของ
ทำบุญ ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า
สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระสงฆ์เนื่องๆ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น
ย่อมไม่ถูกราคะกัสมุรุม ... ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารถนาพระสงฆ์
ย่อมได้รับความทราบซึ่งอรรถ ... เป็นผู้ถึงพร้อมกระแสดรรรม ย่อมเจริญสังฆานุสสติ ฯ

ดูกรมหานามะ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีลของตนเนื่องๆ
ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันคณหา
ทูลไม่ยิดถือ เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ ดูกรมหานามะ สมัยใด อริยสาวกย่อม
ระลึกถึงศีลของตนเนื่องๆ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกัสมุรุม
... ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารถนาศีล ... ย่อมได้รับความทราบซึ่งอรรถ ...
เป็นผู้ถึงพร้อมกระแสดรรรม ย่อมเจริญศีลานุสสติ ฯ

ดูกรมหานามะ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงการบริจาคของตน
เนื่องๆ ว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ คือ เมื่อหมู่สัตว์อุกมลทิน
คือความตระหนี่กลุ่มรวม เรามีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่อยู่ครองเรือน
เป็นผู้มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม (คอยหยิบของบริจาค) ยินดีในการเสีย
สละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน ดูกรมหานามะ สมัยใด อริยสาวก
ย่อมระลึกถึงการบริจาคเนื่องๆ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้นย่อมไม่ถูกราคะ
กลุ่มรวม ... ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปราศจากจะ ย่อมได้ความทราบซึ่ง
อรรถ ... เป็นผู้ถึงพร้อมกระแสรวม ย่อมเจริญจากานุสสติ ฯ

ดูกรมหานามะ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมเจริญเทวนานุสสติ
(ความระลึกถึงเทวดาเนื่องๆ) ว่า เทวดาเหล่าจาตุมหาราชมีอยู่ เทวดาเหล่าดาว-
*ดึงส์มีอยู่ เทวดาเหล่ายามามีอยู่ เทวดาเหล่าดุสิตมีอยู่ เทวดาเหล่านิมมานรดีมีอยู่
เทวดาเหล่าปรนิมมิตวสวัตดีมีอยู่ เทวดาเหล่าพรหมกายิกามีอยู่ เทวดาที่สูงกว่า
เหล่าพรหมนั้นมีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธาเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้ว
อุบัติในเทวดาชั้นนั้น ศรัทธาเช่นนั้นแม้ของเราก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วย
ศีลเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น ศีลเช่นนั้นแม้ของเราก็มีอยู่
เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยสุตะเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น
สุตะเช่นนั้นแม้ของเราก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยจาคะเช่นใด จุติจาก
โลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น จาคะเช่นนั้นแม้ของเราก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้น
ประกอบด้วยปัญญาเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น ปัญญาเช่นนั้น
แม้ของเราก็มีอยู่ ดูกรมหานามะ สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงศรัทธา ศีล
สุตะ จาคะ และปัญญา ของตนและของเทวดาเหล่านั้นเนื่องๆ สมัยนั้น จิต
ของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกลุ่มรวม ย่อมไม่ถูกโทสะกลุ่มรวม ย่อมไม่ถูก
โมหะกลุ่มรวม ย่อมเป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรง
เพราะปราศจากจะ ย่อมได้ความทราบซึ่งอรรถ ย่อมได้ความทราบซึ่งธรรม ย่อม
ได้ความปรามิทยอันประกอบด้วยธรรม เมื่อได้ความปรามิทยแล้ว ย่อมเกิดปีติ
เมื่อมีใจประกอบด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบแล้วย่อมเสวยสุข เมื่อมีสุข
จิตย่อมตั้งมั่น ดูกรมหานามะ นี้อาตมภาพกล่าวว่า อริยสาวกเป็นผู้ถึงความสงบเรียบ-
*ร้อยอยู่ในเมื่อหมู่สัตว์ไม่สงบเรียบร้อย เป็นผู้ไม่มีความพยายาทอยู่ในเมื่อหมู่
สัตว์ยังมีความพยายาทกันอยู่ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยกระแสรวม ย่อมเจริญ
เทวนานุสสติ ดูกรมหานามะ อริยสาวกผู้ได้บรรลุผล ทราบชัดพระศาสนาแล้ว
ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้เป็นส่วนมาก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอาहुเนยวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาหุเนยยสูตรที่ ๑ ๒. อาหุเนยยสูตรที่ ๒ ๓. อินทริยสูตร
๔. พลสูตร ๕. อาขานียสูตรที่ ๑ ๖. อาขานียสูตรที่ ๒ ๗. อาขานีย-
*สูตรที่ ๓ ๘. อนุตตรียสูตร ๙. อนุสสติสูตร ๑๐. มหานามสูตร ฯ

สาราณียาทิวรรคที่ ๒

๑. สาราณียสูตรที่ ๑

[๒๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม ๖ ประการนี้ ๖ ประการ
เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ใน
เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ข้อนี้ก็เป็นสาราณียธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อน
พรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ข้อนี้ก็เป็นสาราณียธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อน
พรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ข้อนี้ก็เป็นสาราณียธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุแบ่งปันลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรมได้มาโดย
ธรรม แม้โดยที่สุดปิณฑบาท ย่อมบริโภคร่วมกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย
ผู้มีศีล แม้ข้อนี้ก็เป็นสาราณียธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย
เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันคณาภิสิสไมยัดถือเป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ
เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ข้อนี้ก็เป็น
สาราณียธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุมิทฺฐอันเป็นอริยะ เป็นเครื่องนำออก นำออกไป
เพื่อความสันทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย
ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ข้อนี้ก็เป็นสาราณียธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย สาราณีย-
*ธรรม ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สาราณียสูตรที่ ๒

[๒๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ เป็นที่ตั้งแห่งการ
ให้ระลึกถึง กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์
เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรม ๖
ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา
ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่ง

การระลึกถึงกัน กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเข้าไปตั้งวัจจกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ...

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเข้าไปตั้งมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ...

อีกประการหนึ่ง ภิกษุแบ่งปันลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม แม้โดยที่สุตบิณฑบาต ย่อมบริโภคร่วมกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีล ...

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันคณาภิสิฐไม่ยิดถือ เป็นไปเพื่อสมานี สมोकันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ...

อีกประการหนึ่ง ภิกษุมิทธิอันเป็นอริยะ เป็นเครื่องนำออก นำออกไปเพื่อความสันทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม สมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. เมตตาสสูตร

[๒๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชาติเป็นเครื่องสลัดออก ๖ ประการนี้

๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า เมตตาเจโตวิมุติ ข้าพเจ้าเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นอุชยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ก็แต่ว่า พยาบาทยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่ เธออันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวตักเตือนว่า ท่านผู้มีอายุอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดี เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ ดูกรอาวุโส ข้อนั้นมิใช่ฐานะ มีโชโอกาส คือ เมื่อเมตตา-
*เจโตวิมุติ อันภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นอุชยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ก็แต่ว่า พยาบาทยังครอบงำจิตของเธออยู่ เพราะฉะนั้น ข้อนั้นจึงไม่เป็ฐานะที่จะมีได้ เพราะเมตตาเจโตวิมุตินี้เป็นเครื่องสลัดออกซึ่งพยาบาท ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ภรรยานางเฒ่า
ข้าพเจ้าเจริญแล้ว ... ปรารถนาแล้ว ก็แต่ว่าวิหิงสายังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่
เธออันภิกษุทั้งหลายฟังกล่าวตักเตือนว่า ท่านผู้มีอายุอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่าได้
กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดี เพราะพระผู้มีพระ
ภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ ดูกรอาวุโส ข้อนั้นมิใช่ฐานะ มีโชโอกาส คือ เมื่อภรรยานาง-
*เฒ่าเจริญแล้ว อันภิกษุเจริญแล้ว ... ปรารถนาแล้ว ก็แต่ว่าวิหิงสายังครอบงำจิตของ
เธออยู่ เพราะฉะนั้น ข้อนั้นจึงไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เพราะภรรยานางเฒ่าเฒ่า
เป็นเครื่องสลัดออกซึ่งวิหิงสา ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า มฤคเฒ่าเฒ่า
ข้าพเจ้าเจริญแล้ว ... ปรารถนาแล้ว ก็แต่ว่าอโรติ (ความไม่ยินดีด้วย) ยังครอบงำ
จิตของข้าพเจ้าอยู่ เธออันภิกษุทั้งหลายฟังกล่าวตักเตือนว่า ท่านผู้มีอายุอย่า
ได้กล่าวอย่างนี้ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาค
ไม่ดี เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ ดูกรอาวุโส ข้อนั้นมิใช่ฐานะ
มีโชโอกาส คือ เมื่อมฤคเฒ่าเฒ่าเฒ่า อันภิกษุเจริญแล้ว ... ปรารถนาแล้ว ก็แต่
ว่าอโรติยังครอบงำจิตของเธออยู่ เพราะฉะนั้น ข้อนั้นจึงไม่เป็นฐานะที่จะมีได้
เพราะมฤคเฒ่าเฒ่าเฒ่า เป็นเครื่องสลัดออกซึ่งอโรติ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า อุเบกขาเฒ่าเฒ่า
ข้าพเจ้าเจริญแล้ว ... ปรารถนาแล้ว ก็แต่ว่าราคะยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่ เธอ
อันภิกษุทั้งหลายฟังกล่าวตักเตือนว่า ท่านผู้มีอายุอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่าได้
กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดี เพราะพระผู้มีพระภาค
ไม่พึงตรัสอย่างนี้ ดูกรอาวุโส ข้อนั้นมิใช่ฐานะ มีโชโอกาส คือ เมื่ออุเบกขา-
*เฒ่าเฒ่าเฒ่า อันภิกษุเจริญแล้ว ... ปรารถนาแล้ว ก็แต่ว่า ราคะยังครอบงำจิตของ
เธออยู่ เพราะฉะนั้น ข้อนั้นจึงไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เพราะอุเบกขาเฒ่าเฒ่าเฒ่า
เป็นเครื่องสลัดออกซึ่งราคะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า อนิมิตตาเฒ่าเฒ่า
(เฒ่าเฒ่าไม่มีนิมิต) ข้าพเจ้าเจริญแล้ว ... ปรารถนาแล้ว ก็แต่ว่าวิญญูญานของ
ข้าพเจ้ายังเสถียรนิมิตอยู่ เธออันภิกษุทั้งหลายฟังกล่าวตักเตือนว่า ท่านผู้มี
อายุอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มี-
*พระภาคไม่ดี เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ ดูกรอาวุโส ข้อนั้นมิใช่
ฐานะ มีโชโอกาส คือ เมื่ออนิมิตตาเฒ่าเฒ่าเฒ่า อันภิกษุเจริญแล้ว ... ปรารถนาแล้ว
ก็แต่ว่าวิญญูญานของเธอจักเสถียรนิมิตอยู่ เพราะฉะนั้น ข้อนั้นจึงไม่เป็นฐานะที่
จะมีได้ เพราะอนิมิตตาเฒ่าเฒ่าเฒ่า เป็นเครื่องสลัดออกซึ่งนิมิตทั้งปวง ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า อัสมิมานะของ

ข้าพเจ้าหมดไปแล้ว และข้าพเจ้ายอมไม่ตามเห็นว่าเป็นเรา ก็แต่ว่าลูกศรคือ
ความสงสัยเคลือบแคลงยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่ เธออันภิกษุทั้งหลายพึงว่า
กล่าวตักเตือนว่า ท่านผู้มีอายุอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค
เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดี เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ ดูกร
อาวุโส ข้อนั้นมิใช่ฐานะ มีใชโอกาส คือ เมื่ออัสสมิมานะของภิกษุหมดไปแล้ว
และเมื่อภิกษุไม่ตามเห็นอยู่ว่า นี่เป็นเรา ก็แต่ว่า ลูกศรคือความสงสัยเคลือบแคลง
จักรครอบงำจิตของเธออยู่ เพราะฉะนั้น ข้อนั้นจึงไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เพราะ
อรหัตตมคที่ถอนอัสสมิมานะได้แล้วนี้ เป็นเครื่องสลัดออกซึ่งลูกศรคือความสงสัย
เคลือบแคลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชาติเป็นเครื่องสลัดออก ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. กัททกสูตร

[๒๘๕] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร-
*อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตร
ได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุยอมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอ
สำเร็จการอยู่ ย่อมไม่มีความตายที่เจริญ ตายแล้วก็ไม่เจริญ ก็ภิกษุยอมสำเร็จ
การอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ ย่อมไม่มีความตายที่เจริญ ตายแล้ว
ก็ไม่เจริญ เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ชอบการงาน (นวกกรรม)
ยินดีการงาน ขวนขวายความเป็นผู้ชอบการงาน ชอบการกุศล ยินดีการกุศล
ขวนขวายความเป็นผู้ชอบการกุศล ชอบความหลับ ยินดีความหลับ ขวนขวาย
ความชอบความหลับ ชอบความคลุกคลีหมู่คณะ ยินดีความคลุกคลีหมู่คณะ
ขวนขวายความเป็นผู้ชอบคลุกคลีหมู่คณะ ชอบความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ยินดี
ความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ขวนขวายความชอบความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ชอบ
ธรรมที่เป็นเหตุให้นั่นซ้ำ ยินดีธรรมที่เป็นเหตุให้นั่นซ้ำ ขวนขวายความชอบธรรม
ที่เป็นเหตุให้นั่นซ้ำ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุยอมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่
เมื่อสำเร็จการอยู่ ย่อมไม่มีความตายที่เจริญ ตายแล้วก็ไม่เจริญ อย่างนี้แล
ภิกษุนี้เรียกว่า ผู้ยินดีสักกายะ (เตภูมิกวัฏ) ไม่ละสักกายะเพื่อทำที่สุดทุกข์โดย
ชอบ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุยอมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จ
การอยู่ ย่อมมีความตายที่เจริญ ตายแล้วก็ไม่เจริญ ก็ภิกษุยอมสำเร็จการอยู่
โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ ย่อมมีความตายที่เจริญ ตายแล้วก็ไม่เจริญ
เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ชอบการงาน ไม่ยินดีการงาน ไม่
ขวนขวายความชอบการงาน ไม่ชอบการกุศล ไม่ยินดีการกุศล ไม่ขวนขวายความ
ชอบการกุศล ไม่ชอบความหลับ ไม่ยินดีความหลับ ไม่ขวนขวายความชอบ

ความหลับ ไม่ชอบความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ไม่ยินดีความคลุกคลีหมู่คณะ ไม่
ชวนขวยความชอบความคลุกคลีหมู่คณะ ไม่ชอบความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ไม่
ยินดีความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ไม่ชวนขวยความชอบความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ไม่
ชอบธรรมที่เป็นเหตุให้นั่นซ้ำ ไม่ยินดีธรรมที่เป็นเหตุให้นั่นซ้ำ ไม่ชวนขวย
ความชอบธรรมที่เป็นเหตุให้นั่นซ้ำ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุยอมสำเร็จการอยู่
โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ ย่อมมีความตายที่เจริญ ตายแล้วก็เจริญ อย่าง
นี้แล ภิกษุนี้เรียกว่า ผู้ยินดีนิพพาน ละสักกายะเพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ ฯ

ครั้นท่านพระสารีบุตรได้กล่าวไวยาภรณ์ภณัตถ์นี้จบลงแล้ว จึงได้กล่าว
คาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า ฯ

ผู้ใดประกอบธรรมที่เป็นเหตุให้นั่นซ้ำ ยินดีธรรมที่เป็นเหตุ
ให้นั่นซ้ำ เช่นดั่งเนื้อ ผู้นั้นย่อมไม่ได้ชมนิพพานที่เกษม
จากโยคะ หาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ ส่วนผู้ใดละธรรมที่เป็น
เหตุให้นั่นซ้ำ ยินดีในบทคือธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้นั่นซ้ำ
ผู้นั้นย่อมได้ชมนิพพานที่เกษมจากโยคะ หาธรรมอื่นยิ่งกว่า
มิได้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อนุตตปิยสูตร

[๒๙๖] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า
ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุยอมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่
ตายแล้วย่อมเดือดร้อน ก็ภิกษุยอมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการ
อยู่ ตายแล้วย่อมเดือดร้อนเป็นอย่างใด คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบการงาน
ยินดีการงาน ชวนขวยความชอบการงาน ชอบการคู้ ... ชอบความหลับ ... ชอบ
ความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ... ชอบความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ... ชอบธรรมที่เป็น
เหตุให้นั่นซ้ำ ยินดีธรรมที่เป็นเหตุให้นั่นซ้ำ ชวนขวยความชอบธรรมที่เป็นเหตุ
ให้นั่นซ้ำ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุยอมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอ
สำเร็จการอยู่ ตายแล้วย่อมเดือดร้อนอย่างนี้แล ภิกษุนี้เรียกว่า ผู้ยินดีสักกายะ
ไม่ละสักกายะเพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุยอมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จ
การอยู่ ตายแล้วย่อมไม่เดือดร้อน ก็ภิกษุยอมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อ
เธอสำเร็จการอยู่ ตายแล้วย่อมไม่เดือดร้อน เป็นอย่างใด คือ ภิกษุในธรรมวินัย
นี้ ไม่ชอบการงาน ไม่ยินดีการงาน ไม่ชวนขวยความชอบการงาน ไม่ชอบการ
คู้ ... ไม่ชอบความหลับ ... ไม่ชอบความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ... ไม่ชอบความ
คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ไม่ชอบธรรมที่เป็นเหตุให้นั่นซ้ำ ไม่ยินดีธรรมที่เป็นเหตุให้

เนิ่นช้า ไม่ชวนขวยความชอบธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ดุกรอาวโสทั้งหลาย
ภิกษุยอมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ ตายแล้วย่อมไม่เดือด
ร้อนอย่างนี้แล ภิกษุนี้เรียกว่า ผู้ยินดีนิพพาน ละสักกายะเพื่อทำที่สุดทุกข์
โดยชอบ ฯ

ครั้นท่านพระสารีบุตรได้กล่าวไวยาภรณ์ภณิตนี้จบลงแล้ว จึงได้กล่าว
คาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า ฯ

ผู้ใดประกอบธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ยินดีธรรมที่เป็นเหตุ
ให้เนิ่นช้า เช่นดั่งเนื้อ ผู้นั้นย่อมไม่ได้ชมนิพพานที่เกษมจาก
โยคะ หาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ ส่วนผู้ใดละธรรมที่เป็นเหตุให้
เนิ่นช้า ยินดีในบทคือธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ผู้นั้น
ย่อมได้ชมนิพพานที่เกษมจากโยคะ หาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. นกุลสูตร

[๒๘๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่าเกสกาลามิคทายวัน
ใกล้นครสูงสูมารคิระ แคว้นภัคคะ สมัยนั้น นกุลบิดาคฤหบดีอาพาธมีทุกข์
เป็นไข้หนัก ครั้นนั้น นกุลมารดาอุทปตานีได้กล่าวเตือนนกุลบิดาคฤหบดีว่า
ดูกรคฤหบดี ท่านอย่าเป็นผู้มีความหวังโยกระทำการ่าละเลย เพราะการ
กระทำกาละของผู้มีความหวังโยเป็นทุกข์ และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ดูกร
คฤหบดี ท่านจะพึงมีความหวังโยอย่างนี้ว่า เมื่อเราล่วงไปแล้ว นกุลมารดาอุท-
*ปตานี จักไม่สามารถเลี้ยงทารกดำรงการอยู่ครองเรือนไว้ได้ แต่ข้อนั้นท่านไม่พึง
เห็นอย่างนี้ เพราะดิฉันเป็นคนฉลาดป็นฝ่าย ทำขณัตถ์ เมื่อท่านล่วงไปแล้ว
ดิฉันย่อมสามารถเลี้ยงทารก ดำรงการอยู่ครองเรือนไว้ได้ เพราะฉะนั้น ท่านอย่า
เป็นผู้มีความหวังโยกระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละของผู้มีความหวังโยเป็น
ทุกข์ และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ฯ

ดูกรท่านคฤหบดี ก็ท่านจะพึงมีความหวังโยอย่างนี้ว่า เมื่อเราล่วงไปแล้ว
นกุลมารดาอุทปตานี จักได้คนอื่นเป็นสามี แต่ข้อนั้นท่านไม่พึงเห็นอย่างนี้ ทั้ง
ท่านทั้งดิฉันย่อมรู้ว่า ได้อยู่ร่วมกันมาอย่างเคร่งครัดต่อระเบียบประเพณีตลอด ๑๖ ปี
เพราะฉะนั้นท่านอย่าเป็นผู้มีความหวังโยกระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละ
ของผู้มีความหวังโยเป็นทุกข์ และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ฯ

ดูกรคฤหบดี ก็ท่านจะพึงมีความหวังโยอย่างนี้ว่า เมื่อเราล่วงไปแล้ว
นกุลมารดาอุทปตานี จักไม่ต้องการเห็นพระผู้มีพระภาค ไม่ต้องการเห็นพระภิกษุ
สงฆ์ แต่ข้อนั้นท่านไม่พึงเห็นอย่างนี้ เพราะดิฉันต้องการเห็นพระผู้มีพระภาคอย่างยิ่ง
และต้องการเห็นพระภิกษุสงฆ์อย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น ท่านอย่าเป็นผู้มีความหวังโย

กระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละของผู้มีความหวังใยเป็นทุกข์ และพระผู้มี-
*พระภาคก็ทรงติเตียน ฯ

ดูกรคฤหบดี ก็ท่านจะพึงมีความหวังใยอย่างนี้ว่า เมื่อเราล่วงไปแล้ว
นกุลมารดาอุบลปตานี จักไม่เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล แต่ข้อนั้นท่านไม่พึง
เห็นอย่างนี้ เพราะบรรดาสาวิกาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ที่ยังเป็นอุทฺธงฺกัสมุขี
นุ่งห่มผ้าขาว กระทำให้บริบูรณ์ในศีล มีประมาณเท่าใด ดิฉินก็เป็นคนหนึ่ง
ในจำนวนสาวิกาเหล่านั้น ก็ผู้ใดพึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลง ขอผู้นั้นจงเข้าไป
เฝ้าทูลพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธะพระองค์นั้น ซึ่งกำลังประทับอยู่ที่
ป่าเกสกาลามิคทายวัน ใกล้นครสูงสูมาทรีระ แคว้นภคคะ แล้วจงทูลถามเถิด
เพราะฉะนั้น ท่านอย่าเป็นผู้มีความหวังใยกระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละ
ของผู้มีความหวังใยเป็นทุกข์ และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ฯ

ดูกรคฤหบดี ก็ท่านจะพึงมีความหวังใยอย่างนี้ว่า นกุลมารดาอุบลปตานี
จักไม่ได้ความสงบใจ ณ ภายใน แต่ข้อนั้นท่านไม่พึงเห็นอย่างนี้ว่า เพราะพวก
สาวิกาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ที่ยังเป็นอุทฺธงฺกัสมุขีนุ่งห่มผ้าขาว ได้ความสงบ
ใจ ณ ภายใน มีประมาณเท่าใด ดิฉินก็เป็นคนหนึ่ง ในจำนวนสาวิกานั้น ก็ผู้ใด
พึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลง ขอผู้นั้นจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธะพระองค์นั้น ซึ่งกำลังประทับอยู่ที่ป่าเกสกาลามิคทายวัน ใกล้นคร-
*สูงสูมาทรีระ แคว้นภคคะ แล้วจงทูลถามเถิด เพราะฉะนั้น ท่านอย่าเป็นผู้
มีความหวังใยกระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละของผู้มีความหวังใยเป็นทุกข์
และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ฯ

ดูกรคฤหบดี ก็ท่านจะพึงมีความหวังใยอย่างนี้ว่า นกุลมารดาอุบลปตานี
ยังมิถึงการหยั่งลง ยังมิถึงที่พึง ยังมิถึงความเบาใจ ยังมิข้ามพ้นความสงสัย
ยังมิปราศจากความเคลือบแคลง ยังมิถึงความแก้แค้นในธรรมวินัยนี้ ยังมิ
หมดความเชื่อถือต่อผู้อื่นในศาสนาของพระศาสดา แต่ข้อนั้นท่านไม่พึงเห็นอย่างนี้
เพราะพวกสาวิกาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ที่ยังเป็นอุทฺธงฺกัสมุขีนุ่งห่มผ้าขาว
ได้ถึงการหยั่งลง ได้ถึงที่พึง ถึงความเบาใจ ข้ามพ้นความสงสัย ปราศจากความ
เคลือบแคลง ถึงความแก้แค้นในธรรมวินัยนี้ ไม่มีความเชื่อถือต่อผู้อื่นใน
ศาสนาของพระศาสดา มีประมาณเท่าใด ดิฉินก็เป็นคนหนึ่ง ในจำนวนสาวิกา
เหล่านั้น ก็ผู้ใดพึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลง ขอผู้นั้นจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มี-
*พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งประทับอยู่ที่ป่าเกสกาลามิคทายวัน
ใกล้นครสูงสูมาทรีระ แคว้นภคคะ แล้วจงทูลถามเถิด เพราะฉะนั้น ท่านอย่าเป็น
ผู้มีความหวังใยกระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละของผู้มีความหวังใยเป็นทุกข์
และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ฯ

ครั้งนั้นแล เมื่อนกุลบิดาคฤหบดีอันนกุลมารดาคฤหปตานีกล่าวเตือนนี้
ความเจ็บป่วยนั้นได้สงบระงับโดยพลัน และนกุลบิดาคฤหบดีได้หายจากการเจ็บ
ป่วยนั้น ก็และการเจ็บป่วยนั้น อันนกุลบิดาคฤหบดีจะได้แล้วโดยประการนั้น
ครั้งนั้นนกุลบิดาคฤหบดีพ้อหายจากการเจ็บป่วยไม่นาน ถือไม้เท้าเข้าไปเฝ้าพระผู้-
*มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้-
*มีพระภาคได้ตรัสกะนกุลบิดาคฤหบดีว่าดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดี
แล้ว ที่นกุลมารดาคฤหปตานีเป็นผู้อนุเคราะห์ หวังประโยชน์ กล่าวเตือนพรา
สอนท่าน ดูกรคฤหบดี พวกสาวิกาของเราที่ยังเป็นคฤหัสถ์หนุ่มผ้าขาว กระทำให้
บริบูรณ์ในศีล มีประมาณเท่าใด นกุลมารดาคฤหปตานีก็เป็นคนหนึ่งจำนวน
สาวิกาเหล่านั้น พวกสาวิกาของเราที่ยังเป็นคฤหัสถ์หนุ่มผ้าขาว ได้ความสงบใจ
ณ ภายใน มีประมาณเท่าใด นกุลมารดาคฤหปตานีก็เป็นคนหนึ่งจำนวน
สาวิกาเหล่านั้น พวกสาวิกาของเราที่ยังเป็นคฤหัสถ์หนุ่มผ้าขาว ได้ถึงการหยั่งลง
ถึงที่พึง ถึงความเบาใจ ข้ามพ้นความสงสัย ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความ
แก้แค้นในธรรมวินัยนี้ ไม่มีความเชื่อถือต่อผู้อื่นในศาสนาของพระศาสดา มี
ประมาณเท่าใด นกุลมารดาคฤหปตานีก็เป็นคนหนึ่งจำนวนสาวิกาเหล่านั้น ดูกร
คฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ที่นกุลมารดาคฤหปตานีเป็นผู้อนุเคราะห์
หวังประโยชน์ กล่าวเตือนสั่งสอนท่าน ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. กุสสุต

[๒๘๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาค
เสด็จออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เสด็จเข้าไปยังศาลาที่บำรุ้ง ประทับนั่งบนอาสนะ
ที่เขาปลาดไว้แล้ว แม้ท่านพระสารีบุตรก็ออกจากที่เรือนในเวลาเย็นเข้าไปยังศาลา
ที่บำรุ้ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แม้ท่าน
พระมหาโมคคัลลานะ แม้ท่านพระมหากัสสปะ แม้ท่านพระมหากัจจายนะ แม้
ท่านพระมหาโกฏฐิกะ แม้ท่านพระมหาจุณฑะ แม้ท่านพระมหากบปิณะ แม้ท่าน
พระอนุรุทธะ แม้ท่านพระเรวตะ แม้ท่านพระอานนท์ ก็ออกจากที่เรือนในเวลาเย็น
เข้าไปยังศาลาที่บำรุ้ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงยับยั้งอยู่ด้วยการประทับนั่งสิ้นราตรีเป็นอันมาก แล้วทรง
ลุกจากอาสนะเสด็จเข้าไปยังพระวิหาร แม้ท่านเหล่านั้น เมื่อพระผู้มีพระภาค
เสด็จไปไม่นาน ต่างก็ลุกจากอาสนะได้ไปยังวิหารของตนๆ แต่พวกภิกษุใหม่บวช
ไม่นาน มาสู่ธรรมวินัยนี้ไม่นานต่างก็นอนหลับกักฝืนอยู่ ณ ศาลาที่บำรุ้งนั้นจน
พระอาทิตย์ขึ้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงเห็นภิกษุเหล่านั้น ซึ่งต่างก็นอนหลับกักฝืน

อยู่จนพระอาทิตย์ขึ้น ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ แล้วเสด็จเข้าไปยังศาลาที่بارุง ประทับนั่งบนอาสนะที่ได้ปูลาดไว้แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระสารีบุตรไปไหน พระโมคคัลลานะไปไหน พระมหากัสสปะไปไหน พระมหาโกณฑัญญะไปไหน พระมหาโกฏิตะไปไหน พระมหาจุนทะไปไหน พระมหากัปปินะไปไหน พระอนุรุทธะไปไหน พระเรวตะไปไหน พระอานนท์ไปไหน พระสาวกชั้นเถระเหล่านั้นไปไหน ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านเหล่านั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปไม่นาน ต่างก็ลุกจากอาสนะแล้วได้ไปยังวิหารของตนๆ ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเป็นพระเถระหรือหนอ เธอทั้งหลายเป็นภิกษุใหม่หรือหนอ กลับก่อกวนอยู่จนพระอาทิตย์ขึ้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาบ้างไหมว่า พระราชาผู้กษัตริย์ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบกอนอนสบาย เอนข้างสบาย บรรทมหลับสบาย ตามพระประสงค์อยู่ เสดยราชสมบัติอยู่ตลอดพระชนม์ ย่อมเป็นที่รักเป็นที่พอใจของชาวชนบท ฯ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า หามิได้พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดิละ ข้อนั้นแม้เราก็ไม่ได้เห็น ไม่ได้ฟังมาแล้วว่า พระราชาผู้กษัตริย์ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบกอนอนสบาย เอนข้างสบาย บรรทมหลับสบาย ตามพระประสงค์ เสดยราชสมบัติอยู่ตลอดพระชนม์ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของชาวชนบท ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาบ้างไหมว่า ท่านผู้ครองรัฐ ท่านผู้เป็นทนายแห่งตระกูล ท่านผู้เป็นเสนาบดี ท่านผู้ปกครองบ้าน ท่านผู้ปกครอง หมู่คณะ ประกอบกอนอนสบาย เอนข้างสบาย นอนหลับสบาย ตามประสงค์ ปกครองหมู่คณะอยู่ตลอดชีวิต ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของหมู่คณะ ฯ

ภ. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดิละ ข้อนั้นแม้เราก็ไม่ได้เห็น ไม่ได้ฟังมาแล้วว่า ท่านผู้ปกครองหมู่คณะ ประกอบกอนอนสบาย เอนข้างสบาย นอนหลับสบาย ตามประสงค์ ปกครองหมู่คณะอยู่ตลอดชีวิต ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของหมู่คณะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาบ้างไหมว่า สมณะหรือพราหมณ์ประกอบกอนอนสบาย เอนข้างสบาย นอนหลับสบาย ตามประสงค์ ไม่คุ้มครองทวารในอินทรียทั้งหลาย ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ไม่ประกอบความเพียร ไม่เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่ประกอบกการเจริญโพธิปักขิยธรรม ทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายแห่งวันคืน แล้วกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ

ทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

ภ. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดิละ ข้อนั้นแม้เราก็มิได้เห็น มิได้ฟังมาแล้วว่า

สมณะหรือพราหมณ์ ประกอบการนอนสบาย เอนข้างสบาย นอนหลับสบาย ตามประสงค์ ไม่คู้มครองทวารในอินทรีทั้งหลายไม่รู้ประมาณในโกชนะ ไม่ประกอบความเพียรไม่เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่ประกอบการเจริญโพธิปักขิยธรรม ทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายแห่งวันคืน แล้วกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้คู้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย จักเป็นผู้รู้ประมาณในโกชนะ จักเป็นผู้ประกอบความเพียร จักเป็นผู้เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย จักประกอบการเจริญโพธิปักขิยธรรม ทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายแห่งวันคืนอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. มัจฉสูตร

[๒๘๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคววันโกศล

พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ พระผู้มีพระภาคทรงดำเนินไปตามหนทางไกล ได้ทอดพระเนตรเห็นชาวประมงผูกปลาฆ่าปลาขายอยู่ ณ ท้องถิ่นแห่งหนึ่ง ได้เสด็จแวะลงจากทาง แล้วประทับนั่งลงบนอาสนะที่ได้ปูลาดไว้ ณ โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นชาวประมงผูกปลาฆ่าปลาขายอยู่ที่แห่งโน้นหรือ ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาบ้างไหมว่า ชาวประมงผูกปลา ฆ่าปลาขายอยู่ ชีข้าง ชีม้า ชีรด ชี้นยาน เป็นเจ้าของโกละ หรือครอบครองกองโกคสมบัติเป็นอันมาก อยู่ เพราะกรรมนั้น เพราะอาชีพนั่น ฯ

ภ. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดิละ ข้อนั้นแม้เราก็มิได้เห็น มิได้ฟังมาว่า

ชาวประมงผูกปลา ฆ่าปลาขายอยู่ ชีข้าง ชีม้า ชีรด ชี้นยาน เป็นเจ้าของโกละ หรือครอบครองกองโกคสมบัติเป็นอันมากอยู่ เพราะกรรมนั้น เพราะอาชีพนั่น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าเขาย่อมเพ่งดูปลาเหล่านั้นที่พึงฆ่า ที่นำมาเพื่อฆ่า ด้วยใจที่เป็นบาป ฉะนั้น เขาจึงมิได้ชีข้าง ชีม้า ชีรด ชี้นยาน มิได้เป็นเจ้าของโกละ มิได้ครอบครองโกคสมบัติเป็นอันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาบ้างไหมว่า คนฆ่าโค

ฆ่าโคขายอยู่ ย่อมจีช้าง จีม้า จีรถ จี้นยาน เป็นเจ้าของโคละ หรือครอบครอง
กองโคสมบัติเป็นอันมากอยู่ เพราะกรรมนั้น เพราะอาชีพนั่น ฯ

ภ. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดิละ ข้อนั้นแม้เราก็มิได้เห็น มิได้ฟังมาว่า
คนฆ่าโค ฆ่าโคขายอยู่ ย่อมจีช้าง จีม้า จีรถ จี้นยาน เป็นเจ้าของโคละ หรือ
ครอบครองกองโคสมบัติเป็นอันมากอยู่ เพราะกรรมนั้น เพราะอาชีพนั่น ข้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะว่าเขาย่อมเพ่งดูโคเหล่านั้นที่พึงฆ่า ที่นำมาเพื่อฆ่า ด้วยใจที่
เป็นบาป ฉะนั้น เขาจึงมิได้จีช้าง จีม้า จีรถ จี้นยาน มิได้เป็นเจ้าของโคละ
มิได้ครอบครองกองโคสมบัติเป็นอันมากอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะ
สำคัญความข้อนี้เป็นไฉน เธอทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาบ้างไหมว่า คนฆ่าแพะ
ฯลฯ คนฆ่าสุกร พรานนก พรานเนื้อ ฆ่าเนื้อขายอยู่ ย่อมจีช้าง จีม้า จีรถ จี้น
ยานเป็นเจ้าของโคละ หรือครอบครองกองโคสมบัติเป็นอันมากอยู่ เพราะกรรม
นั้น เพราะอาชีพนั่น ฯ

ภ. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดิละ ข้อนั้นแม้เราก็มิได้เห็น มิได้ฟังมาว่า
พรานเนื้อ ฆ่าเนื้อขายอยู่ ย่อมจีช้าง จีม้า จีรถ จี้นยาน เป็นเจ้าของโคละ หรือ
ครอบครองกองโคสมบัติเป็นอันมากอยู่ เพราะกรรมนั้น เพราะอาชีพนั่น ข้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะว่าเขาย่อมเพ่งดูเนื้อเหล่านั้นที่พึงฆ่า ที่นำมาเพื่อฆ่า ด้วยใจที่
เป็นบาป ฉะนั้น เขาจึงมิได้จีช้าง จีม้า จีรถ จี้นยาน มิได้เป็นเจ้าของโคละ มิได้
ครอบครองกองโคสมบัติเป็นอันมากอยู่ก็เขาย่อมเพ่งดูสัตว์ดิรัจฉานเหล่านั้นที่พึง
ฆ่า ที่นำมาเพื่อฆ่า ด้วยใจที่เป็นบาป ฉะนั้น เขาจึงมิได้จีช้าง จีม้า จีรถ จี้นยาน
มิได้เป็นเจ้าของโคละ หรือครอบครองกองโคสมบัติเป็นอันมากอยู่ จะกล่าว
อะไร ถึงบุคคลผู้เพ่งดูมนุษย์ที่พึงฆ่า ที่นำมาเพื่อฆ่า ด้วยใจที่เป็นบาปเล่า เพราะ
ผลข้อนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน
แก่เขา เมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ฯลฯ

จบสูตรที่ ๘

๘. มรณัสสติสูตรที่ ๑

[๒๕๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทสร้างด้วยอิฐ
ใกล้บ้านนาทิกคาม ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรณัสสติอันภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก
มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
ย่อมเจริญมรณัสสติหรือ เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้ ภิกษุรูปหนึ่งได้

กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณัสสติ ฯ

เจริญมรณัสสติ ๑

พ. ดูกรภิกษุ ก็เขย้อมเจริญมรณัสสติอย่างไร ๑

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ชั่วขณะที่หายใจเข้าแล้วหายใจออก หรือหายใจออกแล้วหายใจเข้า เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสติอย่างนี้แล ๑

เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุใดเขย้อมเจริญมรณัสสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่ง เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ก็ภิกษุใดเขย้อมเจริญมรณัสสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ตลอดวันหนึ่ง เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ก็ภิกษุใดเขย้อมเจริญมรณัสสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ชั่วขณะที่ฉันภัตตาหารมื้อหนึ่ง เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอและภิกษุใดเขย้อมเจริญมรณัสสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ชั่วขณะที่เคี้ยวคำข้าวสี่คำกลืนกิน เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านี้เรากล่าวว่าเป็นผู้ประมาท เจริญมรณัสสติเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายชั่ว ส่วนภิกษุใดเขย้อมเจริญมรณัสสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ชั่วขณะที่เคี้ยวคำข้าวหนึ่งกลืนกิน เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ และภิกษุใดเขย้อมเจริญมรณัสสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ชั่วขณะที่หายใจเข้าแล้วหายใจออก หรือหายใจออกแล้วหายใจเข้า เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้ เราถือว่าเป็นผู้ไม่ประมาท เขย้อมเจริญมรณัสสติเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแรงกล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ประมาท จักเจริญมรณัสสติเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายอย่างแรงกล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ๑

๑๐. มรณัสสติสูตรที่ ๒

[๒๕๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทสร้าง

ด้วยอิฐ ใกล้บ้านนาทิกคาม ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลาย ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรณัสสติอันภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว เขย้อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ก็มรณัสสติอันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร เขย้อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่ง

ลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อกลางวันผ่านไป กลางคืนย่างเข้ามา ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เหตุแห่งความตายของเรามีมากหนอ คือ ุงพังกัดเรา แมลงปองพังกัดเรา หรือตะขาบพังกัดเรา เราพังกายเพราะเหตุนี้ อันตรายนั้นพึงมีแก่เรา เราพึงพลาดล้มลง อาหารที่เราฉันแล้วไม่พียงย่อย ดีของเราพังกำริบ เสมหะของเราพังกำริบ หรือลมที่มีพิษเพียงดังศัสตราของเราพังกำริบ เราพังกายเพราะเหตุนี้ อันตรายนั้นพึงมีแก่เรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพึงพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เรา ยังละไม่ได้ อันจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้กระทำกาละในกลางคืน มีอยู่หรือหนอ ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ ย่อมทราบอย่างนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เรา ยังละไม่ได้ อันจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้กระทำกาละในกลางคืน ยังมีอยู่ ภิกษุนั้นพึงทำฉันทะ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความเพียร ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อละธรรมอันเป็นบาปอกุศลเหล่านั้น เปรียบเหมือนบุคคลผู้มีผ้าโพกศีรษะถูกไฟไหม้ หรือมีศีรษะถูกไฟไหม้ พึงทำฉันทะ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความเพียร ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อดับผ้าโพกศีรษะหรือศีรษะนั้น ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ ย่อมทราบอย่างนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เรา ยังละไม่ได้ อันจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้กระทำกาละในกลางคืน ไม่มี ภิกษุนั้นพึงเป็นผู้มีปีติและปราโมทย์ ตามศึกษาในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืนอยู่เถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อกลางคืนผ่านไป กลางวันย่างเข้ามา ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เหตุแห่งความตายของเรามีมากหนอ คือ ุงพังกัดเรา แมลงปองพังกัดเรา หรือตะขาบพังกัดเรา เราพังกายเพราะเหตุนี้ อันตรายนั้นพึงมีแก่เรา เราพึงพลาดล้มลง อาหารที่เราฉันแล้วไม่พียงย่อย ดีของเราพังกำริบ เสมหะของเราพังกำริบ หรือลมที่มีพิษเพียงศัสตราของเราพังกำริบ เราพังกายเพราะเหตุนี้ อันตรายนั้นพึงมีแก่เรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพึงพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาป อกุศลที่เรา ยังละไม่ได้ อันจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้กระทำกาละในกลางวัน ยังมีอยู่ ภิกษุนั้นพึงทำฉันทะ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความเพียร ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อละธรรมอันเป็นบาปอกุศลเหล่านั้น เปรียบเหมือนบุคคลผู้มีผ้าโพกศีรษะถูกไฟไหม้ หรือมีศีรษะถูกไฟไหม้ พึงทำฉันทะ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความเพียร ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อดับผ้าโพกศีรษะหรือศีรษะนั้น ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ ย่อมทราบอย่างนี้ว่า

ธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เรายังละไม่ได้ อันจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้กระทำการละ
ในกลางวันไม่มี ภิกษุ นั้นพึงเป็นผู้มีปีติและปราโมทย์ ตามศึกษาในกุศลธรรม
ทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืนอยู่เกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มรณัสสติอันภิกษุ
เจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลง
สู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบสาราณียาทิวัตรที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สาราณียสูตรที่ ๑ ๒. สาราณียสูตรที่ ๒ ๓. เมตตสูตร
๔. ภัททกสูตร ๕. อนุตตปเปยสูตร ๖. นกุลสูตร ๗. กุศลสูตร
๘. มัจจุสูตร ๙. มรณัสสติสูตรที่ ๑ ๑๐. มรณัสสติสูตรที่ ๒ ฯ

อนุตตริยวรรคที่ ๓

๑. สามกสูตร

[๒๕๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ วิหาร ชื่อ
โปกขรณีย์ ใกล้หมู่บ้านสามคาม แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เทวดาตนหนึ่ง เมื่อ
ปลุกยามผ่านไป มีวรรณะงามยิ่งนัก ยังโปกขรณีย์วิหารทั้งสิ้นให้สว่างไสว แล้ว
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้าง
หนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๓
ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน
คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ชอบหลับ ๑
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่
ภิกษุ เทวดาตนนั้นได้กล่าวคำนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย ครั้งนั้น เทวดา
ตนนั้นทราบวาทะของเราทรงพอพระทัย จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
ทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้น ฯ

ครั้งนั้น เมื่อราตรีนั้นล่วงไป พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เทวดาตนหนึ่ง เมื่อปลุกยามล่วงไปแล้ว มีวรรณะ
งามยิ่งนัก ยังโปกขรณีย์วิหารทั้งสิ้นให้สว่างไสว แล้วเข้ามาหาเราถึงที่อยู่
อภิวัตแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๓ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุ ธรรม
๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑
ความเป็นผู้ชอบหลับ ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อม

เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุ ครั้นเทวดาตนนั้นได้กล่าวคำนี้แล้ว อภิวัตรา
ทำประทักษิณแล้วได้หายไป ณ ที่นั้น ดูกุรภิกษุทั้งหลาย มีชีลาภของเธ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายได้ด้วยยาก ที่เธอทั้งหลายเสื่อมจากกุศลธรรม แม้เทวดา
ก็รู้ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๓ ประการแม้
เหล่าอื่น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับ
พระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมอัน
เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบคลุกคลีด้วย
หมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้ว่ายาก ๑ ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
ธรรม ๓ ประการนี้แล เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล
เสื่อมจากกุศลธรรม ชนเหล่านั้นทั้งปวง ก็เสื่อมแล้วจากกุศลธรรม เพราะธรรม
๖ ประการนี้แล ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักเสื่อมจากกุศลธรรม
ชนเหล่านั้นทั้งปวง ก็จักเสื่อมจากกุศลธรรม เพราะธรรม ๖ ประการนี้แล และ
ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ย่อมเสื่อมจากกุศลธรรม ชนเหล่านั้นทั้งปวง
ก็ย่อมเสื่อมจากกุศลธรรมเพราะธรรม ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อปริหานิยสูตร

[๒๕๓] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๖ ประการนี้
ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลรับ
พระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิย-
*ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ไม่
ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบหลับ ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑
ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑ ความเป็นผู้มีมิตรดี ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ๖
ประการนี้แล ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ไม่เสื่อม
แล้วจากกุศลธรรม ชนเหล่านั้นทั้งปวง ก็ไม่เสื่อมแล้วจากกุศลธรรม เพราะ
ธรรม ๖ ประการนี้แล ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักไม่เสื่อมจากกุศล-
*ธรรม ชนเหล่านั้นทั้งปวง ก็จักไม่เสื่อมจากกุศลธรรมเพราะธรรม ๖ ประการนี้แล
ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ย่อมไม่เสื่อมจากกุศลธรรม ชนเหล่านั้นทั้งปวง
ก็ย่อมไม่เสื่อมจากกุศลธรรมเพราะธรรม ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. กยสูตร

[๒๕๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย คำว่า กัย นี้ เป็นชื่อของกาม
คำว่า ทุกข์ นี้ เป็นชื่อของกาม คำว่า โรค นี้ เป็นชื่อของกาม คำว่า ฝืน
เป็นชื่อของกาม คำว่า เครื่องขัดข้อง นี้ เป็นชื่อของกาม คำว่า เปือกตม นี้

เป็นชื่อของกาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุไร คำว่า ภัย นี้ จึงเป็นชื่อของกาม
เพราะสัตว์โลกผู้ยินดีด้วยความกำหนัดในกาม ถูกความกำหนัดเพราะความชอบพอ
เกี่ยวพันไว้ จึงไม่พ้นจากภัยแม้ที่มีในปัจจุบัน ไม่พ้นจากภัยแม้ในสัมปรายภพ
ฉะนั้น คำว่าภัยนี้ จึงเป็นชื่อของกาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุไร คำว่า
ทุกข์ ... โรค ... ฝิ ... เครื่องขัดข้อง ... เปือกตมนี้ จึงเป็นชื่อของกาม เพราะ
สัตว์โลกผู้ยินดีด้วยความกำหนัดในกามนี้ ถูกความกำหนัดเพราะความชอบพอ
เกี่ยวพันไว้ จึงไม่พ้นจากเปือกตมแม้ในปัจจุบัน ไม่พ้นจากเปือกตมแม้ใน
สัมปรายภพ ฉะนั้น คำว่า เปือกตม นี้ จึงเป็นชื่อของกาม ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว
จึงได้ตรัสสถาปนาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

เราเรียก ภัย ทุกข์ โรค และสิ่งทั้ง ๒ คือ เครื่องขัดข้อง
เปือกตม ว่าเป็นกาม เป็นที่ข้องของปุถุชน เพราะเห็นภัย
ในการยึดถือ ซึ่งเป็นแดนเกิดของชาติและมรณะ ชนทั้งหลาย
จึงหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น ดำเนินไปในนิพพาน อันเป็นที่
สิ้นชาติและมรณะ ชนเหล่านั้น ถึงแดนเกษม มีสุข ดับ
สนิทในปัจจุบัน ผ่านพ้นเวรและภัย ล่วงทุกข์ทั้งปวง ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. หิมวันตสูตร

[๒๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ พึงทำ
ลายขุนเขาหิมวันต์ได้ จะป่วยกล่าวไปยถึงอวิชาอันลามก ธรรม ๖ ประการ
เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑
เป็นผู้ฉลาดในการตั้งอยู่แห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้ฉลาดในการออกแห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้
ฉลาดในความพร้อมมูลแห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้ฉลาดในอารมณ์แห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้
ฉลาดในอุภินิหารแห่งสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖
ประการนี้แล พึงทำลายขุนเขาหิมวันต์ได้ จะป่วยการกล่าวไปยถึงอวิชาอัน
ลามกเล่า ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อนุสสติฐานสูตร

[๒๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสสติ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกถึงพระตถาคตว่า
แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ... เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็น
ผู้จำแนกธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระตถาคต
สมัยนั้น จิตของพระอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกัสม์รุม ไม่ถูกโทสะกัสม์

รุม ไม่ถูกโหมหะกั้รุม ย่อมเป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว เป็นจิตออกไป พ้นไป
หลุดไปจากความอยาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าความอยากนี้ เป็นชื่อของ
เบญจกามคุณ สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำพหุฐานุสสติแม้ให้เป็นอารมณ์ ย่อม
บริสุทธิได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระธรรมว่า พระธรรมอัน
พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯล ฯ อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระธรรม สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิต
ไม่ถูกราคะกั้รุม ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำพหุฐานุสสติแม้ให้เป็นอารมณ์
ย่อมบริสุทธิได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของ
พระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯล ฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่น
ยิ่งกว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวก ย่อมระลึกถึงพระสงฆ์ สมัยนั้น
จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกั้รุม ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำ
สังฆานุสสติแม้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมบริสุทธิได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีลของตน อันไม่ขาด ฯล ฯ
เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีล
สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกั้รุม ... สัตว์บางพวกใน
โลกนี้ ทำศีลานุสสติแม้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมบริสุทธิได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงจาคะของตนว่า เป็นลาภของ
เราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ฯล ฯ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงจาคะ สมัยนั้น จิตของอริยสาวก
นั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกั้รุม ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำจาคานุสสติแม้
ให้เป็นอารมณ์ ย่อมบริสุทธิได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงเทวดาว่า เทวดาเหล่าจาตุมหาราช
มีอยู่ เทวดาเหล่าดาวดึงส์มีอยู่ เทวดาเหล่ายามามีอยู่ เทวดาเหล่าดุสิตมีอยู่
เทวดาเหล่านิมมานรดีมีอยู่ เทวดาเหล่าปรนิมมิตวสวัตดีมีอยู่ เทวดาเหล่าพรหม
มีอยู่ เทวดาที่สูงกว่านั้นมีอยู่ เทวดาเหล่านั้น ประกอบด้วยศรัทธาเช่นใด จุต
จากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น ศรัทธาเช่นนั้นแม้ของเรามีอยู่ เทวดา
เหล่านั้น ประกอบด้วยศีลเช่นใด ด้วยสุตะเช่นใด ด้วยจาคะเช่นใด ด้วย
ปัญญาเช่นใด จุตจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น ปัญญาเช่นนั้นแม้ของเรา
ก็มีอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ
จาคะ และปัญญา ของตนและของเทวดาเหล่านั้น สมัยนั้น จิตของอริยสาวก
นั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกั้รุม ไม่ถูกโทสะกั้รุม ไม่ถูกโมหะกั้รุม เป็น

จิตดำเนินไปตรงทีเดียว เป็นจิตออกไป พ้นไป หลุดไปจากความอยาก ดูร
ภิกษุทั้งหลาย คำว่า ความอยาก นี้ เป็นชื่อของเบญจกามคุณ สัตว์บางพวกใน
โลกนี้ ทำเทวทานุสสติเมื่อนี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมบริสุทธิได้ด้วยประการฉะนี้ ดูร
ภิกษุทั้งหลาย อนุสสติ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. กัจจานสูตร

[๒๕๗] ณ ที่นั่นแล ท่านพระมหากัจจานะ เรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระมหากัจจานะแล้ว ท่านพระ
มหากัจจานะได้กล่าวดังนี้ว่า ดูรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย น้าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมา
แล้ว คือ ข้อที่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้รู้ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมา-
*สัมพุทธเจ้าตรัสรู้ถึงโอกาสได้ในที่ลับแคบ เพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย
เพื่อก้าวล่วงโสภปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อทำ
ให้แจ้งซึ่งนิพพาน การถึงโอกาสนี้ คือ อนุสสติ ๖ ประการ ๖ ประการ
เป็นไฉน ดูรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกถึงพระ
ตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้เบิกบาน
แล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ดูรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึก
ถึงพระตถาคต สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกัฏฐัมม ไม่ถูก
โทสะกัฏฐัมม ไม่ถูกโมหะกัฏฐัมม เป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว เป็นจิตออกไป
พ้นไป หลุดไปจากความอยาก ดูรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย คำว่าความอยากนี้ เป็น
ชื่อของเบญจกามคุณ อริยสาวกนั้นแล ย่อมมีใจเสมอด้วยอากาศ ไพบลัย เป็น
มหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน โดยประการทั้งปวงอยู่
สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำพุทธานุสสติเมื่อนี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมเป็นผู้มีความ
บริสุทธิเป็นธรรมดา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระธรรมว่า พระธรรมอัน
พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน ดูรท่านผู้มีอายุ
ทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระธรรม สมัยนั้น จิตของอริยสาวก
นั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกัฏฐัมม ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำธรรมานุสสติเมื่อนี้
ให้เป็นอารมณ์ ย่อมเป็นผู้มีความบริสุทธิเป็นธรรมดา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของ
พระผู้มีพระภาค ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาคบุญของโลก ไม่มีนาคบุญอื่นยิ่งกว่า
ดูรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกระลึกถึงพระสงฆ์ สมัยนั้น จิตของ
อริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกัฏฐัมม ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำ
สังฆานุสสติเมื่อนี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมเป็นผู้มีความบริสุทธิเป็นธรรมดา ด้วย

ประการนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีลของตน อันไม่ขาด ฯลฯ
เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีล
สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกัณฐม รุม ฯลฯ สัตว์บางพวกใน
โลกนี้ ทำสัณฐานสติเมื่อนี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมเป็นผู้มีความบริสุทธิ์เป็นธรรมดา
ด้วยประการนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงจาคะของตนว่า เป็นลาภของเรา
หนอ เราได้ดีแล้วหนอ ฯลฯ ยินดีในการจำแนกทาน ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงจาคะ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่
ถูกราคะกัณฐม รุม ฯลฯ สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำจาคานุสติเมื่อนี้ให้เป็นอารมณ์
ย่อมเป็นผู้มีความบริสุทธิ์เป็นธรรมดา ด้วยประการนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงเทวดาว่า เทวดาเหล่า
จตุมหาราชมีอยู่ ฯลฯ เทวดาที่สูงกว่านั้นมีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วย
ศรัทธาเช่นใด จุตติจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น ศรัทธาเช่นนั้นแม้
ของเราก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศีลเช่นใด ฯลฯ สุตตะ จาคะ ด้วย
ปัญญาเช่นใด จุตติจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น ปัญญาเช่นนั้น แม้
ของเราก็มีอยู่ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีล
สุตะ จาคะ และปัญญา ของตนและของเทวดาเหล่านั้น สมัยนั้น จิตของ
อริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกัณฐม รุม ไม่ถูกโทสะกัณฐม รุม ไม่ถูกโมหะกัณฐม รุม
เป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว เป็นจิตออกไป พ้นไป หลุดไปจากความอยาก
ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย คำว่าความอยากนี้ เป็นชื่อของเบญจกามคุณ อริยสาวก
ผู้นั้นแล ย่อมมีใจเสมอด้วยอากาศ ไพบูลย์ เป็นมรรคต ไม่มีประมาณ
ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน โดยประการทั้งปวงอยู่ สัตว์บางพวกในโลกนี้
ทำเทวดานุสติเมื่อนี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมเป็นผู้มีความบริสุทธิ์เป็นธรรมดา ด้วย
ประการนี้ ฯ

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย น้าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว คือ ข้อที่
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ได้ตรัสรู้การถึงโอกาสได้ ในที่คับแคบ เพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย
เพื่อก้าวล่วงโสภปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม เพื่อทำ
ให้แจ้งซึ่งนิพพาน การถึงโอกาสนี้ คือ อนุสติ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สมยสูตรที่ ๑

[๒๕๘] ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถาม พระผู้มี-
*พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญ
ภavanaทางใจ มีเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ สมัยที่ควร
เพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภavanaทางใจ มี ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน
ดูกรภิกษุ สมัยใด ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีใจถูกกามราคะกัณฐัมม ถูกกามราคะ
ครอบงำอยู่ และเขื่อย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัด
ออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญภavana
ทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมมีใจถูกกามราคะกัณฐัมม ถูก
กามราคะครอบงำอยู่ และไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัด
ออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว ดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อละกาม
ราคะแก่ผม ภิกษุผู้เจริญภavanaทางใจ ย่อมแสดงธรรมเพื่อละกามราคะแก่ขอ
ดูกรภิกษุ นี่เป็นสมัยที่ ๑ ที่ควรเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภavanaทางใจ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยใด ภิกษุมีใจถูกพยาบาทกัณฐัมม ถูกพยาบาท
ครอบงำอยู่ และเขื่อย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่อง
สลัดออกแห่งพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญ
ภavanaทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมมีใจถูกพยาบาทกัณฐัมม
ถูกพยาบาทครอบงำอยู่ และไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่อง
สลัดออกแห่งพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว ดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อละ
พยาบาทแก่ผม ภิกษุผู้เจริญภavanaทางใจ ย่อมแสดงธรรมเพื่อละพยาบาทแก่ขอ
ดูกรภิกษุ นี่เป็นสมัยที่ ๒ ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภavanaทางใจ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยใด ภิกษุมีใจถูกถีนมิทระกัณฐัมม ถูกถีนมิทระ
ครอบงำอยู่ และเขื่อย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัด
ออกแห่งถีนมิทระที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญ
ภavanaทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมมีใจถูกถีนมิทระกัณฐัมม
ถูกถีนมิทระครอบงำอยู่ และไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่อง
สลัดออกแห่งถีนมิทระที่เกิดขึ้นแล้ว ดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อละ
ถีนมิทระแก่ผม ภิกษุผู้เจริญภavanaทางใจ ย่อมแสดงธรรมเพื่อละถีนมิทระแก่ขอ
ดูกรภิกษุ นี่เป็นสมัยที่ ๓ ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภavanaทางใจ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยใด ภิกษุมีใจถูกอุทัจจกุกกจะกัณฐัมม
อุทัจจกุกกจะครอบงำอยู่ และเขื่อย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบาย
เป็นเครื่องสลัดออกแห่งอุทัจจกุกกจะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น ภิกษุนั้นพึง
เข้าไปหาภิกษุผู้เจริญภavanaทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมมีใจ
ถูกอุทัจจกุกกจะกัณฐัมม ถูกอุทัจจกุกกจะครอบงำอยู่ และไม่ทราบชัดตาม

ความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว ดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อละอุทธัจจกุกกุจจะแก่ผม ภิกษุผู้เจริญ ภาวนาทางใจ ย่อมแสดงธรรมเพื่อละอุทธัจจกุกกุจจะแก่เธอ ดูกรภิกษุ นี่เป็นสมัยที่ ๔ ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยใด ภิกษุมิใจถูกวิกิจจนาคลุ้มรุม ถูกวิกิจจนาครอบงำอยู่ และเธอย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิกิจจนาที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมมิใจถูกวิกิจจนาคลุ้มรุม ถูกวิกิจจนาครอบงำอยู่ และไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิกิจจนาที่เกิดขึ้นแล้ว ดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อละวิกิจจนาแก่ผม ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ย่อมแสดงธรรมเพื่อละวิกิจจนาแก่เธอ ดูกรภิกษุ นี่เป็นสมัยที่ ๕ ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยใด ภิกษุไม่รู้ไม่เห็น ซึ่งนิมิตเป็นที่สิ้นอาสวะ โดยลำดับ ในเมื่อตนอาศัยกระทำไว้ในใจนั้น สมัยนั้น ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมไม่รู้ไม่เห็น ซึ่งนิมิตเป็นที่สิ้นอาสวะโดยลำดับ ในเมื่อผมอาศัยกระทำไว้ในใจนั้น ดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อความสิ้นอาสวะแก่ผม ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ย่อมแสดงธรรมเพื่อความสิ้นอาสวะแก่เธอ ดูกรภิกษุ นี่เป็นสมัยที่ ๖ ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สมยสูตรที่ ๒

[๒๕๕] สมัยหนึ่ง ภิกษุชั้นเถระหลายรูป อยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี ครั้งนั้นแล เมื่อภิกษุชั้นเถระเหล่านั้นกลับจากบิณฑบาต ภายหลังภัต นั่งประชุมกันที่โรงฉัน ได้เกิดการสนทนากันขึ้นในระหว่างดังนี้ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยไหนหนอแล ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

เมื่อกล่าวกันอย่างนั้นแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งจึงได้กล่าวกะภิกษุชั้นเถระทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจกลับจากบิณฑบาต ภายหลังภัต ล้างเท้าแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้ เฉพาะหน้า สมัยนั้น ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งจึงกล่าวกะภิกษุรูปนั้นว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ สมัยนั้น ไม่ใช่สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ สมัยใด ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ กลับจากบิณฑบาต ภายหลังภัต ล้างเท้าแล้ว

นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า สมัยนั้น แม้ความ
เหน็ดเหนื่อยเพราะการเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาต แม้ความเหน็ดเหนื่อยเพราะฉันอาหาร
ของภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจนั้น ก็ยังไม่สงบบรรจบ ฉะนั้น สมัยนั้น ไม่ใช่สมัย
ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ สมัยใด ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ
ออกจากที่เรือนในเวลาเย็น นั่งที่เงาวิหารด้านหลัง คู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติ
ไว้เฉพาะหน้า สมัยนั้น เป็นสมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งจึงกล่าวกะภิกษุรูปนั้นว่า
ดูกรท่านผู้มีอายุ สมัยนั้น ไม่ใช่สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ
สมัยใด ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ออกจากที่เรือนในเวลาเย็น นั่งที่เงาวิหาร
ด้านหลัง คู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า สมัยนั้น สมาธินิมิตใด
ที่ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจนั้นได้ทำไว้ในใจในกลางวัน สมาธินิมิตนั้นก็ยังพุ่งช่าน
อยู่ ฉะนั้น สมัยนั้น ไม่ใช่สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ
สมัยใด ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจลุกขึ้นในเวลาเช้ามีดแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย
ตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า สมัยนั้น เป็นสมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญ
ภาวนาทางใจ ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งจึงกล่าวกะภิกษุรูปนั้นว่า
ดูกรท่านผู้มีอายุ สมัยนั้น ไม่ใช่สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ
สมัยใด ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจลุกขึ้นในเวลาเช้ามีดแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย
ตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า สมัยนั้น กายของภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจนั้น
ก็ยังตั้งอยู่ในโอชา (มีโอชารสแห่งอาหารแผ่ช่านไปทั่วตัว) ความสบายย่อมมีแก่
ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจนั้น เพื่อทำไว้ในใจซึ่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ฉะนั้น สมัยนั้น เป็นสมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระมหากัจจนาจะได้กล่าวกะภิกษุขึ้น
เถระทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนั้นผมได้สดับรับมาเฉพาะ
พระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคว่า ดูกรภิกษุ สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญ
ภาวนาทางใจ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุ สมัยใด ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ มีใจถูกกามราคะกัณฐมรุม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และเขื่อย่อมไม่
ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว
สมัยนั้น ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า
ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมมีใจถูกกามราคะกัณฐมรุม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และไม่
ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว
ดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อละกามราคะแก่ผม ภิกษุผู้เจริญภาวนา
ทางใจ ย่อมแสดงธรรมเพื่อละกามราคะแก่เธอ ดูกรภิกษุ นี่เป็นสมัยที่ ๑

ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯลฯ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ข้อนั้นผมได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ดูกรภิกษุ สมัยที่ควร
เพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ มี ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๘. อุทายีสูตร

[๓๐๐] ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอุทายีมาถามว่า
ดูกรอุทายี อนุสสติมีเท่าไรหนอแล เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว
ท่านพระอุทายีได้นิ่งอยู่ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอุทายีแม้อีกครั้งที่ ๒ ว่า
ดูกรอุทายี อนุสสติมีเท่าไรหนอแล เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว
ท่านพระอุทายีได้นิ่งอยู่ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอุทายีแม้อีกครั้งที่ ๓ ว่า
ดูกรอุทายี อนุสสติมีเท่าไรหนอแล แม้อีกครั้งที่ ๓ ท่านพระอุทายีก็ได้นิ่งอยู่
ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์จึงกล่าวกะท่านพระอุทายีว่า ดูกรท่านอุทายี พระ-
*ศาสดาตรัสถามท่าน ท่านพระอุทายีได้กล่าวว่า ดูกรท่านอานนท์ ผมได้ยิน
พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคอยู่ แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคต่อไปว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ
ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ เขาย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็น
อันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ นี่เป็นอนุสสติ ฯ

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์
เราได้รู้แล้วว่า อุทายีภิกษุนี้เป็นโมฆบุรุษ ไม่เป็นผู้ประกอบอริจิตอยู่ แล้วตรัส
ถามท่านพระอานนท์ต่อไปว่า ดูกรอานนท์ อนุสสติมีเท่าไรหนอแล ท่านพระ-
*อานนท์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนุสสติมี ๕ ประการ ๕ ประการ
เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม ฯลฯ บรรลุตติยฌานที่
พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มั่งคั่งมีสุขอยู่เป็นสุข
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่เป็นอนุสสติซึ่งภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้
ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมทำอาโลกสัญญาไว้ในใจ ย่อมตั้งสัญญาว่า
เป็นกลางวันอยู่ เขอกระทำอาโลกสัญญาว่ากลางวันไว้ในใจ ฉันได กลางคืน
ก็ฉันนั้น กลางคืนฉันได กลางวันก็ฉันนั้น เขามีใจปลอดโปร่ง อันนิรแฉิม
พัพพัน ย่อมเจริญจิตที่มีความสว่างด้วยประการฉะนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
นี่เป็นอนุสสติซึ่งภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อได้
ญาณทัสสนะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายนี้ เบื้องบนตั้งแต่พื้นเท้า

ขึ้นไป เบื้องต่ำตั้งแต่ปลายผมลงมา มีหนังห่อหุ้มเต็มด้วยสิ่งไม่สะอาดมีประการ
ต่างๆ ว่า ในกายนี้ มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก
เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ ผังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อย
อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสมหะ หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา
มันเหลว น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่เป็น
อนุสสติซึ่งภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อละการมราคะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุพึงเห็นสรีระเหมือนถูกทิ้งไว้ในป่าช้าตายแล้ว
วันหนึ่ง สองวัน หรือสามวัน พองขึ้น มีสีเขียวพราว มีหนองไหลออก
เธอย่อมหม่อมซึ่งกายนี้เข้าไปเปรียบอย่างนี้ว่า กายแม้นี้แลย่อมมีอย่างนั้นเป็น
ธรรมดา ย่อมเป็นอย่างนั้น ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนั้นไปได้ อนึ่ง พึงเห็น
สรีระเหมือนถูกทิ้งไว้ในป่าช้า ผูกา นกตะกรุม แร้ง สุนัข สุนัขจิ้งจอก
หรือสัตว์ป่าชนิดต่างๆ กำลังกัดกิน เธอย่อมหม่อมกายนี้เข้าไปเปรียบอย่างนี้ว่า
กายแม้นี้แล ย่อมมีอย่างนั้นเป็นธรรมดา ย่อมเป็นอย่างนั้น ไม่ล่วงพ้นความ
เป็นอย่างนั้นไปได้ อนึ่ง พึงเห็นสรีระเหมือนถูกทิ้งไว้ในป่าช้า มีโครงกระดูก
มีเนื้อและเลือด มีเอ็นเป็นเครื่องผูก มีโครงกระดูก ไม่มีเนื้อ และเลือด
มีเอ็นเป็นเครื่องผูก มีโครงกระดูก ปราศจากเนื้อและเลือด มีเอ็นเป็นเครื่องผูก
เป็นท่อนกระดูก ปราศจากเครื่องผูก เรียวยาวไปตามทิศต่างๆ คือ กระดูกมือ
ทางหนึ่ง กระดูกเท้าทางหนึ่ง กระดูกแข้งทางหนึ่ง กระดูกขาทางหนึ่ง กระดูก
เอวทางหนึ่ง กระดูกสันหลังทางหนึ่ง กระโหลกศีรษะทางหนึ่ง เธอย่อมหม่อม
กายนี้แลเข้าไปเปรียบอย่างนี้ว่า กายแม้นี้แล ย่อมมีอย่างนั้นเป็นธรรมดา ย่อม
เป็นอย่างนั้น ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนั้นไปได้ อนึ่ง พึงเห็นสรีระเหมือนถูก
เขาทิ้งไว้ในป่าช้า เป็นกระดูกมีสีขาวเหมือนสีสังข์ เป็นท่อนกระดูก เรียวดา
เป็นกองเกินหนึ่งปี เป็นท่อนกระดูกผุ เป็นจุณ เธอย่อมหม่อมกายนี้เข้าไป
เปรียบอย่างนี้ว่า กายแม้นี้แล ย่อมมีอย่างนั้นเป็นธรรมดา ย่อมเป็นอย่างนั้น
ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนั้นไปได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่เป็นอนุสสติซึ่งภิกษุ
เจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอัสมิมานะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุลูกตถุญาณ ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละ
สุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้บริสุทธิ์อยู่
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่เป็นอนุสสติซึ่งภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้
ย่อมเป็นไปเพื่อแทงตลอดซึ่งธาตุหลายประการ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนุสสติ
๕ ประการนี้แล ฯ

พ. ดิละ ดิละ อานนทฺ ถ้าเช่นนั้น เธอจงจำอนุสสติข้อที่ ๖ แม้นี้
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีสติก้าวไป มีสติถอยกลับ มีสติยืนอยู่ มีสติ

นั่งอยู่ มีสตินอน มีสติประกอบการทำงาน ดูกรอาณนทฺ์ นี่เป็นอนุสสติซึ่งภิกษุ
เจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๑๐. อนุตตริยสูตร

[๓๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุตตริยะ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน
คือ ทตฺสณานุตตริยะ ๑ สวณานุตตริยะ ๑ ลาภานุตตริยะ ๑ ลิกขานุตตริยะ ๑
ปาริจรียานุตตริยะ ๑ อนุสสทานุตตริยะ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทตฺสณานุตตริยะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล
บางคนในโลกนี้ ย่อมไปเพื่อดูช้างแก้วบ้าง ม้าแก้วบ้าง แก้วมณีบ้าง ของใหญ่
ของเล็ก หรือสมณะหรือพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ทตฺสณะนั้นมีอยู่ เราไม่กล่าวว่า ไม่มี ก็แต่ว่าทตฺสณะนั้นนั้นแลเป็นกิจแล้ว เป็น
ของชาวบ้าน เป็นของปูลุชน ไม่ประเสริฐ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็น
ไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรัก
ตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมไปเห็นพระตถาคต หรือ
สาวกพระตถาคต การเห็นนี้ยอดเยี่ยมกว่าการเห็นทั้งหลาย ย่อมเป็นไปเพื่อความ
บริสุทธิแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญ
แห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มี
ความเลื่อมใสยิ่ง ไปเห็นพระตถาคต หรือสาวกของพระตถาคตนี้ เราเรียกว่า
ทตฺสณานุตตริยะ ทตฺสณานุตตริยะเป็นดังนี้ ฯ

ก็สวณานุตตริยะเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้
ย่อมไปเพื่อฟังเสียงกลองบ้าง เสียงพิณบ้าง เสียงเพลงขับบ้าง หรือเสียงสูงๆ
ต่ำๆ ย่อมไปเพื่อฟังธรรมของสมณะ หรือพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย การฟังนี้มีอยู่ เราไม่กล่าวว่า ไม่มี ก็แต่ว่าการฟังนี้นั้นเป็นกิจ
แล้ว ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่
หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมไปฟังธรรมของพระตถาคตหรือสาวกของพระ
ตถาคต การฟังนี้ยอดเยี่ยมกว่าการฟังทั้งหลาย ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิแห่ง
สัตว์ทั้งหลาย ... เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธา
ตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ไปเพื่อฟังธรรม
ของพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคตนี้ เราเรียกว่า สวณานุตตริยะ ทตฺสณา
นุตตริยะ สวณานุตตริยะ เป็นดังนี้ ฯ

ก็ลาภานุตตริยะเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้

ย่อมได้ลาภคือบุตรบ้าง ภรรยาบ้าง ทรัพย์บ้าง หรือลาภมากบ้าง น้อยบ้าง หรือ
ได้ศรัทธาในสมณะหรือพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภนี้
มีอยู่ เราไม่กล่าวว่า ไม่มี ก็แต่ว่าลาภนี้นั้นเป็นของเหลว ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง
ย่อมได้ศรัทธาในพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคต การได้นี้ยอดเยียมกว่าการได้
ทั้งหลาย ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย ... เพื่อทำให้แจ้งซึ่ง
นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธา
ไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมได้ศรัทธาในพระตถาคตหรือสาวกของ
พระตถาคตนี้ เราเรียกว่า ลาภานุตรริยะ ทัสสนานุตรริยะ สวานานุตรริยะ
ลาภานุตรริยะ เป็นดังนี้ ฯ

ก็ศึกษาบุตรริยะเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้
ย่อมศึกษาศิลปะเกี่ยวกับช้างบ้าง ม้าบ้าง รถบ้าง ธนูบ้าง ดาบบ้าง หรือศึกษา
ศิลปขั้นสูงขั้นต่ำ ย่อมศึกษาต่อสมณะ หรือพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย การศึกษานี้มีอยู่ เราไม่กล่าวว่า ไม่มี ก็แต่ว่าการศึกษานี้
เป็นการศึกษาที่เหลว ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้ง
มั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมศึกษาอริสยบ้าง อริจิต
บ้าง อธิปัญญบ้าง ในธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว การศึกษานี้ยอด
เยียมกว่าการศึกษาทั้งหลาย ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้ง
หลาย ... เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธา
ตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมศึกษา
อริสยบ้าง อริจิตบ้าง อธิปัญญบ้าง ในธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว
เราเรียกว่า ศึกษาบุตรริยะ ทัสสนานุตรริยะ สวานานุตรริยะ ลาภานุตรริยะ
ศึกษาบุตรริยะ เป็นดังนี้ ฯ

ก็ปาริจริยานุตรริยะเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลก
นี้ ย่อมบำรุงกษัตริย์บ้าง พราหมณ์บ้าง คฤหบดีบ้าง บำรุงคนชั้นสูงชั้นต่ำ
บำรุงสมณะหรือพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบำรุง
นี้นั้นมีอยู่ เราไม่กล่าวว่า ไม่มี ก็แต่ว่าการบำรุงนี้นั้นเป็นการบำรุงที่เหลว ... ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว
มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมบำรุงพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคต การบำรุงนี้
ยอดเยียมกว่าการบำรุงทั้งหลาย ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย ...
เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งมั่น มีความรัก
ตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมบำรุงพระตถาคตหรือสาวก
ของพระตถาคตนี้ เราเรียกว่า ปาริจริยานุตรริยะ ทัสสนานุตรริยะ สวานา

นุตตริยะ ลาภานุตตริยะ สิกขานุตตริยะ ปาริจรียนุตตริยะ เป็นต้นนี้ ฯ

ก็อนุสสทานุตตริยะเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมระลึกถึงการได้บุตรบ้าง ภริยาบ้าง ทรัพย์บ้าง หรือการได้มากน้อย ระลึกถึงสมณะหรือพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย การระลึกนี้มีอยู่ เราไม่กล่าวว่า ไม่มี ก็แต่ว่าการระลึกนี้นั้นเป็นกิจแล้ว ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมระลึกถึงพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคต การระลึกถึงนี้ยอดเยี่ยมกว่า การระลึกถึงทั้งหลาย ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อให้แจ้งซึ่งนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมระลึกถึงพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคตนี้ เราเรียกว่า อนุสสทานุตตริยะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุตตริยะ ๖ ประการนี้แล ฯ

ภิกษุเหล่าใดได้ทัสสนานุตตริยะ สวานุตตริยะ ลาภานุตตริยะ ยินดีในสิกขานุตตริยะ เข้าไปตั้งการบำรุ้ง เจริญอนุสสติที่ประกอบด้วยวิเวก เป็นแดนเกษม ให้ถึงอมตธรรม ผู้บันเทิงในความไม่ประมาท มีปัญญารักษาตน สำรวมในศีล ภิกษุเหล่านั้นแล ย่อมรู้ชัดซึ่งที่เป็นที่ดับทุกข์ โดยกาลอันควร ฯ

จบอนุตตริยวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สามกสูตร ๒. อปริหานิยสูตร ๓. ภยสูตร ๔. หิมวันตสูตร ๕. อนุสสติภูฏานสูตร ๖. กัจจานสูตร ๗. สมยสูตรที่ ๑ ๘. สมยสูตรที่ ๒ ๙. อุทายีสูตร ๑๐. อนุตตริยสูตร ฯ

เศษปริหานิยวรรคที่ ๔

๑. เศษสูตร

[๓๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบบุญ ๑ ความเป็นผู้ชอบหลับ ๑ ความเป็นผู้ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นไป

เพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไป
เพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่
ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบความหลับ ๑
ความเป็นผู้ไม่ชอบการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้คุ้มครองทวารอินทรี
ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖
ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสาะ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อปริหานิยสูตรที่ ๑

[๓๐๓] ครั้งนั้น เทวดาคนหนึ่ง เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว มีรัศมีงาม
ยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่อันควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบ
ทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้เคารพในพระ
ศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระสงฆ์ ๑
ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้เคารพในความไม่ประมาท ๑ ความเป็น
ผู้เคารพในปฏิสันถาร ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็น
ไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ เทวดานั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย
ลำดับนั้น เทวดานั้นทราบบว่า พระศาสดาของเราทรงพอพระทัยแล้ว จึงถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว หายไป ณ ที่นั้น ฯ

ครั้นพอล่วงราตรีนั้นไป พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคตินี้ เทวดาคนหนึ่ง เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว มีรัศมีงามยิ่ง
ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว แล้วเข้ามาหาเราถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว ยืนอยู่
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖
ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ
ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระธรรม ๑ ความเป็นผู้
เคารพในพระสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้เคารพในความไม่
ประมาท ๑ ความเป็นผู้เคารพในปฏิสันถาร ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖
ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดา
นั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว อภิวัตเรา ทำประทักษิณแล้ว ได้หายไป ณ ที่นั้น ฯ

ภิกษุผู้เคารพในพระศาสดา เคารพในพระธรรม เคารพอย่าง
แรงกล้าในพระสงฆ์ เคารพในความไม่ประมาท เคารพใน
ปฏิสันถาร ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อเสื่อม ย่อมมี ณ ที่ใกล้
นิพพานทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อปริหานิยสูตรที่ ๒

[๓๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคตินี้ เทวดาคนหนึ่ง เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังวิหารเชตวันทั้งล้วนให้สว่างไสว แล้วเข้ามาหาเราถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้เคารพในhiri ๑ ความเป็นผู้เคารพในโอตตปปะ ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดานั้น ครั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว อภิวัตเราทำประทักษิณแล้วหายไปในที่นั้นแล ฯ

ภิกษุผู้เคารพในพระศาสดา เคารพในพระธรรม เคารพ
อย่างแรงกล้าในพระสงฆ์ ถึงพร้อมด้วยhiriและโอตตปปะ
มีความยำเกรง มีความเคารพ ย่อมเป็นผู้ไม่เสื่อมเพื่อเสื่อม
ย่อมมีในที่ใกล้นิพพานทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. โมคคัลลานสูตร

[๓๐๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดความปริวิตกแห่งใจอย่างนี้ว่า เทวดาเหล่าไหนหนอ ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ก็สมัยนั้น ภิกษุชื่อว่าติสสพทากาสะไม่นาน ได้เข้าถึงพรหมโลกชั้นหนึ่ง ณ พรหมโลกแม้นั้น เทวดาทั้งหลาย ย่อมรู้จักพรหมผู้นั้นอย่างนี้ว่า ติสสพรหม เป็นผู้มฤตภูมิมาก มีอานุภาพมาก ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ได้หายจากพระวิหารเชตวันไปปรากฏในพรหมโลก เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังพึงเหยียดแขนที่สูง หรือพึงชูแขนที่เหยียด ฉะนั้น ติสสพรหมได้เห็นท่านพระโมคคัลลานะมาแต่ไกล ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่านว่า ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ นิมนต์มาเถิด ท่านมาดีแล้ว ท่านได้ทำปริยายในการมา ณ ที่นี้นานนักแล นิมนต์นั่งเถิดขอรับ นี้อาสนะปูลาดไว้แล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ แม้ติสสพรหมอภิวัตท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้ว ได้นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ถามว่า ดูกรท่านติสสพรหม เทวดาชั้นไหนหนอ ย่อมมีญาณ

อย่างนี้ว่าเราเป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็น
เบื้องหน้า ดิสดพรหมได้ตอบว่า ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้เจริญ ทเวดา
ชั้นจาตุมหาราชาแล ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ
เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ม. ดูกรดิสดพรหม ทเวดาชั้นจาตุมหาราชาทั้งปวงที่เดียวหรือหนอ ย่อม
มีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง
ที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ติ. ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้เจริญ ทเวดาชั้นจาตุมหาราชามิใช่ทั้งปวง
ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้
เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้เจริญ ทเวดาชั้น
จาตุมหาราชาเหล่าใด ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า
ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ไม่ประกอบด้วยความ
เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ไม่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ
ทเวดาชั้นจาตุมหาราชาเหล่านั้น ย่อมไม่มีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มี
ความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ส่วนทเวดาชั้น
จาตุมหาราชาเหล่าใด ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ ทเวดาชั้น
จาตุมหาราชาเหล่านั้น ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตก
ต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ม. ดูกรท่านดิสดพรหม ทเวดาชั้นจาตุมหาราชาเท่านั้นหรือหนอ ย่อม
มีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง
ที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า หรือว่าแม้ทเวดาชั้นดาวดึงส์ ฯลฯ แม้ทเวดาชั้นยามา
 ฯลฯ แม้ทเวดาชั้นดุสิต ฯลฯ แม้ทเวดาชั้นนิมมานรดี ฯลฯ แม้ทเวดาชั้น
ปรนิมมิตวสวัตติ ก็มีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ติ. ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้เจริญ แม้ทเวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติ
ก็ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้
เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ม. ดูกรท่านดิสดพรหม ทเวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติทั้งปวงที่เดียวหรือ
หนอ ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ติ. ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้เจริญ ทเวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติ
มิใช่ทั้งปวง ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น

ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้วิรุฬห์
เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีเหล่าใด ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่น
ไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ไม่ประกอบด้วยศีลที่พระ
อริยเจ้าพอใจ เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีเหล่านั้น ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า
ส่วนเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีเหล่าใด ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้า
พอใจ เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีเหล่านั้น ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระ
โสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลานะชื่นชม อนุโมทนาภาษิตของ
ติสสพรหมแล้วหายจากพรหมโลก ไปปรากฏ ณ พระวิหารเชตวัน เปรียบเหมือน
บุรุษผู้มีกำลังพึงเหยียดแขนทั้งคู่ หรือพึงคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. วิชาภาคียสูตร

[๓๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปใน
ส่วนแห่งวิชา ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ อนิจจสัญญา ๑ อนิจเจตูกข-
*สัญญา ๑ ทุกขอนัตตสัญญา ๑ ปหานสัญญา ๑ วิราลสัญญา ๑ นิโรธสัญญา ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. วิวาทมูลสูตร

[๓๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุแห่งการวิวาท ๖ ประการนี้
๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดย่อมเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ ภิกษุนั้นย่อมเป็นผู้
ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงแม้ในพระศาสดา ... แม้ในพระธรรม ... แม้ใน
พระสงฆ์ เป็นผู้ไม่ทำให้บริบูรณ์แม้ในสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่เคารพ
ไม่ยำเกรงในพระศาสดา ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ไม่กระทำให้บริบูรณ์ใน
สิกขา ย่อมก่อการวิวาทให้เกิดขึ้นในสงฆ์ ซึ่งเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล
แก่ชนหมู่มาก เพื่อสิ่งไม่เป็นสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อความฉิบหาย เพื่อสิ่งที่ไม่
เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเธอทั้งหลายพึงพิจารณาเห็นซึ่งมูลเหตุแห่งการวิวาทเห็นปานนั้น
ในภายในหรือภายนอกไซ้ เธอทั้งหลายพึงพยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งการวิวาท
ที่เป็นบาปนั้นเสีย ถ้าเธอทั้งหลายไม่พึงพิจารณาเห็นซึ่งมูลเหตุแห่งการวิวาท
เห็นปานนั้น ในภายในหรือภายนอกไซ้ เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อไม่ให้มูลเหตุ

แห่งการวิวาทเห็นปานนั้นครอบงำต่อไป การละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น (และ) มูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ไม่ครอบงำต่อไป ย่อมมิได้ด้วยประการ ฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ลบหลู่ ตีเสมอ ฯลฯ เป็นผู้ริษยา มีความ ตระหนี่ เป็นผู้โอ้อวด มีมารยา เป็นผู้มีความปรารถนาลามก มีความเห็นผิด เป็นผู้มีความถือมั่นทิฐิของตน มีความถือมั่น สะละความเห็นของตนได้ยาก ภิกษุใด เป็นผู้ถือมั่นทิฐิของตน ถือมั่น สะละความเห็นของตนได้ยาก ภิกษุนั้น เป็นผู้ ไม่มีความเคารพ ไม่ยำเกรงแม้ในพระศาสดา ... แม้ในพระธรรม ... แม้ในพระสงฆ์ ไม่กระทำให้บริบูรณ์แม้ในสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่เคารพ ไม่ยำเกรง ในพระศาสดา ฯลฯ ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา ย่อมก่อการวิวาทให้เกิดขึ้นใน สงฆ์ ซึ่งเป็นไปเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อสิ่งที่ไม่เป็น สุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อความฉิบหาย เพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเธอทั้งหลายพึง พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเห็นปานนั้น ในภายในหรือภายนอกใจริ้ เธอทั้งหลายพึงพยายามเพื่อละเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้นเสีย ถ้าเธอทั้งหลายไม่ พึงพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเห็นปานนั้น ในภายในหรือภายนอกใจริ้ เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อไม่ให้มูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้นครอบงำต่อไป การ ละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น (และ) มูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ไม่ครอบงำต่อไป ย่อมมิได้ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุแห่ง การวิวาท ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ทานสูตร

[๓๐๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล อุบาสิกา ชื่อนันทมารดา ชาวเมืองเวพุกัณฑกะ ถวายทักษิณาทานอันประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ในภิกษุสงฆ์มีพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นประมุข พระผู้มี พระภาคได้ทรงเห็นอุบาสิกาชื่อนันทมารดา ชาวเมืองเวพุกัณฑกะถวายทักษิณาทาน อันประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ในภิกษุสงฆ์มีพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เป็นประมุข ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ ล่วงจักขุของมนุษย์ แล้วตรัสกะภิกษุ ทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาชื่อนันทมารดาชาวเมืองเวพุกัณฑกะนั้น ถวายทักษิณาทานอันประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ในภิกษุสงฆ์มีพระสารีบุตรและ พระโมคคัลลานะเป็นประมุข ก็ทักษิณาทานอันประกอบด้วยองค์ ๖ ประการเป็น อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย องค์ ๓ ของทายก องค์ ๓ ของปฏิคาหก องค์ ๓

ของทายกเป็นโณ ดูกฤกษุทั้งหลาย ทายกก่อนให้ทาน เป็นผู้ดีใจ ๑ กำลังให้ทานอยู่ย่อมยังจิตให้เลื่อมใส ๑ ครั้นให้ทานแล้วย่อมปลื้มใจ ๑ นื่องค์ ๓ ของทายก องค์ ๓ ของปฎิคาหกเป็นโณ ดูกฤกษุทั้งหลาย ปฎิคาหกในศาสนานี้ เป็นผู้ปราศจากราคะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจักราคะ ๑ เป็นผู้ปราศจากโทสะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะ ๑ เป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะ ๑ นื่องค์ ๓ ของปฎิคาหก องค์ ๓ ของทายก องค์ ๓ ของปฎิคาหก ย่อมมีด้วยประการดังนี้ ดูกฤกษุทั้งหลาย ทักขณาทานที่ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้แล การถือประมาณบุญแห่งทักขณาทานที่ประกอบด้วย องค์ ๖ ประการอย่างนี้ว่า ห้วงบุญห้วงกุศลมีประมาณเท่านี้ นำสุขมาให้มีอารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งน่าปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข ดังนี้ ไม่ใช่ทำได้ง่าย โดยที่แท้ บุญแห่งทักขณาทานนั้น ย่อมถึงการนับว่า เป็นห้วงบุญห้วงกุศลที่จะนับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ เป็นกองบุญใหญ่ทีเดียว เปรียบเหมือนการถือเอาประมาณ แห่งน้ำในมหาสมุทรว่า เท่านี้อาพหกะ เท่านี้ร้อยอาพหกะ เท่านี้พันอาพหกะ หรือเท่านี้แสนอาพหกะ ไม่ใช่ทำได้ง่าย โดยที่แท้ น้ำในมหาสมุทรย่อมถึงการ นับว่า เป็นห้วงน้ำที่จะนับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ เป็นห้วงน้ำใหญ่ทีเดียวฉะนั้น ฯ

ทายกก่อนแต่จะให้ทานเป็นผู้ดีใจ กำลังให้ทานอยู่ย่อมยังจิตให้เลื่อมใส ครั้นให้ทานแล้วย่อมปลื้มใจ นี่เป็นยัญสมบัตติ ปฎิคาหกผู้ดำรงประพฤติพรหมจรรย์ทั้งหลาย คือ ท่านผู้ปราศจากราคะ ปราศจากโทสะ ปราศจากโมหะ ไม่มีอาสวะ ย่อมเป็นเขตถึงพร้อมแห่งยัญ ทายกต้อนรับปฎิคาหกด้วยตนเอง ถวายทานด้วยมือตนเอง ยัญนั้นย่อมมีผลมากเพราะตน (ทายกผู้ให้ทาน) และเพราะผู้อื่น (ปฎิคาหก) ทายกผู้มีปัญญา มีศรัทธา เป็นบัณฑิต มีใจพ้นจากความตระหนี่ ครั้นบำเพ็ญทานอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่เป็นสุขไม่มี ความเบียดเบียน ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อตถกาวีสูตร

[๓๐๕] ครั้งนั้นแล พราหมณ์คนหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็ข้าพระองค์มีวาตะอย่างนี้ มีทิวทัศน์ว่า การทำเพื่อตน ไม่มี การทำเพื่อผู้อื่นไม่มี พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกอปรพราหมณ์ เราอย่าได้เห็น

หรือได้ฟังคำของบุคคลผู้กล่าวว่า เรามีวาตะอย่างนี้ มีทิวอย่างนี้ ก็บุคคลเมื่อ
ก้าวไปเองได้ ถอยกลับเองได้ โฉนดเล่าจกกล่าวอย่างนี้ว่า การทำเพื่อตนไม่มี
การทำเพื่อผู้อื่นไม่มี ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อาร์พกษัตริ
(ความเพียรเป็นเหตุปรารถนา) มีอยู่หรือ ฯ

อ. อย่างนั้น ท่านพระโคตม ฯ

พ. เมื่ออาร์พกษัตริมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความปรารถน่าย่อมปรากฏหรือ ฯ

อ. อย่างนั้น ท่านพระโคตม ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ การที่เมื่ออาร์พกษัตริมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความปรารถ
น่าย่อมปรากฏ นี่แหละเป็นการทำเพื่อตน นี่แหละเป็นการทำเพื่อผู้อื่น ของสัตว์ทั้งหลาย
ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน นิกกมษัตริ (ความเพียรเป็น
เครื่องก้าวออก) มีอยู่หรือ ฯล ฯ ปรักกมษัตริ (ความเพียรเป็นเครื่องก้าวไปข้าง
หน้า) มีอยู่หรือ ถามษัตริ (ความเพียรเป็นกำลัง) มีอยู่หรือ ฐิติษัตริ (ความ
เพียรเป็นเครื่องทรงไว้) มีอยู่หรือ อุปัททกมษัตริ (ความพยายาม) มีอยู่หรือ ฯ

อ. อย่างนั้น ท่านพระโคตม ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เมื่ออุปัททกมษัตริมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความพยายาม
ย่อมปรากฏหรือ ฯ

อ. อย่างนั้น ท่านพระโคตม ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ การที่เมื่ออุปัททกมษัตริมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความ
พยายามย่อมปรากฏ นี่แหละเป็นการกระทำเพื่อตน นี่แหละเป็นการทำเพื่อผู้อื่น
ของสัตว์ทั้งหลาย ดูกรพราหมณ์ เราอย่าได้เห็นหรือได้ฟังคำของบุคคลผู้กล่าวว่า
เรามีวาตะอย่างนี้ มีทิวอย่างนี้ ก็บุคคลเมื่อก้าวไปเองได้ ถอยกลับเองได้ โฉนดเล่า
จกกล่าวอย่างนี้ว่า การทำเพื่อตนไม่มี การทำเพื่อผู้อื่นไม่มี ฯ

อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ข้าแต่
พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศ
ธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ ปิดของที่ปิด บอก
ทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า คนมีจักขุจักเห็นรูปได้
ฉะนั้น ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ ขอถึงพระโคตมผู้เจริญ กับทั้ง
พระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระโคตมผู้เจริญโปรดทรงจำ
ข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๘

๕. นิทานสูตร

[๓๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเพื่อเกิดกรรม (อกุศลกรรม) ๓ ประการนี้
๓ ประการเป็นไฉน คือ โลภะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

อโณกะย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะโณกะ โดยที่แท้ โณกะย่อมเกิดขึ้นเพราะโณกะ อโณสะ
ย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะโณสะ โดยที่แท้ โณสะย่อมเกิดขึ้นเพราะโณสะ โอมหะ
ย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะโอมหะ โดยที่แท้ โอมหะย่อมเกิดขึ้นเพราะโอมหะ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เทวดา มนุษย์ หรือแม้สุคติอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมไม่ปรากฏเพราะ
กรรมที่เกิดแต่โณกะ แต่โณสะ แต่โอมหะ โดยที่แท้ นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน
ปิตติวิสัย หรือ แม้ทุกคติอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมปรากฏเพราะกรรมที่เกิดแต่โณกะ
แต่โณสะ แต่โอมหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเพื่อเกิดกรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเพื่อเกิดกรรม (กุศลกรรม) ๓ ประการนี้
๓ ประการเป็นไฉน คือ อโณกะ ๑ อโณสะ ๑ โอมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
โณกะย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะอโณกะ โดยที่แท้ อโณกะย่อมเกิดขึ้นเพราะอโณกะ
โณสะย่อมไม่เกิดเพราะอโณสะ โดยที่แท้ อโณสะย่อมเกิดขึ้นเพราะอโณสะ โอมหะ
ย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะโอมหะ โดยที่แท้ โอมหะย่อมเกิดขึ้นเพราะโอมหะ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย หรือแม้ทุกคติอย่างใดอย่างหนึ่ง
ย่อมไม่ปรากฏเพราะกรรมที่เกิดแต่โณกะ แต่โณสะ แต่โอมหะ โดยที่แท้
เทวดา มนุษย์ หรือแม้สุคติอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมปรากฏเพราะกรรมที่เกิดแต่
อโณกะ แต่โณสะ แต่โอมหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเพื่อเกิดกรรม ๓
ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๑๐. กัมมิลสูตร

[๓๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ -

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เวฬุวัน ใกล้พระนครกัมมิลา
ครั้งนั้น ท่านพระกัมมิละได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไร
หนอแล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้พระสังฆกรรมไม่ดำรงอยู่นาน ในเมื่อ
พระตถาคตปรินิพพานแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัมมิละ เมื่อตถาคต
ปรินิพพานแล้ว พวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
ไม่เคารพ ไม่ยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ใน
ความไม่ประมาท ในปฏิสันถาร ดูกรกัมมิละ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่อง
ให้พระสังฆกรรมไม่ดำรงอยู่นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว

ก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อะไร เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้พระสังฆกรรม
ดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว ฯ

พ. ดูกรกัมมิละ พวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ใน

ศึกษาในความไม่ประมาทในการปฏิสังขาร ดูกรกัมมิละ นี้แลเป็นเหตุเป็น
ปัจจัยเครื่องให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. ทารุกขันธสูตร

[๓๑๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาอิสิมณฑุ ใกล้พระนคร
ราชคฤห์ ครั้นนั้น เป็นเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรลง
จากภูเขาอิสิมณฑุ พร้อมด้วยภิกษุหลายรูป เห็นกองไม้กองใหญ่ ณ ที่แห่งหนึ่ง
แล้ว ถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายย่อมเห็นกองไม้
กองใหญ่นั้นหรือไม่ ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ ฯ

สา. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทางใจ
เมื่อจำนง พึงน้อมใจถึงกองไม้กองโน้นให้เป็นดินได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ
ที่กองไม้โน้นมีปฐวีธาตุ ซึ่งภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทางใจ พึงอาศัยน้อมใจ
ถึงให้เป็นดินได้ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทางใจ
เมื่อจำนง พึงน้อมใจถึงกองไม้โน้นให้เป็นน้ำได้ ฯลฯ ให้เป็นไฟได้ ฯลฯ ให้
เป็นลมได้ ฯลฯ ให้เป็นของงามได้ ฯลฯ ให้เป็นของไม่งามได้ ข้อนั้นเพราะ
เหตุไร เพราะที่กองไม้โน้นมีอสุภธาตุ ซึ่งภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทางใจ
พึงอาศัยน้อมใจถึงให้เป็นของไม่งามได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

๑๒. นาคิตสูตร

[๓๑๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล พร้อมด้วยภิกษุ
สงฆ์หมู่ใหญ่ ได้เสด็จถึงพราหมณคามของชาวโกศลชื่ออิจฉานังคละ ได้ยินว่า
ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ไพธสณฑ์ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้อิจฉานังคคาม
พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละได้สดับข่าวว่า พระสมณโคตมศากยบุตร
เสด็จออกบวชจากศากยสกุล เสด็จถึงบ้านอิจฉานังคละ ประทับอยู่ ณ ไพธสณฑ์
ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้อิจฉานังคคาม ก็เกียรติศัพทอันทันงามของท่านพระโคตม
พระองค์นั้น ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เป็นพระอรหันต์ ฯลฯ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระองค์ทรงทำ
โลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งของ
พระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้
รู้ตาม ทรงแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุด
ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง

ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น ย่อมเป็นการดี ดังนี้ ครั้งนั้น
พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละ เมื่อล่องราตรีนั้นไปแล้ว ถือ
ขาพนียโภชนียาหารเป็นอันมาก ไปยังไพรสมที่ชื่ออิจฉานังคละ แล้วได้ยืนอยู่ที่
ซุ้มประตูภายนอก ส่งเสียงอ้ออึง ฯ

ก็สมัยนั้น ท่านพระนาคิตะเป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค ครั้งนั้น พระผู้
มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระนาคิตะว่า ดูกรนาคิตะ พวกใครนั่นส่งเสียงอ้ออึง
เหมือนชาวประมงแย่งปลากัน ฯ

ท่านพระนาคิตะได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนเหล่านั้น คือ
พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละ ถือขาพนียโภชนียาหารเป็นอันมาก
มาจะถวายพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ ยืนอยู่ที่ซุ้มประตูภายนอก พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรนาคิตะ ขอเรา (ตถาคต) อย่าติดยศ และยศอย่าได้ติดเรา
ดูกรนาคิตะ ผู้ใดเป็นผู้ไม่ได้ตามความปรารถนา ไม่ได้โดยไมยาก ไม่ได้โดยไม
ลำบาก ซึ่งสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ
สุขอันเกิดแต่ความตรัสรู้ ซึ่งเราได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ได้โดย
ไมลำบาก ผู้นั้นพึงยินดีสุขที่เกิดแต่ของไม่สะอาด สุขที่เกิดเพราะการหลับ สุขที่
เกิดเพราะลาภ สักการะและการสรรเสริญ ฯ

นา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคจงรับ ขอพระสุคต
จงรับ เวลานี้เป็นเวลาที่จะพระผู้มีพระภาคควรรับ เวลานี้เป็นเวลาที่จะพระสุคต (พระผู้
มีพระภาค) ควรรับ บัดนี้ พราหมณ์และคฤหบดี ชาวนิคมและชาวชนบท จัก
พากันหลังไหลไปทางที่พระผู้มีพระภาคเสด็จไป เปรียบเหมือนเมื่อฝนเม็ดใหญ่
ตกลงน้ำย่อมไหลไปตามที่ลุ่ม ฉะนั้น ขอนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะพระผู้มี
พระภาคทรงมีศีลและปัญญาละ ฯ

พ. ดูกรนาคิตะ เราอย่าได้ติดยศ และยศอย่าติดเรา ดูกรนาคิตะ ผู้ใดเป็น
ผู้ไม่ได้ตามความปรารถนา ไม่ได้โดยไมยาก ไม่ได้โดยไมลำบาก ซึ่งสุขอันเกิด
แต่เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ สุขอันเกิดแต่ความ
ตรัสรู้ ซึ่งเราได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ได้โดยไมลำบาก ผู้นั้นพึง
ยินดีสุขอันเกิดแต่ของไม่สะอาด สุขที่เกิดเพราะการหลับ สุขที่เกิดเพราะลาภ
สักการะและการสรรเสริญ ดูกรนาคิตะ เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้อยู่ใกล้บ้าน
ผู้นั่งเข้าสมาธิอยู่ใกล้บ้าน เราย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ โฉนคนวัดจักยัง
ท่านผู้มีอายุรูปนี้ให้สืบทอดสมาธินั้นได้ หรือสามเณรจักยังท่านผู้มีอายุนั้นได้ หรือ
สามเณรจักยังท่านผู้มีอายุนั้นให้เลื่อนจากสมาธิ ฉะนั้น เราจึงไม่พอใจด้วยการ
อยู่ใกล้บ้านของภิกษุนั้น อนึ่ง เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร
นั่งโรงงวองอยู่ในป่า เราย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ ท่านผู้มีอายุรูปนี้ จัก

บรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเพราะการนอนนี้ แล้วกระทำอริยสัญญาไว้ในใจเป็น
เอกัคคตา ฉะนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ในป่าของภิกษุนั้น อนึ่ง เราเห็น
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ไม่มีจิตเป็นสมาธินั่งอยู่ในป่า เรามีความ
คิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ ท่านผู้มีอายุรูปนี้ จักตั้งจิตที่ไม่เป็นสมาธิให้เป็นสมาธิ หรือ
จักตามรักษาคิจที่เป็นสมาธิไว้ ฉะนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ในป่าของภิกษุนั้น
อนึ่ง เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร มีจิตเป็นสมาธินั่งอยู่ในป่า
เรามีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ ท่านผู้มีอายุรูปนี้ จักเปลี่ยนจิตที่ยังไม่หลุดพ้นให้
หลุดพ้นหรือจักตามรักษาคิจที่หลุดพ้นแล้วไว้ ฉะนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของ
ภิกษุนั้น อนึ่ง เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ใกล้บ้าน ได้จีวร ภัณฑาบาต
เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เธอพอใจลาภ สักการะและการสรรเสริญ
นั้น ย่อมละทิ้งการหลีกออกเร้น ย่อมละทิ้งเสนาสนะสงัดอันตั้งอยู่ในราวป่า มารวม
กันอยู่ยังบ้าน นิคม และราชธานี ฉะนั้น เราจึงไม่พอใจด้วยการอยู่ใกล้บ้านของ
ภิกษุนั้น อนึ่ง เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ได้จีวร ภัณฑาบาต
เสนาสนะและคิลานปัจจัย เภสัชบริขาร เธอละลาภ สักการะและการสรรเสริญ
นั้น ย่อมไม่ละทิ้งการหลีกออกเร้น ย่อมไม่ละทิ้งเสนาสนะสงัดอันตั้งอยู่ในราว
ป่า ฉะนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุนั้น อนึ่ง สมัยใด เราเดิน
ทางไกล ย่อมไม่เห็นใครข้างหน้าหรือข้างหลัง สมัยนั้น เราย่อมมีความสบาย
โดยที่สุดด้วยการถ้อยอุจจาระ ปัสสาวะ ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

จบเสกขปริหานียวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เสกขสูตร ๒. อปริหานียสูตรที่ ๑ ๓. อปริหานียสูตรที่ ๒
๔. โมคคัลลานสูตร ๕. วิชชาภาคียสูตร ๖. วิวาทมุลสูตร ๗. ทาน
สูตร ๘. อัตกการีสูตร ๙. นิทานสูตร ๑๐. กิมมิลสูตร ๑๑. ทารุกขันธ
สูตร ๑๒. นาคิตสูตร ฯ

ธรรมิกวรรคที่ ๕

๑. นาคสูตร

[๓๑๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล เวลาเช้า
พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรจีวรเสด็จเข้าไปบิณฑาบาตในพระนคร
สาวัตถี ครั้นเสด็จกลับจากบิณฑาบาตภายหลังภัตแล้ว ตรัสเรียกท่านพระอนนทฺ์

ว่า ดูกรอาณนท มาเถิด เราจักเข้าไปยังปราสาทของมิกการมารดา ที่บุพพาราม
วิหาร เพื่อพักผ่อนกลางวัน ท่านพระอาณนททูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ลำดับ
นั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมกับท่านพระอาณนทได้เสด็จเข้าไปยังปราสาทของ
มิกการมารดา ที่บุพพารามวิหาร ครั้นนั้น เวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจาก
ที่เรือนแล้ว ตรัสเรียกท่านพระอาณนทว่า ดูกรอาณนท มาเถิด เราจักไปยังท่าน้ำ
ชื่อบุพพโกฏฐกะ เพื่อสงรงน้ำ ท่านพระอาณนททูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ลำดับ
นั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมกับท่านพระอาณนทได้เสด็จเข้าไปยังท่าน้ำชื่อบุพพโกฏฐกะ
เพื่อสงรงน้ำ ครั้นสงรงแล้ว เสด็จขึ้นมา ทรงนุ่งอันตราสกได้ขึ้น
ฝั่งพระวรกายอยู่ ฯ

ก็สมัยนั้น พระเสวตกุญชรของพระเจ้าปเสนทิโกศล ขึ้นมาจากท่าน้ำ
ชื่อบุพพโกฏฐกะ เพราะเสียงดนตรีใหญ่ที่เขาคีประโคม ก็มหาชนเห็นช้างนั้นแล้ว
กล่าวชมอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญ ช้างของพระราชางมยิ๊งนัก ช้างของพระราชนำ
ดูนัก ช้างของพระราชนำเลื่อมใสนัก ช้างของพระราชมือวิริยะ
สมบูรณ์ ฯ

เมื่อมหาชนกล่าวชมอย่างนี้แล้ว ท่านพระกาลุทายีได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาชนเห็นช้างเชือกใหญ่ สูง มือวิริยะ
สมบูรณ์เท่านั้นหรือหนอ จึงได้กล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญ ช้างเป็นสัตว์
ประเสริฐหนอ หรือว่ามหาชนเห็นสัตว์บางอย่างเหมือนที่ใหญ่ สูง มือวิริยะ
สมบูรณ์ จึงได้กล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญ สัตว์นั้นประเสริฐหนอ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกาลุทายี มหาชนเห็นช้างเชือกใหญ่ สูงมี
วิริยะสมบูรณ์บ้าง จึงได้กล่าวชมอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญ ช้างเป็นสัตว์ประเสริฐ
หนอ มหาชนเห็นม้าตัวใหญ่ สูงบ้าง โคตัวใหญ่ สูงบ้าง งูตัวใหญ่ ยาวบ้าง
คันไม้ใหญ่ สูงบ้าง มนุษย์ผู้มีร่างกายใหญ่ สูง มือวิริยะสมบูรณ์บ้าง จึงได้
กล่าวชมอย่างนี้ว่า ประเสริฐหนอ ดูกรกาลุทายี อนึ่ง บุคคลใดไม่ทำความชั่ว
ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ในโลกนี้กับทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ใน
หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เราเรียกบุคคลนั้นว่าผู้
ประเสริฐ ฯ

กา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัศจรรยไม่เคยมีมาแล้ว คือ พระดำรัส
ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ด้วยดีดังนี้ว่า ดูกรกาลุทายี อนึ่ง บุคคลใดไม่ทำ
ความชั่วด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ในโลกนี้กับทั้งเทวโลก มารโลก พรหม
โลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เราเรียกบุคคลนั้น
ว่าผู้ประเสริฐ ฯ

ท่านพระกาลุทายีกราบทูลต่อไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ข้าพระองค์

ขออนุโมทนาพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้วนี้ด้วยคาถาเหล่านี้ว่า

ข้าพระองค์ได้สดับจากพระองค์ผู้เป็นพระอรหันต์ ดังนี้ว่า
มนุษย์ทั้งหลายย่อมมอบน้อมพระสัมพุทธเจ้าพระองค์ใด ผู้
เป็นมนุษย์ทรงฝึกฝนพระองค์แล้ว มีจิตตั้งมั่น ดำเนินไปใน
ทางประเสริฐ ๑- ทรงยินดีในธรรมที่ยังจิตให้เข้าไปสงบ ทรง
ถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง แม้เทวดาทั้งหลายก็ย่อมมอบน้อม
พระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้กล่าวถึงสังโยชน์ทั้งปวง ทรง

@๑. ทางนิพพาน

ออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัด ทรงบรรลุธรรมที่ไม่มีกิเลส
เครื่องร้อยรัด ทรงยินดีในธรรมอันเป็นที่ออกไปจากกาม
ทั้งหลาย คล้ายทองคำที่ถลุงจากหิน ฉะนั้น พระองค์เป็น
ผู้ประเสริฐ รุ่งเรืองล่งสรรพสัตว์ คล้ายขุนเขาหิมวัน สูง
กว่าภูเขาตาดูกอื่น ฉะนั้น พระองค์ผู้ทรงนามว่านาคะอัน
เป็นจริงนี้เป็นผู้ยิ่งกว่าเทวดาทั้งปวงผู้มีนามว่านาคะ ข้า
พระองค์จักชี้แจงซึ่งความที่พระองค์เป็นผู้เปรียบด้วยช้าง
เพราะพระองค์ไม่ทรงทำความชั่วโสรจจะและอวิหิงสา เป็น
เท้าน้ำทั้งสองของพระองค์ผู้เป็นเพียงดังช้างตัวประเสริฐ
ดบะ และ พรหมจรรย์เป็นเท้าหลังทั้งสองของพระองค์ผู้เป็น
ช้างตัวประเสริฐ พระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐอย่างยอด
เยี่ยม มีศรัทธาเป็นงวง มีอุเบกขาเป็นงาอันขาว มีสติ
เป็นคอ มีปัญญาเป็นเคียว มีการสอดส่องธรรมเป็นปลาย
งวง มีธรรมเครื่องเผากิเลสเป็นท้อง มีวิเวกเป็นหาง
พระองค์ทรงมีมาน ทรงยินดีในผลสมาบัติเป็นลมหายใจ ทรง
มีจิตเข้าไปตั้งมั่นภายใน ทรงดำเนินไปก็มีจิตตั้งมั่น ทรงยืน
อยู่ก็มีจิตตั้งมั่น ทรงบรรทมก็มีจิตตั้งมั่น แม้ประทับนั่ง
ก็มีจิตตั้งมั่น ทรงสำรวมแล้วในทวารทั้งปวง นี้เป็นสมบัติ
ของพระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐ พระองค์ผู้เป็นช้างตัว
ประเสริฐย่อมเสวยสิ่งที่ไม่มิโทษ ไม่เสวยสิ่งที่มิโทษ ได้
อาหารและเครื่องนุ่มห่มแล้ว ทรงเว้นการสะสม ทรงตัด
สังโยชน์น้อยใหญ่ ทรงตัดเครื่องผูกพันทั้งปวง จะเสด็จไป
ทางใดๆ ก็ไม่มีห่วงใยเสด็จไป ดอกบัวช่อบุณฑริก มีกลิ่น
หอม นำรื่นรมย์ใจ เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ไม่แปดเปื้อนด้วยน้ำ
แม้ฉนินใด พระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐ ก็ฉนินนั้น ทรงอุบัติ

ขึ้นมาตีแล้วในโลก ก็ทรงเบิกบานอยู่ในโลก อันค้นหา มานะ
ทิจิไม่ฉาบทาพระองค์ให้ติดอยู่กับโลก เหมือนดอกประทุมไม้ม
เปียกน้ำ ฉะนั้น ไฟกองใหญ่ลุกรุ่งโรจน์ ย่อมดับเพราะหมด
เชื้อ ฉันทิด พระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐก็ฉันทันนั้น คือ
เมื่อสังขารทั้งหลายสงบแล้ว ก็เรียกกันว่าเสด็จนิพพาน
ข้ออุปมาที่ให้อำนาจความแข็งแกร่งนี้ อันวิญญูชนทั้งหลาย
แสดงไว้แล้ว พระอรหันต์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐอย่างยอดเยี่ยม
เยี่ยมทั้งหลาย ย่อมรู้แจ้งชัดซึ่งพระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐ
ซึ่งพระกาลุทายีผู้เป็นช้างตัวประเสริฐ แสดงไว้แล้ว
พระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐ ทรงปราศจากราคะ ทรง
ปราศจากโทสะ ทรงปราศจากโมหะ ทรงหาอาสวกิเลส
มิได้ เมื่อทรงละสรีระ ก็ทรงหาอาสวกิเลสมิได้ จัก
เสด็จปรินิพพาน ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. มิคสาละสูตร

[๓๑๕] ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนทันทรงแล้วถือบาตรจีวรเข้าไป
ยังนิเวศน์ของอุบาสิกาชื่อมิกสาละ แล้วนั่งบนอาสนะที่ได้ปูไว้ ครั้งนั้น อุบาสิกา
ชื่อมิกสาละเข้าไปหาท่านพระอานนทที่ถึงที่อยู่ กราบไหว้แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้าง
หนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ถามท่านพระอานนทว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท ธรรมที่พระผู้มี
พระภาคทรงแสดงแล้วนี้ ที่เป็นเหตุให้คน ๒ คน คือคนหนึ่งประพฤติพรหมจรรย์
และคนหนึ่งไม่ประพฤติพรหมจรรย์ จักเป็นผู้มีคติเสมอกันในสัมปรายภพ อัน
วิญญูชนจะพึงรู้ทั่วถึงได้อย่างไร คือ บิดาของดิฉันชื่อปุราณะ เป็นผู้ประพฤติพรหม-
*จรรย์ประพฤติห่างไกล งดเว้นจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน ท่านทำกาละแล้ว
พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นสกทาคามีบุคคลเข้าถึงหมู่เทวดาชั้นดุสิต บุรุษ
ชื่ออิสิทัตตะผู้เป็นที่รักของบิดาของดิฉัน เป็นผู้ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ (แต่)
ยินดีด้วยภรรยาของตน แม้เขากระทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคก็ทรงพยากรณ์
ว่า เป็นสกทาคามีบุคคลเข้าถึงหมู่เทวดาชั้นดุสิต ข้าแต่ท่านพระอานนท ธรรมที่
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วนี้ ที่เป็นเหตุให้คน ๒ คน คือ คนหนึ่งประพฤติ
พรหมจรรย์ และคนหนึ่งไม่ประพฤติพรหมจรรย์ จักเป็นผู้มีคติเสมอกันใน
สัมปรายภพ อันวิญญูชนจะพึงรู้ทั่วถึงได้อย่างไร ฯ

ท่านพระอานนทกล่าวว่า ดูกรน้องหญิง ก็ข้อนี้พระผู้มีพระภาคทรง
พยากรณ์ไว้อย่างนั้นแล ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระอานนทได้รับนิมิตาภที่นิเวศน์ของอุบาสิกา ชื่อ

มิดศาลาแล้ว ลูกจากอาสนะกลับไป ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์กลับจากบิณฑบาต
ภายหลังภัตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่
ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลาเช้า ข้าพระองค์
นั่งแล้วถือบาตรจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของอุบาสิกาชื่อนามศาลา แล้วนั่งบนอาสนะที่
ได้บุญไว้ ลำดับนั้น อุบาสิกาชื่อนามศาลาเข้าไปหาข้าพระองค์ถึงที่อยู่ กราบไหว้
แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่าน
พระอานนท์ ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วนี้ ที่เป็นเหตุให้คน ๒ คน
คือ คนหนึ่งประพาศิพพรหมจรรย์ และคนหนึ่งไม่ประพาศิพพรหมจรรย์ จักเป็น
ผู้มีคติเสมอกันในสัมปรายภพ อันวิญญูชนพึงรู้ทั่วถึงได้อย่างไร คือ บิดาของ
ดิฉันชื่อปุราณะ เป็นผู้ประพาศิพพรหมจรรย์ ประพาศิพทางไกล งดเว้นจากเมถุน
อันเป็นธรรมของชาวบ้าน ท่านกระทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า
เป็นสกทาคามีบุคคลเข้าถึงหมู่เทวดาชั้นดุสิต บุรุษชื่ออัสสัฏฐะผู้เป็นที่รักของบิดา
ของดิฉัน เป็นผู้ไม่ประพาศิพพรหมจรรย์ (แต่) ยินดีด้วยภรรยาของตน แม้เขา
กระทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคก็ทรงพยากรณ์ว่า เป็นสกทาคามีบุคคลเข้าถึง
หมู่เทวดาชั้นดุสิต ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วนี้
ที่เป็นเหตุให้คน ๒ คน คือ คนหนึ่งประพาศิพพรหมจรรย์ และคนหนึ่งไม่
ประพาศิพพรหมจรรย์ จักเป็นผู้มีคติเสมอกัน อันวิญญูชนพึงรู้ทั่วถึงได้อย่างไร
เมื่ออุบาสิกาชื่อนามศาลากล่าวอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้กล่าวกะอุบาสกชื่อ
มิดศาลาดังนี้ว่า ดูกรน้องหญิง ก็ข้อนี้พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ไว้อย่างนั้นแล ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ก็อุบาสิกาชื่อนามศาลาเป็นพาล
ไม่ฉลาด เป็นสตรี รู้ตัวว่าเป็นสตรี เป็นอะไร และพระสัมมาสัมพุทธะเป็น
อะไร ในญาณเครื่องกำหนดรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของบุคคล ดูกร
อานนท์ บุคคล ๖ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๖ จำพวกเป็นไฉน ดูกรอานนท์
บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากบาป มีการอยู่ร่วมเป็นสุข พวกชน
ที่ประพาศิพพรหมจรรย์ร่วมกัน ย่อมยินดียิ่งด้วยการอยู่ร่วมกัน เขาไม่ได้กระทำความ
แม้ด้วยการฟัง ไม่ได้กระทำความแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ไม่ได้แทงตลอดแม้ด้วย
ทิฐิ ไม่ได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัย เขาตายไปแล้วย่อมไปทางเสื่อม ไม่ไปทาง
เจริญ เป็นผู้ถึงทางเสื่อม ไม่เป็นผู้ถึงทางเจริญ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากบาป
มีการอยู่ร่วมเป็นสุข พวกคนที่ประพาศิพพรหมจรรย์ร่วมกัน ย่อมยินดียิ่งด้วยการ
อยู่ร่วมกัน เขาได้กระทำความแม้ด้วยการฟัง ได้กระทำความแม้ด้วยความเป็นพหูสูต
ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิฐิ ได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัย เขาตายไปแล้วย่อมไปทางเจริญ
ไม่ไปทางเสื่อม เป็นผู้ถึงทางเจริญ ไม่เป็นผู้ถึงทางเสื่อม ดูกรอานนท์ พวกชน

ผู้ถือประมาณย่อมประมาณในเรื่องนั้นว่า ธรรมของชนแม่นี้ก็เหล่านั้นและ
ธรรมของชนแม่นั้นก็เหล่านั้นแหละ เหตุไฉน บรรดาคน ๒ คนนั้น คนหนึ่งเลว
คนหนึ่งดี ก็การประมาณของผู้ถือประมาณเหล่านั้น เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์
เกื้อกูลเพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน ดูกรอานนท์ ใน ๒ คนนั้น บุคคลใดเป็น
ผู้คงเว้นจากบาป มีการอยู่ร่วมเป็นสุข พวกคนที่ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน
ย่อมยินดีด้วยการอยู่ร่วมกัน เขาได้กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง ได้กระทำกิจแม้ด้วย
ความเป็นพหูสูต ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิลี ย่อมได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัย ดูกร
อานนท์ บุคคลนี้ดีกว่า และประณีตกว่าบุคคลที่กล่าวข้างต้นโน้น ชื่อนั้นเพราะ
เหตุไร เพราะกระแสนแห่งธรรมย่อมถูกต้องบุคคลนี้ ใครเล่านอกจากตถาคตจะพึงรู้
เหตุนี้ เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายอย่าได้เป็นผู้ชอบประมาณในบุคคล และ
อย่าได้ถือประมาณในบุคคล เพราะผู้ถือประมาณในบุคคล ย่อมทำลายคุณวิเศษ
ของตน เราหรือผู้ที่เหมือนเราพึงถือประมาณในบุคคลได้ ฯ

ดูกรอานนท์ หนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความโกรธและความถือตัว
บางครั้งบางครั้ง โลกธรรมย่อมเกิดแก่เขา เขาไม่ได้กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง ไม่ได้
กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ไม่ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิลี ย่อมไม่ได้วิมุตติ
แม้ที่เกิดในสมัย เมื่อตายไปแล้ว เขาย่อมไปทางเสื่อม ไม่ไปทางเจริญ เป็น
ผู้ถึงทางเสื่อม ไม่เป็นผู้ถึงทางเจริญ ฯ

ดูกรอานนท์ หนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความโกรธและความถือตัว
บางครั้งบางครั้ง โลกธรรมย่อมเกิดแก่เขา เขาได้กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง
ได้กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิลี ย่อมได้วิมุตติแม้
ที่เกิดในสมัย เมื่อตายไปแล้ว เขาย่อมไปทางเจริญ ไม่ไปทางเสื่อม เป็นผู้ถึง
ทางเจริญ ไม่เป็นผู้ถึงทางเสื่อม ฯลฯ

ดูกรอานนท์ หนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความโกรธและความถือตัว
บางครั้งบางครั้ง วจีสังขารย่อมเกิดแก่เขา เขาไม่ได้กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง ไม่ได้
กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ไม่ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิลี ย่อมไม่ได้วิมุตติ
แม้ที่เกิดในสมัย เมื่อตายไปแล้ว เขาย่อมไปทางเสื่อม ไม่ไปทางเจริญ เป็น
ผู้ถึงทางเสื่อม ไม่เป็นผู้ถึงทางเจริญ ฯ

ดูกรอานนท์ หนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความโกรธและความถือตัว
บางครั้งบางครั้ง วจีสังขารย่อมเกิดแก่เขา เขาได้ทำกิจแม้ด้วยการฟัง ได้ทำกิจ
แม้ด้วยความเป็นพหูสูต ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิลี ย่อมได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัย
เมื่อตายไปแล้ว เขาย่อมไปทางเจริญ ไม่ไปทางเสื่อม เป็นผู้ถึงทางเจริญ ไม่เป็น
ผู้ถึงทางเสื่อม ดูกรอานนท์ พวกคนที่ถือประมาณ ย่อมประมาณเรื่องนั้นว่า
ธรรมของชนนี้ก็เหล่านั้นแหละ ธรรมของชนแม่นั้นก็เหล่านั้นแหละ เหตุไฉน

บรรดาคน ๒ คนนั้น คนหนึ่งเลว คนหนึ่งดี ก็การประมาณของผู้ถือประมาณ
เหล่านั้น ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน ดูกร
อานนท์ ใน ๒ คนนั้น บุคคลใดมีความโกรธและความถือตัว และบางครั้ง
บางครั้ง วีสังขารย่อมเกิดแก่เขา เขาได้ทำกิจแม้ด้วยการฟัง ได้ทำกิจแม้ด้วย
ความเป็นพหูสูต ได้แต่งตลอดแม้ด้วยทิลี ย่อมได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัย บุคคลนี้
เป็นผู้ดีกว่าและประณีตกว่าบุคคลที่กล่าวข้างต้นโน้น ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ
กระแสแห่งธรรมย่อมถูกต้องบุคคลนี้ ใครเล่านอกจากตถาคตจะพึงรู้เหตุโน้น เพราะ
เหตุโน้นแหละ อานนท์ เธอทั้งหลายอย่าเป็นผู้ชอบประมาณในบุคคล และอย่าได้
ถือประมาณในบุคคล เพราะผู้ถือประมาณในบุคคล ย่อมทำลายคุณพิเศษของตน
เราหรือผู้ที่เหมือนเราพึงถือประมาณในบุคคลได้ ดูกรอานนท์ ก็อุบาสกาชื่อมิกสาลา
เป็นพาล ไม่ฉลาดเป็นสตรี รู้ตัวว่าเป็นสตรี เป็นอะไร และพระสัมมาสัมพุทธะ
เป็นอะไร ในญาณเครื่องกำหนดรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของบุคคล ดูกร
อานนท์ บุคคล ๖ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรอานนท์ บุรุษชื่อปุราณะ
เป็นผู้ประกอบด้วยศีลเช่นใด บุรุษชื่ออสิทตตะก็เป็นผู้ประกอบด้วยศีลเช่นนั้น
บุรุษชื่อปุราณะได้รู้แมคติของบุรุษชื่ออสิทตตะก็หามิได้ อนึ่ง บุรุษชื่ออสิทตตะ
เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเช่นใด บุรุษชื่อปุราณะก็ได้เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา
เช่นนั้น บุรุษชื่ออสิทตตะได้รู้แมคติของบุรุษชื่อปุราณะก็หามิได้ ดูกรอานนท์
คนทั้ง ๒ เลวกว่ากันด้วยองคุณคนละอย่างด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อินสูตร

[๓๑๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็น
คนจน เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศกคามในโลก ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า
อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจยากไร้ ย่อมกัณฐิม แม้การกัณฐิม
ก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศกคามในโลก ฯ

ภ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจยากไร้ กัณฐิมแล้วย่อมรับใช้ดอกเบี๋ย
แม้การรับใช้ดอกเบี๋ยก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศกคามในโลก ฯ

ภ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจยากไร้ รับใช้ดอกเบี๋ยแล้ว
ไม่ใช้ดอกเบี๋ยตามกำหนดเวลา เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมทวงเขา แม้การทวงก็เป็นทุกข์
ของบุคคลผู้บริโศกคามในโลก ฯ

ภ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจยากไร้ ถูกเจ้าหน้ทวงไม่ให้
เจ้าหน้ทั้งหลายยอมติดตามเขา แม้การติดตามก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศก
ในโลก ฯ

ภ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจยากไร้ ถูกเจ้าหน้ติดตามท้นไม่ให้
ทรัพย์ เจ้าหน้ทั้งหลายยอมจองจำเขา แม้การจองจำก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศก
ในโลก ฯ

ภ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย แม้ความเป็นคนจนก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศก
ในโลก แม้การกู้ยืมก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศกในโลก แม้การรับใช้
ดอกเบ็ญก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศกในโลก แม้การทวงก็เป็นทุกข์ของบุคคล
ผู้บริโศกในโลก แม้การติดตามก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศกในโลก
แม้การจองจำก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศกในโลก ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดุกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนไม่มีศรัทธาในกุศลธรรม ไม่มีhiri
ในกุศลธรรม ไม่มีโอตตปปะในกุศลธรรม ไม่มีวิริยะในกุศลธรรม ไม่มีปัญญา
ในกุศลธรรม บุคคลนี้เรียกว่า เป็นคนเข็ญใจยากไร้ในวินัยของพระอริยเจ้า
ฉนั้นเหมือนกัน ดุกรภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจยากไร้นั้นแล เมื่อไม่มีศรัทธา
ในกุศลธรรม ไม่มีhiriในกุศลธรรม ไม่มีโอตตปปะในกุศลธรรม ไม่มีวิริยะใน
กุศลธรรม ไม่มีปัญญาในกุศลธรรม ย่อมประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ
เรากล่าวการประพฤติทุจริตของเขานี้ว่า เป็นการกู้ยืม เขาย่อมตั้งความปรารถนา
ลามก เพราะเหตุแห่งการปกปิดกายทุจริตนั้น ย่อมปรารถนาว่า ชนเหล่าอื่นอย่า
รู้จักเรา ย่อมดำริ ย่อมกล่าววาจา ย่อมพยายามด้วยกายว่า ชนเหล่าอื่นอย่า
รู้จักเรา เขาย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพราะเหตุแห่งการปกปิดวจีทุจริตนั้น ฯล ฯ
เขาย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพราะเหตุแห่งการปกปิดมโนทุจริตนั้น ย่อม
ปรารถนาว่า ชนเหล่าอื่นอย่ารู้จักเรา ย่อมพยายามด้วยกายว่า ชนเหล่าอื่น
อย่ารู้จักเรา เรากล่าวเหตุการปกปิดทุจริตของเขานี้ว่า เป็นการรับใช้ดอกเบ็ญ
เพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีศีลเป็นที่รักได้กล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ก็ท่านผู้มีอายุรูปนี้ เป็น
ผู้กระทำอย่างนี้ เป็นผู้ประพฤต้อย่างนี้ เรากล่าวการถูกล่าวของเขานี้ว่า เป็นการ
ทวงดอกเบ็ญ อกุศลวิตกที่เป็นบาปประกอบด้วยความเดือดร้อน ย่อมครอบงำเขา
ผู้อยู่ป่า ผู้อยู่โคนไม้ หรือผู้อยู่ในเรือนว่าง เรากล่าวการถูกอกุศลวิตกครอบงำนี้
ของเขานี้ว่า เจ้าหน้ติดตามเขา คนจนเข็ญใจยากไร้นั้นแล ครั้นประพฤติทุจริต
ด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมถูกจองจำในเรือนจำ คือ นรก หรือ
ในเรือนจำ คือ กำเนิดดิรัจฉาน ดุกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่พิจารณาเห็น

เรือนจำอื่นเพียงแห่งเดียว ซึ่งร้ายกาจ เป็นทุกข์ กระทบอันตรายแก่การบรรลุนิพพานซึ่งเป็นธรรมเกษมจากโยคะ หาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ อย่างนี้ เหมือนเรือนจำ คือ นรก หรือเรือนจำ คือ กำเนิดดิรัจฉานเลย ฯ

ความเป็นคนจน และการกู้ยืม เรียกว่าเป็นทุกข์ในโลก
คนจนกู้ยืมเลี้ยงชีวิตย่อมเดือดร้อน เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมติดตามเขา เพราะไม่ใช่หนี้สิน เขาย่อมเข้าถึงแม้การจองจำ
ก็การจองจำนั้น เป็นทุกข์ของชนทั้งหลายผู้ปรารถนาการได้
กาม ในวินัยของพระอริยเจ้า ผู้ใดไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ไม่มีโอตตปปะ พอกพูนบาปกรรม กระทำกายทุจริต วจีทุจริต
และมโนทุจริต ย่อมปรารถนา ย่อมดำริว่า คนเหล่านี้
อย่ารู้จักเรา พอกพูนบาปกรรมในที่นั้นๆ อยู่ บ่อยๆ ด้วย
กาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เราตลาคดย่อมกล่าวว่า เป็นทุกข์
เหมือนอย่างนั้น เขาผู้มีบาปกรรม มีปัญญาทึบ ทราบความ
ชั่วของตนอยู่ เป็นคนจน มีหนี้สิน เลี้ยงชีวิตอยู่ย่อมเดือด
ร้อน ลำดับนั้น ความดำริที่มีในใจ เป็นทุกข์เกิดขึ้นเพราะ
ความเดือดร้อนของเขา ย่อมติดตามเขาที่บ้าน หรือที่ป่า
เขาผู้มีบาปกรรม มีปัญญาทึบ ทราบความชั่วของตนอยู่
ย่อมเข้าถึงกำเนิดดิรัจฉานบางอย่าง หรือถูกจองจำในนรก
ก็การจองจำนั้นเป็นทุกข์ ที่นักปราชญ์หลุดพ้นไปได้ บุคคล
ผู้ยังใจให้เลื่อมใส ให้ทานด้วยโภคทรัพย์ทั้งหลาย ที่ได้มา
โดยชอบธรรม ย่อมเป็นผู้ยึดถือชัยชนะไว้ได้ในโลกทั้งสอง
ของผู้มีศรัทธาอยู่ครองเรือน คือ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลใน
ปัจจุบัน และเพื่อความสุขในสัมปรายภพ การบริจาคของ
คุณุหัตถ์ดังกล่าวมานั้น ย่อมเจริญบุญ ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น
มีใจประกอบด้วยหิริ มีโอตตปปะ มีปัญญา และสำรวมใน
ศีล ในวินัยของพระอริยเจ้า ผู้นั้นแลเราเรียกว่ามีชีวิตเป็น
สุข ในวินัยของพระอริยเจ้า ฉะนั้นเหมือนกัน เขาได้ความ
สุขที่ไม่มีอาภิส ยังอุเบกขา (ในจิตตถตามาน) ให้ดำรงมั่น
ละนิวรณ์ ๕ ประการ เป็นผู้ปรารถนาคือเพียรเป็นนิตย์ บรรลุ
ฉานทั้งหลาย เมื่อแก้คตาคิจตปรากฏ มีปัญญารักษาตัว มีสติ
จิตของเขาย่อมหลุดพ้นโดยชอบ เพราะทราบเหตุในนิพพาน
เป็นที่สิ้นสัจจะทั้งปวง ตามความเป็นจริง เพราะไม่ถือมั่น
โดยประการทั้งปวง หากว่าเขาผู้มีจิตหลุดพ้นโดยชอบ คงที่

อยู่ในนิพพาน เป็นที่สิ้นไปแห่งกิเลสเป็นเครื่องประกอบสัตว์
ไว้ในภพ ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า ความหลุดพ้นของเราไม่กำเริบ
ไซ้ ญาณนั้นแลเป็นญาณชั้นเยี่ยม ญาณนั้นเป็นสุขไม่มีสุข
อื่นยิ่งกว่า ญาณนั้นไม่มีโรค หมดมัวหมองเป็นญาณเกษม
สูงสุดกว่าความไม่มีหนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. มหาจุณสูตร

[๓๑๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหาจุณทะอยู่ที่นิคมชื้อธัญชาติในแคว้น
เจติยฺ์ ครั้งนั้น ท่านพระมหาจุณทะเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระมหาจุณทะแล้ว ท่านพระมหาจุณทะได้กล่าวดังนี้ว่า
ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบธรรมในธรรมวินัยนี้ ย่อมรุกรานภิกษุ
ผู้ฟังฉานว่า ก็ภิกษุผู้ฟังฉานเหล่านี้ ย่อมฟังฉาน ยึดหน่วงฉานว่า เราฟัง
ฉานๆ ดังนี้ ก็ภิกษุเหล่านี้ ฟังฉานทำไม ฟังฉานเพื่ออะไร ฟังฉานเพราะ
เหตุไร ภิกษุผู้ประกอบธรรมย่อมไม่เลื่อมใสในการฟังฉานนั้น และภิกษุผู้ฟังฉาน
ย่อมไม่เลื่อมใสในการประกอบธรรมนั้น ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชน
หมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก
เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุผู้ฟังฉานในธรรมวินัยนี้ ย่อม
รุกรานพวกภิกษุผู้ประกอบธรรมว่า ก็ภิกษุผู้ประกอบธรรมเหล่านี้ ย่อมเป็นผู้ฟัง
เพื่อ เยื่อหยิ่ง วางท่า ปากจัด พุดพล่าม มีสติหลงใหล ไม่มีสัมปชัญญะ มีใจ
ไม่ตั้งมั่น มีจิตฟุ้งซ่าน มีอินทรีย์ปรากฏว่า เราประกอบธรรมๆ ดังนี้ ก็ภิกษุเหล่านี้
ประกอบธรรมทำไม ประกอบธรรมเพื่ออะไร ประกอบธรรมเพราะเหตุไร ภิกษุ
ผู้ฟังฉานย่อมไม่เลื่อมใสในการประกอบธรรมนั้น และภิกษุผู้ประกอบธรรมย่อม
ไม่เลื่อมใสในการฟังฉานนั้น ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก ... ฯ

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุผู้ประกอบธรรมในธรรมวินัยนี้
ย่อมสรรเสริญภิกษุผู้ประกอบธรรมเท่านั้น ไม่สรรเสริญภิกษุผู้ฟังฉาน ภิกษุ
ผู้ประกอบธรรมย่อมไม่เลื่อมใสในการฟังฉานนั้น และภิกษุผู้ฟังฉานย่อมไม่
เลื่อมใสในการประกอบธรรมนั้น ทั้งไม่เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชน
หมู่มาก ... ฯ

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุผู้ฟังฉานในธรรมวินัยนี้ ย่อม
สรรเสริญภิกษุผู้ฟังฉานเท่านั้น ไม่สรรเสริญภิกษุผู้ประกอบธรรม ภิกษุผู้ฟังฉาน
ย่อมไม่เลื่อมใสในการประกอบธรรมนั้น และภิกษุผู้ประกอบธรรมย่อมไม่เลื่อมใส
ในการฟังฉานนั้น ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุข

แก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายเป็นผู้ประกอบธรรม จักสรรเสริญภิกษุผู้เพ่งฌาน ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า บุคคลผู้ที่ถูกต้องอมตชาติด้วยกาย เป็นอจฺฉริยบุคคล หาได้ยากในโลก ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายเป็นผู้เพ่งฌาน จักสรรเสริญภิกษุผู้ประกอบธรรม ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า บุคคลผู้ที่เพ่งทะลุเห็นข้อธรรมอันลึกซึ้งด้วยปัญญานั้น เป็นอจฺฉริยบุคคล หาได้ยากในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. สันทิฏฐิกสูตรที่ ๑

[๓๑๘] ครั้งนั้นแล โมฬยสิวกปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ธรรมอันผู้บรรลู่จะพึงเห็นเอง ธรรมอันผู้บรรลู่จะพึงเห็นเอง ดังนี้ ธรรมอันผู้บรรลู่จะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ย่อมมีด้วยเหตุเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสิวกะ ถ้าเช่นนั้นเราจักย้อนถามท่านในข้อนี้ ท่านพึงพยากรณ์ข้อนั้นตามที่ควรแก่ท่าน ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คือ ท่านย่อมทราบชัดโลภะที่มีอยู่ในภายในว่า โลภะมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดโลภะที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า โลภะไม่มีอยู่ในภายใน ฯ

ติ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสิวกะ การที่ท่านทราบชัดโลภะที่มีอยู่ในภายในว่า โลภะมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดโลภะที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า โลภะไม่มีอยู่ในภายในของเรา อย่างนี้แล เป็นธรรมอันผู้บรรลู่จะพึงเห็นเอง ฯ๑ ดูกรสิวกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คือ ท่านทราบชัดโทสะที่มีอยู่ในภายใน ฯ๑ โมหะที่มีอยู่ในภายใน ฯ๑ ธรรมที่ประกอบด้วยโลภะที่มีอยู่ในภายใน ฯ๑ ธรรมที่ประกอบด้วยโทสะที่มีอยู่ในภายใน ฯ๑ ธรรมที่ประกอบด้วยโมหะที่มีอยู่ในภายในว่า ธรรมที่ประกอบด้วยโมหะมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดธรรมที่ประกอบด้วยโมหะที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า ธรรมที่ประกอบด้วยโมหะไม่มีอยู่ในภายในของเรา ฯ

ติ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุกรลิวกะ การที่ท่านทราบชัดธรรมที่ประกอบด้วยโมหะที่มีอยู่ใน
ภายในว่า ธรรมที่ประกอบด้วยโมหะมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดธรรมที่
ประกอบด้วยโมหะที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า ธรรมที่ประกอบด้วยโมหะไม่มีอยู่ในภายใน
ของเรา อย่างนี้แล เป็นธรรมอันผู้บรรลู่จะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล
ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ฯ

ติ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้
ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มี-
พระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้
เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สันทิฏฐิกสูตรที่ ๒

[๓๑๕] ครั้งนั้นแล พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึง
กันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ธรรมอันผู้บรรลู่จะพึงเห็นเอง ธรรมอัน
ผู้บรรลู่จะพึงเห็นเอง ดังนี้ ธรรมอันผู้บรรลู่จะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล
ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ย่อมมีด้วยเหตุเพียง
เท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น เราจักย้อนถาม
ท่านในข้อนี้ ท่านพึงพยากรณ์ข้อนั้นตามที่ควรแก่ท่าน ท่านจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไฉน คือ ท่านทราบชัดราคะที่มีอยู่ในภายในว่า ราคะมีอยู่ในภายในของเรา
หรือทราบชัดราคะที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า ราคะไม่มีอยู่ในภายในของเรา ฯ

อัญญะ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกพราหมณ์ การที่ท่านทราบชัดราคะที่มีอยู่ในภายในว่า ราคะมีอยู่
ในภายในของเรา หรือทราบชัดราคะที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า ราคะไม่มีอยู่ในภายใน
ของเรา อย่างนี้แล เป็นธรรมอันผู้บรรลู่จะพึงเห็นเอง ฯลฯ ดูกพราหมณ์ ท่าน
จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คือ ท่านทราบชัดโทสะที่มีอยู่ในภายใน ฯลฯ
โมหะมีอยู่ในภายใน ฯลฯ เหตุเครื่องประทุษร้ายกายที่มีอยู่ในภายใน ฯลฯ เหตุ
เครื่องประทุษร้ายวาจาที่มีอยู่ในภายใน ฯลฯ เหตุเครื่องประทุษร้ายใจที่มีอยู่ในภายใน
ว่า เหตุเครื่องประทุษร้ายใจมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดเหตุเครื่อง
ประทุษร้ายใจที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า เหตุเครื่องประทุษร้ายใจไม่มีอยู่ในภายใน
ของเรา ฯ

อัญญะ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุกรพราหมณ์ การที่ท่านทราบชัดเหตุเครื่องประทุษร้ายใจที่มีอยู่ใน
ภายในว่า เหตุเครื่องประทุษร้ายใจมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดเหตุเครื่อง
ประทุษร้ายใจที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า เหตุเครื่องประทุษร้ายใจไม่มีอยู่ในภายในของ
เรา อย่างนี้แล เป็นธรรมอันผู้บรรลู่จะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควร
เรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ฯ

อัญญะ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่
พระโคตมผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ฯ๑๑ ขอท่านพระโคตมโปรด
ทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๖

๑. เขมธุมนสูตร

[๓๒๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน

อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล ท่าน
พระเขมะและท่านพระสุมนะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม
แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระเขมะได้กราบทูลพระผู้มี-
*พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้เป็นพระอรหันตชีณาสพ อยู่จบ-
*พรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของ
ตนแล้ว หมดสิ้นสังโยชนในภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้น
ย่อมไม่มีความคิดอย่างนี้ว่า คนที่ดีกว่าเรามีอยู่ คนที่เสมอเรามีอยู่ หรือคนที่เลว
กว่าเรามีอยู่ ท่านพระเขมะได้กราบทูลดังนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย
ครั้งนั้นแล ท่านพระเขมะทราบบว่า พระศาสดาทรงพอพระทัยเรา จึงลุกจากอาสนะ
ถวายบังคม ทำประทักษิณพระผู้มีพระภาคแล้วหลีกไป ครั้นเมื่อท่านพระเขมะหลีกไป
แล้วไม่นาน ท่านพระสุมนะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภิกษุผู้เป็นพระอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว หมดสิ้นสังโยชนในภพแล้ว
หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นย่อมไม่มีความคิดอย่างนี้ว่า คนที่ดีกว่าเรา
ไม่มี คนที่เสมอเราไม่มี หรือคนที่เลวกว่าเราไม่มี ท่านพระสุมนะได้กราบทูล
ดังนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย ครั้งนั้นแล ท่านพระสุมนะทราบบว่าพระ-
*ศาสดาทรงพอพระทัยเรา จึงลุกจากอาสนะ ถวายบังคม ทำประทักษิณพระผู้มี-
*พระภาคแล้ว หลีกไป ครั้นเมื่อท่านพระเขมะและท่านพระสุมนะหลีกไปแล้วไม่นาน
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรทั้งหลายย่อม
พยากรณ์อรรถผลอย่างนี้แล กล่าวแต่เนื้อความ และไม่น้อมตนเข้าไป ส่วนว่า
โมฆบุรุษบางพวกในธรรมวินัยนี้ เหมือนจะรำเริงพยากรณ์อรรถผล เขาเหล่านั้น
ย่อมถึงความทุกข์ในภายหลัง ฯ

พระพิจารณาทั้งหลาย ไม่น้อมตนเข้าไปเปรียบบุคคลที่ดีกว่า
ไม่น้อมตนเข้าไปเปรียบบุคคลที่เลวกว่า ไม่น้อมตนเข้าไป
เปรียบบุคคลที่เสมอกัน มีชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์
แล้ว ประพฤติเป็นผู้หลุดพ้นจากสังโยชน์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อินทริยสังวรสูตร

[๓๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออินทริยสังวรไม่มี ตีลของภิกษุผู้มีอินทริย
สังวรวิบัติ ย่อมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อศีลไม่มี สัมมาสมาธิของภิกษุผู้มีศีลวิบัติ
ย่อมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อสัมมาสมาธิไม่มี ยถาภูตญาณทัสนะของภิกษุผู้มีสัมมา-
*สมาธิวิบัติ ย่อมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อยถาภูตญาณทัสนะไม่มี นิพพิทาวิราคะ
ของภิกษุผู้มียถาภูตญาณทัสนะวิบัติ ย่อมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อนิพพิทาวิราคะ
ไม่มี วิมุตติญาณทัสนะของภิกษุผู้มีนิพพิทาวิราคะวิบัติ ย่อมมีอุปนิสัยถูกขจัด
เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีกิ่งและใบวิบัติ แม้สะเก็ดของต้นไม้ นั้น ก็ไม่ถึงความ
บริบูรณ์ แม้เปลือกก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้กะพี้ก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้แก่น
ก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออินทริยสังวรมีอยู่ ตีลของภิกษุผู้มีอินทริยสังวร
สมบูรณ์ ย่อมมีอุปนิสัยสมบูรณ์ เมื่อศีลมีอยู่ สัมมาสมาธิของภิกษุผู้มีศีล
สมบูรณ์ ย่อมมีอุปนิสัยสมบูรณ์ เมื่อสัมมาสมาธิมีอยู่ ยถาภูตญาณทัสนะของ
ภิกษุผู้มีสัมมาสมาธิสมบูรณ์ ย่อมมีอุปนิสัยสมบูรณ์ เมื่อยถาภูตญาณทัสนะมีอยู่
นิพพิทาวิราคะของภิกษุผู้มียถาภูตญาณทัสนะสมบูรณ์ ย่อมมีอุปนิสัยสมบูรณ์ เมื่อ
นิพพิทาวิราคะมีอยู่ วิมุตติญาณทัสนะของภิกษุผู้มีนิพพิทาวิราคะสมบูรณ์ ย่อมมี
อุปนิสัยสมบูรณ์ เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีกิ่งและใบสมบูรณ์ แม้สะเก็ดของต้นไม้
นั้นก็ถึงความบริบูรณ์ แม้เปลือกก็ถึงความบริบูรณ์ แม้กะพี้ก็ถึงความบริบูรณ์
แม้แก่นก็ถึงความบริบูรณ์ ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อานันทสูตร

[๓๒๒] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่
อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกร
ท่านสารีบุตร ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล ภิกษุจึงได้ฟังธรรมที่ยังไม่เคยฟัง
ธรรมทั้งหลายที่เธอได้ฟังแล้วย่อมไม่ถึงความหลงลืม ธรรมทั้งหลายที่เธอได้เคย
ถูกต้องด้วยใจในกาลก่อน ย่อมขึ้นใจ และเธอย่อมทราบชัดธรรมที่ยังไม่ทราบชัด
ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ท่านพระอานนท์แลเป็นพหูสูต ขอเนื้อความแห่ง

ธรรมข้อนั้นจงแจ่มแจ้งกะท่านพระอาณนที่เถิด ฯ

อา. ดูกรท่านสารีบุตร ถ้าอย่างนั้นท่านจงฟังธรรม จงทำให้เข้าใจให้ดี
เราจักกล่าว ท่านพระสารีบุตรรับคำท่านพระอาณนที่แล้ว ท่านพระอาณนที่ได้อ
กล่าวว่า ดูกรท่านสารีบุตร ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ
สุตตะ เคยยะ เวຍยากรณ์ คาคา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาดก อัပ္ပุตตรัม เวทลละ
เธอย่อมแสดงธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร ย่อมบอกสอน
ธรรมที่ได้ฟังมาได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร ย่อมทำการสาธยายธรรมตามที่ได้
ฟังมาได้เรียนมาโดยพิสดาร ย่อมตรึกตรอง เพ่งด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมา
ได้เรียนมา ย่อมจำพรรษาอยู่ในอาวาสที่มีภิกษุผู้เถระเป็นพหูสูต ข่านาญคัมภีร์
ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมคติกา อยู่ ย่อมเข้าไปหาภิกษุผู้เถระเหล่านั้นโดยกาล
อันควร แล้วไต่ถามสอบสวนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภาษิตนี้เป็นอย่างไร
เนื้อความของภาษิตนี้อย่างไร ภิกษุผู้เถระเหล่านั้นย่อมเปิดเผยภาษิตที่ยังไม่แจ่ม
แจ้ง ย่อมทำภาษิตที่ยากให้ง่ายแก่เธอ และย่อมบรรเทาความสงสัยในธรรม
ทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีประการต่างๆ ดูกรท่านสารีบุตร ด้วย
เหตุเพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงได้ฟังธรรมที่ยังไม่เคยฟัง ธรรมทั้งหลายที่เธอได้ฟังแล้ว
ย่อมไม่ถึงความหลงลืม ธรรมทั้งหลายที่เธอได้เคยถูกต้องด้วยใจในกาลก่อน ย่อม
จรรโลง และเธอย่อมทราบชัดธรรมที่ยังไม่ทราบชัด ฯ

สา. ดูกรท่านอาณนที่ น้าอัคchorย เรื่องไม่เคยมีได้มีแล้ว เรื่องนี้ท่าน
อาณนที่ได้กล่าวดีแล้ว และพวกผมจะทรงจำท่านพระอาณนที่ว่าเป็นผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๖ ประการนี้ เพราะว่าท่านอาณนที่ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ
เวຍยากรณ์ คาคา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาดก อัပ္ပุตตรัม เวทลละ ท่าน
อาณนที่ ย่อมแสดงธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร ท่านอาณนที่
ย่อมบอกสอนธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมา แก่ผู้อื่นโดยพิสดาร ท่านอาณนที่
ย่อมทำการสาธยายธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมาโดยพิสดาร ท่านอาณนที่ย่อม
ตรึกตรอง เพ่งด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมา ท่านอาณนที่ย่อม
จำพรรษาอยู่ในอาวาสที่มีภิกษุผู้เถระผู้เป็นพหูสูต ข่านาญคัมภีร์ ทรงธรรม ทรง
วินัย ทรงมคติกา อยู่ ท่านอาณนที่ย่อมเข้าไปหาภิกษุผู้เถระเหล่านั้นโดยกาล
อันควร แล้วไต่ถามสอบสวนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภาษิตนี้เป็นอย่างไร เนื้อ
ความของภาษิตนี้เป็นอย่างไร ภิกษุผู้เถระเหล่านั้นย่อมเปิดเผยภาษิตที่ยังไม่แจ่ม
แจ้ง ย่อมทำภาษิตที่ยากให้ง่ายแก่ท่านอาณนที่ และย่อมบรรเทาความสงสัยใน
ธรรมทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีประการต่างๆ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๑๐. ขัตติยาริปปายสูตร

[๓๒๓] ครั้งนั้นแล ชานุสโสนิพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ กษัตริย์ทั้งหลาย ย่อมมีความประสงค์อะไร นิยมอะไร มั่นใจอะไร ต้องการอะไร มีอะไรเป็นที่สุด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร-
*พราหมณ์ ธรรมดา กษัตริย์ทั้งหลาย ย่อมประสงค์โลกทรัพย์ นิยมปัญญา มั่นใจในกำลังทหาร ต้องการในการได้แผ่นดิน มีความเป็นใหญ่เป็นที่สุด ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็พราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมมีความประสงค์อะไร นิยมอะไร มั่นใจอะไร ต้องการอะไร มีอะไรเป็นที่สุด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ธรรมดาพราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมประสงค์โลกทรัพย์ นิยมปัญญา มั่นใจในมนต์ ต้องการบูชาญญ มีพรหมโลกเป็นที่สุด ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็คฤหบดีทั้งหลาย ย่อมมีความประสงค์อะไร นิยมอะไร มั่นใจในอะไร ต้องการอะไร มีอะไรเป็นที่สุด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ธรรมดา คฤหบดีทั้งหลาย ย่อมประสงค์โลกทรัพย์ นิยมปัญญา มั่นใจในศิลป ต้องการการงาน มีการทำงานที่สำเร็จแล้วเป็นที่สุด ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็สตรีทั้งหลาย ย่อมประสงค์อะไร นิยมอะไร มั่นใจในอะไร ต้องการอะไร มีอะไรเป็นที่สุด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ธรรมดา สตรีทั้งหลาย ย่อมประสงค์บุรุษ นิยมเครื่องแต่งตัว มั่นใจในบุตร ต้องการไม่ให้มีสตรีอื่นร่วมสามี มีความเป็นใหญ่ในบ้านเป็นที่สุด ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็โจรทั้งหลาย ย่อมประสงค์อะไร นิยมอะไร มั่นใจอะไร ต้องการอะไร มีอะไรเป็นที่สุด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ธรรมดาโจรทั้งหลาย ย่อมประสงค์ลักทรัพย์ของผู้อื่น นิยมที่ลับเร้น มั่นใจในศาสตรา ต้องการที่มืด มีการที่ผู้อื่นไม่เห็นเขาเป็นที่สุด ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็สมณะทั้งหลาย ย่อมประสงค์อะไร นิยมอะไร มั่นใจอะไร ต้องการอะไร มีอะไรเป็นที่สุด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ธรรมดาสมณะทั้งหลาย ย่อมประสงค์ขันติโสรัจจะ นิยมปัญญา มั่นใจในศีล ต้องการความไม่มีห่วงใย มีพระนิพพานเป็นที่สุด ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ น้าอัสจรรยฺ เรื่องไม่เคยมีได้มีแล้ว คือ ท่านพระโคตมย่อมทรงทราบความประสงค์ ความนิยม ความมั่นใจ ความต้องการ และสิ่งที่เป็นที่สุด แม้แห่งกษัตริย์ทั้งหลาย ฯลฯ แม้แห่งพราหมณ์ทั้งหลาย ฯลฯ แม้แห่งคฤหบดีทั้งหลาย ฯลฯ แม้แห่งสตรีทั้งหลาย ฯลฯ แม้แห่งโจร

ทั้งหลาย ฯลฯ ย่อมทรงทราบความประสงค์ ความนิยม ความมั่นใจ ความต้องการ และสิ่งที่เป็นที่สุด แม้แห่งสมณะทั้งหลาย ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. อัปปมาทสูตร

[๓๒๔] ครั้นนั้น พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไปได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ มีอยู่หรือหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไปได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพมีอยู่ ฯ

อัญญุ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไปได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ เป็นไฉน

พ. ดูกรพราหมณ์ ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไปได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ คือ ความไม่ประมาท ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนรอยเท้าชนิดใดชนิดหนึ่งของสัตว์ทั้งหลาย ผู้สัญจรไปบนแผ่นดิน รอยเท้าเหล่านั้นทั้งปวงย่อมรวมลงในรอยเท้าข้าง รอยเท้าข้างชาวโลกกล่าวว่า เป็นเยี่ยมกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะรอยเท้าข้างเป็นรอยเท้าใหญ่ ฉะนั้น ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไปได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ คือ ความไม่ประมาท ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนกลอนชนิดใดชนิดหนึ่งแห่งเรือนยอด กลอนเหล่านั้นทั้งปวงย่อมโน้มโน้มรวมเข้าหายอดเรือน ยอดเรือนชาวโลกกล่าวว่าเป็นเยี่ยม (ที่รวม) แห่งกลอนเหล่านั้น ฉะนั้น ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ... ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนบุรุษผู้เกี่ยวหญ้า เกี่ยวหญ้าแล้ว จับที่ยอด ถือคว่ำลง สลัดฟาดที่ต้นไม้ ฉะนั้น ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ... ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนเมื่อพวงผลมะม่วงถูกตัดที่ต้นขั้ว ผลมะม่วงถูกตัดถูกหนึ่งที่ติดอยู่กับต้นขั้ว ผลมะม่วงเหล่านั้นทั้งปวง ย่อมเป็นของติด

ไปกับต้นข้าว ฉันทิ ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ... ฉันทิ
เหมือนกัน ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนพระราชผู้ครองประเทศเล็ก พระองค์ใด
พระองค์หนึ่ง พระราชาเหล่านั้นทั้งปวง ย่อมเป็นผู้ขึ้นตรงต่อพระเจ้าจักรพรรดิ
พระเจ้าจักรพรรดิ ชาวโลกกล่าวว่าเป็นเยี่ยมกว่าพระราชาเหล่านั้น ฉันทิ ธรรม
ข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ... ฉันทิเหมือนกัน ดูกรพราหมณ์
เปรียบเหมือนแสงสว่างชนิดใดชนิดหนึ่งแห่งดาวทั้งหลาย แสงสว่างเหล่านั้นทั้งปวง
ย่อมไม่ถึงส่วนที่ลืบทกแห่งแสงสว่างพระจันทร์ แสงสว่างพระจันทร์ชาวโลกกล่าวว่า
เป็นเยี่ยมกว่าแสงสว่างแห่งดาวเหล่านั้น ฉันทิ ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำ
ให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และ
ประโยชน์ในสัมปรายภพ คือ ความไม่ประมาท ฉันทิเหมือนกัน ดูกรพราหมณ์
ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือ
ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ คือ ความไม่ประมาทนี้แล ฯ

พราหมณ์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่ม
แจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯ๑๑ ขอท่านพระ
โคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็น
ต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

๑๒. ธรรมิกสูตร

[๓๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุง
ราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ท่านพระธรรมิกะเป็นเจ้าอาวาสอยู่ในอาวาส ๑ แห่ง ที่มีอยู่ใน
ชาติภูมิชนบททั้งหมด ทราบข่าวว่า ท่านพระธรรมิกะยอมด่า บริภาษ เบียดเบียน
ทิ่มแทง เสียดสีซึ่งภิกษุทั้งหลายที่จรรมาอาศัยด้วยวาจา และภิกษุผู้จรรมาอาศัย
เหล่านั้น ถูกท่านพระธรรมิกะด่า บริภาษ เบียดเบียน ทิ่มแทง เสียดสีด้วยวาจา
ยอมหลีกไป ไม่อยู่ ละอาวาสไป ครั้งนั้น พวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบทคิดกันว่า
พวกเราได้บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช-
*บริหาร ก็แต่ว่า พวกภิกษุที่จรรมาอาศัยยอมหลีกไป ไม่อยู่ ละอาวาสไป อะไร
หนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พวกภิกษุผู้จรรมาอาศัยหลีกไป ไม่อยู่ ละอาวาสไป
ครั้งนั้น พวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบทคิดกันว่า ท่านพระธรรมิกะนี้เคยยอมด่า
บริภาษ เบียดเบียน ทิ่มแทง เสียดสีพวกภิกษุผู้จรรมาอาศัยด้วยวาจา และพวก
ภิกษุที่จรรมาอาศัยเหล่านั้น ถูกท่านพระธรรมิกะด่า บริภาษ เบียดเบียน ทิ่มแทง
เสียดสีด้วยวาจา ยอมหลีกไป ไม่อยู่ ละอาวาสไป ฉะนั้น พวกเราพึงขับไล่
ท่านพระธรรมิกะให้หนีไป ครั้งนั้น พวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบท ได้พากันไป
หาท่านพระธรรมิกะถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวกะท่านพระธรรมิกะว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ

ของท่านพระธรรมิกะจงหลีกไปจากอาวาสนี้ ท่านไม่ควรอยู่ในอาวาสต่อไป ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระธรรมิกะได้จากอาวาสนั้นไปสู่อาวาสอื่น ทราบข่าวว่า
แม้ที่อาวาสนั้น ท่านพระธรรมิกะก็ด่า บริภาษ ... ครั้งนั้น พวกอุบาสกชาวชาติ-
*ภูมิชนบทได้พากันไปหาท่านพระธรรมิกะถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวกะท่านพระธรรมิกะ
ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านพระธรรมิกะจงหลีกไปจากอาวาสแห่งนี้ ท่านไม่
ควรอยู่ในอาวาสนี้ ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระธรรมิกะได้จากอาวาสเมื่อนั้นไปสู่อาวาสอื่น ทราบข่าวว่า
แม้ในอาวาสนั้น ท่านพระธรรมิกะก็ด่า บริภาษ ... ฉะนั้น พวกเราพึงขับไล่
ท่านพระธรรมิกะให้หลีกไปจากอาวาสทั้ง ๘ แห่ง ในชาติภูมิชนบททั้งหมด
ครั้งนั้น พวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบทได้พากันไปหาท่านพระธรรมิกะถึงที่อยู่
และได้กล่าวกะท่านพระธรรมิกะว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านพระธรรมิกะจงหลีก
ไปจากอาวาสทั้ง ๘ แห่ง ในชาติภูมิชนบททั้งหมด ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระธรรมิกะได้คิดว่า เราถูกพวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบท
ขับไล่ออกจากอาวาสทั้ง ๘ แห่ง ในชาติภูมิชนบททั้งหมด บัดนี้ เราจะไปที่ไหน
หนอ ครั้งนั้น ท่านพระธรรมิกะได้คิดว่า ฉะนั้น เราพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ลำดับนั้น ท่านพระธรรมิกะถือบาตรและจีวรหลีกไปทางกรุงราชคฤห์
ไปถึงกรุงราชคฤห์และอุเขลคิณณภูโดยลำดับ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้
ตรัสถามว่า ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เธอมาจากที่ไหนหนอ ท่านพระธรรมิกะ
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ถูกพวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบท
ขับไล่ออกจากอาวาสทั้ง ๘ แห่ง ในชาติภูมิชนบททั้งหมด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ ควรแล้ว จะมีประโยชน์อะไรแก่เธอด้วยการ
อยู่ในชาติภูมิชนบทนี้ เธอถูกขับไล่ให้ออกจากอาวาสนั้นๆ แล้วมาในสำนักของ
เรา ฯ

ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เรื่องเคยมีมาแล้ว พวกพ่อค้าทางสมุทร จับนกที่
คันหาฝั่ง แล้วนำเรือออกเดินทางไปในสมุทร เมื่อเดินเรือไปยังไม่เห็นฝั่ง พ่อค้า
เหล่านั้นจึงปล่อยนกที่คันหาฝั่ง มันบินไปทางทิศตะวันออก บินไปทางทิศตะวันตก
บินไปทางทิศเหนือ บินไปทางทิศใต้ บินขึ้นสูง บินไปตามทิศน้อย ถ้ามันเห็น
ฝั่งอยู่ใกล้ ก็บินเข้าหาฝั่งไปเลยทีเดียว แต่ถ้ามันไม่เห็นฝั่งอยู่ใกล้ ก็กลับมาที่
เรือนั้น ฉนใด ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เธอถูกขับไล่ให้ออกจากอาวาสนั้นๆ แล้ว
มาในสำนักของเรา ก็ฉนั้นนั่นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เรื่องเคยมีมาแล้ว ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติภูฐะของ
พระเจ้าโกรพยะมี ๕ กิ่ง ร่มเย็น น่ารื่นรมย์ใจ ก็ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติภูฐะมี

ปริมณฑลใหญ่สิบสองโยชน์ มีรากแผ่ไป ๕ โยชน์ มีผลใหญ่ เหมือนกะทะหุงข้าว
สารได้หนึ่งอาพหะ ฉะนั้น มีผลอร่อย เหมือนรวงผึ้งเล็กซึ่งไม่มีโทษ ฉะนั้น
ก็พระราชากับพวกสนมย่อมทรงเสวยและบริโภคผลไทร ชื่อสุปติฏฐะเฉพาะกิ่ง
หนึ่ง เหล่าทหารย่อมบริโภคเฉพาะกิ่งหนึ่ง ชาวนิคมนชนบทย่อมบริโภคเฉพาะกิ่ง
หนึ่ง สมณพราหมณ์ทั้งหลายย่อมบริโภคเฉพาะกิ่งหนึ่ง เนื้อเหล่านี้ย่อมกินถึง-
*หนึ่ง ก็ใครๆ ย่อมไม่รักษาผลแห่งต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะ และไม่มีใครๆ
ทำอันตรายผลของกันและกัน ครั้งนั้น บุรุษคนหนึ่งบริโภคผลแห่งต้นไทรใหญ่ชื่อ
สุปติฏฐะ พอแก่ความต้องการแล้วหักกิ่งหักไป ครั้งนั้น เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่
ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะได้คิดว่า ท่านผู้เจริญ น้าอัศจรรย์หนอ ไม่เคยมีมาแล้ว
หนอ มนุษย์ใจบาปคนนี้ บริโภคผลของต้นไทรใหญ่ ชื่อสุปติฏฐะพอแก่ความ
ต้องการแล้วหักกิ่งหักไป ฉะนั้น ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะไม่ได้ออกผลต่อไป
พระเจ้าไกรยยะ เสด็จเข้าไปเฝ้าท้าวสักกะจอมเทพถึงที่ประทับ แล้วทูลถามว่า
ขอเดชะ ท่านผู้วิรุทธ พระองค์พึงทรงทราบเถิดว่า ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะ
ไม่ออกผล ครั้งนั้น ท้าวสักกะจอมเทพทรงบันดาลอิทธิทธิสังขาร ให้มีลมฝนที่
แรงกล้าพัดโคนต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะล้มลง ทำให้มีรากอยู่ข้างบน ลำดับนั้น
เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะมีทุกข์ เสียใจ มีหน้าองด้วยน้ำตา
ยื่นร้องไห้อยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่ง ครั้งนั้น ท้าวสักกะจอมเทพได้เสด็จเข้าไปหาเทวดา
ผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะ แล้วตรัสถามว่า ดูกรเทวดา เหตุไรหนอ
ท่านจึงมีทุกข์ เสียใจ มีหน้าองด้วยน้ำตา ยื่นร้องไห้อยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่ง เทวดา
นั้นทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้วิรุทธ ลมฝนที่แรงกล้าได้พัดมาโคนที่อยู่ (ภพ) ของ
ข้าพระองค์ล้มลง ทำให้มีรากอยู่ข้างบน ดังที่เห็นอยู่นี้ พระเจ้าข้า ฯ

ส. ดูกรเทวดา ก็เมื่อท่านดำรงอยู่ในรุกขธรรมแล้ว (ธรรมที่เทวดาผู้-
*สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้มิจะต้องประพฤติ) ลมฝนที่แรงกล้า ได้พัดมาโคนที่อยู่ของท่าน
ล้มลง ทำให้มีรากอยู่ข้างบนได้อย่างไร ฯ

ท. ข้าแต่พระองค์ผู้วิรุทธ ก็เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้มิ ย่อมเป็นผู้
ดำรงอยู่ในรุกขธรรมอย่างไร ฯ

ส. ดูกรเทวดา พวกชนที่ต้องการราก ย่อมนำรากต้นไม้มิไป พวกชนผู้
ต้องการเปลือก ย่อมนำเปลือกไป พวกชนผู้ต้องการใบย่อมนำไป พวกชนผู้
ต้องการดอกย่อมนำดอกไป พวกชนผู้ต้องการผลย่อมนำผลไป ก็แต่เทวดาไม่พึง
กระทำความเสียใจหรือความดีใจเพราะการกระทำนั้นๆ ดูกรเทวดา เทวดาผู้สิงสถิต
อยู่ที่ต้นไม้มิ ย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ในรุกขธรรมอย่างนี้แล ฯ

ท. ข้าแต่พระองค์ผู้วิรุทธ ข้าพระองค์ไม่ดำรงอยู่ในรุกขธรรมเป็นแน่
เทียว ลมฝนที่แรงกล้าจึงได้พัดมาโคนที่อยู่ให้ล้มลง ทำให้มีรากอยู่ข้างบน ฯ

ส. ดุรทเวทดา ถ้าว่าท่านพึงดำรงอยู่ในรุกขธรรมไซ้รู้ ที่อยู่ของท่านก็พึง
มีเหมือนกาลก่อน ฯ

ท. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทุกข ข้าพระองค์จะพึงดำรงอยู่ในรุกขธรรม ขอ
ให้ที่อยู่ของข้าพระองค์พึงมีเหมือนกาลก่อนเถิด ฯ

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงบันดาลอิทธิพลังขาร ให้มีลมฝนที่
แรงกล้าพัดต้นไม้ใหญ่ชื่อสุปติภูฏะ ให้กลับตั้งขึ้นดังเดิม ต้นไม้ใหญ่ชื่อ
สุปติภูฏะได้มีรากตั้งอยู่ดังเดิม ฉะนั้นดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เออ ก็ พวกอุบาสก
ชาวชาติภูมิชนบท ได้ขับไล่เธอผู้ดำรงอยู่ในสมณธรรมออกจากอาวาสทั้ง ๗ แห่ง
ในชาติภูมิชนบททั้งหมด ฉะนั้นเหมือนกัน ท่านพระธรรมิกะทูลถามว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ก็สมณะย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ในสมณธรรมอย่างไร ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ สมณะในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่ด่าตอบบุคคล
ผู้ด่า ไม่เสียดสีตอบบุคคลผู้เสียดสี ไม่ประหารตอบบุคคลผู้ประหาร ดูกรพราหมณ์
ธรรมิกะ สมณะย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ในสมณธรรมอย่างนี้แล ฯ

ธ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบท ได้ขับไล่
ข้าพระองค์ผู้ไม่ดำรงอยู่ในสมณธรรมออกจากอาวาสทั้ง ๗ แห่ง ในชาติภูมิชนบท
ทั้งหมด พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เรื่องเคยมีมาแล้ว มีศาสดาจารย์ชื่อสุนตะ
ผู้เป็นเจ้าลัทธิ ผู้ปราศจากความกำหนัดในกามทั้งหลาย มีสาวกหลายร้อยคน ได้
แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความเป็นผู้ไปเกิดในพรหมโลก ก็สาวกเหล่านั้น
เมื่อท่านศาสดาจารย์ชื่อสุนตะแสดงธรรมเพื่อความเป็นผู้ไปเกิดในพรหมโลก ไม่
ยังจิตให้เลื่อมใส สาวกเหล่านั้น เมื่อตายไปแล้ว ได้เข้าถึงอบาย ทุกคติ
วินิบาต นรก ส่วนสาวกเหล่านั้น เมื่อท่านศาสดาจารย์ชื่อสุนตะแสดงธรรม
เพื่อความเป็นผู้ไปเกิดในพรหมโลก ได้ยังจิตให้เลื่อมใส สาวกเหล่านั้นเมื่อตาย
ไปแล้ว ได้เข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ ฯ

ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เรื่องเคยมีมาแล้ว มีศาสดาจารย์ชื่อมุคปิกกะ ฯ๑
มีศาสดาจารย์ชื่ออรณมิ ฯ๑ มีศาสดาจารย์ชื่อกุททาลกะ ฯ๑ มีศาสดาจารย์
ชื่อหัตถิปาละ ฯ๑ มีศาสดาจารย์ชื่อโชติปาละ ผู้เป็นเจ้าลัทธิ ผู้ปราศจากความ
กำหนัดในกามทั้งหลาย มีสาวกหลายร้อยคน ได้แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลาย
เพื่อความเป็นผู้ไปเกิดในพรหมโลก ก็สาวกเหล่านั้น เมื่อท่านศาสดาจารย์ชื่อ
โชติปาละแสดงธรรมเพื่อความเป็นผู้ไปเกิดในพรหมโลก ไม่ยังจิตให้เลื่อมใส
สาวกเหล่านั้นเมื่อตายไปแล้ว ได้เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสาวก
เหล่านั้น เมื่อท่านศาสดาจารย์ชื่อโชติปาละแสดงธรรมเพื่อความเป็นผู้ไปเกิดใน
พรหมโลก ได้ยังจิตให้เลื่อมใส สาวกเหล่านั้น เมื่อตายไปแล้ว ได้เข้าถึงสุคติ

โลกสวรรค์ ฯ

ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ผู้ใดมีจิต
ประทุษร้าย พึงคำ บริภาษ ท่านศาสดาจารย์ทั้ง ๖ นี้ ผู้เป็นเจ้าลัทธิ ผู้ปราศจาก
ความกำหนดในกามทั้งหลาย มีบริวารหลายร้อยคน พร้อมทั้งหมู่สาวก ผู้นั้นพึง
ประสบสิ่งที่ไม่เป็นบุญมากหรือ ฯ

ธ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ ผู้ใดมีจิตประทุษร้าย พึงคำ บริภาษ ท่าน
ศาสดาจารย์ทั้ง ๖ นั้น ผู้เป็นเจ้าลัทธิ ผู้ปราศจากความกำหนดในกามทั้งหลาย
มีบริวารหลายร้อยคน พร้อมทั้งหมู่สาวก ผู้นั้นพึงประสบสิ่งที่ไม่เป็นบุญมาก
ผู้ใดมีจิตประทุษร้าย ย่อมคำ บริภาษบุคคลผู้มีทิวติสมบุรณ์คนเดียว ผู้นี้ย่อม
ประสบสิ่งที่ไม่เป็นบุญมากกว่าผู้ด่าว่าบริภาษท่านศาสดาจารย์ทั้ง ๖ นั้น ข้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะเราหากกล่าวการชุดโค่นคุณความดีของตนภายนอกศาสนานี้
เหมือนการด่าว่าบริภาษในท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันนี้ไม่ ดูกรพราหมณ์
ธรรมิกะ เพราะเหตุนี้แหละ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า จิตของเราจักไม่ประทุษร้าย
ในท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันของตน ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เธอพึงศึกษา
อย่างนี้แล ฯ

ได้มีท่านศาสดาจารย์ชื่อสุเนตตะ ชื่อมุคปักกะ ชื่ออรเนมิ
ชื่ออุททาลกะ ชื่อหัตติปาละ และได้มีพราหมณ์บุโรหิตของ
พระราชายัง ๗ พระองค์ เป็นเจ้าแห่งโค เป็นศาสดาจารย์
ชื่อโชติปาละ ท่านศาสดาจารย์ทั้ง ๖ ผู้มียศเป็นผู้ได้รับยกย่อง
ว่าเป็นเจ้าลัทธิในอดีต ท่านเหล่านั้นได้เป็นผู้หมดกลืนสาป
คือ ความโกรธ มุ่งมั่นในกรุณา ผ่านพ้นกามสังโยชน์
คลายกามราคะเสียได้ เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก สาวกของ
ท่านเหล่านั้นแม้หลายร้อย ได้เป็นผู้หมดกลืนสาป คือ
ความโกรธ มุ่งมั่นในกรุณา ผ่านพ้นกามสังโยชน์ คลาย
กามราคะเสียได้ ก็เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก นรชนใดมีความ
ดำริทางใจประทุษร้าย ย่อมด่าบริภาษท่านเหล่านั้น ผู้เป็นฤาษี
ผู้เป็นนักบวชนอกศาสนา ปราศจากความกำหนด มีจิตตั้งมั่น
กัณรชนเช่นนั้นย่อมประสบสิ่งที่ไม่เป็นบุญมาก ส่วนนรชน
ใดมีความดำริทางใจประทุษร้าย ย่อมด่า บริภาษภิกษุผู้เป็น
สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้มีทิวติสมบุรณ์รูปเดียว นรชนผู้นี้ย่อม
ประสบสิ่งที่ไม่เป็นบุญมากกว่าผู้ด่าว่าบริภาษท่านศาสดาจารย์
เหล่านั้น นรชนไม่พึงเสียดสีท่านผู้มีความดี ผู้ละทิวติ

บุคคลใดเป็นผู้มีอินทรีย์ ๕ คือ ศรัทธา สติ วิริยะ สมณะ
และ วิปัสสนาอ่อน บุคคลผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด
ในกาม เราเรียกว่าเป็นบุคคลที่เจ็ด แห่งพระอริยสงฆ์
นรชนใดเบียดเบียน ทำร้ายบุคคลเช่นนั้นผู้เป็นภิกษุ ใน
กาลก่อน นรชนนั้นชื่อว่าทำร้ายตนเอง ย่อมบั่นรอนอรหัตผล
ในภายหลัง ส่วนนรชนใดย่อมรักษาทน นรชนนั้นชื่อว่า
เป็นผู้รักษาทนที่เป็นส่วนภายนอก เพราะเหตุนี้ บัณฑิตไม่
ชุดโค่นคุณความดีของตน ชื่อว่าพึงรักษาทนทุกเมื่อ ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

จบธรรมิกวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นาคสูตร ๒. มิคสาละสูตร ๓. อินสูตร ๔. มหาจุณฑสูตร
๕. สันทิฏฐิกสูตรที่ ๑ ๖. สันทิฏฐิกสูตรที่ ๒ ๗. เขมตุมณสูตร ๘. อินทรีย์-
*สังวรสูตร ๙. อาเนนทสูตร ๑๐. ชัตติยาธิปปายสูตร ๑๑. อัปปมาทสูตร
๑๒. ธรรมิกสูตร ฯ

จบปฐมปณาสก

ทุติยปณาสก

มหาวรรคที่ ๑

๑. โสณสูตร

[๓๒๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลิน္ณ
ใกล้กรุงราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ท่านพระโสณะอยู่ที่ป่าชื่อ สีตะวัน ใกล้กรุงราชคฤห์
ครั้งนั้น ท่านพระโสณะหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดปริวิตกแห่งใจอย่างนี้ว่า
สาวกของพระผู้มีพระภาคเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้ปรารถนาความเพียรอยู่ เราก็คือเป็น
ผู้หนึ่งในจำนวนสาวกเหล่านั้น ก็แต่ว่าจิตของเรายังไม่หลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่
ถือมั่น ก็โคตรทรัพย์ย่อมมีอยู่ในสกุลของเรา เราอาจเพื่อใช้สอยโภคทรัพย์และ
ทำบุญได้ ฉะนั้น เราพึงบอกคณิสสกาสิกมาเป็นคฤหัสถ์ใช้สอยโภคทรัพย์
และพึงทำบุญเถิด ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบปริวิตกแห่งใจของท่านพระ
โสณะด้วยพระทัย แล้วทรงหายจากภูเขาชิลิน္ณ ไปปรากฏตรงหน้าท่านพระโสณะ
ที่ป่าสีตะวัน เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังพึงเหยียดแขนที่คู้ หรือพึงกู่แขนที่เหยียด
ฉะนั้น ทรงประทับนั่งบนอาสนะที่ได้นั่งแล้ว แม้ท่านพระโสณะถวายบังคมพระผู้
มีพระภาค แล้วได้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้

ตรัสถามท่านพระโศณะว่า ดูกรโศณะ เธอหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดปริวิตก
แห่งใจอย่างนี้มีใช่หรือว่า สาวกของพระผู้มีพระภาคเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้
ปรารภความเพียรอยู่ เราก็คือเป็นผู้หนึ่งในจำนวนสาวกเหล่านั้น ก็แต่ว่าจิตของเรา
ยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถึงมัน ก็ภคทรัพย์ย่อมมีอยู่ในสกุลของเรา
เราอาจเพื่อใช้สอยภคทรัพย์และทำบุญได้ มิฉะนั้น เราพึงบอกคณสิกขาสีกมา
เป็นคฤหัสถ์ใช้สอยภคทรัพย์ และพึงทำบุญเถิด ท่านพระโศณะทูลว่า อย่างนั้น
พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรโศณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอเมื่อก่อนยังอยู่
ครองเรือนเป็นผู้ฉลาดในการติดพันมิใช่หรือ ฯ

ส. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรโศณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก็สมัยใดสายพิน
ของเธอถึงเกินไป สมัยนั้น พินของเธอย่อมมีเสียงไพเราะหรือ ย่อมควรแก่การ
ใช้หรือไม่ ฯ

ส. ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรโศณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สมัยใดสายพินของ
เธอหย่อนเกินไป สมัยนั้น พินของเธอย่อมมีเสียงไพเราะ หรือย่อมควรแก่การใช้
หรือไม่ ฯ

ส. ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรโศณะ ก็สมัยใด สายพินของเธอไม่ถึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป
ไป ตั้งอยู่ในขนาดกลาง สมัยนั้น พินของเธอย่อมมีเสียงไพเราะ หรือย่อมควร
แก่การใช้หรือไม่ ฯ

ส. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรโศณะ ฉะนั้นเหมือนกันแล ความเพียรที่ปรารภมากเกินไป
ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ความเพียรที่หย่อนเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เกียจคร้าน ดูกรโศณะ เพราะเหตุนี้แหละ เธอจงตั้งความเพียรให้สม่ำเสมอ
จงตั้งอินทรีย์ให้สม่ำเสมอ และจงถือนิमित्तในความสม่ำเสมอ นั้น ท่านพระโศณะ
ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงกล่าวสอนท่านพระโศณะ
ด้วยพระโอวาทนี้ แล้วทรงหายจากป่าสัตวันไปปรากฏที่ภูเขาคิชฌกูฏ เปรียบ
เหมือนบุรุษผู้มีกำลังพึงเหยียดแขนที่งอ หรือพึงงอแขนที่เหยียด ฉะนั้น ฯ

ครั้นสมัยต่อมา ท่านพระโศณะได้ตั้งความเพียรให้สม่ำเสมอ ได้ตั้ง
อินทรีย์ให้สม่ำเสมอ และได้ถือนิमित्तในความสม่ำเสมอ นั้นต่อมา ท่านพระโศณะ
หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร ตั้งใจแน่วแน่อยู่ได้ทำให้
แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิต

โดยขอต้องการนั้น ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ต่อกาลไม่นานเลย ได้ทราบชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี ก็เล่าท่านพระโสณะได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง ในจำนวน
พระอรหันต์ทั้งหลาย ครั้งนั้น ท่านพระโสณะบรรลุลุรหัตแล้ว ได้คิดอย่างนี้ว่า
โฉนหนอ เราพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วพึงพยากรณ์อรรถผล
ในสำนักพระผู้มีพระภาคเถิด ลำดับนั้น ท่านพระโสณะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์ชีณาสพ อยู่
จบพรหมจรรย์ ได้ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงได้แล้ว บรรลุประโยชน์
ของตนแล้ว หมดสิ้นกิเลสเครื่องประกอบในภพ หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุ
นั้นย่อมเป็นผู้โน้มไปยังเหตุ ๖ ประการ คือเป็นผู้โน้มไปยังเนกขัมมะ ๑ เป็นผู้
โน้มไปยังความสด ๑ เป็นผู้โน้มไปยังความไม่เบียดเบียน ๑ เป็นผู้โน้มไปยัง
ความสันตติหา ๑ เป็นผู้โน้มไปยังความสันอุปาทาน ๑ เป็นผู้โน้มไปยังความ
ไม่หลงใหล ๑ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ท่านผู้มีอายุบางรูปในธรรมวินัยนี้พึงมีความคิดเห็น
อย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุรูปนี้ อาศัยคุณเพียงศรัทธาอย่างเดียวเป็นแน่ เป็นผู้โน้ม
ไปยังเนกขัมมะ แต่ข้อนั้นไม่พียงเห็นอย่างนี้ เพราะว่าภิกษุชีณาสพ อยู่จบ
พรหมจรรย์ ได้ทำกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ไม่พิจารณาเห็นกิจที่ตนจะต้องทำ
หรือไม่พิจารณาเห็นการเพิ่มพูนกิจที่ทำแล้วอยู่ ย่อมเป็นผู้โน้มไปยังเนกขัมมะ
เพราะสิ้นราคะ เพราะเป็นผู้ปราศจากราคะ เพราะสิ้นโทสะ เพราะเป็นผู้ปราศจาก
โทสะ เพราะสิ้นโมหะ เพราะเป็นผู้ปราศจากโมหะ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ท่านผู้มีอายุบางรูปในธรรมวินัยนี้พึงมีความคิดเห็น
อย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุรูปนี้ มุ่งหวังลาภ ลักการะและการสรรเสริญเป็นแน่จึงโน้ม
ไปยังความสด แต่ข้อนั้นไม่พียงเห็นอย่างนี้ เพราะว่าภิกษุชีณาสพ อยู่พรหมจรรย์
ได้ทำกิจที่ควรเสร็จแล้ว ไม่พิจารณาเห็นกิจที่ตนจะต้องทำ หรือไม่พิจารณาเห็น
การเพิ่มพูนกิจที่ทำแล้วอยู่ ย่อมเป็นผู้โน้มไปยังความสด เพราะสิ้นราคะ เพราะ
เป็นผู้ปราศจากราคะ เพราะสิ้นโทสะ เพราะเป็นผู้ปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโมหะ
เพราะเป็นผู้ปราศจากโมหะ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ท่านผู้มีอายุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พึงมีความคิด
เห็นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุรูปนี้ ละสัถยัตถูปการมาส กลับให้เป็นแก่นสารเป็น
แน่จึงเป็นผู้โน้มไปยังความไม่เบียดเบียน แต่ข้อนั้นไม่พียงเห็นอย่างนี้ เพราะว่า
ภิกษุชีณาสพ ฯลฯ เป็นผู้โน้มไปยังความไม่เบียดเบียน เพราะสิ้นโมหะ
เพราะเป็นผู้ปราศจากโมหะ ฯลฯ ย่อมเป็นผู้โน้มไปยังความสันตติหา เพราะสิ้น

โมหะ เพราะเป็นผู้ปราศจากโมหะ ฯลฯ ย่อมเป็นผู้โน้มไปยังความสันธุปาทาน
เพราะสันโมหะ เพราะเป็นผู้ปราศจากโมหะ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ท่านผู้มีอายุบางรูปในธรรมวินัยนี้พึงมีความคิดเห็น
อย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุรูปนี้ ละสัลลพัตตปรามาสกลับให้เป็นแก่นสารเป็นแน่จึง
เป็นผู้โน้มไปยังความไม่หลงใหล แต่ข้อนั้นไม่พึงเห็นอย่างนี้ เพราะว่าภิกษุชีนาสพ
อยู่จบพรหมจรรย์ ได้ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่พิจารณาเห็นในกิจที่ตนจะ
ต้องทำ หรือไม่พิจารณาเห็นการเพิ่มพูนกิจที่ทำแล้วอยู่ ย่อมเป็นผู้โน้มไปยังความ
ไม่หลงใหล เพราะสันราคะ เพราะเป็นผู้ปราศจากราคะ เพราะสันโทสะ เพราะ
เป็นผู้ปราศจากโทสะ เพราะสันโมหะ เพราะเป็นผู้ปราศจากโมหะ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้ารูปที่พึงเห็นแจ้งด้วยจักขุแม้ดีเยี่ยมมาสู่คลองจักขุ
ของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ไซ้ รูปนั้นไม่ครอบงำจิตของท่านได้
จิตของท่านย่อมเป็นจิตไม่เจือด้วยกิเลส เป็นจิตตั้งมั่น ถึงความไม่หวั่นไหวและ
ท่านย่อมพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งจิตนั้น ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ถ้าเสียงที่พึงรู้แจ้งด้วยหู ฯลฯ กลิ่นที่พึงรู้แจ้งด้วยจมูก ฯลฯ รสที่พึงรู้
แจ้งด้วยลิ้น ฯลฯ โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย ฯลฯ ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้ง
ด้วยใจ แม้ดีเยี่ยม มาสู่คลองจักขุแห่งภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้
ไซ้ ธรรมารมณ์นั้นย่อมไม่ครอบงำจิตของท่านได้ จิตของท่านย่อมเป็นจิตไม่เจือ
ด้วยกิเลส เป็นจิตตั้งมั่นถึงความไม่หวั่นไหว และท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้น
ความเสื่อมไปแห่งจิตนั้น เปรียบเหมือนภูเขาศิลาที่ไม่มีช่อง ไม่มีโพรงเป็นแห่ง
ทิบ ถึงแม้มฝนอันแรงกล้าพึงพัดมาจากทิศบูรพาไซ้ ก็ไม่พึงยังภูเขาศิลาอันให้
หวั่นไหว ให้สะท้อนสะท้อนได้ ถึงแม้มฝนอันแรงกล้าพึงพัดมาจากทิศประจิม
 ฯลฯ พึงพัดมาจากทิศอุดร ฯลฯ พึงพัดมาจากทิศทักษิณไซ้ ก็ไม่พึงยังภูเขาศิลา
นั้นให้หวั่นไหว ให้สะท้อนสะท้อนได้ ฉะนั้น ฯ

ท่านพระโสณะครั้นกล่าวดังนี้แล้ว จึงได้กล่าวคาถาประพันธ์ดังต่อไปนี้กว่า

จิตของภิกษุผู้โน้มไปยังเนกขัมมะ ผู้โน้มไปยังความสดแห่ง
ใจ ผู้โน้มไปยังความไม่เบียดเบียน ผู้โน้มไปยังความสัน
ตณหา ผู้โน้มไปยังความสันธุปาทาน และผู้โน้มไปยังความ
ไม่หลงใหลแห่งใจ ย่อมหลุดพ้นโดยชอบเพราะเห็นความเกิด
ขึ้นและความเสื่อมไปแห่งอายตนะทั้งหลาย กิจที่ควรทำและ
การเพิ่มพูนกิจที่ทำแล้ว ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้นผู้หลุดพ้นแล้ว
โดยชอบมีจิตสงบ ภูเขาศิลาเป็นแห่งทิบ ย่อมไม่หวั่นไหว
ด้วยลม ฉนฺได รูปเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะและธรรมารมณ์
ทั้งสิ้น ทั้งที่เป็นอิฏฐารมณ์ และอนิฏฐารมณ์ย่อมยังจิตอันตั้ง

มันหลุดพ้นวิเศษแล้ว ของภิกษุผู้คงที่ให้อุ่นใจไม่ได้
ฉันนั้นและภิกษุนั้นย่อมพิจารณาเห็นความเกิดขึ้น และ
ความเสื่อมไปแห่งจิตนั้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ผักกูดสูตร

[๓๒๗] ก็สมัยนั้น ท่านพระผัดกุดะอาพาธ มีทุกข์เป็นไข้หนัก ครั้นนั้น
ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระผัดกุดะ
อาพาธมีทุกข์เป็นไข้หนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้
มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์ แสดงเข้าไปเยี่ยมท่านพระผัดกุดะเถิด พระ
ผู้มีพระภาคทรงรับโดยคุณนิภาพ ครั้นนั้นเป็นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออก
จากที่เรือน แสดงเข้าไปเยี่ยมท่านพระผัดกุดะถึงที่อยู่ ท่านพระผัดกุดะได้เห็นพระ
ผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล แล้วจะลุกจากเตียง ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสกะท่านพระผัดกุดะว่า อย่าเลยผัดกุดะ เธออย่าลุกขึ้นจากเตียง อาสนะ
เหล่านี้ที่ผู้อื่นได้บุญไว้มีอยู่ เราจักนั่งบนอาสนะนั้น พระผู้มีพระภาคได้ประทับนั่งบน
อาสนะที่ได้บุญไว้แล้ว ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระผัดกุดะว่า ดูกรผัดกุดะ
เธอพอดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาย่อมบรรเทา
ไม่กำเริบหรือปรากฏว่าบรรเทา ไม่กำเริบขึ้นหรือ ท่านพระผัดกุดะกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้
ทุกขเวทนาของข้าพระองค์กำเริบหนักไม่บรรเทา ปรากฏว่ากำเริบนั้นไม่บรรเทาเลย
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เปรียบเหมือนบุรุษ มีกำลังพึงเหนืยด้วยมิดโคนที่คม
ฉันได ลมกล้ำเสียดแทงศีรษะของข้าพระองค์ ฉันทัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพระองค์
กำเริบหนัก ไม่บรรเทา ปรากฏว่ากำเริบขึ้น ไม่บรรเทาเลยเปรียบเหมือนบุรุษ
ผู้มีกำลังพึงเอาเชือกที่เหนียวแน่นพันศีรษะ ฉันทัน ความเจ็บปวดที่ศีรษะของ
ข้าพระองค์ก็มีประมาณยิ่ง ฉันทัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้
เปรียบเหมือนบุรุษฆ่าโค หรือลูกมือของบุรุษฆ่าโค เป็นคนขยันพึงใช้มีด
สำหรับฆ่าแกะโคที่คม ฆ่าแกะท้องโค ฉันทัน ลมกล้ำมีประมาณยิ่งย่อมเสียด
แทงท้องของข้าพระองค์ ฉันทัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ...
เปรียบบุรุษผู้มีกำลังสองคน จับบุรุษผู้อ่อนกำลังคนเดียวที่แขนคนละข้าง แล้วพึง
ลงอย่างบนหลุมถ่านไฟ ฉันทัน ความร่าร้อนที่กายของข้าพระองค์ก็มีประมาณยิ่ง
ฉันทัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้
ทุกขเวทนาของข้าพระองค์กำเริบหนัก ไม่บรรเทา ปรากฏว่ากำเริบขึ้น

ไม่บรรเทาเลย ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงด้วยธรรมิกถาให้ท่านพระ
ผัคคุณะเห็นแจ้ง ให้สมาทาน อาหาญ ว่าแจ้ง แล้วเสด็จจากอาสนะหลีกไป
ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ท่านพระผัคคุณะได้กระทำกาละ
และในเวลาตายอินทริยของท่านพระผัคคุณะนั้น ผ่องใสยิ่งนัก ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคม
แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อ
พระผู้มีพระภาคเสด็จจากมาไม่นาน ท่านพระผัคคุณะก็กระทำกาละ และในเวลา
ตายอินทริยของท่านพระผัคคุณะผ่องใสยิ่งนัก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์
ก็อินทริยของผัคคุณภิกษุจักไม่ผ่องใสได้อย่างไร จิตของผัคคุณภิกษุยังไม่หลุดพ้น
จากสังโยชนอันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ จิตของผัคคุณภิกษุนั้น ก็หลุดพ้นแล้ว
จากสังโยชนอันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ เพราะได้ฟังธรรมเทศนานั้น ดูกรอานนท์
อานิสสในการฟังธรรมโดยกาลอันควร ในการใคร่ครวญเพื่อความแห่งธรรมโดย
กาลอันควร ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน ดูกรอานนท์ จิตของภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ยังไม่หลุดพ้นจากสังโยชนอันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ ในเวลาใกล้ตาย
เธอได้เห็นตลาคต ตลาคตย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น อันงามในท่ามกลาง
อันงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ บริสุทธฺิ บริบูรณ์
สิ้นเชิงแก่เธอ จิตของเธอย่อมหลุดพ้นจากสังโยชนอันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕
เพราะได้ฟังธรรมเทศนานั้น ดูกรอานนท์ นี่เป็นอานิสสข้อที่ ๑ ในการฟังธรรม
โดยกาลอันควร ฯ

อีกประการหนึ่ง จิตของภิกษุยังไม่หลุดพ้นจากสังโยชนอันเป็นไปใน
ส่วนเบื้องต่ำ ๕ ในเวลาใกล้ตาย เธอไม่ได้เห็นตลาคตเลย แต่ได้เห็นสาวก
ของพระตลาคต สาวกของพระตลาคตย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามใน
ท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ
บริสุทธฺิ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่เธอ จิตของเธอย่อมหลุดพ้นจากสังโยชนอันเป็น
ไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ เพราะได้ฟังธรรมเทศนานั้น ดูกรอานนท์ นี่เป็นอานิสส
ข้อที่ ๒ ในการฟังธรรมโดยกาลอันควร ฯ

อีกประการหนึ่ง จิตของภิกษุยังไม่หลุดพ้นจากสังโยชนอันเป็นไปในส่วน
เบื้องต่ำ ๕ ในเวลาใกล้ตาย เธอไม่ได้เห็นตลาคต และไม่ได้เห็นสาวกของ
ตลาคตเลย แต่ย่อมตรึกตรองเพ่งด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมา เมื่อ
เธอตรึกตรองเพ่งด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมาอยู่ จิตของเธอย่อม
หลุดพ้นจากสังโยชนอันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ ดูกรอานนท์ นี่เป็นอานิสส
ข้อที่ ๓ ในการใคร่ครวญเพื่อความแห่งธรรมโดยกาลอันควร ฯ

ดูกรอานนท์ จิตของภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้หลุดพ้นจากสังโยชนอัน

เป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ แต่จิตของเธอยังไม่ยอมไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส อันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ ในเวลาใกล้ตาย เธอยอมได้เห็นพระตถาคต พระตถาคตยอมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ... แก่เธอ จิตของเธอยอมยอมไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส อันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ เพราะได้ฟังธรรมเทศนานั้น ดูกรอานนท์ นี่เป็นอันสงส์ข้อที่ ๔ ในการฟังธรรมโดยกาลอันควร ฯ

อีกประการหนึ่ง จิตของภิกษุหลุดพ้นแล้วจากสังโยชน์ อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ แต่จิตของเธอยังไม่ยอมไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส อันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ ในเวลาใกล้ตาย เธอยอมไม่ได้เห็นพระตถาคต แต่เธอยอมได้เห็นสาวกของพระตถาคต สาวกของพระตถาคตยอมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ... แก่เธอ จิตของเธอยอมยอมไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส อันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ เพราะได้ฟังธรรมเทศนานั้น ดูกรอานนท์ นี่เป็นอันสงส์ข้อที่ ๕ ในการฟังธรรมโดยกาลอันควร ฯ

อีกประการหนึ่ง จิตของภิกษุหลุดพ้นแล้วจากสังโยชน์อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ แต่จิตของเธอยังไม่ยอมไปในนิพพาน อันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส อันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ ในเวลาใกล้ตาย เธอยอมไม่ได้เห็นพระตถาคต และยอมไม่ได้เห็นสาวกของพระตถาคตเลย แต่เธอยอมตรึกตรองเพ่งด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมา เมื่อเธอตรึกตรองเพ่งด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมาอยู่ จิตของเธอยอมยอมไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส อันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ ดูกรอานนท์ นี่เป็นอันสงส์ข้อ ๖ ในการใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมโดยกาลอันควร ดูกรอานนท์ อันสงส์ในการฟังธรรม ในการใคร่ครวญเนื้อความโดยกาลอันควร ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. นพภิกขตियสูตร

[๓๒๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลนคฤฎ ใกล้วังราชคฤห์ ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปุณณกัสดป บัญญัติชาติ ๖ ประการ คือ บัญญัติชาติต่ำ ๑ ชาติเขียว ๑ ชาติแดง ๑ ชาติเหลือง ๑ ชาติขาว ๑ ชาติขาวจัด ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปุณณกัสดปบัญญัติคนฆ่าแพะ คนฆ่าสุกร คนฆ่าคน พรานเนื้อ ชาวประมงโจร เพชฌฆาต เจ้าหน้าที่เรือนจำ ก็หรือคนที่ทำงานหยาบช้าอื่นใด ว่าเป็นชาติต่ำ บัญญัติพวกภิกษุ พวกผู้เชื่อไปในฝ่ายดำ หรือพวกกรรมวาท กิริยาทอื่นใด ว่าเป็นชาติเขียว บัญญัติพวกนิครนถ์ใช้ผ้าผืนเดียวว่าเป็นชาติแดง บัญญัติ

คฤหัสถ์นุ่งห่มผ้าขาว สวากของอเจลก (นักบวชเปลือยกาย) ว่าเป็นชาติเหลือง
บัญญัติอาชีวก อาชีวกา ว่าเป็นชาติขาว บัญญัติเจ้าลัทธิชื่อนันทวัจจโคตร ชื่อ
กิจจสังกิจจโคตร มักขลิโคธาล ว่าเป็นชาติขาวจัด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ปฐมกัศสปบัญญัติชาติ ๖ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอานนท์
การที่ปฐมกัศสปบัญญัติชาติ ๖ นั้นัน โลกทั้งปวงเห็นด้วยหรือ ฯ

อา. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนคนทั้งหลายบังคับให้บรูษผู้ยากจนขัดสน
เชียวใจ ผู้ไม่ปรารถนา ให้รับส่วนเนื้อว่า ดูกรบรูษผู้เจริญ ท่านพึงกินเนื้อนี้
และต้องใช้ราคาเนื้อ ฉนใด ปฐมกัศสปก็ฉนนันเหมือนกัน บัญญัติชาติ ๖
แห่งสมณพราหมณ์เหล่านั้น โดยที่โลกไม่รับรอง เหมือนดังคนพาลไม่เฉียบ
แหลม ไม่รู้เขตบัญญัติ ไม่ฉลาด ดูกรอานนท์ ก็เราแลจะบัญญัติชาติ ๖ ประการ
เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรอานนท์ ก็ชาติ ๖ เป็นไฉน คือ บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้มืชาติดำ ประพฤติธรรมดำ ๑ บางคนมีชาติดำ ประพฤติธรรม
ขาว ๑ บางคนมีชาติดำ บรรลุนิพพานที่ไม่ดำไม่ขาว ๑ บางคนมีชาติขาว
ประพฤติธรรมดำ ๑ บางคนมีชาติขาว ประพฤติธรรมขาว ๑ บางคนมีชาติขาว
บรรลุนิพพานที่ไม่ดำไม่ขาว ๑ ฯ

ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติดำ ประพฤติธรรมดำเป็นอย่างไร คือ
บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดในสกุลต่ำ คือ สกุลจัณฑาล สกุลพรานป่า สกุล
ช่างจักสาน สกุลทำรถ สกุลเทหยักเยื่อ ซึ่งยากจน มีข้าวน้ำโภชนะน้อย เป็น
อยู่ฝืดเคือง ได้อาหารและเครื่องนุ่งห่มโดยยาก และเขาผู้นั้นเป็นผู้มีผิวพรรณ
ทรม ไม่น่าดู เป็นคนแคะะ จีโรค ตาบอด ง่อย กระจอก เป็นอัมพาต
ไม่ได้ข้าวน้ำเครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่
อยู่ เครื่องประทีป เขายังประพฤติทุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ครั้น
ประพฤติทุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย
ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติดำ ประพฤติธรรมดำ
อย่างนี้แล ฯ

ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติดำ ประพฤติธรรมขาวเป็นอย่างไร คือ
บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในสกุลต่ำ คือ สกุลจัณฑาล สกุลพรานป่า
สกุลช่างจักสาน สกุลทำรถ สกุลเทหยักเยื่อ ซึ่งยากจน มีข้าวน้ำโภชนะน้อย
เป็นผู้ฝืดเคือง ได้อาหารและเครื่องนุ่งห่มโดยยาก และเขาผู้นั้นเป็นผู้มีผิวพรรณ
ทรม ไม่น่าดู เป็นคนแคะะ จีโรค ตาบอด ง่อย กระจอก เป็นอัมพาต
ไม่ได้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้

ที่นอน ที่อยู่ เครื่องประทีป แต่เขาประพาศุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ
ครั้นประพาศุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์ ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติดำ ประพาศุจรธรรมขาว อย่างนี้แล ฯ

ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติดำ บรรลุนิพพานที่ไม่ดำไม่ขาวเป็นอย่างไร
คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในสกุลต่ำ ฯ๑ มีผิวพรรณทราม ไม่
น่าดู เป็นคนแคระ เขาปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะออกบวชเป็นบรรพชิต
เขาบวชแล้วอย่างนี้ ละนิวรรณ์ ๕ ประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทำปัญญา
ให้ทุรพล เป็นผู้มั่งคั่งอยู่ด้วยดีในสติปัญญาทั้ง ๔ เจริญโพชนงค์ ๗ ตาม
ความเป็นจริง แล้วได้บรรลุนิพพานอันไม่ดำไม่ขาว ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติดำ
บรรลุนิพพานอันไม่ดำไม่ขาว อย่างนี้แล ฯ

ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติขาว ประพาศุจรธรรมดำเป็นอย่างไร คือ
บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเกิดในสกุลสูง คือ สกุลกษัตริย์มหาศาล สกุล
พราหมณ์มหาศาล สกุลคฤหบดีมหาศาล ซึ่งมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโคะมาก
มีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจมาก มีทรัพย์ คือ ข้าวเปลือกมาก
และเขานั่นเป็นผู้มีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่ง ได้
ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน
ที่อยู่ เครื่องประทีป เขาประพาศุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ครั้น
ประพาศุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย
ทุกติ วินิบาต นรก ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติขาว ประพาศุจรธรรมดำ อย่าง
นี้แล ฯ

ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติขาว ประพาศุจรธรรมขาว เป็นอย่างไร คือ
บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดในสกุลสูง ฯ๑ เขาประพาศุจริตด้วยกาย ด้วย
วาจา ด้วยใจ ครั้นประพาศุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจแล้ว เมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติขาว ประพาศุจรธรรมขาว
อย่างนี้แล ฯ

ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติขาว บรรลุนิพพานอันไม่ดำไม่ขาว เป็น
อย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในสกุลสูง ฯ๑ เขาปลงผม
และหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้ ละ
นิวรรณ์ ๕ ประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทำปัญญาให้ทุรพล เป็นผู้มั่งคั่ง
ตั้งอยู่ด้วยดีในสติปัญญาทั้ง ๔ เจริญโพชนงค์ ๗ ตามความเป็นจริง แล้วได้
บรรลุนิพพานที่ไม่ดำ ไม่ขาว ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติขาว บรรลุนิพพานอัน
ไม่ดำ ไม่ขาว อย่างนี้แล ดูกรอานนท์ ชาติ ๖ นี้แล ฯ

๔. อาสาสูตร

[๓๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ อาสวะเหล่านี้ใด อันภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงละด้วยการสำรวม อาสวะเหล่านั้นเป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการสำรวม ๑ อาสวะเหล่านี้ใดอันภิกษุพึงละด้วยการช่งเสพ อาสวะเหล่านั้นเป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการช่งเสพ ๑ อาสวะเหล่านี้ใดอันภิกษุพึงละด้วยการอดทน อาสวะเหล่านั้นเป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการอดทน ๑ อาสวะเหล่านี้ใดอันภิกษุพึงละด้วยการหลีกเลี้ยง อาสวะเหล่านั้นเป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการหลีกเลี้ยง ๑ อาสวะเหล่านี้ใดอันภิกษุพึงละด้วยการบรรเทา อาสวะเหล่านั้นเป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการบรรเทา ๑ อาสวะเหล่านี้ใด อันภิกษุพึงละด้วยภาวนา อาสวะเหล่านั้นเป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยภาวนา ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาสวะอันภิกษุพึงละด้วยการสำรวม ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการสำรวมเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว เป็นผู้สำรวมด้วยการสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อเธอไม่สำรวม พึงเป็นเหตุให้อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนเกิดขึ้น เมื่อเธอสำรวมอยู่อาสวะเหล่านั้นที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยประการอย่างนี้ ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้วเป็นผู้สำรวมด้วยการสำรวมโสตินทรีย์ ... ฆานินทรีย์ ... ชิวหินทรีย์ ... กายินทรีย์ ... ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้ว เป็นผู้สำรวมด้วยการสำรวมมโนินทรีย์ ซึ่งเมื่อเธอไม่สำรวม พึงเป็นเหตุให้อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนเกิดขึ้น เมื่อเธอสำรวมอยู่ อาสวะเหล่านั้น ที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่สำรวมอยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนพึงเกิดขึ้น เมื่อเธอสำรวมอยู่ อาสวะเหล่านั้นที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยประการอย่างนี้ อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่อาสวะอันภิกษุพึงละด้วยการสำรวม ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการสำรวม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาสวะอันภิกษุพึงละด้วยการช่งเสพ ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการช่งเสพเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมเสพจีวรเพียงเพื่อป้องกันหนาว ร้อน เหลือบ ยุง ลม แดด และสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่น่าละอาย พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมเสพบิณฑบาต มิใช่เพื่อเล่น มิใช่เพื่อมัวเมา มิใช่เพื่อประดับ มิใช่เพื่อตกแต่ง เพียงเพื่อความดำรงอยู่ เพื่อความเป็นไปแห่งกายนี้

เพื่อบรรเทาความหิว เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดว่า เราจะบรรเทาเวทนา
เก่าเสีย จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความเป็นไปแห่งร่างกายจักมีแก่เรา ความ
ไม่มีโทษ และความอยู่สบายจักมีแก่เรา ด้วยการเสพบิณฑบาตนี้ พิจารณาโดย
แยบคายแล้ว ย่อมเสพเสนาสนะ เพียงเพื่อป้องกันหนาว ร้อน เหลือบ ยุง
ลม แดด และสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อบรรเทาอันตรายที่เกิดจาก
ฤดู และยินดีในการหลีกออกเร้น พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมเสพทิวา-
*ปัจจัยเภสัชบริวาร เพียงเพื่อบรรเทาเวทนาที่เกิดจากอาพาธต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นแล้ว
เพื่อไม่มีความเจ็บไข้เป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่เสพอยู่ อาสวะที่
ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนพึงเกิดขึ้น เมื่อเธอเสพอยู่ อาสวะเหล่านั้นที่ทำให้
ความคับแค้นและความเร่าร้อน ย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่า อันภิกษุพึงละด้วยการช่งเสพ ที่เป็นอัน
ภิกษุละได้แล้วด้วยการช่งเสพ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาสวะอันภิกษุพึงละด้วยความอดกลั้นที่เป็นอันภิกษุ
ละได้แล้วด้วยความอดกลั้นเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดย
แยบคายแล้ว ย่อมเป็นผู้อดทนต่อหนาว ร้อน หิว ระบาย เหลือบ ยุง ลม
แดด และสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลาน ย่อมเป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำหยาบ คำเสียด
สี ย่อมเป็นผู้อดกลั้นต่อทุกขเวทนาทางกายที่เกิดขึ้นแล้ว กล้าแข็ง เผ็ดร้อน
ไม่เป็นที่ยินดี ไม่เป็นที่พอใจ สามารถปลิดชีพไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อ
ภิกษุไม่อดทนอยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนพึงเกิดขึ้น เมื่อเธอ
อดทนอยู่ อาสวะเหล่านั้นที่ทำให้ความคับแค้นและความเร่าร้อน ย่อมไม่มีแก่เธอ
ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่า อันภิกษุพึง
ละด้วยการอดทนที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการอดทน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาสวะที่ภิกษุพึงละด้วยการหลีกเลี้ยงที่เป็นอันภิกษุ
ละได้แล้วด้วยการหลีกเลี้ยงเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดย
แยบคายแล้ว ย่อมหลีกเลี้ยงช้างคว ม้าคว โคคว สุนัขคว งู หลักตอ ที่มีหนาม
หลุม ตลิ่งชัน บ่อโสโครก ท่อโสโครก พวกวิญญูชนที่เป็นพรหมจารี พึง
ลงความเห็นเธอผู้นั่งในที่ไมควรนั่ง เทียวไปในที่ไมควรเที่ยวไป คบปาปมิตร
เช่นใด ในฐานะที่เป็นบาป เธอพิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมหลีกเลี้ยงที่ไม่
ควรนั่ง ที่ไมควรเที่ยวไป และปาปมิตรเช่นนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอไม่
หลีกเลี้ยงฐานะดังกล่าวแล้วอยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนพึงเกิด
ขึ้น เมื่อเธอหลีกเลี้ยงอยู่ อาสวะเหล่านั้น ที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อน
ย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะเหล่านี้ เรา
กล่าวว่า อันภิกษุพึงละด้วยการหลีกเลี้ยง ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการหลีก

เลี้ยง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะอันภิกษุพึงละด้วยการบรรเทา ที่เป็นอันภิกษุ
ละได้แล้วด้วยการบรรเทาเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบ
คายแล้ว ย่อมไม่รับไว้ ย่อมละ ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้สิ้นไป ย่อมทำให้
หมดไป ซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมไม่รับไว้
ย่อมละ ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้สิ้นไป ย่อมทำให้หมดไป ซึ่งพยาบาทวิตกที่
เกิดขึ้นแล้ว ... ซึ่งวิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ... ซึ่งธรรมที่เป็นบาป อกุศลที่เกิด
ขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอไม่บรรเทาอยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและ
ความเร่าร้อน พึงเกิดขึ้น เมื่อเธอบรรเทาอยู่ อาสวะเหล่านั้นที่ทำความคับแค้น
และความเร่าร้อนย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ
เหล่านี้ เรากล่าวว่ อันภิกษุพึงละด้วยการบรรเทา ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วย
การบรรเทา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาสวะอันภิกษุพึงละได้ด้วยภavana ที่เป็นอันภิกษุ
ละได้แล้วด้วยภavanaเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคาย
แล้ว ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปเพื่อความสละ ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมเจริญธรรมวิจย-
*สัมโพชฌงค์ ... วิริยสัมโพชฌงค์ ... ปีติสัมโพชฌงค์ ... ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์
... สมานิสัมโพชฌงค์ ... อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปเพื่อความสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่เจริญโพชฌงค์
อยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนพึงเกิดขึ้น เมื่อเธอเจริญโพชฌงค์
อยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อน ย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยประการ
อย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่ อันภิกษุพึงละด้วยภavana
ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยภavana ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม
๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำ
บุญ เป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาคบุญของโลก ไม่มีนาคบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตร ๔

๕. ทารุกัมมิกสูตร

[๓๓๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปราสาทสร้างด้วยอิฐ
ใกล้ฉานทิกคาม ครั้งนั้น คฤหบดีชื่อทารุกัมมิกะ (พ่อค้าฟีน) เข้าไปเฝ้าพระผู้มี-
*พระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรคฤหบดี ท่านในสกุล ท่านยังให้อยู่หรือ
คฤหบดีชื่อทารุกัมมิกะได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ยังให้อยู่
และท่านนั้นแล ข้าพระองค์ให้ในภิกษุผู้เป็นอรหันต์ หรือผู้บรรลุนิพพาน ผู้

ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ผู้ถือเที่ยววิณฑาตเป็นวัตร ผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ฯ

พ. ดูรคฤหบดี ท่านผู้เป็นคฤหบดี บริโภคคาม อยู่ครองเรือน นอน
เบียดเสียดบุตร บริโภคจันทน์แก้ววันกาฬี ทัดทรงดอกไม้ ของหอมและเครื่อง
อุปได้ ยินดีทองและเงินอยู่ พึงรู้ข้อนี้ไต่ยากว่า ภิกษุเหล่านี้เป็นพระอรหันต์
หรือเป็นผู้บรรลอรหัตตมรรค ดูรคฤหบดี ถ้าแม้ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้
ฟุ้งชาน ถือตัว เท่อ ปากกล้า พุดพล่าม มีสติเลอะเลือน ไม่มีสัมปชัญญะ
มีใจไม่ตั้งมั่น มีจิตพลุ่งพล่าน ไม่สำรวมอินทรีย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึง
ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ ถ้าแม้ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้ไม่ฟุ้งชาน ไม่ถือตัว
ไม่เท่อ ไม่ปากกล้า ไม่พุดพล่าม มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีใจตั้งมั่น มี
จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง สำรวมอินทรีย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญ
ด้วยเหตุนี้ ถ้าแม้ภิกษุผู้อยู่ใกล้บ้าน เป็นผู้ฟุ้งชาน ฯลฯ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุ
นั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ ถ้าแม้ภิกษุผู้อยู่ใกล้บ้าน เป็นผู้ไม่ฟุ้งชาน ฯลฯ เมื่อ
เป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนี้ ถ้าแม้ภิกษุผู้ถือเที่ยววิณฑาต
เป็นวัตร เป็นผู้ฟุ้งชาน ฯลฯ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนี้
ถ้าแม้ภิกษุผู้ถือเที่ยววิณฑาตเป็นวัตร เป็นผู้ไม่ฟุ้งชาน ฯลฯ เมื่อเป็นอย่างนี้
ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนี้ ถ้าแม้ภิกษุผู้รับนิมนต์ เป็นผู้ฟุ้งชาน ฯลฯ
เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ ถ้าแม้ภิกษุผู้รับนิมนต์ เป็นผู้
ไม่ฟุ้งชาน ฯลฯ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนี้ ถ้าแม้
ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เป็นผู้ฟุ้งชาน ฯลฯ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึง
ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ ถ้าแม้ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เป็นผู้ไม่ฟุ้งชาน ฯลฯ
เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนี้ ถ้าแม้ภิกษุผู้ทรงคฤหบดี
จิวร เป็นผู้ฟุ้งชาน ถือตัว เท่อ ปากกล้า พุดพล่าม มีสติเลอะเลือน ไม่มี
สัมปชัญญะ มีใจไม่ตั้งมั่น มีจิตพลุ่งพล่าน ไม่สำรวมอินทรีย์ เมื่อเป็นอย่างนี้
ภิกษุนั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ ถ้าแม้ภิกษุผู้ทรงคฤหบดีจิวร เป็นผู้ไม่ฟุ้งชาน
ไม่ถือตัว ไม่เท่อ ไม่ปากกล้า ไม่พุดพล่าม มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีใจ
ตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง สำรวมอินทรีย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงได้
รับสรรเสริญด้วยเหตุนี้ ดูรคฤหบดี เชิญท่านให้สังฆทานเถิด เมื่อท่านให้
สังฆทานอยู่ จิตจักเสื่อมใส ท่านนั้นเป็นผู้มีจิตเสื่อมใส เมื่อตายไป จักเข้าถึง
สุคติโลกสวรรค์ คฤหบดีชื่อทารุกัมมิกะ ทูลสนองว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระองค์นี้จักให้สังฆทานตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. จิตตหัตติสาริปุตตสูตร

[๓๓๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤค-

*ทนายวัน ไกล่เมืองพาราณสี ก็สมัยนั้น ภิกษุผู้เฒ่าหลายรูปกลับจากบิณฑบาต ภายหลังภัต นั่งประชุมสนทนากันที่โรงกล่ม ได้ทราบว่ ในที่ ประชุมนั้น ท่านพระจิตตหัตติสารีบุตร เมื่อพวกภิกษุผู้เฒ่ากำลังสนทนากันอยู่ พุดสดขึ้นในระหว่าง ลำดับนั้น ท่านพระมหาโกฏิฐะได้กล่าว กะท่านพระจิตตหัตติสารีบุตรว่า ท่านพระจิตตหัตติสารีบุตร เมื่อภิกษุผู้เฒ่ากล่าว สนทนากันอยู่ พุดสดขึ้นในระหว่าง ขอท่านพระจิตตหัตติสารีบุตร จงรอกอยจนกว่าภิกษุผู้เฒ่าสนทนากันให้จบเสียก่อน ฯ

เมื่อท่านพระมหาโกฏิฐะกล่าวอย่างนี้แล พวกภิกษุผู้เป็นสหายของท่าน พระจิตตหัตติสารีบุตร ได้กล่าวกับท่านมหาโกฏิฐะว่า แม้ท่านพระมหาโกฏิฐะ ย่อมรุกรานท่านพระจิตตหัตติสารีบุตร (เพราะว่า) ท่านพระจิตตหัตติสารีบุตร เป็นบัณฑิต ย่อมสามารถกล่าวสนทนากันกับพวกภิกษุผู้เฒ่าได้ ท่าน พระมหาโกฏิฐะได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ทราบวาระจิตของ ผู้อื่นพึงรู้ข้อนี้ได้ยาก ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นดุจสงบเสงี่ยม เป็นดุจ อ่อนน้อม เป็นดุจสงบเรียบร้อย ตลอดเวลาที่อาศัยพระศาสดาหรือเพื่อนพรหม- *จรรย์ ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครุรูปใดรูปหนึ่งอยู่ แต่ว่าเมื่อใด เขาหลีกเลี่ยงไป จากพระศาสดา หลีกออกไปจากเพื่อนพรหมจรรย์ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครู เมื่อ นั้น เขาย่อมคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอมาตย์ของพระราชา พวกเดียรธีย์ พวกสาวกเดียรธีย์อยู่ เมื่อเขาคลุกคลีอยู่ ด้วยหมู่ ปล่อยจิต ไม่สำรวมอินทรีย์ ชอบคุย ร่ายเย้ยหยันกวนจิตเขา เขามี จิตถูกราคะรบกวน ย่อมลาลึกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบ เหมือนโคที่เคยกินข้าวกล้า ถูกเขาผูกไว้ด้วยเชือกหรือขังไว้ในคอก ผู้ใดพึงกล่าว อย่างนี้ว่า โคที่เคยกินข้าวกล้าตัวนี้จักไม่ลงกินข้าวกล้าอีก ณ บัดนี้ ผู้นั้นพึงกล่าว โดยชอบหรือหนอ ภิกษุเหล่านั้นกล่าวตอบว่า ดูกรอาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือโคที่เคยกินข้าวกล้าตัวนั้น พึงดึงเชือกขาดหรือ แหกคอกแล้ว ลงไปกินข้าวกล้าอีกทีเดียว ฉะนั้นดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคล บางคนในโลกนี้ ก็ฉนั้นเหมือนกัน เป็นดุจสงบเสงี่ยม เป็นดุจอ่อนน้อม เป็น ดุจสงบเรียบร้อย ตลอดเวลาที่อาศัยพระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจรรย์ ผู้ดำรงอยู่ ในฐานะเป็นครุรูปใดรูปหนึ่งอยู่ แต่ว่าเมื่อใด เขาหลีกไปจากพระศาสดา หรือ หลีกออกไปจากเพื่อนพรหมจรรย์ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครู เมื่อนั้น เขาย่อม คลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอมาตย์ของ พระราชา เดียรธีย์ พวกสาวกเดียรธีย์อยู่ เมื่อเขาคลุกคลีอยู่ด้วยหมู่ ปล่อยจิต ไม่สำรวมอินทรีย์ ชอบคุย ร่ายเย้ยหยันกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะรบกวน

ย่อมลาสิกขาสิกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ เขากล่าวว่า เราได้ปฐมฌาน (แต่) คลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสิกมาเป็นคฤหัสถ์ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนฝนเม็ดใหญ่ (ลูกเห็บ) ตกลงที่ทางใหญ่สี่แพร่ง พังยังฝุ่นให้หายไป ปรากฏเป็นทางลื่น ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้ ฝุ่นจกไม่ปรากฏที่ทางใหญ่สี่แพร่งโน้นอีก ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกรอาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ มนุษย์หรือโค และสัตว์เลี้ยง พังเหยียบย่ำที่ทางใหญ่สี่แพร่งแห่งโน้น หรือลมและแดดพังแผดเผาให้แห้ง เมื่อเป็นเช่นนั้น ฝุ่นจึงปรากฏอีกทีเดียว ฉนใด ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉนนันเหมือนกัน สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสิกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุตุตติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เขาย่อมกล่าวว่า เราเป็นผู้ได้ตุตติยฌาน (แต่) ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสิกมาเป็นคฤหัสถ์ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนฝนเม็ดใหญ่ ตกลงที่สระใหญ่ใกล้บ้านหรือนิคม พังยังทั้งหอยกาบและหอยโข่ง ทั้งก้อนกรวดและกระเบื้องให้หายไป ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้ หอยกาบ หอยโข่ง ก้อนกรวดและกระเบื้อง จกไม่ปรากฏในสระโน้นอีก ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกรอาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ มนุษย์หรือโคและสัตว์เลี้ยงพังกัดที่สระแห่งโน้น หรือลมและแดดพังกัดเผาให้แห้ง เมื่อเป็นเช่นนั้นทั้งหอยกาบและหอยโข่ง ทั้งก้อนกรวดและกระเบื้อง พังปรากฏได้อีกทีเดียว ฉนใด ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉนนันเหมือนกัน บรรลุตุตติยฌาน ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสิกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีอุเบกขามีสติ-
*สัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้ที่มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เขาย่อมกล่าวว่า เราได้ตุตติยฌาน (แต่) ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ฯลฯ ลาสิกขาสิกมาเป็นคฤหัสถ์ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนอาหารค้ำคิน ไม่พึงชอบใจแก่บุรุษผู้บริโภคอาหารประณีต ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้อาหารจกไม่ชอบใจแก่บุรุษชื่อนั้นอีก ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกรอาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น อาหารอื่นจกไม่ชอบใจแก่บุรุษผู้นั้นผู้บริโภคอาหารประณีต ตลอดเวลาที่โอชารส

แห่งอาหารนั้นจักดำรงอยู่ในร่างกายของเขา แต่เมื่อใด โอหารสแห่งอาหารนั้น
จักหมดไป เมื่อนั้น อาหารนั้นพึงเป็นที่ชอบใจเขาอีก ดูกรอาวุโสทั้งหลาย
บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉนั้นเหมือนกัน เป็นผู้มิอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ
เสวยสุขด้วยกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุดุตตนิมิต ๑๗๑ ย่อมลาลิขาลิกมาเป็น
คฤหัสถ์ ๑

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุดุตตนิมิต ไม่มี
มิทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขา
เป็นเหตุให้สติบริสุทธิอยู่ เขากล่าวว่าเราได้จุตตนิมิต (แต่ว่า) ยังคลุกคลีด้วย
พวกภิกษุ ๑๗๒ ย่อมลาลิขาลิกมาเป็นคฤหัสถ์ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือน
ห้วงน้ำในที่ที่ไม่ถูกลม ปราศจากคลื่น ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้ คลื่นจักไม่มี
ปรากฏที่ห้วงน้ำแห่งโน้นอีก ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกรอาวุโส ข้อนี้
ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ ลมฝนที่แรงกล้าพึงพัดมาจากทิศ
ตะวันออกก็พัดพัดให้เกิดคลื่นขึ้นที่ห้วงน้ำแห่งนั้น ลมฝนที่แรงกล้าพัดพัดมาจาก
ทิศตะวันตก ... จากทิศเหนือ ... จากทิศใต้ ก็พัดพัดให้เกิดคลื่นขึ้นที่ห้วงน้ำแห่ง
นั้น ฉนั้นดู ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉนั้นเหมือนกัน
บรรลุดุตตนิมิตไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัส
ก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิอยู่ เขากล่าวว่าเราได้จุตตนิมิต
(แต่ว่า) ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ๑๗๓ ย่อมลาลิขาลิกมาเป็นคฤหัสถ์ ๑

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุดุจเฑธสมาธิอัน
ไม่มีนิมิต เพราะไม่ใส่ใจถึงนิมิตทั้งปวงอยู่ เขาย่อมกล่าวว่า เราได้เจตสมาธิ
อันไม่มีนิมิต แต่ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา
มหามายะของพระราชา พวกเดียรธีย์ พวกสาวกเดียรธีย์ เมื่อเขาคลุกคลีด้วยหมู่
ปล่อยจิต ไม่สำรวมอินทรีย์ ชอบคูลอยู่ ราคะย่อมรบกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะ
รบกวนแล้ว ย่อมลาลิขาลิกมาเป็นคฤหัสถ์ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือน
พระราชาหรือมหายาของพระราชา มีจตุรงคเสนาเดินทางไกล ไปพักแรมคืนอยู่
ที่ป่าทิพย์แห่งหนึ่ง ในป่าทิพย์แห่งนั้น เสียงจกจันเรไร พึงหายไปเพราะเสียงช้าง
เสียงม้า เสียงรถ เสียงพลเดินเท้า เสียงกึกก้องแห่งกลอง บัณเฑาะว์ สังข์
และพิณ ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้ ที่ป่าทิพย์แห่งโน้น เสียงจกจันเรไร จัก
ไม่มีปรากฏอีก ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกรอาวุโส ข้อนี้ไม่เป็น
เช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ เมื่อใด พระราชาหรือมหายาของ
พระราชา พ้นไปจากป่าทิพย์แห่งนั้น เมื่อนั้น เสียงจกจันเรไร พึงปรากฏได้
อีก ฉนั้นดู ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉนั้นเหมือนกัน
บรรลุดุจเฑธสมาธิอันไม่มีนิมิต เพราะไม่ใส่ใจถึงนิมิตทั้งปวงอยู่ เขากล่าวว่า เรา

ได้เจโตสมาธิอันไม่มีนิमितแล้ว แต่ยังคงคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
อุบาสิกา พระราชา มหาอมาตย์ของพระราชา พวกเดียรธีย์ พวกสาวกเดียรธีย์
อยู่ เมื่อเขาคลุกคลีด้วยหมู่ ปล่อยจิต ไม่สำรวมอินทรีย์ ชอบคุดอยู่ ราคะย่อม
รบกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะรบกวนแล้ว ย่อมลาลึกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

สมัยต่อมา ท่านพระจิตตหัตถิสาริบุตร ลาลึกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์
ครั้งนั้น พวกภิกษุผู้เป็นสหายของบุรุษชื่อจิตตหัตถิสาริบุตร ได้เข้าไปหาท่าน
พระมหาโกฏิฐะถึงที่อยู่ แล้วถามว่า ท่านพระมหาโกฏิฐะได้กำหนดรู้ใจบุรุษ
ชื่อจิตตหัตถิสาริบุตรด้วยใจว่า บุรุษชื่อจิตตหัตถิสาริบุตรเป็นผู้ได้วิหารสมบัติ
เหล่านี้ๆ และจักลาลึกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ หรือเทวดาทั้งหลายได้แจ้งเนื้อความ
นี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บุรุษชื่อจิตตหัตถิสาริบุตรเป็นผู้ได้วิหารสมบัติเหล่านี้ๆ
และจักลาลึกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ท่านพระมหาโกฏิฐะกล่าวว่า ดูกรอาวุโส
ทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กำหนดรู้ใจบุรุษชื่อจิตตหัตถิสาริบุตรด้วยใจว่า เป็นผู้ได้
วิหารสมบัติเหล่านี้ๆ และจักลาลึกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ แม้เทวดาก็บอก
เนื้อความนี้แก่ข้าพเจ้า ลำดับนั้น พวกภิกษุผู้เป็นสหายของบุรุษชื่อจิตตหัตถิ
สาริบุตร ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษ
ชื่อจิตตหัตถิสาริบุตรเป็นผู้ได้วิหารสมบัติเหล่านี้ๆ และได้ลาลึกขาสึกมาเป็น
คฤหัสถ์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่นานนัก บุรุษ
ชื่อจิตตหัตถิสาริบุตรจักระลึกถึงคุณแห่งเนกขัมมะได้ ฯ

ครั้งนั้น ไม่นานเท่าไร บุรุษชื่อจิตตหัตถิสาริบุตรก็ปลงผมและหนวด
นุ่งห่มผ้ากาสายะออกบวชเป็นบรรพชิต ท่านพระจิตตหัตถิสาริบุตรหลีกออกจาก
หมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตแน่วแน่ ไม่นานนัก ก็ได้ทำให้
แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิต
โดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเทียว เข้าถึงอยู่ ได้ทราบ
ชัดว่า ชาตสันแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจ
อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มีอีก ก็หละท่านพระจิตตหัตถิสาริบุตร ได้เป็น
พระอรหันต์รูปหนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ปรายนสูตร

[๓๓๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤค-

*ทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี ก็สมัยนั้น เมื่อภิกษุผู้กระหายรูปกลับจากวิณฑาท
ภายหลังภัต นั่งประชุมกันอยู่ที่โรงกลม ได้เกิดการสนทนากันขึ้นในระหว่างว่า
ดูกรอาวุโสทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ในปัญหาของเมตเตยยมาณพ ใน

ปรายนสูตรว่า

ผู้ใดทราบส่วนสุดทั้งสองด้วยปัญญาแล้ว ไม่ติดอยู่ในส่วน
ท่ามกลาง เรากล่าวผู้นั้นว่าเป็นมหาบุรุษ ผู้นั้นก้าวล่วงเครื่อง
ร้อยรัดในโลกนี้ได้แล้ว ดังนี้ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ส่วนสุดที่ ๑ เป็นใจนอก ส่วนสุดที่ ๒ เป็นใจใน
อะไรเป็นส่วนท่ามกลาง อะไรเป็นเครื่องร้อยรัด ฯ

เมื่อสนทนากันอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เฒ่าทั้งหลายว่า
ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ผัสสะเป็นส่วนสุดที่ ๑ เหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะเป็นส่วนสุด
ที่ ๒ ความดับแห่งผัสสะเป็นส่วนท่ามกลาง ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะว่า
ตัณหาย่อมร้อยรัดผัสสะและเหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะนั้น เพราะเป็นที่เกิดขึ้นแห่งภพ
นั้นๆ ด้วยเหตุเท่านั้นแล ภิกษุชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง ย่อมกำหนดรู้ธรรมที่
ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ย่อมเป็น
ผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันเทียว ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เฒ่าทั้งหลาย
ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อดีตเป็นส่วนสุดที่ ๑ อนาคตเป็นส่วนสุดที่ ๒ ปัจจุบัน
เป็นส่วนท่ามกลาง ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะว่าตัณหาย่อมร้อยรัดอดีต
อนาคต และปัจจุบันนั้นไว้ เพราะเป็นที่เกิดขึ้นแห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านั้นแล
ภิกษุชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง ย่อมกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่ง
ธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ใน
ปัจจุบันเทียว ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เฒ่า
ทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย สุขเวทนาเป็นส่วนสุดที่ ๑ ทุกขเวทนาเป็นส่วน
สุดที่ ๒ อทุกขมสุขเวทนาเป็นส่วนท่ามกลาง ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะว่า
ตัณหาย่อมร้อยรัดสุขเวทนา ทุกขเวทนา และอทุกขมสุขเวทนานั้นไว้ เพราะเป็น
ที่เกิดขึ้นแห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านั้นแล ภิกษุชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง ย่อม
กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนด
รู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันเทียว ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เฒ่า
ทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย นามเป็นส่วนสุดที่ ๑ รูปเป็นส่วนสุดที่ ๒
วิญญาณเป็นส่วนท่ามกลาง ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะว่าตัณหาย่อมร้อยรัด
นาม รูป และวิญญาณนั้นไว้ เพราะเป็นที่เกิดขึ้นแห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านั้นแล
ภิกษุชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่
ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบัน

เทียว ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระ
ทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อายุคณะภายใน ๖ เป็นส่วนสุดที่ ๑ อายุคณะ
ภายนอก ๖ เป็นส่วนสุดที่ ๒ วิญญูณเป็นส่วนท่ามกลาง ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด
เพราะว่าตัณหาย่อมร้อยรัดอายุคณะภายใน ๖ อายุคณะภายนอก ๖ และวิญญูณ
นั้นไว้ เพราะเป็นที่เกิดขึ้นแห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านั้นแล ภิกษุชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรม
ที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่
ควรกำหนดรู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันเทียว ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระ
ทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย สักกายะเป็นส่วนสุดที่ ๑ เหตุเกิดสักกายะเป็น
ส่วนสุดที่ ๒ ความดับสักกายะเป็นส่วนท่ามกลาง ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะ
ว่าตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัดสักกายะ เหตุเกิดสักกายะ และความดับสักกายะนั้นไว้
เพราะเป็นที่เกิดขึ้นแห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านั้นแล ภิกษุชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควร
รู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควร
กำหนดรู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันเทียว ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระ
ทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย พวกเราทั้งปวงเทียวได้พยากรณ์ตามปฏิญาณของตนๆ
มาเถิด เราทั้งหลายจักพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วจักกราบทูล
เนื้อความนั้นให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคจักทรงพยากรณ์แก่พวกเรา โดยประการ
ใด เราทั้งหลายจักทรงจำข้อที่ทรงพยากรณ์นั้นไว้ โดยประการนั้น ภิกษุผู้เถระ
ทั้งหลายรับคำของภิกษุนั้นแล้ว ครั้นนั้น ภิกษุผู้เถระทั้งหลายได้พากันเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น
แล้วได้กราบทูลการที่สนทนาปราศรัยทั้งหมดนั้นแด่พระผู้มีพระภาค แล้วทูลถามว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คำของใครหนอเป็นสุภาษิต พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย คำของเธอทั้งปวงเป็นสุภาษิตโดยปริยาย อนึ่ง เราหมายเอาข้อความ
ที่กล่าวไว้ในปัญหาของเมตเตยยมาณพ ในปรายนสูตรว่า

ผู้ใดทราบส่วนสุดทั้ง ๒ ด้วยปัญญา แล้วไม่ติดอยู่ในส่วน
ท่ามกลาง เรากล่าวผู้นั้นว่า เป็นมหานุรุช ผู้นั้นก้าว
ล่วงเครื่องร้อยรัดในโลกนี้ได้แล้ว ดังนี้ ฯ

เธอทั้งหลายจงฟังข้อความนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้น
ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผัสสะเป็น
ส่วนสุดที่ ๑ เหตุเกิดผัสสะเป็นส่วนสุดที่ ๒ ความดับผัสสะเป็นส่วนท่ามกลาง
ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะว่าตัณหาย่อมร้อยรัดผัสสะ เหตุเกิดผัสสะ และ

ความดับผัสสะนั้นไว้ เพราะเป็นที่เกิดขึ้นแห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านั้นแล ภิกษุ
จึงชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้อย่าง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควร
รู้อย่าง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันเทียว ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อุทกสูตร

[๓๓๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท

พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงนิคมของชาวโกศลชื่อทณทกัปปะ ครั้งนั้น
พระผู้มีพระภาคได้ทรงแวงลงจากหนทาง ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้แล้ว ณ
โคนไม้ต้นหนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นได้พากันเข้าไปสู่นิคมชื่อทณทกัปปะ เพื่อแสวงหาที่
พัก ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์พร้อมด้วยภิกษุหลายรูป ได้ไปที่แม่น้ำอจิรวดีเพื่อสร่ง
น้ำ ครั้นสร่งน้ำในแม่น้ำอจิรวดีเสร็จแล้ว ก็ขึ้นมาง่วนอรรถาสนาผืนเดียวยืนฝั่งตัวอยู่
ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าไปหาท่านพระอานนท์ แล้วถามว่า ดูกรอาวุโสอานนท์
พระผู้มีพระภาคทรงกำหนดรู้เหตุทั้งปวงด้วยพระหฤทัยแล้วหรือหนอ จึงพยากรณ์
พระเวทิตถ์ว่า พระเวทิตถ์จะต้องเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกับ เยียวยา
ไม่ได้ หรือว่าพระผู้มีพระภาคทรงกำหนดรู้โดยปริยายบางประการเท่านั้น จึงได้ทรง
พยากรณ์พระเวทิตถ์ดังนี้ ท่านพระอานนท์ตอบว่า ดูกรอาวุโส ก็ข้อนี้พระผู้มี
พระภาคได้ทรงพยากรณ์อย่างนั้นแล ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์กับภิกษุ
หลายรูปได้ไปยังแม่น้ำอจิรวดีเพื่อสร่งน้ำ ครั้นสร่งเสร็จแล้ว ก็ขึ้นมาง่วนอรรถาสนา
ผืนเดียวยืนฝั่งตัวอยู่ ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าไปหาข้าพระองค์ แล้วถามว่า ดูกร
อาวุโสอานนท์ พระผู้มีพระภาคทรงกำหนดรู้เหตุทั้งปวงด้วยพระหฤทัยแล้วหรือ
หนอ จึงได้ทรงพยากรณ์พระเวทิตถ์ว่า พระเวทิตถ์จะต้องเกิดในอบาย ตกนรก
ตั้งอยู่ตลอดกับ เยียวยาไม่ได้ หรือว่าพระผู้มีพระภาคทรงกำหนดรู้โดยปริยาย
บางประการเท่านั้น จึงได้ทรงพยากรณ์พระเวทิตถ์ดังนี้ เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้
แล้ว ข้าพระองค์ได้กล่าวกับภิกษุนั้นว่า ดูกรอาวุโส ก็ข้อนี้พระผู้มีพระภาคได้
ทรงพยากรณ์อย่างนั้นแล ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุรูปนั้นจักเป็นภิกษุใหม่
บวชไม่นาน หรือว่าเป็นภิกษุเถระ แต่เป็นคนโง่เขลา ไม่ฉลาด เพราะว่าข้อที่
เราพยากรณ์แล้วโดยส่วนเดียว จักเป็นสองได้อย่างไร ดูกรอานนท์ เราย่อมไม่
พิจารณาเห็นบุคคลอื่นแม้คนหนึ่ง ที่เราได้กำหนดรู้เหตุทั้งปวงด้วยใจแล้วพยากรณ์
อย่างนี้ เหมือนพระเวทิตถ์เลย ก็เราได้เห็นธรรมชาติของพระเวทิตถ์ (ส่วนดี)
แม้ประมาณเท่านั้นที่สกัดออกจากปลายขนทรายเพียงใด เราก็ยังไม่พยากรณ์พระ

เทพทัตเพียงนั้นว่า พระเทพทัตจะต้องเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกับ
เยียวยาไม้ได้ แต่ว่าเมื่อใด เราไม่ได้เห็นธรรมชาติของพระเทพทัต แม้ประมาณ
เท่านั้นที่สลัดออกจากปลายขนทราย เมื่อนั้น เราจึงได้พยากรณ์พระเทพทัตนั้นว่า
พระเทพทัตจะต้องเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกับ เยียวยาไม้ได้ ดูรอนานที่
เปรียบเหมือนหลุมคูเป็นที่ย้ายอุจจาระ ลึกชั่วบุรุษ เต็มด้วยคูเสมอขอบปากหลุม
บุรุษพึงตกลงไปที่หลุมคูนั้นจนมิดศีรษะ บุรุษบางคนผู้ใคร่ประโยชน์ใคร่ความ
เกื้อกูล ปรารถนาความเกษมจากการตกหลุมคูของบุรุษนั้น ใครจะยกเขาขึ้นจาก
หลุมคูนั้น พึงมา เขาเดินรอบหลุมคูนั้นอยู่ ก็ไม่พียงเห็นอวัยวะที่ไม่เป็นคู
ซึ่งพอจะจับเขายกขึ้นมาได้ แม้ประมาณเท่านั้นที่สลัดออกจากปลายขนทรายของ
บุรุษนั้น ฉันทิ เราจึงไม่ได้เห็นธรรมชาติของพระเทพทัตแม้ประมาณเท่านั้นที่สลัด
ออกจากปลายขนทราย ฉันทินั้นเหมือนกัน เมื่อนั้น เราจึงได้พยากรณ์พระเทพทัต
ว่า พระเทพทัตจะต้องเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกับ เยียวยาไม้ได้ ถ้า
ว่าเธอทั้งหลายจะพึงฟังตถาคตจำแนกญาณเครื่องกำหนดรู้อินทรีย์ของบุรุษไซ้ ๗

อา. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค บัดนี้เป็นกาลควร ข้าแต่พระสุคต บัดนี้
เป็นกาลควร ที่พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงจำแนกญาณเครื่องกำหนดรู้อินทรีย์ของ
บุรุษ ภิกษุทั้งหลายได้สดับจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ ๗

พ. ดูรอนานที่ ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว
ท่านพระอานนท์ ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูรอนานที่
เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศล
ธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เรากำหนดรู้ใจบุคคลนี้ด้วยใจอย่างนี้
ว่า กุศลธรรมของบุคคลนี้แลหายไป อกุศลธรรมปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า กุศลมูล
ที่บุคคลนั้นยังตัดไม่ขาดมีอยู่ เพราะกุศลมูลนั้น กุศลอย่างอื่นของเขาจักปรากฏ
ด้วยประการฉะนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้ไม่เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือนเมล็ด
พืชที่ไม่หัก ไม่เน่า ไม่ถูกลมและแดดเผา เกิดในต้นฤดูหนาว เก็บไว้ดีแล้ว
อันบุคคลปลูก ณ ที่ดินอันพรวนดีแล้วในที่นาดี เธอพึงทราบไหมว่า เมล็ดพืช
เหล่านี้จักถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ๗

อา. เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ๗

พ. ดูรอนานที่ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้
ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เรากำหนดรู้ใจ
บุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป อกุศลธรรมปรากฏขึ้น
เฉพาะหน้า แต่กุศลมูลที่เขาตัดไม่ขาดมีอยู่ เพราะกุศลมูลนั้น กุศลอื่นของเขา
จักปรากฏ ด้วยประการฉะนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้ไม่เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดา ฉันทินั้น
เหมือนกัน ดูรอนานที่ ตถาคตกำหนดรู้ใจบุคคลด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนด

ญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของบุรุษด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนดรู้ธรรมที่อาศัยกัน
เกิดขึ้นต่อไปด้วยใจ แม้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้
ว่า กุศลธรรมกิติ อกุศลธรรมกิติ ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อมกำหนด
รู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ ว่าอกุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป กุศลธรรมปรากฏขึ้น
เฉพาะหน้า แต่อกุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ เพราะอกุศลมูลนั้น อกุศลอื่นของ
เขาจักปรากฏ ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้เชื่อมต่อไปเป็นธรรมดา
เปรียบเหมือนเมล็ดพืชที่ไม่หัก ไม่เน่า ไม่ถูกลมและแดดเผา เกิดในต้นฤดูหนาว
เก็บไว้ได้แล้ว อันบุคคลปลูก ณ ที่ศิลาแท่งทึบ เธอพึงทราบไหมว่า เมล็ดพืช
เหล่านี้จักไม่ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ฯ

อา. เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจ
อย่างนี้ว่า กุศลธรรมกิติ อกุศลธรรมกิติ ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อม
กำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป กุศลธรรม
ปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่อกุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ เพราะอกุศลมูลนั้น
อกุศลอื่นของเขาจักปรากฏ ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้เชื่อมต่อไปเป็น
ธรรมดา ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรอานนท์ ตถาคตกำหนดรู้ใจบุคคลด้วยใจ
กำหนดรู้ญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของบุรุษ กำหนดรู้ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้น
ต่อไปด้วยใจ แม้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจ
อย่างนี้ว่า กุศลธรรมกิติ อกุศลธรรมกิติ ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อม
กำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า ธรรมชาติของบุคคลนี้ แม้ประมาณเท่านั้น
ที่สลัดออกจากปราชญ์ทรายไม่มี บุคคลนี้ประกอบด้วยอกุศลธรรมฝ่ายตัวอย่าง
เดียว เมื่อตายไปจักเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เปรียบเหมือนเมล็ดพืชที่หัก
เน่า ถูกลมและแดดเผา แดดเผา อันบุคคลปลูก ณ ที่ดินซึ่งพรวนติแล้วในนาดี เธอ
พึงทราบไหมว่า เมล็ดพืชนี้จักไม่ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ฯ

อา. เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่าง
นี้ว่า กุศลธรรมกิติ อกุศลธรรมกิติ ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อม
กำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า ธรรมชาติของบุคคลนี้ แม้ประมาณเท่านั้น
ที่สลัดออกจากปราชญ์ทรายไม่มี บุคคลนี้ประกอบด้วยอกุศลธรรมฝ่ายตัวอย่าง
เดียว เมื่อตายไป จักเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ฉะนั้นเหมือนกัน
ดูกรอานนท์ ตถาคตกำหนดรู้ใจบุคคลด้วยใจ กำหนดรู้ญาณเป็นเครื่องทราบ

อินทรีย์ของบุรุษ กำหนดรู้ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นต่อไปด้วยใจ แม้ด้วยประการ
อย่างนี้ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ทูลถามว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงสามารถบัญญัติบุคคล ๓ จำพวกนี้ออกเป็น
ส่วนละ ๓ อีกหรือพระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สามารถ อานนท์ เราย่อม
กำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี
ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เรากำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรม
ของบุคคลนี้หายไป อกุศลธรรมปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่กุศลมูลที่เขายังตัดไม่
ขาดมีอยู่ กุศลมูลนั้นก็ถึงความถอนขึ้นโดยประการทั้งปวง ด้วยประการอย่างนี้
บุคคลนี้จักเป็นผู้เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือนถ่านไฟที่ไฟติดทั่วแล้ว
ถูกโพล่งสว่างไสว อันบุคคลเก็บไว้บนศิลาที่บ เรอพึงทราบไหมว่า ถ่านไฟ
เหล่านี้อักไม่ถึงความเจริญงอกงามไปพลุล ฯ

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ อนึ่ง เปรียบเหมือนเมื่อพระอาทิตย์ตกไปในเวลาเย็น
เรอพึงทราบไหมว่า แสงสว่างจกหายไป ความมืดจักปรากฏ ฯ

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ อนึ่ง เปรียบเหมือนในเวลาเสวยพระกระยาหารของ
ราชสกุลในเวลาเที่ยงคืน เรอพึงทราบไหมว่า แสงสว่างหายไปหมดแล้ว ความมืด
ได้ปรากฏแล้ว ฯ

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่าง
นี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อม
กำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป อกุศลธรรม
ปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่กุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ กุศลมูลเมื่อนั้นก็ถึงความ
ถอนขึ้นโดยประการทั้งปวง ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้เสื่อมต่อไปเป็น
ธรรมดา ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรอานนท์ ตถาคตกำหนดรู้ใจบุคคลด้วยใจแม้
อย่างนี้ กำหนดรู้ญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของบุรุษด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนด
รู้ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นต่อไปด้วยใจ แม้ด้วยประการอย่างนี้ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจ
อย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อม
กำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป กุศลธรรม
ปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่อกุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ อกุศลมูลเมื่อนั้นก็ถึง
ความเพิกถอนขึ้นโดยประการทั้งปวง ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักไม่เสื่อม

ต่อไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือนถ่านไฟที่ไฟติดทั่วแล้ว ลูกโพล่งสว่างไสว
อันบุคคลเก็บไว้บนกองหญ้าแห้ง หรือบนกองไม้แห้ง เธอพึงทราบไหมว่า ถ่าน
ไฟเหล่านี้จักถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ อนึ่ง เปรียบเหมือนเมื่อพระอาทิตย์กำลังขึ้นมาในเวลา
รุ่งอรุณ เธอพึงทราบไหมว่า ความมืดจักหายไป แสงสว่างจักปรากฏ ฯ

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ อนึ่ง เปรียบเหมือนในเวลาเสวยพระกระยาหารของ
ราชสกุลในเวลาเที่ยงวัน เธอพึงทราบไหมว่า ความมืดหายไปหมดแล้ว
แสงสว่างได้ปรากฏแล้ว ฯ

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่าง
นี้ว่า กุศลธรรมกิติ อกุศลธรรมกิติ ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เรากำหนดรู้
ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป กุศลธรรมปรากฏ
ขึ้นเฉพาะหน้า แต่อกุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ อกุศลมูลเหล่านั้นก็ถึงความ
เพิกถอนขึ้นโดยประการทั้งปวง ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้ไม่เสื่อมต่อ
ไปเป็นธรรมดา ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรอานนท์ ตถาคตกำหนดรู้ใจบุคคลด้วยใจ
แม้อย่างนี้ กำหนดรู้ญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของบุรุษด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนด
รู้ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นต่อไปด้วยใจ แมด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจ
อย่างนี้ว่า กุศลธรรมกิติ อกุศลธรรมกิติ ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อม
กำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้ แม้ประมาณเท่า
น้ำที่สัดออกจากปลายขนทรายไม่มี บุคคลนี้ประกอบด้วยธรรมที่ไม่มีโทษ เป็น
ธรรมฝ่ายขาวอย่างเดียว จักปรินิพพานในปัจจุบันทีเดียว เปรียบเหมือนถ่านไฟที่
เย็น มีไฟดับแล้ว อันบุคคลเก็บไว้บนกองหญ้าแห้ง หรือบนกองไม้แห้ง เธอ
พึงทราบไหมว่า ถ่านไฟเหล่านี้จักไม่ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ฯ

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่าง
นี้ว่า กุศลธรรมกิติ อกุศลธรรมกิติ ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อมกำหนด
รู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้ แม้ประมาณเท่า น้ำที่สัด
ออกจากปลายขนทรายไม่มี บุคคลนี้ประกอบด้วยธรรมที่ไม่มีโทษ เป็นธรรมฝ่าย
ขาวอย่างเดียว จักปรินิพพานในปัจจุบันทีเดียว ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรอานนท์
ตถาคตกำหนดรู้ใจบุคคลด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนดรู้ญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์

ของบุรุษด้วยใจเมตตาอย่างนี้ กำหนดรู้ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นต่อไปด้วยใจ เมตตาด้วย
ประการฉะนี้ ดูกรอานนท์ บุคคล ๖ จำพวกนั้น บุคคล ๓ จำพวกข้างต้น
คนหนึ่งเป็นผู้ไม่เลื่อมเป็นธรรมดา คนหนึ่งเป็นผู้เลื่อมเป็นธรรมดา คนหนึ่งเป็น
ผู้เกิดในอบาย ตถนรก ในบุคคล ๖ จำพวกนั้น บุคคล ๓ จำพวกข้างหลัง
คนหนึ่งเป็นผู้ไม่เลื่อมเป็นธรรมดา คนหนึ่งเป็นผู้เลื่อมเป็นธรรมดา คนหนึ่งเป็น
ผู้จะปรินิพพานเป็นธรรมดา ฯ

จบสูตรที่ ๘

๕. นิพเพชฌิตสูตร

[๓๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมปริยายที่เป็นปริยายเป็นไป
ในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี
เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมปริยายที่เป็นปริยายเป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส
นั้นเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบกาม เหตุเกิดแห่งกาม
ความต่างแห่งกาม วิบากแห่งกาม ความดับแห่งกาม ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับกาม
เธอทั้งหลายพึงทราบเวทนา เหตุเกิดแห่งเวทนา ความต่างแห่งเวทนา วิบากแห่ง
เวทนา ความดับแห่งเวทนา ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับเวทนา เธอทั้งหลายพึงทราบ
สัญญา เหตุเกิดแห่งสัญญา ความต่างแห่งสัญญา วิบากแห่งสัญญา ความดับ
แห่งสัญญา ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับสัญญา เธอทั้งหลายพึงทราบอาสวะ เหตุเกิด
แห่งอาสวะ ความต่างแห่งอาสวะ วิบากแห่งอาสวะ ความดับแห่งอาสวะ
ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับอาสวะ เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม เหตุเกิดแห่งกรรม
ความต่างแห่งกรรม วิบากแห่งกรรม ความดับแห่งกรรม ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับ
กรรม เธอทั้งหลายพึงทราบทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความต่างแห่งทุกข์ วิบากแห่ง
ทุกข์ ความดับแห่งทุกข์ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับทุกข์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่เรากล่าวนี้ว่า เธอทั้งหลายพึงทราบกาม เหตุ
เกิดแห่งกาม ความต่างแห่งกาม วิบากแห่งกาม ความดับแห่งกาม ปฏิปทาที่ให้
ถึงความดับกาม นั้น เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ ประการนี้
คือ รูปที่พึงรู้แจ้งด้วยจักขุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก ยั่ววน
ชวนให้กำหนัด เสียงที่พึงรู้แจ้งด้วยหู ... กลิ่นที่พึงรู้แจ้งด้วยจมูก ... รสที่พึงรู้
แจ้งด้วยลิ้น ... โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ
เป็นที่รัก ยั่ววน ชวนให้กำหนัด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แต่ว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ชื่อว่า
กาม สิ่งเหล่านี้เรียกว่ากามคุณในวินัยของพระอริยะเจ้า ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้ศุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาकरणภาษิตนี้จบลงแล้ว
จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์นี้ต่อไปอีกว่า

ความกำหนดที่เกิดขึ้นด้วยสามารถแห่งความดำริของบุรุษ ชื่อว่า
กาม อารมณ์อันวิจิตรทั้งหลายในโลกไม่ชื่อว่ากาม ความ
กำหนดที่เกิดขึ้นด้วยสามารถแห่งความดำริของบุรุษ ชื่อว่า
กาม อารมณ์อันวิจิตรทั้งหลายในโลกย่อมตั้งอยู่ตามสภาพของ
ตน ส่วนว่า ธีรชนทั้งหลายย่อมกำจัดความพอใจ ในอารมณ์
อันวิจิตรเหล่านั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเกิดแห่งกามเป็นไฉน คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิด
แห่งกามทั้งหลาย ก็ความต่างกันแห่งกามเป็นไฉน คือกามในรูปเป็นอย่างหนึ่ง
กามในเสียงเป็นอย่างหนึ่ง กามในกลิ่นเป็นอย่างหนึ่ง กามในรสเป็นอย่างหนึ่ง
กามในโณภูมิตะเป็นอย่างหนึ่ง นี้เรียกว่าความต่างกันแห่งกาม วิบากแห่งกาม
เป็นไฉน คือ การที่บุคคลผู้ใคร่อยู่ ย่อมยังอัฏฐภาพที่เกิดขึ้นจากความใคร่นั้นๆ
ให้เกิดขึ้น เป็นส่วนบุญหรือเป็นส่วนมิใช่บุญ นี้เรียกว่าวิบากแห่งกาม ความดับ
แห่งกามเป็นไฉน คือ ความดับแห่งกามเพราะผัสสะดับ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมา-
กัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เป็นปฏิปทาให้
ถึงความดับแห่งกาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใด อริยสาวกย่อมทราบชัดกาม
เหตุเกิดแห่งกาม ความต่างแห่งกาม วิบากแห่งกาม ความดับแห่งกาม ปฏิปทา
ให้ถึงความดับแห่งกาม อย่างนี้ๆ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้น ย่อมทราบชัดพรหมจรรย์
อันเป็นไปในส่วนแห่งการชำระกิเลส เป็นที่ดับแห่งกาม ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกร-
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบกาม ฯ๑ ปฏิปทาให้ถึงความดับแห่งกาม ดังนี้
นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าว ฯ

ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย พึงทราบเวทนา ฯ๑
ปฏิปทาให้ถึงความดับแห่งเวทนา ดังนี้ นั้น เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เวทนา ๓ ประการนี้ คือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ก็เหตุเกิด
แห่งเวทนาเป็นไฉน คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งเวทนา ก็ความต่างกันแห่งเวทนา
เป็นไฉน คือ สุขเวทนาที่เจือด้วยอามิสมีอยู่ สุขเวทนาที่ไม่เจือด้วยอามิสมีอยู่
ทุกขเวทนาที่เจือด้วยอามิสมีอยู่ ทุกขเวทนาที่ไม่เจือด้วยอามิสมีอยู่ อทุกขมสุข-
เวทนาที่เจือด้วยอามิสมีอยู่ อทุกขมสุขเวทนาที่ไม่เจือด้วยอามิสมีอยู่ นี้เรียกว่า
ความต่างแห่งเวทนา วิบากแห่งเวทนาเป็นไฉน คือ การที่บุคคลผู้เสวยเวทนาอยู่
ย่อมยังอัฏฐภาพที่เกิดขึ้นจากเวทนานั้นๆ ให้เกิดขึ้น เป็นส่วนบุญหรือเป็นส่วน
มิใช่บุญ นี้เรียกว่าวิบากแห่งเวทนา ก็ความดับแห่งเวทนาเป็นไฉน คือ ความ
ดับแห่งเวทนาย่อมเกิดขึ้นเพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ ประการนี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯ๑ สัมมาสมาธิ เป็นข้อปฏิบัติที่ให้ถึง

ความดับแห่งเวทนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใดอริยสาวกย่อมทราบชัดเวทนา เหตุเกิดแห่งเวทนา ความต่างกันแห่งเวทนา วิบากแห่งเวทนา ความดับแห่งเวทนา ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนาอย่างนี้ๆ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัด พรหมจรรย์อันเป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส เป็นที่ดับเวทนานี้ ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบเวทนา ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับเวทนา ดังนี้ นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าว ฯ

ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบสัญญา ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งสัญญา ดังนี้ นั้น เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๖ ประการนี้ คือ รูปสัญญา สัททสัญญา คันธสัญญา รสสัญญา โสณัฐพสัญญา ธรรมสัญญา เหตุเกิดแห่งสัญญาเป็นไฉน คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งสัญญา ก็ความต่างแห่งสัญญาเป็นไฉน คือ สัญญาในรูปเป็นอย่างหนึ่ง สัญญาในเสียงเป็นอย่างหนึ่ง สัญญาในกลิ่นเป็นอย่างหนึ่ง สัญญาในรสเป็นอย่างหนึ่ง สัญญาในโสณัฐพพะเป็นอย่างหนึ่ง สัญญาในธรรมารมณ์เป็นอย่างหนึ่ง นี้เรียกว่าความต่างแห่งสัญญา ก็วิบากแห่งสัญญาเป็นไฉน คือ เราย่อมกล่าวสัญญาว่ามีค่าพูดเป็นผล (เพราะว่า) บุคคลย่อมรู้สึกโดยประการใดๆ ก็ย่อมพูดโดยประการนั้นๆ ว่า เราเป็นผู้มีความรู้ดีอย่างนั้น นี้เรียกว่าวิบากแห่งสัญญา ก็ความดับแห่งสัญญาเป็นไฉน คือ ความดับแห่งสัญญา ย่อมเกิดขึ้นเพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ เป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งสัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใด อริยสาวกย่อมทราบชัดสัญญา เหตุเกิดแห่งสัญญา ความต่างแห่งสัญญา วิบากแห่งสัญญา ความดับแห่งสัญญา ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งสัญญาอย่างนี้ๆ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัดพรหมจรรย์อันเป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบสัญญา ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับสัญญา ดังนี้ นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าว ฯ

ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบอาสวะ ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งอาสวะ ดังนี้ นั้น เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ ประการ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ ก็เหตุเกิดแห่งอาสวะเป็นไฉน คือ อวิชชาเป็นเหตุเกิดอาสวะ ก็ความต่างแห่งอาสวะเป็นไฉน คือ อาสวะที่เป็นเหตุให้ไปสู่ันรกกัมมิ์ ที่เป็นเหตุให้ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานกัมมิ์ ที่เป็นเหตุให้ไปสู่เปรตวิสัยกัมมิ์ ที่เป็นเหตุให้ไปสู่มนุษย์โลกกัมมิ์ ที่เป็นเหตุให้ไปสู่เทวโลกกัมมิ์ นี้เรียกว่าความต่างแห่งอาสวะ ก็วิบากแห่งอาสวะเป็นไฉน คือ การที่บุคคลมีอวิชชา ย่อมยังอรรถภาพที่เกิดจากอวิชชานั้นๆ ให้เกิดขึ้น เป็นส่วนบุญหรือ

เป็นส่วนมีบุญนี้เรียกว่าวิบากแห่งอาสวะ ก็ความดับแห่งอาสวะเป็นไฉน คือ ความดับแห่งอาสวะย่อมเกิดเพราะความดับแห่งอวิชชา อริยมรรคอันประกอบด้วย องค์ ๘ ประการนี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ เป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งอาสวะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใดอริยสาวกย่อมทราบชัดอาสวะ เหตุเกิดแห่งอาสวะ ความต่างแห่งอาสวะ วิบากแห่งอาสวะ ความดับแห่งอาสวะ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งอาสวะอย่างนี้ๆ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัด พรหมจรรย์อันเป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส เป็นที่ดับอาสวะนี้ ข้อที่เรา กล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบอาสวะ ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งอาสวะ ดังนี้ นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าว ฯ

ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งกรรม ดังนี้ นั้น เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำความกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ก็เหตุเกิดแห่งกรรมเป็นไฉน คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งกรรม ก็ความต่างแห่งกรรมเป็นไฉน คือ กรรมที่ให้วิบากในนรกก็มี ที่ให้วิบากในกำเนิด สัตว์ดิรัจฉานก็มี ที่ให้วิบากในเปรตวิสัยก็มี ที่ให้วิบากในมนุษย์โลกก็มี ที่ให้วิบากในเทวโลกก็มี นี้เรียกว่าความต่างแห่งกรรม ก็วิบากแห่งกรรมเป็นไฉน คือ เราย่อมกล่าววิบากแห่งกรรมว่ามี ๓ ประการ คือ กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน ๑ กรรมที่ให้ผลในภพที่เกิด ๑ กรรมที่ให้ผลในภพต่อๆ ไป ๑ นี้เรียกว่าวิบากแห่งกรรม ความดับแห่งกรรมเป็นไฉน คือ ความดับแห่งกรรมย่อมเกิดขึ้นเพราะความดับแห่ง ผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ เป็นปฏิปทาให้ถึงความดับแห่งกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใด อริยสาวกย่อมทราบชัดกรรม เหตุเกิดแห่งกรรม ความต่างแห่งกรรม วิบากแห่งกรรม ความดับแห่งกรรม ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งกรรมอย่างนี้ๆ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัดพรหมจรรย์อันเป็นไปในส่วนแห่งความชำแรกกิเลส เป็นที่ดับกรรมนี้ ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งกรรม ดังนี้ นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าว ฯ

ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความต่างแห่งทุกข์ วิบากแห่งทุกข์ ความดับแห่งทุกข์ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งทุกข์ ดังนี้ นั้น เราอาศัยอะไรกล่าว แม้ชาติก็เป็นทุกข์ แม้รา ก็เป็นทุกข์ แม้พยาธิก็เป็นทุกข์ แม้ภริยาก็เป็นทุกข์ แม้โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสก็เป็นทุกข์ ปราณนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานชั้น ๕ เป็นทุกข์ ก็เหตุเกิดแห่งทุกข์เป็นไฉน คือ ตัณหาเป็นเหตุเกิดแห่งทุกข์ ก็ความต่างแห่งทุกข์เป็นไฉน คือ ทุกข์มากก็มี ทุกข์น้อยก็มี ทุกข์ที่

คล้ายช้าก็มี ทุกข์ที่คล้ายเร็วก็มี นี่เรียกว่าความต่างแห่งทุกข์ ก็วิบากแห่งทุกข์ เป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ถูกทุกข์อย่างใดครอบงำ มีจิตอันทุกข์อย่างใดคลุ้มรุม ย่อมเศร้าโศก ลำบาก รำพัน ทูบอก คร่ำครวญ ถึงความหลง ก็หรือบางคนถูกทุกข์ใดครอบงำแล้ว มีจิตอันทุกข์ใดคลุ้มรุมแล้ว ย่อมแสวงหาเหตุปลดปล่อยทุกข์ในภavnอกว่าใครจะรู้ทางเดียวหรือสองทางเพื่อดับทุกข์นี้ได้ ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวทุกข์ว่ามีความหลงใหลเป็นผล หรือว่ามีการแสวงหาเหตุปลดปล่อยทุกข์ภายนอกเป็นผล นี่เรียกว่าวิบากแห่งทุกข์ ก็ความดับแห่งทุกข์ เป็นไฉน คือ ความดับแห่งทุกข์ย่อมเกิดขึ้นเพราะความดับแห่งตัณหา อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ เป็นปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใด อริยสาวกย่อมทราบชัดทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความต่างแห่งทุกข์ วิบากแห่งทุกข์ ความดับแห่งทุกข์ ปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์ อย่างนี้ๆ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัดพรหมจรรย์อันเป็นไปในส่วนแห่งการชำระกิเลส เป็นที่ดับทุกข์ ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความต่างแห่งทุกข์ วิบากแห่งทุกข์ ความดับแห่งทุกข์ ปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์ ดังนี้ นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นธรรมปริยายที่เป็นปริยาย เป็นไปในส่วนแห่งการชำระกิเลส ฯ

จบสูตรที่ ๕

๑๐. พลสูตร

[๓๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของตถาคต ๖ ประการนี้ ที่พระตถาคตประกอบแล้ว เป็นเหตุให้ปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บัณฑิตสหพนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร กำลัง ๖ ประการเป็นไฉน คือ ตถาคตย่อมทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งฐานะโดยความเป็นฐานะ และเหตุที่มีฐานะโดยความเป็นเหตุมิใช่ฐานะในโลกนี้ แม้การที่ตถาคตย่อมทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งฐานะโดยความเป็นฐานะ และเหตุที่มีฐานะโดยความเป็นเหตุมิใช่ฐานะ นี้ย่อมเป็นกำลังของตถาคต ซึ่งตถาคตได้อาศัยปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บัณฑิตสหพนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งวิบากแห่งกรรมสมาทานที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน โดยปัจจัย โดยเหตุ แม้การที่ตถาคตย่อมทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งวิบากแห่งกรรมสมาทานที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน โดยปัจจัย โดยเหตุ นี้ย่อมเป็นกำลังของตถาคต ซึ่งตถาคตได้อาศัยปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บัณฑิตสหพนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งความเศร้าหมอง ความฟ่องแผ้ว ความออกแห่งฉณ วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ แม้การที่ตถาคตย่อมทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งความเศร้าหมอง ความฟ่องแผ้ว ความออกแห่งฉณ วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ นี้ย่อมเป็นกำลังของตถาคต ซึ่งตถาคตได้อาศัยปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ ตถาคตย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ แม้การที่ตถาคตย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ ระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ นี้ย่อมเป็นกำลังของตถาคต ซึ่งตถาคตได้อาศัยปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมพิจารณาเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติ ฯลฯ ด้วยทิพจักขุอันบริสุทธิ์ล่งจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ฯลฯ แม้การที่ตถาคตย่อมพิจารณาเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติ ฯลฯ ด้วยทิพจักขุอันบริสุทธิ์ล่งจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ฯลฯ นี้ย่อมเป็นกำลังของตถาคต ซึ่งตถาคตได้อาศัยปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ แม้การที่ตถาคตย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่นี้ย่อมเป็นกำลังของตถาคต ซึ่งตถาคตได้อาศัยปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของตถาคต ๖ ประการนี้แล ที่ตถาคตประกอบแล้วเป็นเหตุให้ปฏิญาณฐานะของผู้โจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกำลังของตถาคต ๖ ประการเหล่านั้น หากว่าชนเหล่าอื่นย่อมเข้ามาถามปัญหา กับตถาคต ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งฐานะโดยความเป็นฐานะ และเหตุที่มีฐานะโดยความเป็นเหตุ มิใช่ฐานะมิใช่เหตุ มิใช่ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งฐานะโดยความเป็นฐานะ และเหตุที่มีฐานะโดยความเป็นเหตุ มิใช่ฐานะ อันตถาคตทราบชัดด้วยประการใดๆ ตถาคตถูกถามปัญหาแล้ว ย่อมพยากรณ์ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งฐานะโดยความเป็นฐานะ และเหตุที่มีฐานะ

ฐานะโดยความเป็นเหตุมีฐานะ แก่ชนเหล่านั้น ด้วยประการนั้นๆ ฯ

หากว่า ชนเหล่าอื่นย่อมเข้ามาถามปัญหากับตถาคต ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งวิบากแห่งกรรมสมาทาน ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน โดยปัจจัย โดยเหตุไฉร้ ความรู้ตามความเป็นจริง ซึ่งวิบากแห่งกรรมสมาทานที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันอันตถาคตทราบชัดด้วยประการใดๆ ตถาคตถูกถามปัญหาแล้ว ย่อมพยากรณ์ ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งวิบากแห่งกรรมสมาทานที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน แก่ชนเหล่านั้น ด้วยประการนั้นๆ ฯ

หากว่า ชนเหล่าอื่นย่อมเข้ามาถามปัญหากับตถาคต ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ความออกแห่งฉณ วิโมกข์ สมภาณี และสมาบัติไฉร้ ความรู้ตามเป็นจริงซึ่งความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ความออกแห่งฉณ วิโมกข์ สมภาณี และสมาบัติ อันตถาคตทราบชัดด้วยประการใดๆ ตถาคตถูกถามปัญหาแล้ว ย่อมพยากรณ์ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ความออกแห่งฉณ วิโมกข์ สมภาณี และสมาบัติ แก่ชนเหล่านั้น ด้วยประการนั้นๆ ฯ

หากว่า ชนเหล่าอื่นย่อมเข้ามาถามปัญหากับตถาคต ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความระลึกชาติก่อนได้ไฉร้ ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความระลึกชาติก่อนได้ อันตถาคตทราบชัดด้วยประการใดๆ ตถาคตถูกถามปัญหาแล้ว ย่อมพยากรณ์ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความระลึกชาติก่อนได้ แก่ชนเหล่านั้น ด้วยประการนั้นๆ ฯ

หากว่า ชนเหล่าอื่นย่อมเข้ามาถามปัญหากับตถาคต ด้วยความรู้ตามเป็นจริงซึ่งจติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลายไฉร้ ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งจติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย อันตถาคตทราบชัดด้วยประการใดๆ ตถาคตถูกถามปัญหาแล้ว ย่อมพยากรณ์ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งจติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย แก่ชนเหล่านั้น ด้วยประการนั้นๆ ฯ

หากว่า ชนเหล่าอื่นย่อมเข้ามาถามปัญหากับตถาคต ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายไฉร้ ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย อันตถาคตทราบชัดด้วยประการใดๆ ตถาคตถูกถามปัญหาแล้ว ย่อมพยากรณ์ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย แก่ชนเหล่านั้น ด้วยประการนั้นๆ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมกล่าวแม้ซึ่งความรู้ตามเป็นจริงซึ่งฐานะ โดยความเป็นฐานะ และเหตุที่มีฐานะโดยความเป็นเหตุมีฐานะนั้นว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่น ย่อมไม่กล่าวว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น เราย่อมกล่าวแม้ความรู้ตามเป็นจริงซึ่งวิบากแห่งกรรมสมาทาน ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน โดยปัจจัยโดยเหตุนั้นว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่น ย่อมไม่กล่าวว่า เป็นของ

บุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น เราย่อมกล่าวแม้ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความเศร้าหมอง
ความผ่องแผ้ว ความออกแห่งฉนวน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัตินั้นว่า เป็นของ
บุคคลผู้มีใจตั้งมั่น ย่อมไม่กล่าวว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น เราย่อมกล่าว
แม้ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความระลึกชาติก่อนได้นั้นว่าเป็นของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่น
ย่อมไม่กล่าวว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น เราย่อมกล่าวแม้ความรู้ตามเป็นจริง
ซึ่งจุดและอุบัตินของสัตว์ทั้งหลายนั้นว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่น ย่อมไม่กล่าวว่า
เป็นของบุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น เราย่อมกล่าวแม้ความรู้ตามเป็นจริงซึ่งความสิ้นไป
แห่งอาสวะทั้งหลายนั้นว่าเป็นของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่น ย่อมไม่กล่าวว่า เป็นของบุคคล
ผู้มีใจไม่ตั้งมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความตั้งใจมั่นเป็นทางถูก ความไม่ตั้งใจมั่นเป็น
ทางผิด ด้วยประการฉะนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบมหาวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โสณสูตร ๒. ผัคคุณสูตร ๓. นพภาสิตสูตร ๔. อาสวสูตร
๕. ทารุกัมมิกสูตร ๖. จิตตหัตติสาริปุตตสูตร ๗. ปรายนสูตร ๘. อุทกสูตร
๙. นิพเพธิกสูตร ๑๐. พลสูตร ฯ

เทวตาวรรคที่ ๒

อนาคามิสูตร

[๓๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังละธรรม ๖ ประการไม่ได้แล้ว ย่อม
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความ
เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ความเป็นผู้ไม่มีหิริ ๑ ความเป็นผู้ไม่มีโอตตปปะ ๑ ความ
เป็นผู้เกียจคร้าน ๑ ความเป็นผู้มีสติเลอะเลือน ๑ ความเป็นผู้มีปัญญาทรม ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังละธรรม ๖ ประการนี้ไม่ได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อ
ทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อ
ทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑
ความเป็นผู้ไม่มีหิริ ๑ ความเป็นผู้ไม่มีโอตตปปะ ๑ ความเป็นผู้เกียจคร้าน ๑
ความเป็นผู้มีสติเลอะเลือน ๑ ความเป็นผู้มีปัญญาทรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้ได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ฯ

จบสูตรที่ ๑

อรหัตตสูตร

[๓๓๗] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุยังละกรรม ๖ ประการไม่ได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรรหัต ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ถีนะ ๑ มितะ ๑ อุทัจจะ ๑ กุกุจจะ ๑ ความไม่มีศรัทธา ๑ ความประมาท ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุยังละกรรม ๖ ประการนี้ไม่ได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรรหัต ฯ

ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุละกรรม ๖ ประการได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรรหัต ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ถีนะ ๑ มิตะ ๑ อุทัจจะ ๑ กุกุจจะ ๑ ความไม่มีศรัทธา ๑ ความประมาท ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุละกรรม ๖ ประการนี้ได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรรหัต ฯ

จบสูตรที่ ๒

มิตตสูตร

[๓๓๘] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรลามก มีสหายลามก มีเพื่อนฝูงลามก เสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้มิตรลามกและประพฤติดามมิตรลามกเหล่านั้นอยู่ จักบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุไม่บำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญเสขธรรมให้บริบูรณ์ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่บำเพ็ญเสขธรรมให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่บำเพ็ญศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์แล้ว จักละกามราคะ รูปราคะ หรืออรูปราคะ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนฝูงดี เสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้มิตรดี และประพฤติดามมิตรเหล่านั้นอยู่ จักบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ บำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญเสขธรรมให้บริบูรณ์ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ บำเพ็ญเสขธรรมให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ บำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์แล้ว จักละกามราคะ รูปราคะ หรืออรูปราคะ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

ฐานสูตร (อารามสูตร)

[๓๓๙] ดูกฤกษุทั้งหลาย ภิกษุชอบคลุกคลีด้วยหมู่ ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่ ประกอบความยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่ ชอบคณะ ยินดีคณะ ประกอบความยินดีในคณะ จักเป็นผู้อยู่รูปเดียว ยินดียิ่งในวิเวก ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อไม่อยู่รูปเดียว ยินดียิ่งในวิเวก จักถือนิมิตแห่งจิต ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อไม่ถือนิมิตแห่งจิต จักบำเพ็ญสัมมาทิฐิให้สมบูรณ์ ข้อนี้

ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่บำเพ็ญสัมมาทสิให้สมบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญสัมมาสมาธิให้สมบูรณ์ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่บำเพ็ญสัมมาสมาธิให้สมบูรณ์แล้ว จักละสังโยชน์ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่ละสังโยชน์แล้ว จักกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ประกอบความยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ชอบคณะ ไม่ยินดีคณะ ไม่ประกอบความยินดีคณะ จักเป็นผู้อยู่รูปเดียวยินดียิ่งในวิเวก ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อเป็นผู้อยู่รูปเดียวยินดียิ่งในวิเวก จักถอนนิมิตแห่งจิต ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อถอนนิมิตแห่งจิต จักบำเพ็ญสัมมาทสิให้สมบูรณ์ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ บำเพ็ญสัมมาทสิให้สมบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญสัมมาสมาธิให้สมบูรณ์ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ บำเพ็ญสัมมาสมาธิให้สมบูรณ์แล้ว จักละสังโยชน์ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ ละสังโยชน์ได้แล้ว จักกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

เทวดาสูตร

[๓๔๐] ครั้งนั้น เทวดาคนหนึ่ง เมื่อปฐมยามล่วงไป มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสวแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑ ความเป็นผู้มีมิตติ ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ เทวดาคนนั้นกล่าวดังนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย ครั้งนั้น เทวดาคนนั้นได้ทราบว่ พระศาสดาได้ทรงพอพระทัยตนแล้ว จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้น ฯ

ครั้นเมื่อราตรีนั้นล่วงไป พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืบนี้ เทวดาคนหนึ่ง เมื่อปฐมยามล่วงไป มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว แล้วเข้ามาหาเราถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกับเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑

ความเป็นผู้มีมิตรดี ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นไป
เพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ เทวดาคนนั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว อภิวัต กระทำ
ประทักษิณเราแล้ว ได้หายไป ณ ที่นั้น ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรถวายบังคมพระผู้มี
พระภาค แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมทราบชัด
เนื้อความแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสโดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้ว่า
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้เคารพในพระศาสดาด้วยตนเอง กล่าวสรรเสริญ
ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ย่อมชักชวนภิกษุเหล่าอื่นผู้ไม่เคารพในพระศาสดา
ให้เคารพในพระศาสดา และกล่าวสรรเสริญภิกษุเหล่าอื่นผู้เคารพในพระศาสดา
ตามเป็นจริง โดยกาลอันควร เป็นผู้เคารพในพระธรรมด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้
เคารพในพระสงฆ์ด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้เคารพในสิกขาด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้
ว่าง่ายด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้มีมิตรดีด้วยตนเอง กล่าวสรรเสริญความเป็นผู้มีมิตรดี
ชักชวนภิกษุเหล่าอื่นผู้ไม่มีมิตรดีให้เป็นผู้มีมิตรดี และกล่าวสรรเสริญภิกษุเหล่าอื่น
ผู้มีมิตรดีตามเป็นจริง โดยกาลอันควร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมทราบ
ชัดเนื้อความแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสโดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้แล
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร ดีละ ดีละ เธอย่อมทราบเนื้อความแห่ง
คำที่เรากล่าวโดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้เป็นการดีแล ดูกรสารีบุตร ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้เคารพในพระศาสดาด้วยตนเอง กล่าวสรรเสริญความเป็น
ผู้เคารพในพระศาสดา ชักชวนภิกษุเหล่าอื่นผู้ไม่เคารพในพระศาสดาให้เคารพใน
พระศาสดา และกล่าวสรรเสริญภิกษุเหล่าอื่นผู้เคารพในพระศาสดาตามเป็นจริง
โดยกาลอันควร เป็นผู้เคารพในพระธรรมด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้เคารพในพระสงฆ์
ด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้เคารพในสิกขาด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้ว่าง่ายด้วยตนเอง ฯลฯ
เป็นผู้มีมิตรดีด้วยตนเอง กล่าวสรรเสริญความเป็นผู้มีมิตรดี ชักชวนภิกษุเหล่าอื่น
ผู้ไม่มีมิตรดีให้เป็นผู้มีมิตรดี และกล่าวสรรเสริญภิกษุเหล่าอื่นผู้มีมิตรดีตามเป็น
จริง โดยกาลอันควร ดูกรสารีบุตร เนื้อความแห่งคำที่เราได้กล่าวโดยย่อนี้
บัณฑิตพึงเห็นโดยพิสดารอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

สติสูตร

[๓๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่มีสมาธิอันสงบ ไม่มีสมาธิอัน
ประณีต ไม่มีสมาธิที่ได้ด้วยความสงบ ไม่มีสมาธิที่ถึงความเป็นผู้มีอารมณ์เป็นหนึ่ง
จักแสดงฤทธิ์ได้หลายๆ อย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็น
คนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ข้อนี้น้อมไม่เป็น
ฐานะที่จะมีได้ เธอจักฟังเสียงสองชนิด คือ เสียงทิพและเสียงมนุษย์ ทั้งที่

อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสธอันบริสุทธิ์ล่งโสธของมนุษย์ ขอนี้ย่อมไม่เป็น
ฐานะที่จะมีได้ จักกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจว่าจิตมีราคะจักรู้ว่า
จิตมีราคะ ฯลฯ หรือจิตยังไม่หลุดพ้นจักรู้ว่า จิตยังไม่หลุดพ้น ขอนี้ย่อมไม่เป็น
ฐานะที่จะมีได้ จักระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง
สองชาติบ้าง ฯลฯ จักระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้ง
อุเทศด้วยประการฉะนี้ ขอนี้ย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ จักเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ
กำลังอุบัติ ฯลฯ ด้วยทิพจักขุอันบริสุทธิ์ล่งจักขุของมนุษย์ จักรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้
เป็นไปตามกรรม ขอนี้ย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ จักกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ขอนี้ย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีสมาธิอันสงบ มีสมาธิอันประณีต มีสมาธิ
ที่ได้ด้วยความสงบ มีสมาธิที่ถึงความเป็นผู้มีอารมณ์เป็นหนึ่ง จักแสดงฤทธิ์ได้
หลายๆอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ
จักใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ขอนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ จัก
ฟังเสียงสองชนิด คือ เสียงทิพและเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วย
ทิพโสธอันบริสุทธิ์ล่งโสธของมนุษย์ ขอนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ จักกำหนด
รู้ใจของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นด้วยใจว่า จิตมีราคะก็จักรู้ว่า จิตมีราคะ ฯลฯ หรือ
จิตยังไม่หลุดพ้นก็จักรู้ว่า จิตยังไม่หลุดพ้น ขอนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ จักระลึก
ชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ จักระลึกถึง
ชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ขอนี้ย่อม
เป็นฐานะที่จะมีได้ จักเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติ ฯลฯ จักรู้ชัดซึ่ง
หมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ขอนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ จักกระทำให้แจ้งซึ่ง
เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ขอนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

สักกสูตร

[๓๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อม
ไม่เป็นผู้ควรเพื่อถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในคุณวิเศษนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่
ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่ทราบชัดตามเป็นจริงว่า
ธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วนแห่งความเสื่อม ๑ ย่อมไม่ทราบชัดตามเป็นจริงว่า
ธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วนแห่งความดำรงอยู่ ๑ ย่อมไม่ทราบชัดตามเป็นจริงว่า
ธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วนแห่งคุณวิเศษ ๑ ย่อมไม่ทราบชัดตามเป็นจริงว่า ธรรม
เหล่านี้เป็นไปในส่วนแห่งการชำระเกส ๑ เป็นผู้ไม่กระทำความเอื้อเพื่อ ๑

ไม่กระทำความสวาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ
นี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในคุณวิเศษนั้นๆ ในเมื่อ
เหตุมีอยู่ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควร
เพื่อถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในคุณวิเศษนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ธรรม ๖
ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมทราบชัดตามเป็นจริงว่า ธรรม
เหล่านี้เป็นไปในส่วนแห่งความเสื่อม ๑ ย่อมทราบชัดตามเป็นจริงว่า ธรรมเหล่านี้
เป็นไปในส่วนแห่งความดำรงอยู่ ๑ ย่อมทราบชัดตามเป็นจริงว่า ธรรมเหล่านี้
เป็นไปในส่วนแห่งคุณวิเศษ ๑ ย่อมทราบชัดตามเป็นจริงว่า ธรรมเหล่านี้เป็นไป
ในส่วนแห่งการชำระกิเลส ๑ เป็นผู้กระทำความเอื้อเฟื้อ ๑ เป็นผู้กระทำความ
สวาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้
ควรเพื่อถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในคุณวิเศษนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๗

พลสูตร

[๓๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อม
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลुผลภาพในสมาธิ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งอยู่แห่ง
สมาธิ ๑ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการออกแห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้ไม่กระทำความเอื้อเฟื้อ ๑
ไม่กระทำติดต่อ ๑ ไม่กระทำความสวาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วย
ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุผลภาพในสมาธิ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควร
เพื่อบรรลุผลภาพในสมาธิ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งอยู่แห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้
ฉลาดในการออกแห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้กระทำความเอื้อเฟื้อ ๑ เป็นผู้กระทำติดต่อ ๑
เป็นผู้กระทำความสวาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ
นี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุผลภาพในสมาธิ ฯ

จบสูตรที่ ๘

ฌานสูตรที่ ๑

[๓๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้
ไม่ควรเพื่อบรรลुปฐมฌาน ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑
ถีนมิทธะ ๑ อุทธัจจกุกกุจจะ ๑ วิจิกิฉา ๑ เธอย่อมไม่เห็นโทษในกามทั้งหลาย
ด้วยปัญญาโดยชอบ ตามความเป็นจริง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖
ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุ
ปฐมฌาน ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ ถีนมิทธะ ๑
อุทธัจจกุกกุจจะ ๑ วิจิกิฉา ๑ เชย่อมเห็นโทษในกามทั้งหลายด้วยปัญญา
โดยชอบ ตามความเป็นจริง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้แล
ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ฯ

จบสูตรที่ ๕

ฌานสูตรที่ ๒

[๓๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้
ไม่ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ กามวิตก ๑ พยาบาท
วิตก ๑ วิหิงสาวิตก ๑ กามสัญญา ๑ พยาบาทสัญญา ๑ วิหิงสาสัญญา ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุ
ปฐมฌาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุ
ปฐมฌาน ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ กามวิตก ๑ พยาบาทวิตก ๑ วิหิงสา
วิตก ๑ กามสัญญา ๑ พยาบาทสัญญา ๑ วิหิงสาสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบเทวตาวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนาคามิสูตร ๒. อรหัตตสูตร ๓. มิตตสูตร ๔. ฐานสูตร
๕. เทวตาสสูตร ๖. สติสูตร ๗. สักกิสูตร ๘. พลสูตร ๙. ฌานสูตรที่ ๑
๑๐. ฌานสูตรที่ ๒ ฯ

อรหันตวรรคที่ ๓

๑. ทุกขสูตร

[๓๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อม
อยู่เป็นทุกข์ มีความเดือดร้อน คับแค้น เร่าร้อน ในปัจจุบันเทียว เมื่อตายไป
พึงหวังได้ทุกคติ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ กามวิตก ๑ พยาบาทวิตก ๑
วิหิงสาวิตก ๑ กามสัญญา ๑ พยาบาทสัญญา ๑ วิหิงสาสัญญา ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นทุกข์ มีความ
เดือดร้อน คับแค้น เร่าร้อน ในปัจจุบันเทียว เมื่อตายไป พึงหวังได้ทุกคติ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมอยู่เป็นสุข

ไม่เดือดร้อน ไม่คับแค้น ไม่เร่าร้อน ในปัจจุบันเทียว เมื่อตายไป พึงหวังได้
สุคติ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เนกขัมมวิตก ๑ อภัยบาทวิตก ๑ อวิหิงสา
วิตก ๑ เนกขัมมสัญญา ๑ อภัยบาทสัญญา ๑ อวิหิงสาสัญญา ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่เดือดร้อน
ไม่คับแค้น ไม่เร่าร้อน ในปัจจุบันเทียว เมื่อตายไป พึงหวังได้สุคติ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อรหัตตสูตร

[๓๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้
ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ มานะ ความ
ถือตัว ๑ โอมานะ ความสำคัญว่าเร็วกว่าเขา ๑ อติมานะ ความเย่อหยิ่ง ๑
อหิมานะ ความเข้าใจผิด ๑ ถัมภะความหวัต ๑ อติปาตะ ความดูหมิ่น
ตนเองว่าเป็นคนแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการนี้แล
ย่อมเป็นผู้ไม่ควร เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อกระทำ
ให้แจ้งซึ่งอรหัต ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความถือตัว ๑ ความสำคัญ
ว่าเร็วกว่าเขา ๑ ความเย่อหยิ่ง ๑ ความเข้าใจผิด ๑ ความหวัต ๑ ความดูหมิ่น
ตัวเองว่าเป็นคนแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อม
เป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อุตตริมุสสธรรมสูตร

[๓๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้
ไม่ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสนะชั้นวิเศษ อันสามารถกระทำความเป็น
พระอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มี
สติเลอะเลือน ๑ ความเป็นผู้ไม่มีสัมปชัญญะ ๑ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารใน
อินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ๑ ความโกหก ๑ การ
พูดเลียบเคียง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็น
ผู้ไม่ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสนะชั้นวิเศษ อันสามารถกระทำความเป็น
พระอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อกระทำ
ให้แจ้งซึ่งญาณทัสนะชั้นวิเศษ อันสามารถกระทำความเป็นพระอริยะ ยิ่งกว่าธรรม
ของมนุษย์ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีสติเลอะเลือน ๑ ความ
เป็นผู้ไม่มีสัมปชัญญะ ๑ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความ
เป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ๑ ความโกหก ๑ การพูดเลียบเคียง ๑ ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งญาณ-
*ทัศนะชั้นวิเศษ อันสามารถกระทำความเป็นพระอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สุขสูตร

[๓๔๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อม
เป็นผู้มากด้วยสุขและโสมนัสอยู่ในปัจจุบันเทียว และย่อมเป็นผู้ปรารถนาเหตุเพื่อ
ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้
ย่อมเป็นผู้ยินดีธรรม ๑ ย่อมเป็นผู้ยินดีภavana ๑ ย่อมเป็นผู้ยินดีการละ ๑
ย่อมเป็นผู้ยินดีปิเวก ๑ ย่อมเป็นผู้ยินดีความไม่พยายาบาท ๑ ย่อมเป็นผู้ยินดีธรรม
ที่ไม่เนิ่นช้า ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล
ย่อมเป็นผู้มากด้วยสุขและโสมนัสอยู่ในปัจจุบันเทียว และย่อมเป็นผู้ปรารถนาเหตุ
เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อธิคมสูตร

[๓๕๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ
ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลुकุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลु หรือเพื่อกระทำกุศลธรรมที่ได้
บรรลุแล้วให้เจริญ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้
เป็นผู้ไม่ฉลาดในเหตุแห่งความเจริญ ๑ เป็นผู้ไม่ฉลาดในเหตุแห่งความเสื่อม ๑
เป็นผู้ไม่ฉลาดในอุบาย ๑ ไม่ยังฉันทะให้เกิดขึ้นเพื่อบรรลुकุศลธรรมที่ยังไม่ได้
บรรลุ ๑ ไม่รักษากุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้ว ๑ และไม่ยังฉันทะให้ถึงพร้อมเพื่อ
กระทำติดต่อ ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลुकุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือเพื่อกระทำกุศลธรรมที่ได้
บรรลุแล้วให้เจริญ ฯ

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควร
เพื่อบรรลुकุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือเพื่อกระทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้
เจริญ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ฉลาด
ในเหตุแห่งความเจริญ ๑ เป็นผู้ฉลาดในเหตุแห่งความเสื่อม ๑ เป็นผู้ฉลาดใน
อุบาย ๑ ย่อมยังฉันทะให้เกิดขึ้นเพื่อบรรลुकุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ ๑ ย่อมรักษากุ
ศลธรรมที่ได้บรรลุแล้ว ๑ และย่อมยังฉันทะให้ถึงพร้อมเพื่อกระทำติดต่อ ๑
ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควร
เพื่อบรรลुकุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือเพื่อกระทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้ว
ให้เจริญ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. มหัตตสูตร

[๓๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมบรรลุความเป็นผู้มาก ความเป็นผู้ไพบูรณ์ในธรรมทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มากด้วยความสว่างแห่งญาณ ๑ ย่อมเป็นผู้มากด้วยความเพียรเครื่องประกอบ ๑ ย่อมเป็นผู้มากด้วยความบันเทิงใจ (ปีติและปราโมทย์) ๑ ย่อมเป็นผู้มากด้วยความไม่ยินดีในอกุศลธรรม ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ๑ และย่อมพยายามให้ยิ่งขึ้นไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมบรรลุความเป็นผู้มาก ความเป็นผู้ไพบูรณ์ในธรรมทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. นiryสูตรที่ ๑

[๓๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พวดเท็จ ๑ มีความปรารถนาลามก ๑ และมีความเหินผิด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ๑ จากอทินนาทาน ๑ จากกาเมสุมิฉฉาจาร ๑ จากมุสาวาท ๑ ไม่มีความปรารถนาลามก ๑ และมีความเห็นชอบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. นiryสูตรที่ ๒

[๓๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้กล่าวเท็จ ๑ กล่าวส่อเสียด ๑ กล่าวคำหยาบ ๑ กล่าวคำเพ้อเจ้อ ๑ เป็นผู้โลภ ๑ และเป็นผู้คะนอง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาท ๑ จากปิสุณวาจา ๑ จากผรุสวาจา ๖ จากสัมผัปปลาปะ ๑ เป็นคนไม่โลภ ๑ และเป็นผู้ไม่คะนอง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย

ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนเชลามาประดิษฐานไว้ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๕. อัคคธรรมสูตร

[๓๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรรถอันเป็นธรรมชั้นเลิศ ธรรม ๖ ประการ เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ไม่มีhiri ๑ เป็นผู้ไม่มีโอตตปปะ ๑ เป็นผู้เกียจคร้าน ๑ เป็นผู้มีปัญหาทราวม ๑ และเป็นผู้มีห้วง ใยในร่างกายและชีวิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ นี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรรถอันเป็นธรรมชั้นเลิศ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควร เพื่อควรกระทำให้แจ้งซึ่งอรรถอันเป็นธรรมชั้นเลิศ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ที่มีhiri ๑ เป็นผู้ที่มีโอตตปปะ ๑ เป็นผู้ปรารถนาความเพียร ๑ เป็นผู้มีปัญหา ๑ และเป็นผู้ไม่มีความห้วงใยในร่างกาย และชีวิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อม เป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรรถอันเป็นธรรมชั้นเลิศ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. รัตติสูตร

[๓๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ พึง หวังได้ความเสื่อมในกุศลธรรมอย่างเดียว ไม่พึงหวังความเจริญเลย ตลอดคืน หรือวันที่ผ่านมา ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็น ผู้มีความปรารถนามาก มีความคับแค้นใจ ไม่สันโดษด้วยจิวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภตัชบริวารตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ทุศีล ๑ เป็นผู้เกียจคร้าน ๑ เป็นผู้มีสติเลอะเลือน ๑ และเป็นผู้มีปัญหาทราวม ๑ ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล พึงหวังได้ความเสื่อมใน กุศลธรรมอย่างเดียว ไม่พึงหวังความเจริญเลยตลอดคืนหรือวันที่ผ่านมา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ พึงหวังได้ ความเจริญในกุศลธรรมอย่างเดียว ไม่พึงหวังได้ความเสื่อมเลย ตลอดคืนหรือวัน ที่ผ่านมา ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มี ความปรารถนามาก ไม่มีความคับแค้นใจ สันโดษด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภตัชบริวารตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้ที่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ มีศีล ๑ เป็นผู้ปรารถนาความเพียร ๑ เป็นผู้ที่มีสติ ๑ และเป็นผู้มีปัญหา ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล พึงหวังได้ความเจริญ ในกุศลธรรมอย่างเดียว ไม่พึงหวังได้ความเสื่อมเลย ตลอดคืนหรือวันที่

ผ่านมา ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอรรถนิตยวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทุกขสูตร ๒. อรหัตตสูตร ๓. อุตตริมกุสสนสูตร
๔. สุขสูตร ๕. อธิคมสูตร ๖. มหัตตสูตร ๗. นิรยสูตรที่ ๑
๘. นิรยสูตรที่ ๒ ๙. อัคคธรรมสูตร ๑๐. รัตติสูตร ฯ

สตีวรรคที่ ๔

๑. สติสูตร

[๓๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ
ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้เย็นอย่างยิ่ง ธรรม ๖ ประการเป็น
ไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่ข่มจิตในสมัยที่ควรข่ม ๑ ไม่ประคอง
จิตในสมัยที่ควรประคอง ๑ ไม่ยังจิตให้ร่าเริงในสมัยที่ควรให้ร่าเริง ๑ ไม่วาง
เฉยจิตในสมัยที่ควรวางเฉย ๑ เป็นผู้โน้มไปในธรรมแล้ว ๑ และเป็นผู้ยินดียิ่ง
ในสักกายะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล
ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้เย็นอย่างยิ่ง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้
ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้เย็นอย่างยิ่ง ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมข่มจิตในสมัยที่ควรข่ม ๑ ย่อมประคองจิตในสมัยที่ควร
ประคอง ๑ ย่อมยังจิตให้ร่าเริงในสมัยที่ควรให้ร่าเริง ๑ ย่อมวางเฉยจิตในสมัยที่
ควรวางเฉย ๑ เป็นผู้โน้มไปในธรรมประณีต ๑ และเป็นผู้ยินดียิ่งในนิพพาน ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรกระทำให้
แจ้งซึ่งความเป็นผู้เย็นอย่างยิ่ง ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ภัทพสูตร

[๓๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ
แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ใน
กุศลธรรมทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ประกอบด้วยความเป็น
ผู้มีกรรมเป็นเครื่องกัน ๑ ประกอบด้วยความเป็นผู้มีกิเลสเป็นเครื่องกัน ๑ ประกอบ
ด้วยความเป็นผู้มีวิบากเป็นเครื่องกัน ๑ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ไม่มีฉันทะ ๑ และ
มีปัญญาทราม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้

แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ
ในกุศลธรรมทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ แม้ฟัง
สัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศล
ธรรมทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมเป็นผู้ไม่ประกอบด้วยความเป็น
ผู้มีกรรมเป็นเครื่องกัน ๑ ไม่ประกอบด้วยความเป็นผู้มีกิเลสเป็นเครื่องกัน ๑
ไม่ประกอบด้วยความเป็นผู้มีวิบากเป็นเครื่องกัน ๑ เป็นผู้มีศรัทธา ๑ มีฉันทะ ๑
และมีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้
แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ
ในกุศลธรรมทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อวธตาสสูตร

[๓๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ
แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ
ในกุศลธรรมทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่ามารดา ๑ ฆ่าบิดา
๑ ฆ่าพระอรหันต์ ๑ ยังพระโลหิตของพระตถาคตให้ห่อขึ้นด้วยจิตประทุษร้าย ๑
เป็นผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ๑ และเป็นผู้มีปัญญาทรม ไข่ บำน้ำลาย ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่
ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศลธรรม
ทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ แม้ฟัง
สัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศล
ธรรมทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ไม่เป็นผู้ฆ่ามารดา ๑ ไม่เป็นผู้
ฆ่าบิดา ๑ ไม่เป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์ ๑ ไม่เป็นผู้ยังพระโลหิตของพระตถาคตให้ห่อ
ขึ้นด้วยจิตประทุษร้าย ๑ ไม่ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ๑ และมีปัญญา ไม่ไข่
ไม่บำน้ำลาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล
แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ใน
กุศลธรรมทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สุตตาสสูตร

[๓๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ
แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ
ในกุศลธรรมทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคต

ประกาศแล้ว อันบุคคลอื่นแสดงอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ๑ ไม่เจียโสตลงฟัง ๑ ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อรู้ทั่วถึง ๑ ถือเอาแต่สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ๑ ทั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ ๑ และเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่ไม่สมควร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการแม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว อันบุคคลอื่นแสดงอยู่ ย่อมฟังด้วยดี ๑ ย่อมเจียโสตลงฟัง ๑ เข้าไปตั้งจิตเพื่อรู้ทั่วถึง ๑ ถือเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ๑ ละทิ้งสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ๑ และเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ๑-๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖

@๑. อนุโลมิกขันติ หมายถึงสังจานุโลมิกญาณ

ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ปหาตัพพสูตร

[๓๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่ละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งทิฏฐิสัมปทา ๑- ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สลัปปตปรามาส ๑ ราคะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ โทสะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ และโมหะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่ละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งทิฏฐิสัมปทา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งทิฏฐิสัมปทา ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สลัปปตปรามาส ๑ ราคะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ โทสะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ โมหะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งทิฏฐิสัมปทา ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ปหีนสูตร

[๓๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ อันบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยวิภูติได้แล้ว ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สลัปปตปรามาส ๑ ราคะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ โทสะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ โมหะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล อัน

บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวลิปได้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๖

@๑. ทิวลิปสัมปทา หมายถึงโศดาปัตติมรรค

๗. อุปปาเตตัพพสูตร

[๓๖๒] ดูกฤกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวลิป ย่อมเป็นผู้ไม่ควร
เพื่อยังกรรม ๖ ประการให้เกิดขึ้น กรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิวลิป ๑
วิจิจจนา ๑ สัลลพตปราคาส ๑ รากะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ โทสะที่เป็นเหตุ
ไปสู่อบาย ๑ โมหะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ถึงพร้อม
ด้วยทิวลิป ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อยังกรรม ๖ ประการนี้แลให้เกิดขึ้น ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สัตถริสูตร

[๓๖๓] ดูกฤกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้
๖ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวลิป ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อเป็น
ผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระศาสดา ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเป็นผู้ไม่มี
ความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระธรรม ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเป็นผู้ไม่มี
ความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระสงฆ์ ๑ และเป็นผู้ไม่ควรเพื่อเป็นผู้ไม่มี
ความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสิกขา ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเข้าถึง ๑
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเกิดในภพที่แปด ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้
๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. กัญจิสังขารสูตร

[๓๖๔] ดูกฤกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้
๖ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวลิป ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อยึดถือ
สังขารใดๆ โดยความเป็นของเที่ยง ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อยึดถือสังขารใดๆ โดย
ความเป็นสุข ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อยึดถือสังขารใดๆ โดยความเป็นอัตตา ๑
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อกระทำอนันตริยกรรม ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือความบริสุทธิ์
โดยมงคลต้นข้าว ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อแสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนานี้ ๑
ดูกฤกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. มาตริสูตร

[๓๖๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้ ๖
ประการเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวลิป ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อมามารดา ๑
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อมาบิดา ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อมาพระอรหันต์ ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อ

ยังพระโลหิตของพระตถาคตให้ห่อขึ้นด้วยจิตประทุษร้าย ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อ
ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อถือสาคนอื่น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. สยกตสูตร

[๓๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้ ๖
ประการเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิลิ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือ
สุขทุกข์ที่ตนเองกระทำแล้ว ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือสุขทุกข์ที่ผู้อื่นกระทำแล้ว ๑
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือสุขทุกข์ที่ตนเองกระทำแล้วและที่ผู้อื่นกระทำแล้ว ๑
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นเอง ที่ตนเองไม่กระทำไว้ ๑ เป็นผู้
ไม่ควรเพื่อเชื่อถือสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นเอง ที่ผู้อื่นไม่กระทำไว้ ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อ
เชื่อถือสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นเอง ที่ตนเองไม่กระทำไว้ และที่ผู้อื่นไม่กระทำไว้ ๑
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่า เหตุและธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากเหตุ อัน
บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิลินั้นเห็นแล้วด้วยดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควร
เป็นได้ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

จบสัติวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัติสูตร ๒. ภัททสูตร ๓. อวรรณตสูตร ๔. สุตตสาสูตร
๕. ปหาตัพพสูตร ๖. ปหีนสูตร ๗. อุปปาเทตัพพสูตร ๘. สัตถริสูตร
๙. กัญจิสังขารสูตร ๑๐. มาตริสูตร ๑๑. สยกตสูตร ฯ

อานิสังสวรรคที่ ๕

๑. ปาตุภาวสูตร

[๓๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรากฏขึ้นแห่งเหตุ ๖ ประการ
เป็นของหาได้ยากในโลก เหตุ ๖ ประการเป็นไฉน คือความปรากฏขึ้นแห่ง
พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศ
แล้ว ๑ ความเกิดขึ้นในมัชฌิมประเทศ (ที่มีพระอริยเจ้า) ๑ ความเป็นผู้มี
อินทรีย์ไม่บกพร่อง ๑ ความไม่เป็นใบ้บ้า น้ำลาย ๑ ความพอใจในกุศลธรรม ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรากฏขึ้นแห่งเหตุ ๖ ประการนี้แลเป็นของหาได้ยาก
ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อานิสังสูตร

[๓๖๘] อูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือบุคคลย่อมเป็นผู้แน่นอนในพระสัทธรรม ๑ ย่อมเป็นผู้มีความไม่เสื่อมเป็นธรรมดา ๑ เขาผู้กระทำที่สุดแห่งทุกข์แล้วย่อมไม่มีทุกข์ ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยยอสาธณญาณ ๑ เขาเห็นเหตุแล้วด้วยดี ๑ และเห็นธรรมที่เกิดขึ้นแต่เหตุด้วยดี ๑ อูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อนิจจสูตร

[๓๖๙] อูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นสังขารใดๆ โดยความเป็นของเที่ยง จักเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่ประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จักก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อไม่ก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน จักกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตผล ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

อูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นสังขารทั้งปวงโดยความเป็นของไม่เที่ยง จักเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เธอประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จักก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน จักกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล หรือ อรหัตผล ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ทุกขสูตร

[๓๗๐] อูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นสังขารใดๆ โดยความเป็นสุข ฯล ฯ

อูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นสังขารทั้งปวงโดยความเป็นทุกข์ ฯล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อนัตตสูตร

[๓๗๑] อูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมใดๆ โดยความเป็นอัตตา ฯล ฯ

อูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมทั้งปวงโดยความเป็นอนัตตา ฯล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. นิพพานสูตร

[๓๗๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นนิพพานโดยความเป็นทุกข์ จักเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เธอไม่ประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จักก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อไม่ก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน จักกระทำให้งั่งซึ่งโศดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล หรือ อรหัตผล ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นนิพพานโดยความเป็นสุข จักเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เธอประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จักก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน จักกระทำให้งั่งซึ่งโศดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล หรือ อรหัตผล ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อนโหติสูตรที่ ๑

[๓๗๓] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอนิสังส ๖ ประการ เป็นผู้สามารถเพื่อไม่กระทำเขตจำกัดในสังขารทั้งปวง แล้วยังอนิจจสัญญาให้ปรากฏ อนิสังส ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุพิจารณาเห็นอยู่ว่าสังขารทั้งปวงจักปรากฏโดยความเป็นของไม่มั่นคง ๑ ใจของเราจักไม่ยินดีในโลกทั้งปวง ๑ ใจของเราจักออกจากโลกทั้งปวง ๑ ใจของเราจักน้อมไปสู่นิพพาน ๑ สังโยชนทั้งหลายของเราจักถึงการละได้ ๑ และเราจักเป็นผู้ประกอบด้วยสามัญญะ*ธรรม ๑-ชั้นเยี่ยม ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอนิสังส ๖ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถเพื่อไม่กระทำเขตจำกัดในสังขารทั้งปวง แล้วยังอนิจจสัญญาให้ปรากฏ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อนโหติสูตรที่ ๒

[๓๗๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอนิสังส ๖ ประการ @๑ สามัญญะธรรม หมายถึงอริยมรรค เป็นผู้สามารถเพื่อไม่กระทำเขตจำกัดในสังขารทั้งปวง แล้วยังทุกขสัญญาให้ปรากฏ อนิสังส ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุพิจารณาเห็นอยู่ว่า นิพพานสัญญาในสังขารทั้งปวง จักปรากฏแก่เราเหมือนเพชรฆาตผู้เฝ้าดาบขึ้นอยู่ ๑ ใจของเราจักออกจากโลกทั้งปวง ๑ เราจักเป็นผู้มีปกติเห็นสันติในนิพพาน

๑ อนุสัยของเราจักถึงการเพิกถอน ๑ เราจักเป็นผู้กระทำตามหน้าที่ ๑ และเรา
จักบำรุงพระศาสนาด้วยความบำรุงอันประกอบด้วยเมตตา ๑ อูกริกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอนิสงส์ ๖ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถเพื่อไม่กระทำเขต
จำกัดในสังขารทั้งปวง แล้วยังทุกขัตถุญาให้ปรากฏ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๕. อนินทิสสูตรที่ ๓

[๓๗๕] อูกริกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอนิสงส์ ๖
ประการ เป็นผู้สามารถเพื่อไม่กระทำเขตจำกัดในธรรมทั้งปวง แล้วยังอนัตต-
*ัตถุญาให้ปรากฏ อนิสงส์ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุพิจารณาเห็นอยู่ว่า
เราเป็นผู้ไม่มีตัณหาและทิฐิในโลกทั้งปวง ๑ ทิฐิอันเป็นเหตุให้กระทำความถือตัว
ว่าเราของเราจักดับ ๑ ตัณหาอันเป็นเหตุให้กระทำการยึดถือว่าของเราของเราจัก
ดับ ๑ เราจักเป็นผู้ประกอบด้วยยอสาธารณญาณ ๑ เราจะเห็นเหตุด้วยดี ๑ และ
จักเห็นธรรมที่เกิดขึ้นแต่เหตุด้วยดี ๑ อูกริกษุทั้งหลาย ภิกษุพิจารณาเห็น
อนิสงส์ ๖ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถเพื่อไม่กระทำเขตจำกัดในธรรมทั้งปวง
แล้วยังอนัตตัตถุญาให้ปรากฏ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๑๐. ภวสูตร

[๓๗๖] อูกริกษุทั้งหลาย ภพ ๓ นี้ควรละ ควรศึกษาใน
ไตรสิกขา ภพ ๓ เป็นไฉน คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ภพ ๓ นี้ควรละ
ไตรสิกขาเป็นไฉน คือ อริตสิกขา อริจิตสิกขา อริปัญญาสิกขา ควรศึกษา
ในไตรสิกขานี้ อูกริกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภพ ๓ นี้ เป็นสภาพอันภิกษุ
ละได้แล้ว และเธอเป็นผู้มีสิกขาอันได้ศึกษาแล้วในไตรสิกขานี้ เมื่อนั้นภิกษุนี้
เรากล่าวว่า ได้ตัดตัณหาขาดแล้ว คลายสังโยชน์ได้แล้ว ได้ทำที่สุดทุกข์เพราะ
ละมานะได้โดยชอบ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. ตัณหาสูตร

[๓๗๗] อูกริกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ และมานะ ๓ ควรละ ตัณหา ๓
เป็นไฉน คือ กามตัณหา ๑ ภวตัณหา ๑ วิภวตัณหา ๑ ตัณหา ๓ นี้ควรละ มานะ ๓
เป็นไฉน คือ ความถือตัวว่าเสมอเขา ๑ ความถือตัวว่าเลวกว่าเขา ๑ ความถือตัวว่า
ดีกว่าเขา ๑ มานะ ๓ นี้ควรละ อูกริกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ตัณหา ๓ และมานะ
๓ นี้อยมเป็นธรรมชาติดันภิกษุละได้แล้ว เมื่อนั้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้ตัดตัณหา
ขาดแล้ว คลายสังโยชน์ได้แล้ว ได้กระทำที่สุดทุกข์เพราะละมานะได้โดยชอบ ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

จบอานิสังสวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาตุภาวสูตร ๒. อานิสังสสูตร ๓. อนิจจสูตร ๔. ทุกขสูตร
๕. อนัตตสูตร ๖. นิพพานสูตร ๗. อนโณทิสสูตรที่ ๑ ๘. อนโณทิสสูตรที่ ๒
๙. อนโณทิสสูตรที่ ๓ ๑๐. ภวสูตร ๑๑. ตัณหาสูตร ฯ

จบทุกขยปัณณาสกั

วรรคที่ไม่สงเคราะห์เข้าในปัณณาสกั

ติกวรรคที่ ๑

๑. รากสูตร

[๓๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน
คือ รากะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการอันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการ
เหล่านี้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ อสุภะ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละ
รากะ เมตตา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละโทสะ ปัญญา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญ
เพื่อละโมหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อ
ละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ทุจจิตสูตร

[๓๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน
คือ กายทุจจิต ๑ วจิตุจจิต ๑ มโนทุจจิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม
๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละ
ธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจจิต อันภิกษุพึงให้
เจริญเพื่อละกายทุจจิต ๑ วจิตุจจิต อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละวจิตุจจิต ๑ มโน-
*สุจจิต อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละมโนทุจจิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม
๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. วิตักกสูตร

[๓๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน
คือ กามวิตก ๑ พยาบาทวิตก ๑ วิหิงสาวิตก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม
๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละ
ธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เนกขัมมวิตก ๑ อันภิกษุพึง

ให้เจริญเพื่อละกามวิตก อภัยบาทวิตก ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละพยาบาท
วิตก อวิหิงสาวิตก ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละวิหิงสาวิตก ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรม ๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สัญญาสูตร

[๓๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน
คือ กามสัญญา ๑ พยาบาทสัญญา ๑ วิหิงสาสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรม ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการอันภิกษุพึงให้เจริญ
เพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เนกขัมมสัญญา ๑
อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละกามสัญญา อภัยบาทสัญญา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญ
เพื่อละพยาบาทสัญญา อวิหิงสาสัญญา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละวิหิงสา-
*สัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม
๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ชาติสูตร

[๓๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน
คือ กามชาติ ๑ พยาบาทชาติ ๑ วิหิงสาชาติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม
๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละ
ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เนกขัมมชาติ ๑ อันภิกษุพึงให้
เจริญเพื่อละกามชาติ อภัยบาทชาติ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละพยาบาทชาติ
อวิหิงสาชาติ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละวิหิงสาชาติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓
ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อัสดาทสูตร

[๓๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน
คือ อัสดาททิฐิ (สัสสตทิฐิ) ๑ อตตานุทิฐิ (ลักกายทิฐิ) ๑ มิจฉาทิฐิ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ
อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ
อนิจจสัญญา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละอัสดาททิฐิ อนัตตสัญญา ๑ อันภิกษุ
พึงให้เจริญเพื่อละอัตตานุทิฐิ สัมมาทิฐิ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละมิจฉาทิฐิ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม
๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อรติสูตร

[๓๘๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน
คือ อรติ ๑ วิหิงสา ๑ อธรรมจริยา ๑ (อกุศลกรรมบถสิบ) ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
ธรรม ๓ ประการนี้แล ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญ
เพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ มุกตา ๑ อันภิกษุพึง
ให้เจริญเพื่อละอรติ วิหิงสา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละวิหิงสา ธรรมจริยา ๑
อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละอธรรมจริยา ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้
อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ตุณฐิสูตร

[๓๘๕] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน
คือ ความเป็นผู้ไม่สันโดษ ๑ ความไม่มีสัมปชัญญะ ๑ ความเป็นผู้มีความ
ปรารถนามาก ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
ธรรม ๓ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการ
เป็นไฉน คือ ความเป็นผู้สันโดษ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความเป็นผู้ไม่
สันโดษ สัมปชัญญะ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความไม่มีสัมปชัญญะ ความ
เป็นผู้มีความปรารถนาล้น ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความเป็นผู้มีความ
ปรารถนามาก ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละ
ธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อุทัจจสูตรที่ ๑

[๓๘๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน
คือ ความเป็นผู้ว่ายาก ๑ ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ๑ ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ๑ ดูกุ
รภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ
อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ
ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความเป็นผู้ว่ายาก ความเป็นผู้มี
มิตรดี ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความเป็นผู้มีมิตรชั่ว อานาปานสติ ๑ อัน
ภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความฟุ้งซ่านแห่งจิต ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ
นี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อุทัจจสูตรที่ ๒

[๓๘๗] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน
คือ อุทัจจจะ ๑ อสังวร ๑ ความประมาท ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ

นี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม
๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ สมณะ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อ
ละอุทัจจะ สังวร ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละอสังวร ความไม่ประมาท ๑
อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้
อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบติกวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. รากสูตร ๒. ทุจรัสสูตร ๓. วิตักกสูตร ๔. สัณญาสสูตร ๕. ธาตุสูตร
๖. อัสดาสสูตร ๗. อรติสูตร ๘. ตุณฺณสูตร ๙. อุทัจจสูตรที่ ๑ ๑๐. อุทัจจ-
*สูตรที่ ๒ ฯ

พระสูตรที่ไม่รวมเข้าในวรรค

[๓๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ไม่ควร
เพื่อพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบ
การงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ชอบหลับ ๑ ความเป็นผู้ชอบ
คลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ๑ ความ
เป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ
นี้แล เป็นผู้ไม่ควรเพื่อพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯ

[๓๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ควรเพื่อ
พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบการ
งาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ชอบหลับ ๑ ความเป็นผู้ชอบคลุกคลี
ด้วยหมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้
รู้ประมาณในโภชนะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้
ควรเพื่อพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯ

[๓๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ไม่ควร
เพื่อพิจารณาเห็นกายในกายเป็นภายในอยู่ ฯ๑

เพื่อพิจารณาเห็นกายในกายเป็นภายนอกอยู่ ฯ๑

เพื่อพิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในภายนอกอยู่ ฯ๑

[๓๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ไม่ควร
เพื่อพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ฯ๑

เพื่อพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเป็นภายในอยู่ ฯ๑

เพื่อพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเป็นภายนอกอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ ฯลฯ

[๓๕๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ไม่ควร

เพื่อพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นจิตในจิตเป็นภายในอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นจิตในจิตเป็นภายนอกอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ ฯลฯ

[๓๕๓] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ไม่ควร

เพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเป็นภายในอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเป็นภายนอกอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ ธรรม

๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ... ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณใน

โภชนะ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่ควรเพื่อ

พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ ฯ

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อพิจารณา
เห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเป็นภายในอยู่ ฯลฯ เพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
ทั้งหลายเป็นภายนอกอยู่ ฯลฯ เพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายทั้งภายใน
ภายนอกอยู่ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ... ความ
เป็นไม่รู้ประมาณในโภชนะ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ
นี้แล เป็นผู้ไม่ควรเพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายทั้งภายในภายนอก
อยู่ ฯ

[๓๕๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ควรเพื่อ

พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายทั้งภายในภายนอกอยู่ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน

คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ฯลฯ ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ดูกุรภิกษุ

ทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้ควรเพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรม

ทั้งหลายทั้งภายในภายนอกอยู่ ฯ

[๓๕๕] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ตปัสสฤทธิประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ

เป็นผู้พึงปลงใจเชื่อในพระตถาคต เห็นอมตธรรม ทำให้แจ้งอมตธรรมอยู่ ธรรม

๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ๑ ความ

เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ๑ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ๑

อริยศีล ๑ อริยญาณ ๑ อริยวิมุตติ ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ตปัสสฤทธิประกอบด้วย

ด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้พึงปลงใจเชื่อในพระตถาคต เห็นอมตธรรม ทำ

ให้แจ้งอมตธรรมอยู่ ฯ

[๓๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัลลิกคฤหบดี อนาถบิณฑิกสุตตคฤหบดี
จิตตคฤหบดีชาวมัจฉิกาสัณฑนกร หัตถคคฤหบดีชาวเมืองอาฬวี เจ้าศากยะ
พระนามว่ามหานามะ อุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลี อุคคคฤหบดี สุรธัมมพัฏฐ-
*คฤหบดี ชีวกโกมารภัจ นกุลบิดาคฤหบดี ตวกัณณคคฤหบดี ปุณณคฤหบดี
อิสิทัตตคฤหบดี สันธานคฤหบดี วิชยคฤหบดี วัชชิมหิตคฤหบดี เมณฑก-
*คฤหบดี วาเสฏฐอุบาสก อริฏฐอุบาสก สาทัตตอุบาสก ประกอบด้วยธรรม
๖ ประการ เป็นผู้ปลงใจเชื่อในพระตถาคต เห็นอมตธรรม ทำให้แจ้งซึ่งอมต-
*ธรรมอยู่ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระพุทธเจ้า ๑ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ๑ ความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ๑ อริยศีล ๑ อริยญาณ ๑ อริยวิมุตติ ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย สาทัตตอุบาสกประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้ปลงใจเชื่อใน
พระตถาคต เห็นอมตธรรม ทำให้แจ้งอมตธรรมอยู่ ฯ

[๓๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อ
รู้ยิ่งราคะ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ทสσανุตตริยะ ๑ สวานุตตริยะ ๑
ลาภานุตตริยะ ๑ ลิกขานุตตริยะ ๑ ปาริจรียานุตตริยะ ๑ อนุสสทานุตตริยะ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๓๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อรู้
ยิ่งราคะ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ พุทธานุสสติ ๑ ธรรมานุสสติ ๑
สังฆานุสสติ ๑ สีลานุสสติ ๑ จาคานุสสติ ๑ เทวตานุสสติ ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๓๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อรู้
ยิ่งราคะ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ อนิจจสัญญา ๑ อนิจเจทุกขสัญญา ๑
ทุกขอนัตตสัญญา ๑ ปหานสัญญา ๑ วิราคะสัญญา ๑ นิโรธสัญญา ๑ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๔๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อ
กำหนดรู้ราคะ ฯลฯ เพื่อความสิ้นไปรอบแห่งราคะ เพื่อละราคะ เพื่อสิ้นไป
แห่งราคะ เพื่อเสื่อมไปแห่งราคะ เพื่อความคลายกำหนดราคะ เพื่อดับราคะ
เพื่อสละราคะ เพื่อปล่อยวางราคะ ฯลฯ

[๔๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อ
รู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อสิ้นไป เพื่อเสื่อมไป
เพื่อคลายไป เพื่อดับ เพื่อสละ เพื่อปล่อยวาง ซึ่งโทสะ โมหะ โภคะ
อุปนาหะ มัคขะ ปพาสะ อิสสา มัจฉริยะ มายา สาถะยยะ ถัมภะ สารัมภะ

มานะ อติมานะ มทะ ปมาทะ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล
อันภิกษุพึงให้เจริญ เพื่อปล่อยวางปมาทะ ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นชื่นชม
ยินดีภายิตของพระผู้มีพระภาค ฉะนี้แล ฯ

จบฉกฺกนิบาต
